

**T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**GELİŞİMSEL CÜMLE ANALİZİ (GECA) VE
ÜRETİMSEL SÖZDİZİMİ İNDEKSİ (ÜSİ) TÜRKÇE
UYARLAMASI VE ORTALAMA SÖZCE UZUNLUĞU İLE
İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ**

Nur Seda SABAN

**Odyoloji ve Konuşma Bozuklukları
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

ANKARA

2017

**T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**GELİŞİMSEL CÜMLE ANALİZİ (GECA) VE ÜRETİMSEL
SÖZDİZİMİ İNDEKSİ (ÜSİ) TÜRKÇE UYARLAMASI VE
ORTALAMA SÖZCE UZUNLUĞU İLE İLİŞKİSİNİN
İNCELENMESİ**

Nur Seda SABAN

**Odyoloji ve Konuşma Bozuklukları Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Esra ÖZCEBE**

**İKİNCİ DANIŞMAN
Prof. Dr. Figen TURAN**

ANKARA

2017

GELİŞİMSEL CÜMLE ANALİZİ (GECA) VE ÜRETİMSEL SÖZDİZİMİ İNDEKSİ (ÜSİ)
TÜRKÇE UYARLAMASI VE ORTALAMA SÖZCE UZUNLUĞU İLE İLİŞKİSİNİN
İNCELENMESİ

Nur Seda Saban

Bu çalışma 04.10.2017 tarihinde jürimiz tarafından “Odyoloji ve Konuşma Bozuklukları Programı” nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: *Prof. Dr. Gonca Sennaroğlu*

Hacettepe Üniversitesi

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Esra Özcebe

Hacettepe Üniversitesi

Üye:

Prof. Dr. Esra Yücel

Hacettepe Üniversitesi

Üye:

Prof. Dr. Seyra Erbek

Başkent Üniversitesi

Üye:

Doç. Dr. Bülent Gündüz

Gazi Üniversitesi

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun bulunmuştur.

Tarih

05 Ekim 2017

Lüce
Prof. Dr. Diclehan Orhan

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

- Tezimin tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.
- Tezimin 09.10.2020 tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.
- Tezimin ..... tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.
- Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

09.10.2017

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Doç. Dr. Esra Özcebe ve Prof. Dr. Figen Turan danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Nur Seda Saban

TEŞEKKÜR

Çalışmamın başından sonuna kadar her aşamada bana yol gösteren, ne zaman ihtiyacım olsa her zaman bana zamanını ayıran, kıymetli bilgilerini ve deneyimlerini benimle paylaşan, yardımlarını ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen hocalarım Sayın Doç. Dr. Esra Özcebe'ye ve Sayın Prof. Dr. Figen Turan'a,

Veri toplama araçlarımın Türkçe uyarlamasında uzman görüşlerine başvurduğum ve değerli düşüncelerini benimle paylaşan hocalarım Sayın Prof. Dr. Ayhan Aksu-Koç'a, Prof. Dr. Özgür Aydın'a, Prof. Dr. Aslı Göksel'e, Prof. Dr. Hatice Sofu'ya, Doç. Dr. F. Nihan Ketrez'e ve Doç. Dr. Meltem Keleş'e,

Uzmanlık eğitimim boyunca gerek klinik deneyimlerini gerek teorik bilgileriyle bana çok şey katan değerli hocalarıma ve arkadaşlarıma,

Verilerimin toplanması için araştırmaya katılmayı kabul eden ailelere ve onlara ulaşmamı sağlayan teyzem Nilüfer Günay'a, ablam Neşe Saban'a,

Çalışmamın geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarında yardımcı olmayı kabul eden ve özveriyle çalışan arkadaşlarım Uzm. Şadiye Bacık Tırnak'a, Uzm. Tuğçe Karahan'a ve Hazel Zeynep Kurada'ya; verilerimin istatistiksel analizinde yardımcı olan ve her sorumu sabırla cevaplayan Merve Başol'a,

Ankara günlerimin renkli ve eğlenceli geçmesinde büyük payı olan değerli arkadaşım Barış Demir'e ve eşi Caner Demir'e, Aslı Ulu'ya, Seher Bayar'a; her zaman yanımda olan canım arkadaşlarım Zeynep Şeyda Yılmaz'a, Esra Tıklar'a, Burcu Doğan'a; sorularımı sabırla cevaplayan ve teknik yardımına başvurduğum arkadaşım Kerem Gönülkırılmaz'a; desteğini esirgemeyen ve yardımlarıyla bana büyük zaman kazandıran Tolgay Dülger'e,

Varlığıyla bana mutluluk veren canım yeğenim Aras Kocabıyıkolu'na, hayatı birlikte paylaştığım canım ablam Gül Tuğba Kocabıyıkolu'na, maddi manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen ve beni bugünlere getiren canım babama ve canım anneme çok teşekkür ederim.

ÖZET

Saban, N. S. Gelişimsel Cümle Analizi (GECA) ve Üretimsel Sözdizimi İndeksi (ÜSİ) Türkçe Uyarlaması ve Ortalama Sözce Uzunluğu ile İlişkisinin İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Odyoloji ve Konuşma Bozuklukları Programı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017. Bu çalışmada doğal dil örneği ile dil gelişimini değerlendiren Gelişimsel Cümle Analizi (GECA) ve Üretimsel Sözdizimi İndeksi (ÜSİ) yöntemlerinin Türkçe uyarlamasını yapmak ve bunların Ortalama Sözce Uzunluğu ile aralarındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda 2;0-5;11 yaş arası 40 kız 40 erkek çocuk altışar aylık 8 grupta toplanmıştır. 20-30 dakikalık çiftlik seti oyuncaklarıyla oynadıkları sohbet bağlamında ürettikleri son 50 cümleleri GECA, ilk 100 sözceleri ise ÜSİ için tespit edilmiştir. Dil edinimi üzerine literatür taraması ve çocukların üretimlerinin incelenmesiyle GECA ve ÜSİ için dil bilgisel başlıklar belirlenmiştir ve her çocuğun yöntemlerin alt başlıklarına göre değerlendirilmeleriyle yaşlara özgü değerler elde edilmiştir. Hem GECA hem ÜSİ güvenilirliğinin değerlendirilmesi için çocukların %20'si iki ayrı değerlendirici tarafından ayrı ayrı incelenmiştir. Çalışma sonucunda; GECA değerlerinin yaşa bağlı sürekli artış gösterdiği, ancak bu artışın her başlık için tutarlı olmadığı görülmüştür. Değerlendirme sonucunda elde edilen değerlerin kız ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır ve GECA'nın OSU ile yüksek oranda anlamlı ilişkisi olduğu belirlenmiştir. ÜSİ değerlerinin ise 4;6-5;0 yaş grubunda minimal düşüştü sonra artarak devam ettiği görülmüştür. Ancak bu artış GECA'ya benzer olarak başlıklara özgü olarak gözlenmemiştir. Değerler cinsiyete bağlı olmamakla birlikte, OSU ile yüksek oranda anlamlı ilişkisi olduğu görülmüştür. Son olarak Türkçeye uyarlaması yapılan GECA ve ÜSİ'nin birbiriyle ilişkisinin incelenmesinde yine yüksek korelasyon değeri elde edilmiştir. 2;0-5;11 yaş arası Türkçe konuşan çocukların dil gelişimlerinin bu yöntemlerle değerlendirilebileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gelişimsel Cümle Analizi (GECA), Üretimsel Sözdizimi İndeksi (ÜSİ), Ortalama Sözce Uzunluğu (OSU), morfosentaktik gelişim, doğal dil örneği

ABSTRACT

Saban, N. S. Adaptation of Developmental Sentence Scoring (DSS) and Index of Productive Syntax (IPSyn) to Turkish and Evaluation of their Relationship to Mean Length of Utterance (MLU), Hacettepe University Institute of Health Sciences, Audiology and Speech Pathology Master of Science Thesis, Ankara, 2017. The study aims to adapt Developmental Sentence Scoring (DSS) and Index of Productive Syntax (IPSyn), which assess language development with natural language samples, to Turkish; and to compare the results with Mean Length of Utterance (MLU). Accordingly, 80 participants aged between 2;0 and 5;11 are grouped into eight at intervals of six months; and 40 males and 40 females are included totally. For DSS, last 50 sentences and for IPSyn first 100 utterances produced by the participants during 20-30 minutes of play with farm toy set are determined. The grammatical categories of DSS and IPSyn are composed by literature review on child language acquisition and analyzing the utterances of the participants, as a result, scores are obtained for to age groups assessing the participants according to categories of both DSS and IPSyn separately. To determine the reliability of the methods, %20 of the participants are observed by the 2 coders not only for DSS but also for IPSyn. The results show that DSS scores increase as the age increases, however, the scores do not increase in all grammatical categories consistently. Moreover, DSS scores are not statistically significant between genders, but they are highly correlated with MLU. As for IPSyn, the scores continually rise except for the minimal decline in the group of 4;6-5;0. As being similar to DSS, the grammatical categories of IPSyn do not increase consistently. Being independent of gender effect, IPSyn is highly correlated with MLU, too. At the last place, the investigation of the relation between DSS and IPSyn, being adapted to Turkish, indicates high correlation value. In conclusion, the children speaking Turkish as their first language between 2;0 and 5;11 can be assessed with these methods.

Key Words: Developmental Sentence Scoring (DSS), Index of Productive Syntax (IPSyn), Mean Length of Utterance (MLU), morphosyntactic development, language sample

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	iii
YAYIMLAMA ve FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iv
ETİK BEYAN	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
SİMGELER ve KISALTMALAR	xiii
ŞEKİLLER	xiv
TABLolar	xv
1.GİRİŞ	1
1.1.Çalışmanın Amacı	1
1.2.Çalışmanın Varsayımları	2
1.3.Çalışmanın Kapsamı	2
2.GENEL BİLGİLER	4
2.1.İletişim ve Dil Nedir?	4
2.2.İletişim Gelişimi	4
2.3.Dil Gelişimi	5
2.3.1.Biçim Gelişimi (Fonoloji, Morfoloji, Sentaks)	6
2.3.2.İçerik Gelişimi (Semantik)	8
2.3.3.Kullanım Gelişimi (Pragmatik)	10
2.4.Türk Çocuklarının Dil Gelişimi	12
2.5.Dil Gelişiminin Değerlendirilmesi	17
2.5.1.Standardize Testler ile Dil Değerlendirmesi	20
2.5.2.Doğal Dil Örneği Analizi ile Dil Değerlendirmesi	21
2.6.Doğal Dil Analizi Yöntemleri	24
2.6.1.Ortalama Sözce Uzunluğu (OSU; <i>Mean Length of Utterance, MLU</i>)	24
2.6.2.Gelişimsel Cümle Analizi (GECA; <i>Developmental Sentence Scoring, DSS</i>)	25

2.6.3.Dil Değerlendirme, Onarım ve Tarama İşlemi (<i>Language Assessment, Remediation, and Screening Procedure, LARSP</i>)	26
2.6.4.Yapısal Düzey Belirleme (YDB; Assigning Structural Stage; ASS)	26
2.6.5. Üretimsel Sözdizimi İndeksi (ÜSİ; <i>Index of Productive Syntax IPSyn</i>)	27
3.BİREYLER ve YÖNTEM	29
3.1.Araştırmaya Dahil Edilme Kriterleri	29
3.2.Araştırmanın Dizaynı	29
3.3.Veritoplama Araçları	30
3.3.1.Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE)	30
3.3.2.Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi (TEDİL)	30
3.3.3.Çiftlik Seti Oyuncaklar	31
3.3.4.Gelişimsel Cümle Analizi (GECA; <i>Developmental Sentence Scoring, DSS</i>)	31
3.3.5.Üretimsel Sözdizimi İndeksi (ÜSİ; <i>Index of Productive Syntax, IPSyn</i>)	32
3.4.Veritoplama İşlemi	32
3.4.1.Doğal Dil Örneklerinin Çevriyazıya Aktarılması	33
3.5.Gelişimsel Cümle Analizi (GECA) Türkçeye Uyarlanması İşlemi	34
3.6.Üretimsel Sözdizimi İndeksi (ÜSİ) Türkçeye Uyarlanması İşlemi	59
3.7.Veritoplama Analizi	75
4.BULGULAR	76
4.1.GECA ve ÜSİ'nin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizlerine İlişkin Bulgular	78
4.1.1.Kapsam Geçerliliği	78
4.1.2.Güvenilirlik Çalışmaları	78
4.2.GECA Bulguları	79
4.3.ÜSİ Bulguları	96
5.TARTIŞMA	114
5.1.GECA'da elde edilen puanlar yaşa göre anlamlı farklılık göstermekte midir?	114
5.2.GECA'da çocukların dil bilgisel yapıları özgü olarak elde ettikleri puanlar yaşa bağlı olarak anlamlı farklılık oluşturuyor mu?	115

5.3.GECA'da çocukların elde ettikleri puanlar cinsiyetler arasında anlamlı farklılık gösteriyor mu?	117
5.4.GECA ve OSU'da çocukların elde ettikleri puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?	118
5.5.Cümle puanı GECA puanlarında anlamlı farklılık oluşturuyor mu?	119
5.6.ÜSİ'de elde edilen puanlar yaşa göre anlamlı farklılık gösteriyor mu?	120
5.7.ÜSİ'de oluşturulan dil bilgisi yapılarında yaşa bağlı olarak anlamlı farklılık gözleniyor mu?	121
5.8.ÜSİ'de çocukların elde ettikleri puanlar cinsiyetler arasında anlamlı farklılık gösteriyor mu?	123
5.9.ÜSİ ve OSU'da çocukların elde ettikleri puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?	123
5.10.GECA ve ÜSİ arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?	124
6.SONUÇ ve ÖNERİLER	126
7.KAYNAKLAR	131
8.EKLER	
EK-1: Tez Çalışmasıyla İlgili Etik Kurul İzinleri	
EK-2: Gelişimsel Cümle Analizi (GECA) Puanlama Kılavuzu	
EK-3: Gelişimsel Cümle Analizi (GECA) Değerlendirme Formu	
EK-4: Üretimsel Sözdizimi İndeksi (ÜSİ) Kodlama Kılavuzu	
EK-5: Üretimsel Sözdizimi İndeksi (ÜSİ) Değerlendirme Formu	
9.ÖZGEÇMİŞ	

SİMGELER ve KISALTMALAR

AGTE	Ankara Gelişim Tarama Envanteri
AGTE-DB	Ankara Gelişim Tarama Envanteri Dil-Bilişsel Alt Alanı
AGE	Adlara Gelen Ekler
AİBSK	Adıl, İlgeç, Belirteç ve Sıfat Kullanımı
AÖ	Ad Öbekleri
ASS	Assigning Structural Stage
BB	Bağlaçlar ve Bağlayıcılar
CY	Cümle Yapıları
DSS	Developmental Sentence Scoring
EÖ	Eylem Öbekleri
EY	Eylem Yapıları
GECA	Gelişimsel Cümle Analizi
IPSyn	Index of Productive Syntax
KCY	Karmaşık Cümle Yapıları
LARSP	Language Assessment, Remediation and Screening Procedure
MLU	Mean Length of Utterance
OSU	Ortalama Sözce Uzunluğu
OSU-m	Biçimbirimlerde Ortalama Sözce Uzunluğu
OSU-s	Sözcüklerde Ortalama Sözce Uzunluğu
OY	Olumsuzluk Yapıları
SALT	Systematic Analysis of Language Transcripts
SC	Soru Cümleleri

SO	Soru ve Olumsuzluk
TEDİL	Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi
TEDİL-AD	Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi Alıcı Dil Alt Testi
TEDİL-İED	Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi İfade Edici Dil Alt Testi
ÜSİ	Üretimsel Sözdizimi İndeksi
YDB	Yapısal Düzey Belirleme

ŞEKİLLER

Şekil		Sayfa
4.1.	GECA ve OSU-m arasındaki ilişkiselliğin incelenmesi.	92
4.2.	GECA ve OSU-s arasındaki ilişkiselliğin incelenmesi	92
4.3.	Tüm katılımcıların yaşlara göre persentil eğrileri.	94
4.4.	ÜSİ ve OSU-m arasındaki ilişkiselliğin incelenmesi.	108
4.5.	ÜSİ ve OSU-s arasındaki ilişkiselliğin incelenmesi.	109
4.6.	ÜSİ değerlerinin persentil eğrileri.	110
4.7.	GECA ile ÜSİ arasındaki ilişkiselliğin incelenmesi.	112

TABLOLAR

Tablo	Sayfa
4.1. Çalışma çocuklarının cinsiyete göre yaş bilgileri ve anne eğitim düzeyleri dağılımı.	77
4.2. GECA puanlarının test-tekrar test sonuçlarının ilişkililik değerlerinin Pearson r katsayısıyla incelenmesi.	79
4.3. ÜSİ değerlerinin test-tekrar test sonuçlarının ilişkililik değerlerinin Pearson r katsayısıyla incelenmesi.	79
4.4. Yaş gruplarına göre GECA puanlarının ortalama, standart sapma, ortanca, minimum, maksimum ve ranj değerleri.	80
4.5. GECA puanlarının yaş grupları arasındaki anlamlı farklılığının Kruskal Wallis testiyle değerlendirilmesi sonucunda χ^2 ve p değerlerinin incelenmesi.	81
4.6. GECA başlıklarının çocukların son 50 cümlelerinde yaş gruplarına özgü olarak görülme yüzdeleri.	83
4.7. AGTE, AGTE-DB, TEDİL-AD, TEDİL-İED, OSU-s, OSU-m ve GECA değerlerinin ortalama, standart sapma, minimum, maksimum ve ranj değerlerinin incelenmesi..	87
4.8. AGTE, AGTE-DB, TEDİL-AD, TEDİL-İED, OSU-m ve OSU-s değerlerinin GECA ile ilişkilerinin Spearman r korelasyon katsayısıyla incelenmesi.	90
4.9. GECA ile OSU-m ve OSU-s ortalama ve standart sapma değerleri ile aralarındaki ilişkinin Spearman r korelasyon katsayısıyla incelenmesi.	91
4.10. Tüm çocukların yaş gruplarına göre GECA puan persentilleri.	93
4.11. GECA puanlarının cinsiyet ile ilişkisinin Mann Whitney-U testiyle incelenmesi.	95
4.12. GECA puanlarına cümle puanının etkisinin yaşlara göre Mann Whitney U testiyle incelenmesi.	95
4.13. Yaş gruplarına göre ÜSİ değerlerinin ortalama, standart sapma, ortanca, minimum, maksimum ve ranj değerlerinin incelenmesi.	96
4.14. ÜSİ değerlerinin yaşlara göre anlamlı farklılığının Kruskal Wallis testiyle değerlendirilmesi sonucunda χ^2 ve p değerlerinin incelenmesi.	97
4.15. Çocukların ÜSİ değerlerinin yaş gruplarına özgü olarak yüzde değerlerinin incelenmesi.	100
4.16. AGTE, AGTE-DB, TEDİL-AD, TEDİL-İED, OSU-s, OSU-m ve ÜSİ değerlerinin ortalama, standart sapma, minimum, maksimum ve ranj değerlerinin incelenmesi.	104

- 4.17. AGTE, TEDİL ve OSU değerlerinin ÜSİ değeriyle aralarındaki ilişkinin Spearman r korelasyon katsayısıyla incelenmesi. 106
- 4.18. ÜSİ değerlerinin cinsiyet ile ilişkisinin Mann Whitney U testiyle incelenmesi. 107
- 4.19. ÜSİ değerlerinin OSU-m ve OSU-s değerleriyle ilişkisinin Spearman r korelasyon katsayısıyla incelenmesi. 108
- 4.20. Tüm çocukların yaş gruplarına göre ÜSİ değerleri persentilleri. 110
- 4.21. GECA ve ÜSİ değerlerinin yaş gruplarına göre aralarındaki ilişkinin Spearman r korelasyon katsayısıyla incelenmesi. 111
- 4.22. AGTE, AGTE-DB, TEDİL-AD, TEDİL-İED, OSU-m, OSU-s, GECA ve ÜSİ değerlerinin Spearman r korelasyon katsayısına göre aralarındaki ilişkinin incelenmesi. 113

1.GİRİŞ

Her canlı türü dünyaya gelmesiyle yaşam koşullarına alışmayı öğrenir. İnsan da doğduğu andan itibaren çevresiyle etkileşime geçerek, içine doğduğu toplumu tanımaya, anlamaya ve yorumlamaya çalışır. Ağlamalarıyla, çıkardığı seslerle ve bakışlarıyla çevresiyle iletişime geçen çocuk, her geçen gün maruz kaldığı dil uyarlarıyla daha karmaşık bir biçimde iletişime geçebilme yetisi kazanır. Anatomik, fizyolojik, bilişsel ve sosyal açıdan olgunlaşma sonucunda üretilebilen dilin beklenen aşamaları izleyerek ilerlemesi, çocuğun ileriki iletişim becerileri bakımından önemlidir (1). Uzun dönem ve kısa dönemde çocuğun gelişimine etkileri bulundan dil, çocuğun sözlü dil becerileri, iletişimsel beceriler, okuryazarlık ve okula hazırbulunmuşluk gibi beceriler üzerinde etkiye sahiptir (2). Bu nedenle de dilin güvenilir bir şekilde değerlendirilmesi ve çocuğa uygun müdahale yöntemlerinin belirlenmesi önem taşımaktadır (3). Klinik koşullarında sıklıkla yapılan değerlendirmeler, standardize testler ve doğal dil örnekleme analiziyle yapılan değerlendirmelerden oluşmaktadır. Standardize testlerde çocuğun dil gelişimi norm değerleri sayesinde yaşlarıyla karşılaştırılabilirken, dil bilgisayar yapılarının ediniminde daha ayrıntılı bilgi veren doğal dil örnekleme analiz değerlendirmesinde yaşlara göre dil gelişiminin anlaşılması gerekmektedir. Bu nedenle, tek dilli Türkçe konuşan çocukların dil becerilerinin doğal üretimleriyle değerlendirilmesi ve yaşlara göre farklılıkların belirlenmesi bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

1.1.Çalışmanın Amacı

Dil değerlendirmesinde sıklıkla kullanılan standardize testler, çocuğun dil gelişiminin yaşlarıyla karşılaştırılabilmesine olanak sağlamaktadır. Ancak dil kullanımını günlük yaşam bağlamından uzak bir şekilde değerlendirmeleri ve dil bilgisayar yapılarının edinimi hakkında yapıya özgü ayrıntılı bilgi vermemeleri, bu testlerin olumsuz yanlarındandır. Bu doğrultuda, hem günlük konuşmanın değerlendirilmesi hem de dil bilgisayar yapılarının edinimi hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olunması için doğal dil örnekleme analiziyle yapılan değerlendirmeler önem çıkmaktadır. Bu çalışma ile, tek dilli Türkçe konuşan çocukların dil becerilerinin doğal dil üretimlerini inceleyen ve İngilizce için geliştirilen Gelişimsel Cümle Analizi (GECA- *Developmental Sentence Scoring, DSS*) ve Üretimsel Sözdizimi

İndeksi (ÜSİ- *Index of Productive Syntax, IPSyn*)'nin Türkçeye uyarlanması ve geçerli ve güvenilir bir yöntem olan Ortalama Sözce Uzunluğu ile ilişkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

1.2.Çalışmanın Varsayımları

Örnekleme dahil edilen çocukların Ankara Gelişim Tarama Envanteri puanlarına göre tipik gelişim gösterdikleri, Türkçe Erken Dil Gelişim Testi puanlarına göre de dil gelişimlerinin tipik gelişim gösterdiği varsayılmıştır.

1.3.Çalışmanın Kapsamı

Çalışma kapsamında, tek dilli Türkçe konuşan 2;0-5;11 yaş arası çocukların dil becerilerinin doğal dil örnekleme ile değerlendirilmesine olanak sağlayacak GECA ve ÜSİ yöntemlerinin Türkçeye uyarlanması yapılacaktır. Bu bağlamda, GECA için Türkçede bulunan dil bilgisel yapıların edinim sırası literatür ve çalışma örneklemeden toplanan veriler doğrultusunda belirlenip edinim zamanına göre kazandıracakları puanlar belirlenecektir. ÜSİ için ise, tek dilli Türkçe konuşan 2;0-5;11 yaş arası çocukların edindikleri dil bilgisel yapılar belirlenerek sıralanacaktır. GECA ve ÜSİ'den elde edilen yaşlara özgü skorların, OSU'da belirlenen skorlar ile ilişkisi araştırılacaktır.

Çalışma kapsamında, aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. GECA'da ve ÜSİ'de elde edilen puanların gruplara göre ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri nedir?
2. GECA'da ve ÜSİ'de çocukların elde ettikleri puanlar yaşa bağlı olarak artış gösteriyor mu?
3. GECA'da ve ÜSİ'de belirlenen dil bilgisel yapıların gruplara göre ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri nedir?
4. GECA'da ve ÜSİ'de çocukların dil bilgisel yapılar özgü olarak elde ettikleri puanlar yaşa bağlı olarak artış gösteriyor mu?
5. GECA'da ve ÜSİ'de çocukların elde ettikleri puanlar cinsiyete bağlı olarak değişkenlik gösteriyor mu?

6. GECA ve ÜSİ ile OSU'da çocukların elde ettikleri puanlar arasında nasıl bir ilişki vardır?
7. Cümle puanının GECA puanlarına etkisi nedir?
8. GECA ve ÜSİ arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2.GENEL BİLGİLER

2.1.İletişim ve Dil Nedir?

Dünyaya doğan her çocuk, temel ihtiyaçlarının karşılanması için çevresiyle iletişime geçmektedir. Çocuk büyüdükçe ve geliştikçe, iletişim amacı da çeşitlenir ve karmaşık hale gelir. Yaşamın ilk yıllarında temel ihtiyaçların karşılanması için iletişim kuran insan, ilerleyen zamanlarda diğer bireylerle deneyimlerini, duygularını, düşüncelerini aktarmak, geçmiş ve gelecekteki olaylardan bahsetmek amacıyla iletişim kurar (4). O halde iletişim, bireyin kendi oluşturduğu iletişimin uygun bir araç yardımıyla farklı bir bireyde benzer bir düşünce uyanmasını sağlama olarak tanımlanabilir.

Her canlı iletişiminde kendine özgü bir araç seçmektedir ve iletişimde bilgi alışverişi yapmaya olanak sağlayan araca da dil adı verilmektedir (5). Tüm canlıların kendilerine özgü iletişim dilleri vardır ancak insan, evrimsel süreci içinde temel gereksinimlerinin yanı sıra; düşüncelerini, duygularını dile getirebilme, dış dünyayı yorumlayabilme, geçmiş ve gelecek olaylardan bahsedebilme olanağı sağlayan ve kendi içinde bir sistemi olan konuşma diliyle diğer canlılardan ayrılmaktadır (1).

2.2.İletişim Gelişimi

Bir çocuk dünyaya geldiğinde türüne özgü konuşma dilini üretmeye yetkin olmasa da, çevresiyle iletişim kurabilmektedir. Adım adım gelişim gösteren iletişim biçimleri, çocuğun konuşma dili ediniminin de zeminini hazırlar (2, 6-8). Erken dönemde ortaya çıkan bu iletişim davranışları motor taklit, jestler, vokalizasyonlar, ortak dikkat ve oyundur (8, 9).

Tipik gelişen çocuklarda doğuştan itibaren görülen ve hem sosyal hem de dil gelişimine katkıda bulunan motor taklit becerisi ile çocuk, sosyal bir deneyim yaşayarak karşısındaki kişinin niyetini ve eylemlerini öğrenme fırsatı bulur. Taklit ile birlikte, diğer iletişim davranışlarından ortak dikkat, sosyal karşılıklık ve zihin teorisinin de zemini hazırlar (10, 11). Doğumdan yaklaşık 9-12 ay sonra ortaya çıkan jestler, bir nesneye işaret ederek göstermesi gibi eylemlerdir (12) ve henüz konuşma diliyle iletişim kurmaya yetkin olmayan çocuk jest kullanarak çevresiyle iletişim

kurabilir. Buna ek olarak, çocuğun konuşma dilinde yetkinlik kazanmaya başladığı ilk aşamalarda, jestler ile sözcükleri birleştirerek daha karmaşık iletişim kurabildiği gözlenmiştir (13). Bununla birlikte, jestlerin hem dil gelişimine hem de yeni bilgiler öğrenmede katkı sağladığı bulunmuştur (12, 14, 15). Jestlerle hemen hemen aynı dönemde gelişim gösteren ve iletişim amaçlı kullanılan diğer bir araç da vokalizasyondur (6). Ricks'in (16) 8-10 ay arası 10 bebekle yaptığı çalışma sonucunda, bebeklerin bir şey isteme, selamlama, kızgınlık hali ve mutluluk veren bir sürpriz sonucundaki tonlamalı vokalizasyonlarında farklılıklar oluşturarak duygusal durumlarını bildirebildiklerini gözlemlemiştir. Carpenter ve arkadaşlarının (17) yaptıkları araştırmada ise, bebeklerin jestlerle birlikte vokalizasyonlar üretirken, vokalizasyonlarının artmasıyla jest kullanımında azalma olduğu tespit edilmiştir. Konuşma dilinin temel ögesi olan ses ile iletişimin çeşitlenmesi de sözlü dil gelişimine geçiş yapıldığını göstermektedir. Ortak dikkat, bebeğin nesne ve olaylar ile sözcük ve tümce arasında bağlantı kurmasını sağlamaktadır (18). İlk izleri 6. ayda görülmesine rağmen, yaşamın ilk yılı tamamlandığında daha anlamlı kullanıldığı, zaman içinde jestlerle ve vokalizasyonlarla birleştirildiğinde ise bebeğin daha fazla bilgi aktarmasını sağladığı görülmüştür (19). Ortak dikkatin, aynı zamanda bebeğin 18. ayına kadar hem alıcı dil hem de ifade edici dil gelişimini yordayabildiği belirtilmiştir (20).

Sözlü iletişimin temellerini hazırlayan bu iletişim becerileri bebeğin ilk yaşında ortaya çıktığı, özellikle 8-12 ay arasında hızlı bir şekilde 2 yaşa kadar gelişim gösterdiği gözlenmiştir (7). Her biri birbirinin gelişimine katkıda bulunan bu davranışlar, ayrı ayrı değil de, her birinin eş zamanlı gelişmesiyle iletişimde daha yararlı oldukları gözlenmiştir (2). Tipik iletişim gelişimi gözlenen çocukların ilk yaşının sonlarında ise sözlü dilin ilk aşaması olarak, tek sözcük üretimine rastlanmaktadır.

2.3.Dil Gelişimi

Dil tek başına farklı iletişimi sağlayan araçlar olmakla birlikte, bu bölümde "dil" ifadesi sözel dil anlamında kullanılacaktır ve çocukların sözel dil gelişimi basamakları özetlenecektir. Dil gelişimi, dilin alt alanlarına göre incelenebilmektedir. Dilin alt alanları, geleneksel dilbilim tarafından beş başlık altında toplanmıştır:

sesbilgisi, biçimbilgisi, sözdizimi, anlambilgisi ve edimbilgisi. Bloom ve Lahey (1978) ise dilin alanları için üç başlık belirlemişlerdir: biçim (sesbilgisi, biçimbilgisi, sözdizimi), içerik (anlambilgisi), kullanım (edimbilgisi) (21). Dil alanlara ayrılmış olsa da, her alan birbiriyle sıkı bir bağlantı içindedir ve her birinin gelişimi bir diğerini de etkilemektedir (4).

2.3.1. Biçim Gelişimi (Fonoloji, Morfoloji, Sentaks)

Sesbilgisi (fonoloji); bir dilin içerdiği sesler, o dilin sesleri birleştirmedeki kuralları ve sesletimdeki çeşitlilikler üzerine çalışan dilbilime ait bir alandır (22). Sesbilgisinin üzerinde çalıştığı en küçük birim sesbirimdir. Bunlardan ayrı olarak sesbilgisinde parçasal ve parçaüstü birimler vardır. Parçasal birimler; ünlüler, ünsüzler, yarı-ünlüler olarak sınıflandırılırken, parçaüstü birimler ezgi, vurgu, tonlama gibi konuşmaya anlam katan birimlerdir (23).

Sesbilgisel gelişim, bir dili konuşan çocukların o dildeki sesleri edinme ve kullanma süreci olarak tanımlanmıştır. Bunun, çocuğun işitsel konuşma girdileriyle, jestlerle ifade edilen çıktılarının eşleştirilmesi süreci olarak tanımlanabileceği belirtilmiştir (24). Bu süreçte gerekli olan iki eleman ise, (a) sözcüklerin konuşma organlarıyla üretimini sağlayacak biyolojik komponent, (b) sesbilgisel sistemi öğrenmeye yardımcı olacak bilişsel-dilbilimsel komponenttir ki bu, hafıza süreçleriyle sözcüklerin zihinsel sözlükte saklanması ve geri çağrılmasına olanak sağlamaktadır (25). Konuşmayı algılama ve üretme süreçlerinin bilişsel gelişimle birlikte seyretmesi sonucunda farklı dillere maruz kalan çocuklarda benzer gelişim aşamaları gözlenmesine neden olmaktadır (26). Her çocuk yaşamının ilk dönemlerinde ağlama, öksürme, geğirme gibi refleksif veya vejetatif sesler üretir. 2-3 ay sonra çevresindekilere gülümseyerek etkileşime geçmeye başlayan çocuk “gıgıldama” denilen sesler üretmeye başlar. Bu dönemde nazal rezonansa sahip ve oral kavitenin arkasından üretilen sesler, 4-6 aylarda ise dudak ve dişlerle üretilen sürtünmeli sesler görülmeye başlanır. Bir sonraki aşamada, ünsüz ve ünlülerin birleşiminden oluşan hecelerin tekrarlanmasıyla “babıldama”, 6-7. aylarda görülür. Aynı hecenin tekrarlanmasıyla üretilen babıldamayı, farklı hecelerin birbirini takip ettiği çeşitlenmiş babıldama takip eder (27). İlk 6 aya kadar tüm çocuklar benzer sesbilgisel gelişime ve tüm konuşma sesleri arasındaki zıtlıkları ayırt edebilecek

kapasiteye sahip olsalar da, 6. aydan sonra bebeklerin kendi dillerinin seslerine yönelik tercih yaptıkları görülmüştür (26, 28, 29). Jusczyk ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada (1993), 9 aylık İngiliz bebeklerin İngiliz hece yapısını dinlemeye meyilli oldukları raporlanmıştır (30). Çocukların babıldama dönemlerinde ürettikleri seslerin, 12. Aylarındaki ilk sözcüklerini oluşturan sesler olduğu tespit edilmiştir (27, 31, 32). Yine de, çocukların sadece yaşlarına özgü sesbirimleri içeren sözcüklerle sınırlı kalmadıkları, sözcük dağarcıklarının elliye ulaştıktan sonra sesbilgisel kapasitelerinin üzerinde, sesbilgisel işlemleri kullanıp basitleştirmeye giderek üretim yapabildikleri belirtilmiştir (33).

Babıldama döneminin sonlarına doğru çocuk, dar sesbilgisel dağarcığa sahip olduğu, basit heceler üretebildiği ve tek sözcükle kendisini ifade ettiği dönemde yavaş gelişim göstermektedir (34, 35). İlk sözcüğünü söyleyen çocuğun 50 kadar sözcüğe ulaşması 6 ayını alırken, 18 aylıkken sözcük patlaması ile sözcük kazanma hızlanır (36). Sözcük dağarcığı 50 ile 100 sözcüğe ulaşan çocuğun, ilk sözcük birleşimlerini üretmeye başladığı belirtilmiştir (37). Bu dönemden itibaren de biçimbilgisel ve sözdizimsel gelişim başlamaktadır. Kısaca açıklamak gerekirse biçimbilgisi (morfoloji); dilbilimin sözcüklerin içyapılarını inceleyen alanıdır ve en küçük birimi biçimbirimdir. Sözdizimi (sentaks) ise; dilbilimin tümcelerini anlaşılabilmesine ve üretilebilmesine olanak veren dile özgü kuralları inceleyen alanıdır. Bu sayede hem daha önce hiç duyulmayan bir tümce üretilebilir ve anlaşılabilir, hem de kurallara uyarak birden fazla düşünce karmaşık tek bir cümlede ifade edilebilir (38). Bu iki alan birbirleriyle etkileşim içindedirler ve ikisi birlikte biçim-sözdizimi olarak (morfosentaks) adlandırılırlar. Biçim-sözdizimi ise, iletişim için gerekli anlamlı cümlelerin üretilebilmesi için uygun sözcüklerin seçilmesi ve uygun bir şekilde birleştirilmesi sürecidir (39).

Çocukların 6. aylarından sonra maruz kaldıkları dillere yöneldiklerinden bahsedilmişti ancak biçimbilgisi ve sözdizimi gelişiminde de bazı gelişim basamakları benzerlik göstermektedir. İlk yaşlarını dolduklarında ilk anlamlı sözcüklerini üretmeleri (40), iki sözcüklü ifadelerle 50-100 kadar sözcük edindiklerinde geçmeleri (37), hiç bağımlı biçimbirim içermeyen “telegraf dili”ni kullanımları (41), ikili ifadelerin artmasıyla 3-4 sözcüklü tümceler ve aynı dönemde

sözcük dağarcıklarının artması ve fonksiyonel sözcüklerin öğrenilmesi (42) buna örnektir.

2.3.2.İçerik Gelişimi (Semantik)

Bloom ve Lahey (1976) “içerik” başlığı altında dilin anlambilgisi (semantik) alanını incelemektedirler. Anlambilgisi; dilbilimsel elementlerin anlamı nasıl taşıdığı üzerinde çalışır (21, 43, 44). Çocuk aldığı her girdiyi alarak yorumlama, çıkarım yapma ve bunları bir dosya haline getirip yenileri geldiğinde zihnindeki dosyaları yeniden düzenleyerek anlambilgisi haznesini geliştirir (45). Bu bağlamda anlambilgisi ile biliş öyle bir ilişki içindedir ki, anlamı taşıyan dilbilimsel sistem ile bunu yorumlayan bilişsel sistem birlikte çalışmaktadır (43, 46-48). Gopnik ve Meltzoff (1986) yaptıkları çalışmada, çocukta nesne kalıcılığının geliştiği dönemde “gitti” gibi bununla ilgili sözcüklerin de ortaya çıktığını ve bu sistemlerin gerekliliklerinin benzer olduğunu belirtmişlerdir (49). Wagner ise (2010); çocuğun anlambilgisi gelişimi için gereksinim duyduklarını şöyle sıralamıştır: (a) ilişkili dilbilimsel ögenin tanımlanması, (b) bunların anlamsal olarak bağlı olduğunun fark edilmesi, (c) bu biçimlerin anlamla nasıl bağlantılı olduğunun öğrenilmesi (43).

Yapılan araştırmalarda; henüz 10 kadar sözcük üretimi olmayan çocukların 50 sözcüğü anlayabildikleri (50), tipik gelişen çocukların %75’inin 18. aya kadar 150 kadar sözcüğü anlayabildiği ve 50 sözcüğü üretebildiği belirtilmiştir (51). 6 yaşa kadar sözcük haznesi 14000’e ulaşan çocuk, bir günde ortalama 9 sözcük öğrendiği ve sözcük edinim hızının 18. aydan sonra hızla arttığı raporlanmıştır (52). Ancak bu sözcüklerin çocuklara sunulan girdinin içinden nasıl ayırıp tanımladıkları, hangi stratejilerle anlamın belirlendiği ve çıkarsadıkları anlamın sözcüğün işaret ettiğini nesnenin veya eylemin hangi özelliğiyle bağdaştırıldığı çeşitli yönlerden araştırılmıştır. Çocuğun bunları ayırt etmesinde yetişkinlerin konuşmalarındaki ezgisel değişimler ve davranışları etkilidir (53-55). Ad ve eylemleri ayırt etmede ise yetişkinlerin sözcüğü söylemeden önceki davranışlarına göre çıkarım yaptıkları gözlenmiştir (56).

Çocuğun duyduğu bir sözcük; bir nesneye, bir bireye, nesnenin tipine, nesneyi içeren eyleme, nesnenin bir parçasına veya özelliğine, yapıldığı maddeye ve

daha pek çok seçeneğe gönderge yapıyor olabilir (57-59). Bu bağlamda anlam gelişimi, nesnelere benzerleriyle sınıflandırabilme ve çocuğa yönlendirilen girdilerin kategorisine dayanmaktadır (45). Carey (1978), çocuğun yeni bir sözcükle karşılaştığında dil ve dil dışı bağlamdan yararlanarak sözcüğün anlamı hakkında hızlıca bilgi edinme amacıyla “hızlı haritalama” (*fast mapping*) yoluna gittiklerini öne sürmüştür (60). Markman ve Hutchinson (1984) çalışmalarında çocuklara sınıfsal ve kategorik olarak ilişkili sözcükleri gösterdikten sonra sözde sözcük (*pseudoword*) için seçim yapmalarını istediklerinde, çocukların kategorik yönde seçim yaptıklarını görmüşlerdir (61). Algısal olarak şekil, boyut, doku gibi özelliklerin dahil edildiği çalışmalarda; çocukların nesne adlarını nesnelere benzerliklerine, daha çok da şekil benzerliğine dayanarak tanımladıkları görülmüştür (62-66). Bununla birlikte, benzerlik bakımından boyutlar eş tutulursa, çocukların boyuta dayanarak çıkarım yaptıkları görülmüştür (59). Carey (1985) çocukların algısal benzerliklere güvenmesinin sebebini daha ayrıntılı benzerliklere dikkat etme yetilerinin gelişmemesine bağlamaktadır (67). Imai ve arkadaşlarının (1994) çalışması da bu önermeyi desteklemektedir ve algısal benzerliklerin çocukların sözcük kategorilerini öğrenmelerine yardımcı olup aşamalı olarak sınıflamalı ilişkileri anlamalarını kolaylaştırdığını önermişlerdir (62). Diğer araştırmacılar ise çocuklara aynı anlambilgisel özellikte, aşına oldukları sözcüklerin yanında bilmedikleri nesne ve sözcük sunmuşlar ve sözcük anlamını doğru tahmin etmelerini incelemişlerdir (58, 68, 69). Ancak çocukların bu stratejiye her zaman güvenmedikleri görülmüştür. Öte yandan Clark (1973), çocuğun öğrendiği sözcüklerin belli bir bağlama bağlı olduğunu öne sürmüştür (70). Ancak bunun sonucunda, bu sözcüğün gönderge yaptığı nesneye benzer yeni bir nesneyle karşılaşıldığında, çocuğun anlam genişlemesine giderek yeni nesneyi de bu sözcükle adlandırabileceği konusunda eleştirilmiştir (71). Gleitman’a (1995) göre ise, çocuklar yeni karşılaştıkları bir nesnenin farklı yönlerine odaklanarak buna benzer tipik örneklerinden nasıl ayrıldığına odaklanarak farklılıkları görecekle ve kendi kavramlarını oluşturmaya başlayacaklardır (72).

Çocukların anlambilgisel gelişimlerini hangi stratejileri kullanarak sağladıklarına yönelik çalışmalar sonucunda hipotezler ve ilkeler geliştirilmiştir. Semantik Özellikler Hipotezi (*Semantic Features Hypothesis*; Clark, 1973), İşlevsel

Hipotez (*Functional Core Hypothesis*; Nelson, 1974), Prototip Hipotezi (*Prototype Hypothesis*; Bowerman, 1978), Zıtlık İlkesi (*Principle of Contrast*; Clark, 1987), Sesbilgisel Tamlık Hipotezi (*Phonological Completeness Hypothesis*; Brown & Watson, 1987), Birikimsel Sıklık Hipotezi (*Cumulative Frequency Hypothesis*; Lewis ve ark., 2001), Anlambilimsel Konum Hipotezi (*Semantic Locus Hypothesis*; Brysbaert ve ark., 2000) bunlardan bazılarıdır (64, 65, 73-76). Çocukların anlambilgisi gelişimlerine yapılan çalışmalar ışığında bakıldığında bunlardan birinden ya da daha fazlasından yararlandıkları açıktır.

2.3.3.Kullanım Gelişimi (Pragmatik)

Kullanım başlığı altında incelenen ve dil becerilerinin üçüncü temel parçası olan dilbilimsel alan edimbilgisidir (77). Edimbilgisi (pragmatik), kişiler arası iletinin bağlama göre uygun niyetle nasıl iletilebileceğini inceleyen ve dili sosyal bir bağlamda iletişim biçimi olarak kullanılmasını sağlayan dilbilimsel alandır (78-82). Edimsel beceriler; kişinin rutin söylemleri, selamlamaları nasıl kullanması, bağlama göre sesinin şiddetini ve tonunu nasıl ayarlaması, iletişimi nasıl sürdürmesi ve nasıl sıra alması gerektiğini içerir (83). Bu beceri, çocuğun çevresiyle etkileşime geçmesi sonucunda daha çok gelişim gösteren edimbilgisi, bu etkileşimde çocuğun sözlüğünün ve sözdiziminin etkileşimli olarak nasıl geliştiğinin alt yapısını oluşturmaktadır (56, 84).

Kişiler konuştuklarında düşüncelerini paylaşmak, başkalarını ikna etmek, bir şey önermek gibi farklı amaçlar güdebilirler ve bu amaçlar Levinson (1983) tarafından sözeylem olarak tanımlanmışlardır (79). Halliday (1975) sözeylemleri gelişimsel sıralamaya göre şöyle sınıflamıştır: araç durumu, düzenleyici, etkileşimci, kişisel, taklit, yaratıcı ve bilgilendirici (85). Dore (1975), daha önceki gelişim aşamalarında görülen sözeylemleri şöyle listelemiştir: etiketleme, tekrarlama, yanıtlama, eylem isteme, yanıt isteme, seslenme, selamlama, reddetme, uygulama/deneme (86). Bates ve arkadaşları (1975) ise iki kategoride incelemiştir: bilgilendirici ve bildirici (87). Searle (1975)'e göre sözeylemler basit ve karmaşık olarak sınıflanmışlardır (88). Dilin gerçek anlamı niyet ile uyummadığında bu sözeylem farklı açıdan yeniden incelenir ve anlama ulaşılır. Bu tür sözeylemler, karmaşıktır ve gerçek anlam ile niyetin uyduğu sözeylemler ise basit

sözeylemlerdir (89). İroni, kandırma, şaka amacı içeren konuşmalar karmaşık söz eylemler arasındadır (90).

Edimbilgisel gelişim, çocuğun söz öncesi davranışlarına dayanmaktadır. Edimbilim yetisi, bağlam içerisinde hem sözel hem de dil dışı öğeleri kullanmasıdır ve bu yeti, sözel yetinin öncüsüdür (89, 90). Edimbilgisi; bir sözcük döneminde bile çok farklı edimsel işlevin kullanılması, gelişimin bağımsız bir boyutu olarak görülmesi ve bilişsel gelişimle çok yakın ilişki içinde olması nedeniyle sıkça araştırılan bir alan olmuştur (91). Sözlü dil gelişimi olmadan çocukta göz teması kurma, vokalizasyonlar üretme, işaret etme gibi davranışlar bir şey isteme, dikkati çekme, ısrar etme gibi amaçlarla kullanılmaktadır (80) ve tipik gelişen çocuklarda amaçlı iletişim ile birlikte görülmektedir. Bilişsel olarak etkilenen farklı sendrom gruplarıyla yapılan çalışmalar göstermektedir ki, edimbilgisel yeti gelişimi başta sözlük ve sözdizimi olmak üzere dilbilimsel diğer alanlara, bilişe ve sosyo-emosyonel gelişime oldukça yakından bağlıdır (84, 92-94). Bara ve arkadaşlarının çalışmaları (89) bu yetinin gelişmesini; diğer kişilerin akli durumlarını anlama yetisine ve iletişimsel etkileşimin karmaşık yönlerini yapılandırıp idare etmeye bağlamaktadır. Bu çerçevede, diğerlerinin akli durumlarını anlama için önemli olan sosyal referanslamanın gelişimin ilk aşaması olabileceği düşünülmüştür. 9 aylıktan 10 aya kadar çocukların isteme, etiketleme, cevap verme, selamlama, tepki gösterme gibi temel edimbilgisel amaçları jestleri ve vokalizasyonlarıyla yansıttığı gözlenmiştir (87, 91). Benzer şekilde, anlayabildiği sözcük sayısının oldukça sınırlı olduğu 15 aylık bebeklerle yapılan çalışmada, anlama belirleyen öncelikli öğenin dilötesi öğeler (yüz ifadeleri, tonlamalar vb.) olduğu tespit edilmiştir (95). 12 ve 24 aylık çocuklarla yapılan çalışmalarda, çocukların daha bu yaşta iletişim davranışlarıyla sosyal bağlam arasında bağlantı kurabildikleri gözlenmiştir (84). 2 ve 3 yaş çocuklarıyla yapılan çalışmalarda ise, çocukların aldıkları yanıtlara göre sözel ifadelerini şekillendirdikleri görülmüştür ki, bu da onların bağlam ile dilsel biçimlerini uygun bir şekilde birleştirebildiklerine işaret etmektedir (96). Yine bu yaş çocuklarında yapılan başka bir çalışmada, çocukların karşısındaki kişiye göre sözeylemlerini farklı kullanabildiği ortaya konmuştur (97). 2 yaştan sonra, çocukların daha karmaşık edimbilgisel girişimleri araştırılmaya başlanmıştır ve okul öncesi dönemde çocukların bu alanda hızlı bir gelişme kaydettikleri görülmüştür. Çocuklar,

karşılardaki kişinin yaşına, statüsüne ve cinsiyetine göre konuşmalarını şekillendirmektedirler (98).

Araştırmalar genellikle yaşamın ilk yıllardaki edimbilgisel gelişime odaklansa da, edimbilgisi okul öncesi, okul dönemi ve ergenlikte de gelişmeye devam eder (99). Büyüdükçe farklı sosyal çevrelere girmeye başlayan çocuğun kısa süreli de olsa kabul görmesi veya davranışlarının diğer kişilerce olumsuz karşılanmaması için edimbilgisel yetileri kazanması önemlidir (83). Sosyal kabul görme üzerine yapılan çalışmalarda, daha iyi edimbilgisel yetilere sahip olan çocukların çevresince daha gözde oldukları görülmüştür (83, 100-102). Okul çağı çocuklarında edimbilgisel bozukluk olduğu tespit edilen çocukların terapi sonrasında çevrelerinden gördükleri ilgide iyileşme kaydetmişlerdir (103, 104).

2.4. Türk Çocuklarının Dil Gelişimi

Dünyaya gelen her çocuk gibi Türkçe konuşan çocuklar da dil gelişimlerinde belirli aşamalardan geçmektedirler. Daha önce de belirtildiği gibi, 6 aya kadar tüm çocuklar dil gelişimi basamaklarında benzer becerileri gösterebilirler de, dile maruziyetleri arttıkça bu becerilerde bazı değişiklikler olmaktadır. Çocuğun dile maruz kaldıkça bu dildeki seslere hassaslaştığını ve üretimlerine başladığından bahsedilmişti (26, 28, 29). Türkçeye maruz kalan çocuklar da, Türkçede bulunan sesleri öğrenmeye başlarlar ve üretimlerinde bu sesleri kullanırlar. Çalışmalarda Türkçe seslerin çocuklar tarafından edinim sıraları şöyle raporlanmıştır: nazal sesler→ patlamalı-durak sesleri→ akıcı-daralmalılar→ yan-daralmalı→ durak-sürtünmeli→ sürtünmeli→ tek vuruşlu /r/ (105, 106). Topbaş (2005c) Türkçe konuşan çocukların sıklıkla başvurdukları sesbilgisel basitleştirme işlemlerini; hece/seslem yitimi, ünsüz düşmesi, benzeşim işlemleri, sürtünmelileştirme, bağlam duyarlı ötümlüleştirme/ ötümsüzleştirme ve akıcıların değiştirilmesi olarak listelemiştir (23).

Bir dizi sesbilgisel yetiye sahip olan çocuk, bilişsel olarak sözcük nesne eşleştirmesini yapması sonucunda 12 ay civarında ilk sözcüğünü üretmektedir. Bu durum Türk çocuklarında da benzerdir (23). Sözcük dağarcığı gelişimiyle Türk çocukları da dillerinin kuralına uygun olarak birleşimlere başlamaktadırlar (23, 37).

Bu aşamada diğer dillere maruz kalan çocukların hiç biçimbirim kullanmadan sözcük birleşimleri üretmeleri “telegraf dili” olarak adlandırılmıştır (41). Ancak başka bir çalışmada Türk çocuklarının telegraf dili aşamasından geçemedikleri görülmüştür (107). Türk çocukları dil edinimlerinde diğer dilleri öğrenen yaşatlarından ayrılmaktadırlar. Bu durum dile özgü farklılıklardan kaynaklanabilmektedir ve bu noktada Türkçenin yapısından genel hatlarıyla bahsetmek uygun olacaktır.

Türkçe dil ailesi bakımından Ural-Altay dil ailesinin Altay koluna aittir (108). Türkçe aynı zamanda, hem sözcük oluşturmanın hem de çekimin genellikle sonekler yardımıyla yapıldığı sondan eklemeli bir dildir (109). Türkçedeki ekler ile anlamları bire bir eşleşmesinden ötürü (110), genel tümce yapısı özne-tümleç- yüklem sırasını izlese de, edimbilgisel amaçlarla öğeler yer değiştirebilmektedirler (111, 112). Öğelerin tümce içindeki konumları ekler sayesinde değiştirilebilse de, köklere eklenen biçimbirimlerin belirli bir sırası vardır ve bu sıra değiştirilemez. Türkçede biçimbilgisinin sözdizimini, sözdiziminin de biçimbilgisini etkilemesi nedeniyle iki alan birlikte incelenmektedir (38).

Aksu-Koç ve Slobin (113) kapsamlı çalışmalarında Türk çocuklarının dilin morfemlerini, dili üretmeye başladıklarından beri kısa ve basit tümceleri çok az derecede hatalı ürettiklerini ve kurala uygun bir şekilde kullanabildiklerini raporlamışlardır. 2 yaş veya daha öncesinde adlara gelen durum ekleri ve çoğul ekleri ile; eylemlere eklenen zaman, görünüş, olumsuzluk, soru ve kişi uyumu ekleriyle çekim yapabildiklerini belirtmişlerdir.

Bağımlı biçimbirimlerin edinimi üzerine yapılan çalışmada, çalışmadaki en küçük grup olan 15 aylık çocuklarda belirtme durumu eki “-(y)I”, yönelme durumu eki “-(y)A”, iyelik eki “-(I)M” ve tamlayan eki “-(n)I(n)” gözlenmiştir. Bu ekleri izleyerek, çocukların 16. Ayda bulunma durumu eki “-DA”, 17. Ayda ayrılma durumu eki “-DAn” ve 18. Ayda araç durumu eki “-(y)lA” kullandıkları tespit edilmiştir (114).

Aksu-Koç (115) tarafından yapılan çalışmada, çocukların 19 aylık dönemde geçmiş zaman eki “-DI”, 19-20 aylık dönemde şimdiki zaman eki “-(I)yor” ve istek kipi eki “-(s)I(n)” ekinin zaten edinilmiş olduğunu, bu dönemde geniş zaman eki “-

Ir” ve duyulan geçmiş zaman eki “-mİş” görülmeye başlandığını raporlamıştır. İkinci çalışmasında, bu dört zaman eki üzerinde 20-22 aylık dönemde ustalaştıklarını söylemiştir. Ketrez ve Aksu-Koç (109) çekim eklerinin incelendiği çalışmada; 15. Ayda geçmiş zaman eki “-DI”, 17. ayda şimdiki zaman eki “-(I)yor”, 19. ayda gelecek zaman eki “-(y)AcAK” ve istek kipi “-(y)A”, 20. Ayda “-mİş” ekinin edinildiği raporlanmıştır. Bu eklerin aynı eylemin çekimlenmesinin ilk örnekleri ise 1;19’da görülmüştür. 20. aya kadar ise şahıs eklerinin, olumsuzluk ve soru eklerinin görülmeye başlandığını belirtilmiştir. Olumsuzluk anlamı başlangıçta “yok, ı-ıh, değil” gibi ifadelerle verilirken, 1-3 ay sonra -mA ekiyle yetişkin diline uygun üretimler yaptıkları tespit edilmiştir (116, 117). Olumsuzlamada, “değil” sözcüğünün 2-3 yaşa kadar devam ettiği ve eylem olmayan yüklem olumsuzlamasının, eylem olan yüklem tümcelerden daha erken öğrenildiği gözlenmiştir (113). Başka bir çalışmada olumsuzluk eki “-mA” 18. Ayda ve soru eki “mI” yaklaşık olarak 18. ayda çocuklar tarafından üretildiği gösterilmiştir (116).

İlgeçlerin ediniminin kavramsal gelişimle paralellik gösterdiği varsayımına dayanarak evrensel gelişim gösterdiği belirtilmiştir. “içinde”, “üstünde”, altında ilgeçlerinin ilk sırada; bunları takip ederek “yanında”, yöneltimli nesneyle “arkasında” ve “önünde”, yönelitlimli olmayan nesne ile “arasında” ve “önünde” ilgeçlerinin edinildiğini ileri sürülmüştür (118).

Çocukların zaman eklerini edinmeleri izleyen süreçte çatı eklerini edinmeye başladıkları bu konudaki çalışmalarla raporlanmıştır. 2-3 yaş döneminde çatı, kiplik gibi eylem çekiminde ve neden-sonuç ile zaman sıralaması bağlaçlarında yetkinlik kazandıklarını söylemişlerdir. Çatı eklerinden edilgen yapı 2;4 yaşta, ettirgen yapı ise 2;3 yaşta kazanılırken, kiplik eklerinden koşul-şart eki 2;7 yaşta kazanılmaktadır (113). Ketrez (119) üç çocuğu uzamsal incelediği çalışmasında çocukların bu ekleri değişik zamanlarda edindiklerini, öznenin özel olarak belirtilmesinin gerekmediği durumlardaki eklerin daha erken edinildiğini söylemiştir. Ancak sözcüğü aşarak sözdizimsel yapı düzeyinde bir yapılandırmanın daha geç yaşlarda edinildiğini vurgulamaktadır. 2;0 ve 5;7 yaşları arasındaki çocukların dahil edildiği başka bir çalışmada, edilgen ve işteş eklerinin 2;0 yaşta, dönüşlülük ekinin 2;4 yaşta ve ettirgen ekinin 2;9 ayda kullanıldığı görülmüştür (120). Efeoğlu (121) ise deneysel

ortamda, farklı edilgen yapı biçimbirimleri alan, farklı hece sayısına sahip geçişli ve geçimsiz eylemlerin 2;2-5;7 yaş aralığındaki çocuklar tarafından üretimlerini incelemiştir. 3;10 ve 5;3 yaşlarındaki çocukların düzensiz biçimbirimi düzenli olanın yerine kullanarak hatalar yaptıkları gözlenmiştir. Ancak çocukların dil becerilerindeki gelişime ve doğru kullanıma maruziyetleri sonucunda edilgen yapılarda ustalaştıkları ve “-mAz” ekiyle olumsuzladıkları edilgen yapılarda daha başarılı olduklarını raporlamıştır.

3 yaşından itibaren çocuklar tümceleri bağlaçlar ile birleştirerek karmaşıklaştırabilme yetisine ulaşmaktadırlar. Bir çalışmada, 3-7 yaş arası çocukların bağlaç kullanımının sürekli arttığını, ancak yaşlara göre sıklıkla rastlanan bağlacın farklılaştığı belirtilmiştir (122). 3 yaş grubunda “sonra” bağlacı daha çok kullanılırken, 5 yaş grubunda “ama”, “fakat” bağlaçlarının daha ağırlıkta olduğu raporlanmıştır. Tümcelerin karmaşıklaştırılma sırası: (i) 2;6 yaşa kadar herhangi bir biçimbirime ihtiyaç duymadan tümceleri basit şekilde sıralayarak bağlama , (ii) 3;6 yaşta adlaştırmaya gitmeden bağlaçlar ve bağlayıcılar yardımıyla, (iii) 4 yaştan sonra çeşitli hatalar sergileyerek de olsa adlaştırmayı tümcenin farklı pozisyonlarında kullanabilmektedirler (113). 3 yaşta adlaştırmada görülen hatalar, 4-5 yaşta çocuğun iletişimsel niyetinin karmaşıklaşmasına bağlı olarak giderek artış gösterdiği görülmüştür.

Yine 3-4 yaş grubunda yerleştirme yapılarının ediniminin başladığı ve çocuğun okul çağına kadar devam ettiği çalışmalarda gösterilmiştir. Bu yapıların edinim süreci üzerine yapılan incelemelerde, “-DIK” ekinin “-mE” ekinden çok sonra kullanıldığı ve bu durumun, “-DIK” biçimbiriminin biçimbilgisel olarak daha karmaşık süreçlerle oluşturulması neden gösterilmiştir (113).

İlgi tümceciklerinde ise, Aksu (123) 4 yaştan sonra oldukça artış gösteren “-En” ve “-mİş” biçimbirimlerinin kullanılarak üretilen yan tümcecikleri incelemiş ve “-En” biçimbiriminin “-mİş”tan 6 ay sonra üretken olarak kullanıldığını görmüştür. Slobin (110) Türk ve Hint-Avrupa dillerinde ilgi tümceciklerini incelediği çalışmasında hem Türk yetişkinlerin hem de çocukların İngilizceye oranla oldukça düşük üretimlerinin olduğunu raporlamıştır. Hem tümce gibi görünmemeleri hem de sistematik olarak tek bir yolla üretilmeyen bu yapılar üzerinde çocukların ancak

4;8'den sonra uzmanlaşabileceklerini savunmuştur. Özcan (124) 3 yaş çocuklarının yarısının anlayıp yorumlayabildiği ilgi tümcecikleri üzerinde okul çağı başlangıcındaki çocukların bile tam yetkinlik kazanamadıklarını belirtmiştir. Başka bir çalışmada ise, ilgi tümceciklerinin ana tümcecik içindeki görevlerine göre dört farklı pozisyonda incelemiş ve bunları çocukların anlayabilmelerine göre kolaydan zora sıralamıştır. Buna göre, (i) ana cümlenin öznesi olan ve kendisinin de öznesi konumunda olan yan tümcecikler, (ii) ana tümcenin nesnesi olup yan tümcecğin öznesi konumunda olan yan tümcecikler, (iii) ana tümcecğin öznesi olup yan tümcecğin nesnesi olan yan tümcecikler, (iv) ana tümcecğin nesnesini tamlayıp yan tümcecikte de nesne konumunda olan yan tümceler olarak sıralanmıştır (125). Yumrutaş (126) 3;3 ve 8;2 yaş aralığında 48 çocukla yaptığı çalışmada, çocukların “-DİK” biçimbirimiyle nesne durumunda olan ilgi tümcecği üretiminden kaçınarak, “-(y)An” biçimbirimiyle oluşturulan özne konumundaki ilgi tümcecği üretimini tercih ettiklerini saptamıştır. Özge ve arkadaşları (127) tarafından yapılan çalışmada Türk çocuklarının özne durumunda olan ilgi tümceciklerini, nesne konumunda olanlardan daha yüksek oranda anlayabildiklerini göstermişlerdir. Bunu izleyen çalışmalarında ise, 5-8 yaş arası çocuklar ile yükseköğrenime devam eden yetişkinlerin tersine çevrilebilir ve özne ve/ya nesne alabilme özelliklerine göre ilgi tümceciklerini incelemişlerdir. Yetişkinler tüm ilgi tümcecği türlerinde başarılı olurken, çocuklar tersine çevrilemeyen özne ve nesne alan ilgi tümceciklerinde hata yapmışlardır. Tersine çevrilebilir ilgi tümceciklerinde ise özne alan ilgi tümceciklerinde daha başarılı sonuç vermeleri, bir önceki çalışmalarının sonucuyla paralellik göstermektedir (128).

Slobin (110) genel hatlarıyla çocuk dilinin gelişiminin evrensel olarak benzerlik gösterse de bazı yapılar itibarıyla diller arasında farklılıklar olduğunu söylemiştir. Biçimbirimlerin edinim zamanlarının farklılığını Aksu-Koç ve Slobin (117) 12 maddeyle açıklamışlardır: (i) sonda yer almaları, (ii) hecesel olmaları, (iii) algısal olarak anlık belleğe kolayca ulaşmalarını sağlayan vurguya sahip olmaları, (iv) tümcenin anlamlı olması için kullanımlarının zorunlu olması, (v) yalnızca içerikli sözcüğe eklenmeleri, (vi) soneklerin ağırlıklı olması, Türkçenin genel tiplendirmesiyle de uyumlu olduğundan bit tutarlılık içinde eklenmeleri, (vii) biçimbirimlerin kökten uzaklaştıkça asıl sözcük anlamına kattıklarının azalması,

(viii) içerik ile kullanımın bireşimsel olmaması, (ix) işlevsel olarak biçimbirimler sadece dil bilgisel işlevleri aktarırken, bazı parçacıkların edimbilgisel olarak kullanılması, (x) neredeyse tamamen kurallı olmaları, (xi) tutarlı bir şekilde tüm içerikli sözcüklere ve ön biçimlere eklenmeleri, (xii) birbirinden farklılık göstermeleri (eşsesli olmamaları) (113). Diğer bir çalışmada ise, içerikli sözcüklerin evrensel olarak edinildiğini, çocukların bu temeli ortuttuktan sonra işlevsel sözcükleri edinmeye ve üretmeye başladıklarını öne sürmüştür.

Türk çocuklarının edimbilgisi gelişimine yönelik çalışmalar mevcuttur. Çalışmalarda özne adlarının çocukların dillerindeki gelişimsel seyri (122, 129), çocukların anlatı becerileri incelenmiş ve anlatılarının kavramsal ve dilsel açıdan gelişimleri üzerine çalışılmıştır (130-133). Annelerin çocuklarına yönelttikleri dilin etkisi araştırılmıştır (134-137) ve 3 yaşa kadar görülen dil işlevleri incelenmiştir (137).

2.5.Dil Gelişiminin Değerlendirilmesi

Çocuk; dil ve konuşma alanında tipik gelişimini izlememesi sonucunda gerek ebeveynler, gerek bakım veren kişiler, gerekse öğretmenler tarafından ilgili bölümlere yönlendirilmektedir. Sorunun nereden kaynaklandığının belirlenmesi için ilk aşama, değerlendirme ile başlar. Değerlendirmede; prenatal, perinatal ve postnatal medikal öykünün, aile öyküsünün, gelişimsel basamakların ne zaman gerçekleştiği bilgisinin, çocuğun nasıl bakım aldığı ve okula devam edip etmediğiyle ilgili bilgilerin alınması ve bunların klinik gözlem ile birleştirilmesi oldukça önemlidir. Çünkü burada oluşmuş problemin dil ve konuşma gelişimini etkileme olasılığı yüksektir (138). Çocuğun tüm alanları hakkında bilgi edinimi; sorunun izole olarak dil kaynaklı mı olduğu, yoksa dilin gelişimi için gerekli olan bilişsel fonksiyonlar, duyuşsal alanlar, motor gereklilikler vb. gibi süreçlerde bir kesinti olmasından mı kaynaklandığı yargısına varmayı kolaylaştıracaktır (139). Dil dışında bir sorunla karşılaşıldığında, ilgili bölümlere yönlendirmeler yapılarak bu soruna çözüm aranır ve dil gelişiminde ilerlemenin önü açılmış olur. Örneğin; dil gelişiminde normal işitmenin olması, çocuğun dil girdilerini uygun bir şekilde alması bakımından çok önemlidir. Eğer fark edilmeyen işitme kaybı varsa, odyolog tarafından yapılan odyolojik değerlendirmeler sonucunda gerekli işitsel müdahale programların

belirlenmesiyle, dil gelişiminin yol almasındaki engel de ortadan kalkmış olacaktır (138).

Westby ve arkadaşları çocuğun dil gelişimini değerlendirmek için dört farklı gerekçe sunmaktadırlar: tarama, temel işlevsellik çizgisinin belirlenmesi, müdahale hedeflerinin belirlenmesi ve müdahale sonucundaki değişikliklerin ölçülmesidir (140). İlk olarak, çocuğun çevresindeki alanda uzman olmayan kişilerce çocuktaki bir iletişim veya davranış bozukluğuyla başvuru olabilir. Bu durumda çocuk, normatif verilerin elde edildiği ve yaş değerinin verildiği testler ile dilin hangi alanında ve yaşatlarından ne kadar geride olduğunun tespit edilmesi amacıyla tarama testleri yardımı ile değerlendirilir. İkinci nedeni, çocuğun tüm iletişimsel becerilerinin değerlendirilerek hangi dil alanında yetersiz kaldığının ve hangi alanında güçlü yetilerinin olduğunun tespit edilerek dilin farklı alanlarındaki gelişiminin alt seviyesinin tespit edilmesidir. Bu amaçla, çocuğun farklı bağlamlarda ve farklı kişilerle etkileşimiyle, değişik iletişimsel işlevlerinin değerlendirilmesi zor ancak istenen bir yöntemdir. Müdahale programında nasıl bir yol izleneceğinin belirlenmesi, değerlendirme yapılmasının üçüncü nedeni olarak gösterilmiştir. Değerlendirme sonucunda, dil gelişimine katkıda bulunan tüm faktör bulgularının raporlanması, uygun programın çizilmesine yardımcı olacaktır. Son olarak, yine değerlendirmeye belirlenmiş olan hedeflerin müdahale sürecinde karşılanıp karşılanmadığı ve terapi sürecinin ne zaman sonlanmasına karar vermek için de değerlendirmeye ihtiyaç duyulmaktadır (140). Condouris ve arkadaşları klinisyenlerin çocukların dil bozukluklarını tanılamada, dil becerilerinin belirlenmesinde ve müdahale programlarının oluşturulmasında ölçümlere bağlı kaldıklarını belirtmişlerdir (141). Ancak değerlendirmenin tanılama, prognoz ve önerilerin belirlenmesi gibi klinik öneminin yanı sıra, ailenin bilgilendirilmesi ve çocuğun hangi düzeyde olduğunun belirlenmesi için de yapılabileceği de belirtilmiştir (139). Çocuğun yaşadığı dil sorunun gündelik yaşamında etkisine ek olarak, gelecekteki akademik başarısının da etkileneceğinden uygun ve kesin bir değerlendirme oldukça önemlidir (142).

Sözlü dilin iletişimle etkin bir şekilde kullanılması için hem gelen mesajın anlaşılması, hem de istenen mesajın üretilebilmesi gerekir. Söylenenlerin anlaşılma

becerisi *alıcı dil* olarak nitelenirken, iletilmek istenen bilginin uygun bir şekilde oluşturulması becerisi ise *ifade edici dil* olarak adlandırılmaktadır (139). Başarılı bir iletişim partneri olması bakımından, çocuğun hem alıcı dilinin hem de ifade edici dilinin ayrıntılı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu gereksinim gelişimsel ölçekler, görüşmeler, anketler, davranışsal gözlemler, standardize testler veya ölçüt bağımlı/standardize olmayan testlerle karşılanabilmektedir (138). Gelişimsel ölçekler, çocuğun yaşının gerekliliklerini ne ölçüde karşıladığı hakkında bilgi verebilirken, görüşme ve anketler yoluyla klinisyen, çocuğun farklı bağlamlardaki davranışları ve iletişim biçimleri hakkında bilgi sahibi olabilmektedir. Davranışsal gözlemler bilgi edinilmek istenen davranışın dikkatlice tanımlanabilmesi ve kayıt altına aldıktan sonra belirli bir davranışın ne sıklıkla ortaya çıktığının belirlenmesinde yararlıdır. Paul (138) davranışsal gözlem altında dinamik ve işlevsel değerlendirmeyi incelemektedir. Dinamik değerlendirmede çocuk, bağlamı kullanarak aktif bir şekilde katılarak, sorgulayarak ve düşünerek öğrenme sürecine girer ve klinisyenin rolü öğrenme isteği için çocuğu desteklemektir. Lidz ve Pena (143) bu değerlendirme şeklini ön test-müdahale-son test biçiminde yorumlamışlardır. İşlevsel değerlendirme ise, çocuğun yaşadığı sorunun günlük yaşamını olumlu veya olumsuz nasıl etkilediğine odaklanır. Campbell (144) yeni kazanılan davranışların çocuğun günlük gerçek yaşamında bağımsızlığını ne derecede sağlayabildiğinin değerlendirmesine önem vermektedir. Standardize testler (norm referanslı testler) belirli davranışların çocuğun yaşlarının sergilediği performanslarla karşılaştırarak sonuç vermektedir. Eğer çocuk yaşlarının performansı ile uyumlu gelişim gösteriyorsa, “tipik” ya da “normal” gelişim göstermektedir. Onların altında bir becerisi varsa “yaşlarında geri”, üstünde ise de “yaşlarından üstün” performans gösterdiği söylenebilir (139). Ölçüt bağımlı değerlendirmeler ise, iletişim bağlamına odaklanarak, çocuğun önceden belirlenen dil öğelerini bu bağlamda nasıl kullandığını değerlendirir.

Her bir değerlendirme yönteminin kullanıldığı durumlar olmaktadır. Ancak klinik koşullarında sıklıkla standardize ve ölçüt bağımlı testlere başvurulmaktadır. Öyle ki, standardize testlerle tespit edilen sorunun tam kaynağının belirlenmesinin ölçüt bağımlı testlerle sağlandığı ve bu anlamda ölçüt bağımlı değerlendirmenin standardize testlerle yapılan değerlendirmenin tamamlayıcısı olduğu belirtilmiştir

(145). Benzer şekilde, Tyler ve Tolbert (146) küçük çocukların test ortamına uyum sağlayamayıp gerginlik yaşamalarının, ek testlere gereksinim duymanın önlenmesi ve çocuğun konuşma becerilerini yansıtacak kısa bir konuşma örneğinin alınabilmesi için hem standardize testlerle hem de ölçüt bağımlı değerlendirmelerin yapılmasının önemini vurgulamışlardır. Her iki değerlendirme yönteminin de olumlu ve olumsuz yönleri olduğu görülmektedir. Ancak çocuğun geçmiş deneyimlerine ve dil gelişimine dikkat ederek doğru yöntemi seçmek ve doğru değerlendirmeyi yapmak mümkün olabilecektir.

2.5.1. Standardize Testler ile Dil Değerlendirmesi

Dil değerlendirmesinde sıklıkla kullanılan araçlardan birisi standardize testlerdir. Dil değerlendirmesinde kullanılan standardize testler, klinik ortamında tanılama, tedavi ve eğitim programlarının belirlenmesinde önemli yol göstericilerdir (147, 148). Genellikle çocuğun hem alıcı dilini hem de ifade edici dilini değerlendirme olanağı sunarlar (141). Standardize testlerin yararı tarafından şöyle tanımlanmıştır: (i) çocuğun farklı alanlardaki performansını değerlendirerek yaşlarına göre durumunu belirler, (ii) bir seferde çoklu alanı değerlendirebildiği için pratiktir, (iii) her bir alanın aynı anda değerlendirilebilmesiyle müdahaleye yönlendirme kolaydır, (iv) uygun ve yerinde kullanılmasıyla etkili ve ekonomik olur (145). Tager-Flusberg (147) tüm dil alanlarının eş zamanlı değerlendirilebilmesiyle hem bu alanları izole olarak, hem de birbirleriyle ilişkilerinin incelenmesi ve alınan verilerin çocuğun yaşlarının performansı ile karşılaştırılabilme olanağını tanımasını standardize testlerin bir avantajı olduğunu belirtmiştir. Tyler ve Tolbert ise, (i) ebeveynlere çocuklarının dil gelişimlerinin yaşlarına göre hangi seviyede olduğunu açıklanabilmesi, (ii) çocuğun yeniden test edilmesine gerek kalmadan gerekli müdahale programlarına dahil olabilmeleri, (iii) müdahale programının karşılanması için gerekli raporun düzenlenmesinde kullanılabilmeleri bakımından standardize testlerin güçlü yanlarını listelemişlerdir (146).

Standardize testler bazı özellikleri nedeniyle eleştirilmişlerdir. Paul (145), bu testlerin çocuğun gerçek iletişim bağlamında nasıl davranışlar sergilediğini ve dili nasıl kullandığını gösteremediklerine işaret etmiştir. Bunun yanında, bir toplum içinde yaşayan bireylerin özgeçmişleri ve kültürleri farklı olabilmektedir ve bu durumun dil

gelişimine yansması da olağandır. Ancak standardize testler değerlendirme sırasında bu farklılıkları gözetenmediğinden, farklılıkları bozukluk olarak yanlış tanılama riski nedeniyle de eleştirilmektedir (142, 149-153). Başka bir risk ise, çocuğun test ortamına uyum sağlayamamasından dolayı dikkatinin ve motivasyonunun etkilenmesiyle gerçek performansını sergileyememesidir (141, 148).

Çocukların performanslarını yaşlarına göre karşılaştırma olanağı veren standardize testlerin Türkiye'deki örnekleri kısıtlıdır. Testler çocuk yaş gruplarının sesletim ve sesbilgisel becerileri ve genel dil gelişimine yönelik standardize testler bulunmaktadır. Ege ve arkadaşları (154) sesbirimlerin farklı konumlarda oldukları sözcüklerle 2-12 yaş arası çocukların sesletim bakımından değerlendirilmelerine olanak sağlayan Ankara Artikülasyon Testi'ni (AAT) geliştirmişlerdir. Topbaş (155) 2-8 yaş arasındaki çocukların sesletim, işitsel ayırt etme ve sesbilgisi yetkinliklerinin ayrı ayrı standart bir şekilde değerlendirilebilmesi için, Türkçe Sesletim ve Sesbilgisi Testi'ni (SST) geliştirmiştir. Güven ve Berument (156) tarafından 2-12 yaş arası çocukların alıcı ve ifade edici dil gelişimlerini sözcük yoluyla ölçen ve Türkçeye özgü, uyarılma olmayan Türkçe İfade Edici ve Alıcı Dil Testi (TİFALDİ) geliştirilmiştir. Türkçe Erken Dil Gelişim Testi (TEDİL), Topbaş ve Güven (2007) tarafından Türkçeye uyarlanmış ve Türkçe Okul Çağı Dil Gelişim Testi (TODİL) yine aynı yazarlar tarafından adaptasyonu yapılmıştır (157, 158). Aksu-Koç ve arkadaşları (159) ise çocukların iletişim davranışlarını değerlendirecek olan Türkçe İletişim Davranışları Envanteri (TİGE) üzerinde çalışmaktadırlar.

2.5.2. Doğal Dil Örneği Analizi ile Dil Değerlendirmesi

Dil değerlendirmesinde kullanılan diğer bir yöntem de çocuğun doğal bağlamda ürettiği konuşma dilinin, yani doğal dil örneğinin analiz edilmesiyle yapılan değerlendirmedir. Doğal dil örneği; çocuğun araştırmacı veya ebeveyniyle dışarıdan herhangi bir etkene maruz kalmadan az yapılandırılmış bir bağlamda, onun seviyesine uygun bir görev ile açık uçlu bir şekilde etkileşiminde ürettiği konuşma dilidir (147). Geçmişte üretilen konuşma dilinin kaydedilmesi için kullanılan günlüklerin yerini, doğal dil örneklerinin cihazlarla kaydedilmesi almıştır (160). Böylece dil gelişimi değerlendirmesinde standarize testlere alternatif olarak doğal dil örneği kayıtlarının analiz edilmesi daha güvenilir olabilmektedir. Öyle ki, Paul (145)

doğal dil yardımıyla yapılan değerlendirmenin, standardize testlerin tamamlayıcısı olduğunu belirtmiştir ve çocuğun standardize testlerde iyi performans sergilemesi halinde doğal dil ile değerlendirilmesine gerek olmadığını belirtmiştir. Dil örneğinin alınabilmesi gelişigüzel bir süreç değildir ve bunun için klinisyenin hazırlık yapması gerekmektedir. Bunun için uygun dilsel uyarının nasıl olacağına, kullanacağı materyalin ne olacağına ve çocuğun gelişimine göre hangi cevabı arayacağına dair saptamalarda bulunmalıdır. Bu noktada klinisyene yardımcı olacak faktör, çocuğun yaşı ve standardize test maddelerinin hangisinde eksik olduğudur (138).

Doğal dil örneği ile dil değerlendirmesi, çocuğun ifade edici dilindeki yetkinliklerini ve eksikliklerini belirlemek amacıyla ürettiği dilin bir kayıt cihazı yardımıyla kaydedilmesi ve bunların analiz edilmesiyle yapılır. Bunun için dört aşama gerekmektedir: etkileşimin kaydedilmesi, dil örneğinin çevriyazıya dönüştürülmesi, örneğin analiz edilmesi ve yorumlamasıdır (151).

Çocuğun bir bağlam içerisindeki doğal konuşmasının kaydedilmesi için farklı yollar izlenebilir. Serbest oyun, hikaye üretme, sohbet etme, öyküleme, resim betimleme doğal dil için kullanılabilir yöntemlerdendir. Southwood ve Russell (161) tarafından yapılan araştırmada serbest oyunun hikaye üretmekle alınan kayıttan daha fazla ifade içerdiği görülmüştür. Ancak sohbet bağlamındaki tümcelerin hikaye anlatma sırasında kurulan tümcelerden daha karmaşık olduğu raporlanmıştır. Resim betimleme yöntemiyle sohbet bağlamında üretilen tümcelerin karşılaştırıldığı çalışmada karmaşık tümcelere sohbet bağlamında karşılaşılmaktadır (162). Costanza-Smith (163) örnek almanın en iyi yönteminin bir oturumda birden fazla yöntemin kullanılmasını öne sürmüştür. Seçilen yöntemin çocuğun yaşına uygunluğu ve konuşma başlıklarıyla uyumlu şekilde olması ile yetişkinin çocukla etkileşim biçimi doğal dil örneğinin kalitesini etkilemektedir.

Çocuğun konuşmasını temsil edecek bir örneğin alınması için kaç ifadesinin alınması veya ne kadar süreli kayıt yapılması gerektiği üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Heilmann (164) makalesinde elli ifadelik bir örneklemin yeterli olacağını, hatta öyküleme yöntemiyle örneklem alındığında daha az ifadenin alınmasının da temsili olabileceğini savunmuştur. Daha önce yapılmış ve ona destek olacak çalışma da, elli ifadelik bir örneklemin yüz ifadelik örneklemin %80'ini

yansıttığını göstermiştir. Bununla birlikte, iki farklı zamanda alınan kısa örneklerin bir örnekten daha temsili olduğuna işaret edilmiştir (165).

Örneklemin kayıt altına alınması işitsel olarak bir ses kayıt cihazı veya görselin de dahil edildiği bir kamera yardımıyla yapılabilir. Çocuğun yeterince anlaşılır konuşması olduğunda ve/veya odağın yalnızca ifadeler olduğunda işitsel kayıt yeterli olacaktır. Ancak klinisyen sözlü olmayan iletişim bağlamını da değerlendirmek istediğinde görsel olarak kamera ile kaydedilmiş örnekler daha yardımcı olacaktır (138).

Dilin biçimbilgisi ve sözdizimi öğelerinin çocuğun dilinde ne derecede üretkenlik kazandığı, doğal dil örneklerinin analiz edilmesiyle belirlenmektedir ki çocuğun en üretici olduğu yöntemin doğal dil örneğiyle yapılan olduğu belirtilmiştir (138, 147). Capone (139) bir konuşucunun dilin her alanını gündelik yaşamında etkin bir şekilde kullanmasını “işlevsel iletişim” olarak tanımlamıştır. Dil örneği, çocuğun doğal konuşma bağlamı içinde sözcükleri ve tümceleri kendine özgü üretimi sırasında alındığından, dili nasıl kullandığı ve “işlevsel iletişim” becerisi hakkında standardize testlerden daha güvenilir ve ayrıntılı bilgi vermektedir. Aynı zamanda yaşlılarıyla karşılaştırma yapılmasına da izin vermektedir. Bunun yanında tanılama, müdahale programının belirlenmesinde ve hangi öğeye odaklanılacağına dair fikir verme vb. klinik amaçlarla kullanılabilir gibi araştırma amaçlı da kullanılabilir (138, 163, 166). Standardize testlerde en büyük sorunlardan bir tanesi olarak görülen test maddelerinin farklı geçmiş deneyime sahip çocuklarca farklı algılanması, doğal dil örneğiyle değerlendirme yapıldığında dışlanabilmektedir (141, 150). Ayrıca standardize testlerle odaklanılan yapının çocuk tarafından edinilmiş olup olmadığına bakılması için doğal bağlamdan bağımsız değerlendirme yapılırken, dil örneği ile yaşam akışında değerlendirme yapılabilmektedir. Bu da çocuğun akademik ve sosyal bağlamdaki dil becerilerine daha destekleyici olacaktır (151).

Doğal dil örneği analizinin sağladığı pek çok yararın yanında götürüleri de vardır. Heilmann (164) bu götürüleri, dil ve konuşma terapistlerinin açısından sıralamıştır. Dil analizi yapabilen bilgisayar tabanlı programların kendilerine özgü kodlarının ve çevriyazı kurallarının olması, bunların öğrenilmesini gerektirmektedir ve doğru analiz yapılabilmesi için klinisyenin çok iyi derecede dil kurallarına hakim

olmalıdır. Çocuğun dil üretiminin kaydedilmesi, çevriyazıya dönüştürülmesi ve analiz edilmesi klinik şartlarında oldukça zaman gerektiren süreçlerdir. Buna ek olarak, çocuğun değerlendirildiği ortama ve etkileşime geçtiği kişiye kendisini yabancı hissetmesi sonucunda konuşmaktan çekinebilir veya aslında edinmiş olduğu yapıları bu ortamda üretmeyebilir.

2.6.Doğal Dil Analizi Yöntemleri

Çocuğun gündelik dilinin kayıt altına alınarak incelendiği doğal dil analizi, temelinde biçim-sözdizimsel gelişimi incelemekle birlikte, yöntemler çeşitli yönleriyle birbirinden ayrılmaktadır. Bu bölümde doğal dil örneğinin analizini temel alan yöntemler özellikleriyle birlikte özetlenecektir.

Biçimbilgisel ve sözdizimsel gelişimin göstergesi olan yöntemler sırasıyla şu şekildedir: (i) Ortalama Sözce Uzunluğu (OSU- *Mean Length of Utterance, MLU*; Brown, 1973), (ii) Gelişimsel Cümle Analizi (GECA- *Developmental Sentence Scoring, DSS*; Lee, 1974), (iii) Dil Değerlendirme, Onarım ve Tarama İşlemi (*Language Assessment, Remediation, and Screening Procedure, LARSP*; Crystal ve ark, 1976), (iv) Yapısal Düzey Belirleme (*Assigning Structural Stage, ASS*; Miller, 1981), (v) Üretimsel Sözdizimi İndeksi (ÜSİ- *Index of Productive Syntax, IPSyn*; Scarborough, 1990).

2.6.1.Ortalama Sözce Uzunluğu (OSU; *Mean Length of Utterance, MLU*)

Brown (42), uzamsal olarak incelediği Adam, Eve ve Sarah takma isimli çocukların dil örnekleri üzerinden Ortalama Sözce Uzunluğu (OSU- *Mean Length of Utterance, MLU*) geliştirmiştir. Çocukların ilk yüz ifadesini dikkate alarak örneklemini 14 biçimbirimi düşünerek analiz etmektedir. Biçimbirimlere ayrılan çevriyazıdaki toplam biçimbirim sayısı, analizde yüz ifade kullanıldığından yüze bölünür ve bir indeks puan elde edilir. Bu yaklaşımda, çocuğun yaşının ilerlemesiyle biçim-sözdizimsel becerileri de gelişeceğinden, OSU değerinde artış görülmesi beklenmektedir. Bu nedenle de, elde edilen OSU değerleri baz alınarak çocukların gelişim aşamalarını belirlemiştir. 1.0-2.0 arası I. Aşama; 2.0-2.5 arası II. Aşama; 2.5-3.0 arası III. Aşama; 3.0-3.75 arası IV. Aşama ve 3.75-4.5 arası V. Aşama olarak

tanımlanmıştır. OSU uyarlaması pek çok dilde yapılmıştır ve üzerine çok sayıda çalışmalar yapılmıştır (167-176). Ülkemizde Türkçe uyarlaması Ege ve arkadaşları (177) tarafından yapılmıştır. Çalışmaya 17-59 ay arası 59 çocuk dahil edilmiştir ve sonucunda OSU ile yaş arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur. Çalışma sonucu, çocukların OSU değerlerinden yaşlarını, yaşlarından da OSU değerlerini kestirebilmeye olanak sağlamıştır. Diller arası farklılıktan ötürü, Türkçede OSU hesaplamasında izlenecek kurallar ve hesaplama yöntemi de tartışılmıştır.

2.6.2. Gelişimsel Cümle Analizi (GECA; *Developmental Sentence Scoring, DSS*)

Gelişimsel Cümle Analizi (GECA- *Developmental Sentence Scoring, DSS*), OSU'nun aksine cümle düzeyinde biçim-sözdizimsel değerlendirme yapmaktadır. Lee (178) 3;0-6;11 yaş arası çocukların biçimbilgisel ve sözdizimsel gelişimlerini nicel olarak gösterebilmeyi, atipik dil gelişimi olan çocukları normatif nicel verilere göre karşılaştırma yaparak tespit edebilmeyi, okul veya klinik ortamında doğal dil bağlamında kolayca değerlendirme yapabilmeyi sağlayacak bir yöntem geliştirmeyi ve gramatik yapıların normal gelişim sürecini göstererek terapi hedeflerine rehber olabilmeyi amaçlamıştır. Hem norm referanslı hem de ölçüt bağımlı değerlendirmeye izin veren GECA, Lee tarafından 3;0-6;11 yaşları arasında 200 çocuğun kesitsel olarak incelenmesiyle geliştirilmiştir. İngilizce üzerinden geliştirildiğinden, İngilizcedeki biçimbirimler sekiz ana başlık altında toplanmıştır: (i) belirsiz adılar (*indefinite pronouns*), (ii) kişi adıları (*personal pronouns*), (iii) temel eylemler (*main verbs*), (iv) yardımcı eylemler (*secondary verbs*), (v) olumsuzluklar (*negatives*), (vi) bağlaçlar (*conjunctions*), (vii) soru cümlelerinde devrik yapılar (*interrogative reversals*), (viii) ne- soruları (*wh-questions*). Bu başlık altına giren her bir alt başlık, İngiliz çocuklarının dildeki edinim sıralarına göre birden başlayarak sıralanmıştır ve en son edinilen biçimbirim, en yüksek puanı almıştır. Örneklemdaki ifadelerin analize dahil edilebilmesi için tümce sayılabilmesi, yani en az özne ve yüklem oluşması gerekmektedir. Bu tümce tümüyle dilin dil bilgisel kurallarına uyması gerekli değilken, eğer hiçbir dilgisel hata yoksa da toplam puana her doğru üretilen tümce için bir puan eklenir. Tümce puanının da eklenmesiyle elde edilen puan, elli tümcenin analize dahil edilmesi nedeniyle elliye bölünür ve GECA puanı elde edilir.

GECA da farklı dillere uyarlanmıştır ve üzerine pek çok çalışma yapılmıştır (176, 179-187). GECA'nın geliştirilmesinin üzerinden bu kadar yıl geçmesine rağmen halen kullanılmakta olması; çok sayıda katılımcısının olmasına, farklı gelişimsel seviyeleri basit şekilde gösterebilecek oldukça iyi hazırlanmış formatının olmasına ve geniş kapsamıyla tanılamayı kolaylaştırmasına bağlanmıştır (188).

2.6.3. Dil Değerlendirme, Onarım ve Tarama İşlemi (*Language Assessment, Remediation, and Screening Procedure, LARSP*)

Crystal ve ark. (189) tarafından geliştirilen Dil Değerlendirme, Onarım ve Tarama İşlemi (*Language Assessment, Remediation and Screening Procedure, LARSP*) çocukta görülen dil gelişimini aşamalara ayırarak incelemektedir ve iki bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler, dil gelişiminin aşamalarının olduğu bölüm ve klinisyen ile çocuğun etkileşiminin kodlandığı bölümdür. Çocuğun üretimleri tümce, tümcecik, öbek ve sözcük türünde incelenerek, dil gelişiminde nerelerde olduğu ve bir gecikme olup olmadığı hakkında bilgi vermektedir. LARSP İngilizce dilinde geliştirilmekle birlikte günümüze kadar pek çok dile uyarlanmıştır (190). Bu diller Flemenkçe, İbranice, Galce, İrlandaca, Farsça, Almanca, Fransızca, İspanyolca, Mandarin, Frizye dili ve Bengal dilidir (191-201). Türkçe uyarlamasının pilot çalışması Topbaş ve Cangökçe-Yaşar (202) tarafından yapılmıştır. 0;9-3;6 yaş gruplarında değerlendirilen 20 çocuk ile ön sonuçlar elde edilmiştir. Cangökçe-Yaşar (190) TR-LARSP'ı geliştirmiş ve tipik gelişen çocuklar ile koklear implant kullancısı çocukları bu envanter ile karşılaştırmıştır. Aldığı sonuçlar doğrultusunda dil değerlendirmesinde ve terapi planlamasında yardımcı olduğu ve koklear implant kullancısı çocukların dil gelişimlerinin değerlendirmelerinde önemli bilgiler sağlayabileceği, ancak bunun daha geniş çocuk sayısı ile test edilebileceğini belirtmiştir.

2.6.4. Yapısal Düzey Belirleme (YDB; *Assigning Structural Stage, ASS*)

Miller 1981 yılında geliştirilen Yapısal Düzey Belirleme (YDB- *Assigning Structural Stage, ASS*), tümce düzeyinde analize izin vermektedir. Temeline OSU'yu alan YDB, iki aşamadan oluşmaktadır (203). İlk aşamada, Brown (42) tarafından belirlenen 14 biçimbirim, çocuğun edinim zamanına göre sınıflandırılmıştır. Brown'a

göre, bir biçimbirimin edilmiş sayılması için kullanılması gereken zorunlu bağlamların %90'ında bu biçimbirime rastlanması gerekmektedir. İlk aşama olan biçimbirim analizinde bu oran dikkate alınarak, değerlendirmede biçimbirimin görülmesi gereken zorunlu bağlamların çocuğun kullandığı bağlamların puanları birbirine oranlanır. Elde edilen değere göre, çocuğun dil gelişiminde gecikme olup olmadığına dair yorumlama yapılabilmekte ve müdahale programı hazırlanabilmektedir. İkinci aşama ise, tümcelerinin analizini içermektedir. İsim öbekleri, eylem öbekleri, soru tümceleri, olumsuzluk bildiren tümceler ve karmaşık tümceler; tipik gelişim gösteren çocukların dil gelişim düzeylerine göre normatif bir şekilde düzenlemiştir. Değerlendirilmeye alınan çocuğun dil örneklemini, bu normatif değerlerle karşılaştırılır. Ancak bu aşamada doğru kullanım dikkate alınmadan, yalnızca rastlanıp rastlanmadığı ölçütüne göre ve yine Brown'un OSU biçimbirimlerinin aşamalarına göre puanlama yapılır. Bu puanlamalar, yaklaşımla ilgili yönergelerde örnekleriyle açık bir şekilde anlatılmaktadır (203). OSU ve GECA'da olduğu gibi bir puan veya indeks ile sonuçlanmamasından ötürü, YDB tanımlayıcı bir yaklaşımdır. Her iki aşaması da tamamlandığında ve biçimbirimlerin üretimdeki sonuçları düzeyler bakımından karşılaştırıldığında çocuğun yetkinlikleri ve eksikleri hakkında bilgi edinmek mümkün olabilmektedir (204).

2.6.5. Üretimsel Sözdizimi İndeksi (ÜSİ; *Index of Productive Syntax, IPSyn*)

Tüm yaklaşımların sonucunda Scarborough (205) Miller'in (203) YDB yönteminden etkilenerek, biçim-sözdizimsel gelişim değerlendirmesini daha pratikleştirmek amacıyla Üretimsel Sözdizimi İndeksi (ÜSİ- *Index of Productive Syntax, IPSyn*)" yöntemini geliştirmiştir. YDB'nin ikinci aşamasında belirlenmiş olan ad öbeklerini, eylem öbeklerini, soru tümcelerini, olumsuzluk bildiren tümceler ve karmaşık yapıları yeniden düzenlemiştir ve ÜSİ'yi dört başlık altında incelemiştir: (i) ad öbekleri, (ii) eylem öbekleri, (iii) soru ve olumsuzluk bildiren tümceler, (iv) tümce yapısı. Scarborough da, YDB'nin ikinci aşamasında olduğu gibi her başlık altında topladığı yapıları, çocuğun edinim zamanına göre sıralamıştır. Bu başlıklar altında belirtilen yapıların dil örneklemini içinde bir kez kullanılması halinde 1 puan; iki veya daha kez kullanılması halinde 2 puan verilmekte ve hiç kullanılmaması halinde ise

puan verilmemektedir. Çocuğun puan alabilmesi; belirli bir yapıda üretkenlik kazanıp azanmadığını gösteren sözcüksel, öbek ve bağlam kriterlerine bağlıdır. ÜSİ de, OSU gibi sözcelerin analiz edilmesini gerektirmektedir ve 100 sözcenin analize dahil edilmesi güvenilir bulunmuştur (205). Elde edilen indeks, yazarın yaklaşımı geliştirmesi aşamasında uzamsal olarak incelediği 6 kız, 6 erkek çocuğun 24., 30., 36. ve 42. aylarındaki üretimlerine dayanarak oluşturduğu değerlerle karşılaştırarak yorumlama yapılabilmektedir. Yine YDB'nin ikinci aşamasında olduğu gibi ÜSİ de doğruluğu değil, ilgili yapının kullanılıp kullanılmadığı ile ilgilenmektedir. Biçim-sözdizimsel gelişimi değerlendiren yöntemlerin en sonuncusu olan ÜSİ, araştırmacıların çokça ilgisini çekmiştir. Gerek diğer yaklaşımlarla güvenilirliğinin karşılaştırılması, gerek farklı gruplarla ÜSİ değerinin araştırılması, gerekse farklı dillere adapte edilmesi üzerine çalışılmıştır (175, 206-209).

3.BİREYLER ve YÖNTEM

Bu bölümde bireylerin dahil edilme kriterleri, deseni, veri toplama araçları, veri toplama süreci, GECA ve ÜSİ Türkçeye uyarlanması işlemi ve toplanan verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler açıklanacaktır.

Çalışma verilerinin analizi Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dil ve Konuşma Terapisi Bölümü'nde yapılmıştır. Çalışma, Hacettepe Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından 02.09.2016 tarihinde değerlendirilmiş olup GO 16/586 kayıt numarasıyla etik açıdan onaylanmıştır.

3.1.Araştırmaya Dahil Edilme Kriterleri

Tek dilli ve anadili Türkçe olan ve tipik gelişim gösteren 2;0-5;11 yaş arası çocukların dahil edilme kriterleri aşağıdaki gibidir

- Kronolojik olarak 2;0-5;11 yaş arasında olmaları,
- Tek dilli olmaları ve anadillerinin Türkçe olması,
- Gelişimini etkileyen herhangi bir tanıya sahip olmamaları (Otizm Spektrum Bozukluğu, Down Sendromu, vb.),
- Genel gelişiminin tipik olduğunu gösterecek olan AGTE'ye göre yaşitlarıyla uyumlu performans göstermeleri
- Dil gelişiminin tipik olduğunu doğrulayacak olan TEDİL'e göre yaşitlarıyla uyumlu performans göstermeleri
- Ailenin onay vermesi kriterleri göz önünde bulundurulmuştur.

3.2.Araştırmanın Dizaynı

Araştırmada, çocukların sohbet bağlamında doğal dil örneklerinin alınması ve bu örnekler üzerinden dil gelişimlerinin GECA ve ÜSİ'ye göre değerlendirilmesinde nicel araştırma desenlerinden “*ilişkisiz ölçümler deseni*” (210) kullanılmıştır. Çocukların GECA ve ÜSİ'den elde ettikleri puanların benzer bir yöntem olan OSU'ya göre değerlendirilmeleri sonucunda aldıkları puanlarla karşılaştırmasında ise nicel araştırma desenlerinden “*ilişkisel araştırma deseni*” kullanılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE)

Çalışmaya dahil edilme kriterlerine uyan ve ebeveynlerinin onay verdiği çocuklar, tipik gelişim gösterip göstermediklerini araştırmak amacıyla araştırmacı tarafından çocuğu yakından tanıyan bir yetişkin ile Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE) uygulanmıştır.

AGTE, 0-6 yaş arası bebek ve çocukların dil-bilişsel, ince motor, kaba motor ve sosyal beceri-öz bakım becerilerinin aylara göre değerlendirilmesi amacıyla Erol, Sezgin ve Savaşır tarafından 1993 yılında geliştirilmiştir (211). Dil-bilişsel alanda çocuğun basitten karmaşığa doğru alıcı ve ifade edici dil becerileri ile sayı, zaman, problem çözme gibi bilişsel becerilerini tarayan 65 maddeden oluşmaktadır. İnce motor alanda basit düzeyden karmaşığa doğru sıralanmış 26 madde ile el-göz koordinasyonu değerlendirilmektedir. Kaba motor alanın 24 maddesi ile hareket ve denge becerileri taranmaktadır. Sosyal beceri-öz bakım alt testiyle çocuğun çevresindekilerle iletişimi ve giyinme, tuvalet alışkanlığı gibi kendi ihtiyaçlarını ne derecede karşılayabildiğine ilişkin 39 madde yer almaktadır. Çocuğun kronolojik yaşı bulunduktan sonra denk düştüğü dönemdeki sorular onu yakından tanıyan bir yetişkine yöneltilir. Bu sorular evet-hayır şeklindedir. Her ne kadar yetişkinin cevapları göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılsa da, çocuğun da değerlendirme ortamında bulunuyor olması daha güvenilir sonuçlar verebilir.

3.3.2. Türkçe Erken Dil Gelişim Testi (TEDİL)

Çalışmaya katılan ve AGTE ile gelişimin tipik olduğu görülen çocukların dil gelişimlerinin de yaşlarıyla uyumlu olduğunu görmek amacıyla Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi (TEDİL) uygulanmıştır. A ve B olmak üzere iki paralel formu bulunan testin çalışmada uygulanan formu A Formu'dur.

TEDİL 2;0-7;11 yaş arası çocukların dil becerilerini tarayan standardize bir testtir. Orijinali *Test of Early Language Development (TELD-3)* olan testin Türkçeye uyarlaması 1627 katılımcıyla Topbaş ve Güven tarafından yapılmıştır (157).

TEDİL ile dilin sözdizimi, biçimbilgisi ve anlambilgisi becerileri ölçülebilmekle birlikte edimbilgisi ve sesbilgisi becerileri değerlendirme dışında bırakılmıştır. Test maddeleri resmi adlandırma, betimleme, soru-cevap ve yönergeleri yerine getirme şeklinde sunulmaktadır. Değerlendirme 2 bölümden oluşmaktadır: alıcı dil ve ifade edici dil. Çocuğun verdiği her maddeye verdiği cevap ham puanını oluşturmaktadır ve yaşına göre standart puanlara dönüştürülmektedir. Alıcı ve ifade edici dilin standart puanlarının belirlenmesiyle sözel dil performans puanı da standardize olarak hesaplanabilmektedir. Norm değerlere göre çocuğun dil becerilerinin yaşlılarıyla karşılaştırılabilmesi mümkündür.

Testin beş amacı ise şu şekilde sıralanmaktadır: (a) yaş değerlerinden düşük performans gösteren çocukların belirlenmesi, (b) çocuğa özgü olarak dil becerilerinde güçlü ve zayıf yönlerin belirlenmesi, (c) çocuğun eksik olduğu alanlarına göre uygun müdahale programının oluşturulması, (d) kapsadığı yaş grubunun dahil edildiği araştırmalarda değerlendirme aracı olarak kullanılması, (e) diğer değerlendirme yöntemlerine destek olmasıdır.

3.3.3.Çiftlik Seti Oyuncaklar

Çalışma verisi olan doğal dil örnekleri çocuğun bir çiftlik oyun setiyle oynadığı esnada sohbet bağlamında alınmıştır.

Kullanılan oyuncak setinde çiftlik evi, insan figürleri, arabalar ve çiftlik hayvanları bulunmaktadır.

3.3.4.Gelişimsel Cümle Analizi (GECA; *Developmental Sentence Scoring, DSS*)

Gelişimsel Cümle Analizi (GECA) Lee (1974) tarafından geliştirilen ve erken dönem dil gelişiminin doğal dil örneği analiziyle değerlendirilmesine imkan veren bir yöntemdir (178). Çocuğun ürettiği son 50 cümlenin belirlenen gramatik yapılaraya göre puanlanmasını ve toplam puanın 50 cümlenin ortalamasının alınmasını gerektirmektedir. İncelenecek gramatik yapılar ana başlıklar altında toplanmıştır ve bu başlıklar altına yerleşen alt başlıklar, çocukların bu yapıları edinim sırasına göre yerleşmişlerdir. Erken dönemde edinilen bir yapı için çocuk düşük bir puan alırken

geç edinilen yapı için daha yüksek puan almaktadır ve cümleleri yetişkin formuna üretmesi halinde cümle puanı da genel puanına eklenmektedir. Türkçe uyarlaması yapılan bu yöntem çalışma verilerinin toplanmasında kullanılmaktadır.

3.3.5.Üretimsel Sözdizimi İndeksi (ÜSİ; *Index of Productive Syntax, IPSyn*)

Üretimsel Sözdizimi İndeksi (ÜSİ) çocuğun doğal dil örneğindeki ilk 100 sözcüğünün analiz edilmesiyle erken dönem dil gelişimini değerlendiren bir yöntemdir. Scarborough tarafından 2;0-3;11 yaş arası 12 çocuğun altışar aylık arayla uzamsal değerlendirilmesiyle geliştirilmiştir (205). Sözcükleri ad öbekleri, eylem öbekleri, soru ve olumsuzluk yapıları ile cümle yapıları başlıkları altında değerlendiren yöntem bu başlıklar altında bulunan alt başlıkların puanlanmasında üretkenlik kriterlerine sahiptir. Sözcükler bu kriterlere uydukları takdirde bir kez kullanıldıklarında bir; iki veya daha fazla kez kullanıldıklarında ise iki puan almaktadırlar. Hiç kullanılmamaları halinde ise puan alamamaktadırlar. Çocuğun elde edeceği puan öncelikle başlıklara özgü olarak belirlenmekte, sonrasında tüm başlıkların puanları toplanarak genel puan elde edilmektedir. Türkçe uyarlaması yapılan bu yöntem çalışmanın verilerinin toplanmasında kullanılmaktadır.

3.4. Veri Toplama İşlemi

Araştırma everenine uyan çocuklara, öğretmenlere ve ailelere duyuru yapılarak ulaşılmıştır. Ailelerle ön görüşme yapılarak araştırma süreci hakkında genel bilgi verilmiştir ve çocuğun dahil edilmesini kabul eden ailelere Araştırma Amaçlı Çalışma için Rıza Formu ile Ebeveynler için Aydınlatılmış Onam Formu verilmiştir. Örnekleme dahil olduğu ailesi tarafından teyit edilen çocuk, tüm alanlardaki gelişimi taranmak üzere AGTE ile değerlendirilmiştir. Bu testte yaşlılarıyla uyumlu gelişim göstermeyen çocukların aileleri bilgilendirilerek ilgili bölümlere yönlendirilmiş, araştırma sürecine devam edilmemiştir. Tüm gelişim alanları yaşlılarıyla uyumlu olan çocukların dil gelişimlerinin ayrıntılı değerlendirilmesi için TEDİL uygulanmıştır. AGTE ve TEDİL'e göre yaşlılarıyla normal gelişim gösterdikleri belirlenen çocuklardan sırasıyla oyun sırasında doğal dil örneği alınmıştır. Örnekleme katılmayı kabul edip testleri yarıda bırakan, yeterince

dil örneği üretmeyen ve oyunu yarıda bırakan deneklerin örnekleri çalışma dışı bırakılmıştır. Her yaş grubunda 5 kız 5 erkek olmak üzere, toplam 80 çocuktan dil örneği alınmıştır. Çocuğun isteğine göre ebeveyni de oyuna dahil olmuştur. Aile oyun öncesinde nasıl davranması gerektiği hakkında bilgilendirilmiştir. Ortam olarak çocuğun aşına olması bakımından kendi evinde, tercihen çocuğun odasında kayıt yapılmıştır. Uygulama öncesinde hem çocuğun oyuncakları tanınması hem de oyun kurgulaması amacıyla 5 dakika oyuncaklar hakkında konuşulmuş ve bu bölüm kayda alınmamıştır. Bu bölümden sonra her çocuktan 20-30 dakika süren kayıt alınmıştır. Kayıt için Sony DCR-SR36 marka el kamerası kullanılmıştır. Etkileşim için, çocuğun ilgilendiği oyuncaklar üzerinden konuşma bağlamları yaratılmıştır. Bu bağlamlarda, belirli biçimbirimlerin üretimini tetiklemek amacıyla çocuğa bu amaca yönelik “Nasıl oldu?”, “Sen ne yaptın?” gibi sorular sorulmuştur. Alınan kayıtlar dizüstü bilgisayar ve DVD-ROM’larda saklanmıştır.

3.4.1. Doğal Dil Örneklerinin Çevriyazıya Aktarılması

Sohbet bağlamında kamera ile kayıt altına alınan dil örnekleri bilgisayara aktarılarak bilgisayar üzerinden araştırmacı tarafından çevriyazıya dönüştürülmüştür.

Dil örneğinin tümü Türk abecesiyle çevriyazıya aktarılmıştır ve yönteme göre sözce ve cümleler tüm çevriyazı tamamlandıktan sonra belirlenmiştir. Oyun öncesinde 5 dakikalık alışma süreci verildiği için çocuğun ürettiği ilk örnekten başlanarak OSU ve ÜSİ için 100 sözce belirlenmiştir. GECA örneğinin son 50 cümlesini analiz ettiğinden çevriyazının son 50 cümlesi analize alınmıştır.

OSU değerleri Türkçe uyarlaması yapılan SALT V9 programının araştırma sürümüyle yapıldığından programın kurallarına göre çevriyazı düzenlemesi el kitabı kullanılarak yapılmıştır (212).

SALT (*Systematic Analysis of Language Transcripts*) dil örneklerinin toplanması, çevriyazıya aktarılması ve analiz edilmesi amacıyla, Wisconsin-Madison Üniversitesi Dil Laboratuvarı’nda yapılan çalışmalar sonucunda Miller ve Chapman tarafından geliştirilmiştir (213). Program sözcük, biçimbirim, sözce ve söylem üzerinden farklı ölçütleri hesaplayarak sonuç verebilmektedir. Alınan sonuçlar hem çocuğun farklı kayıtları hem de çocuğun yaşlarının performansıyla

karşılaştırılabilmektedir. Yazılımın araştırma ve klinik olmak üzere iki sürümü vardır.

SALT V9'un Türkçe uyarlaması Acarlar ve arkadaşları (2006) tarafından yapılmıştır (212). 2;7-6;7 yaşları arasında tipik gelişim gösteren, okulöncesi eğitime devam eden ve Ankara ili merkezinde yaşayan 140 çocuk ile veritabanı oluşturulmuştur. Program ile ifade tipleri, toplam sözcük sayısı, örnek ve örnekçe oranı, biçimbirimlerde ve sözcüklerde OSU, farklı sözcük sayısı gibi ölçütleri hesaplayabilmektedir.

3.5.Gelişimsel Cümle Analizi (GECA) Türkçeye Uyarlanması İşlemi

Gelişimsel Cümle Analizi (GECA), İngilizce için 1974 yılında Laura Lee tarafından geliştirilmiştir (178). GECA bir dili konuşan çocukların erken dönemde ürettikleri biçimbirimlerin gramatik olarak gruplanmasını ve bu grupların altında da dil gelişimi sürecinde edinim zamanına göre sıralanmasını gerektirmektedir. bu sayede daha geç edinilen biçimbirimlerin üretimi halinde daha yüksek puan verilirken daha erken edinilen bir biçimbirim için daha düşük puan verilmektedir. Lee sohbet bağlamında çiftlik seti oyuncaklarıyla oynayarak aldığı doğal dil örneklerini inceleyerek nicel normatif veriler elde etmiştir (178).

GECA'nın Türkçeye uyarlanmasında orijinaline benzer süreçler izlenmiştir. 2;0-5;11 yaş arasında olan ve çalışmaya dahil edilme kriterlerine uyan çocuklar altışar aylık aralıklarla gruplanmıştır. Sonucunda 8 grup oluşmuştur. Her bir grupta 5 kız, 5 erkek olmak üzere toplam 10 çocuk vardır. Çalışmaya katılması ebeveynleri tarafından onaylanan çocuklardan ve ebeveynlerinden, Araştırma Amaçlı Çalışma için Çocuk Rıza Formu ve Ebeveynler için Aydınlatılmış Onam Formu'nun imzalı nüshası alınmıştır ve bir kopyası da onlara verilmiştir. Çalışmaya toplam 80 çocuk katılmıştır.

Çocukların tipik gelişim gösterdikleri ailelerine yöneltilen ön sorularla teğet edilmesi üzerinde Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE) ile genel gelişim alanları ve Türkçe Erken Dil Gelişim Testi (TEDİL) ile de dil gelişimleri değerlendirilmiştir. Her iki değerlendirmede de yaşlılarıyla uyumlu gelişim gösterdiği görülen çocuklardan çiftlik seti oyuncaklarıyla serbest sohbet bağlamında

doğal dil örneği kamerayla kayıt altına alınmıştır. Çalışmaya dahil edilen tüm çocukların doğal dil örnekleri çevriyazıya aktarılmıştır.

Türkçe GECA için analize edilecek biçimbirimlerin belirlenmesi için, yöntemin gereği olarak çocukların ürettikleri son 50 cümle analize alınmıştır. Bu cümlelerin belirlenmesinde bazı ölçütlere dikkat edilmiştir:

- Yarım bırakılmış, tamamlanmamış söylemler cümle olarak değerlendirilmemiştir. Ancak özne-yüklem öğeleri belirlenebilen söylemler cümle olarak tanımlanmıştır. Bu cümleler içinde eylem cümleleri de, isim cümleleri de yer alabilmektedir.
- Tekrarlanan cümleler örnekleme dahil edilmemektedir.
- Çocuğun puan alabileceği, ancak net olarak üretmediği cümleler dahil edilmemektedir. Çocuğun anlaşılır bir biçimde ürettiği cümleleri analize alınabilmektedir.
- Cümleler belirlenirken çevriyazıya aktarılan konuşmanın son 50 cümlesi alınmaktadır. Ancak bu cümleler hangisinin yüksek puan getirdiğine göre değil, art arda olmalarına göre seçilmelidir.

Bu ölçütlere göre belirlenen cümleler incelenmiştir ve çocukların kullandıkları biçimbirimler belirlenmiştir. Bu biçimbirimler Göksel ve Kerslake ile Erguvanlı-Taylan tarafından yazılmış kitaplardan yararlanılmış, bir dilbilim doçenti ve iki dilbilim profesörüne danışılarak 8 alt başlık altında toplanmıştır (214, 215). Başlıklar altına yerleştirilecek olan biçimbirimlerin edinim sırasına göre belirlenmesinde, daha önce yapılmış Türkçe edinim çalışmaları, çalışmaya katılan çocukların üretimleri ve anadil olarak Türkçenin edinimi üzerine çalışan iki doçent ve iki profesöre danışılmıştır. Belirlenen başlıklar ve onların altına yerletirilen biçimbirimler Ek-3'te, çözümlenmelerin cümle bazında görülmesini sağlayan kodlama sayfası ise Ek-4'te verilmektedir. Bu süreçler sonunda Türkçe için belirlenen başlıklar şu şekildedir:

- I.** Adlara Gelen Ekler
- II.** Ad Öbekleri
- III.** Eylem Yapıları

- IV. Adıl, İlgeç, Belirteç ve Sıfat Kullanımı
- V. Soru Cümleleri
- VI. Olumsuzluk Yapıları
- VII. Karmaşık Cümle Yapıları
- VIII. Bağlaçlar ve Bağlayıcılar

I. Adlara Gelen Ekler

Bu başlık altında belirtme durumu eki $-(y)I$, yönelme durumu eki $-(y)A$, iyelik durumu eki $-(s)I(n)$, bulunma eki $-DA$, tamlayan durumu eki $-(n)In$, ayrılma durumu eki $-DAn$, birliktelik durumu eki $-(y)IA$ ve çoğul eki $-IAr$ incelenmiştir.

Aksu-Koç ve Slobin (118) Türkçe konuşan çocukların 2 yaş ve öncesinde durum eklerinin ve çoğul ekinin kullandıklarını belirtmişlerdir. Topbaş ve arkadaşları (114) yaptıkları çalışmada 15 aylık çocukların olduğu en küçük grupta belirtme durumu eki " $-(y)I$ ", yönelme durumu eki " $-(y)A$ ", iyelik eki " $-(I)M$ " ve tamlayan eki " $-(n)I(n)$ "; 16. ayda bulunma durumu eki " $-DA$ " gözlemişlerdir. Bunları takiben 17. ayda ayrılma durumu eki " $-DAn$ " ve 18. ayda birliktelik durumu eki " $-(y)IA$ " kullanımına rastlamışlardır.

Çalışmamızın en küçük yaş grubundan başlayarak bu eklerle her yaş grubunda rastlanmıştır. Ancak üretim sayıları gruplandıkları aşamalara ve literatüre paralel olarak azalmaktadır. Bu eklerin edinimlerinde gelişimsel olarak çok az yaş farkı olsa da literatüre uygun olarak sıralanmışlardır. Bu morfemler yaş grupları, örnekleri ve katılımcı numaralarıyla birlikte aşağıda listelenmişlerdir.

1. *Belirtme Durumu Eki $-(y)I$* : Kök sözcüğe eklenen $-ı, -i, -u, -ü, -yı, -yi, -yu,$ veya $-yü$ ekleri bu alt başlıktan puan alır.

2;0-2;6, E, 3. Çocuk: "Adam, tut bu-*nu*."

4;6-5;0, K, 59. Çocuk: "Şimdi süt-ümüz-*ü* bura-ya koy-a-lım."

1. *Yönelme Durumu Eki $-(y)A$* : Kök sözcüğe gelen $-a, -e, -ya, -ye$ ekleri burada değerlendirilir.

2;0-2;6, K, 7. Çocuk: “Çöp kutu-su-**na** koy-ca-z.”

4;0-4;6, E, 44. Çocuk: “Şu taraf-**a** koy-sa-k balığ-ı ol-maz mı?”

1. *İyelik Durumu Eki –(s)I(n)*:kişi uyum eki olarak da adlandırılabilir. Kök sözcükte –Im, -In, -(s)I, -(I)mIz, -(I)nIz ve –lArI formlarında görülebilir.

2;6-3;0, K, 17. Çocuk: “Ev-**in**-e koy-a-yım.”

5;0-5;6, E, 62. Çocuk: “Ev-**imiz**-in iç-**i** kum dol-muş.”

Çocukların üretimlerinde bazen bu ekin yanlış bir şekilde birden fazla kez kullanıldığı da görülmektedir. Bu durumda yanlış da olsa eklerin her ikisinin de puanlanması gerekmektedir.

3;0-3;6, K, 30. Çocuk: “Çöp-**ü-sü** ner-de?”

Bu ek sahiplik bildirmekle birlikte, ad tamlamalarında da görülebilmektedir ve yine bu alt başlığın puanlanması gerekmektedir.

5;6-6;0, E, 71. Çocuk: “Şimdi araba-nın park yer-**i** bu.”

2. *Bulunma Eki –DA*: Yer bildirmek için kullanılan bu ek, ses uyumuna bağlı olarak sözcüğe –da, -de, -ta, -te formlarında eklenebilir.

2;6-3;0, K, 16. Çocuk: “Havuç ner-**de** acaba?”

3;6-4;0, E, 33. Çocuk: “Biraz or-**da** koyun at-a-lım.”

2. *Tamlayan Durumu Eki –(n)In*:

2;0-2;6, E, 5. Çocuk: “Bu-**nun** şapka-sı var mı?”

3;6-4;0, K, 36. Çocuk: “İnek-ler-**in** yan-ın-a gel-di sahiden.”

3. *Ayrılma Durumu Eki –DAn*: Bu morfem kaynağın bildirilmesinin yanında, konum bildirmeyen “sonra, önce” gibi ilgeçlerin gerektirmesi durumunda da sözcüklere eklenebilir. Bu durumda “Adıl, İlgeç, Belirteç ve Sıfat” başlığının 4. alt başlığı olan “Konum Bildirmeyen İlgeç Kullanımı” da puanlanmalıdır.

4;6-5;0, K, 56. Çocuk: “Ama (nerden), ner-*den* ol-duğ-un-u bil-m-iyor-uz.”

5;6-6;0, E, 74. Çocuk: “Örümcek hep doğa-*dan* gel-ir.”

3. Birliktelik Durumu Eki -(y)LA:

Birliktelik durumu, “ile” ilgecinin kök durumundaki sözcüğe eklenmiş bir parçacık halidir. Bunun gibi örneklerde, parçacık olarak “Adlara Gelen Ekler” başlığının 3. üyesi olan bu morfem ve buna ek olarak “Adıl, İlgeç, Belirteç ve Sıfat” başlığının 4. üyesi “Konum Bildirmeyen İlgeç Kullanımı” alt başlığından almasına dikkat edilmelidir.

2;6-3;0, K, 20. Çocuk: “Şimdi ben anne-m-*le* kal-ca-m.”

3;0-3;6, E, 25. Kartılımcı: “Ne-*yle* çek-ice-z?”

Bu parçacık aynı zamanda “ile” bağlacı görevinde de kök sözcüğe eklenmiş olabilir. -(y)LA eki, yalnızca art arda gelen adların veya ad öbeklerinin arasında görülmesi halinde bağlaçtır (214). Böyle örneklerde birliktelik durumundan bahsedilemeyeceğinden bu alt başlık puanlanmaz.

3.Çoğul Eki -LAR: Çoğul eki, nesnelere birden fazla olduğunu bildirmek üzere -ler veya -lar olarak sözcüğe eklenebilir.

2;6-3;0, K, 18. Çocuk: “Ne yap-ıyor-sunuz at-*lar*-ım?”

3;6-4;0, E, 31. Çocuk: “Bu çocuk-*lar* gir-di.”

II. Ad Öbekleri

Bu başlık altında “Belirsiz Tanımlık İçeren Ad Öbekleri”, “Ad Tamlamaları”, “‘tane, şişe’ gibi Sınıflamalı Ad Öbekleri”, “Takısız Ad Tamlamaları”, “Parça-Bütün Yapıları”, “Karmaşık Ad Öbekleri” ölçütlerine uyan öbekler analiz edilmektedir.

1. Belirsiz Tanımlık İçeren Ad Öbekleri: Söylem içerisinde “bi(r)” hem nesnelere sayısını, hem de herhangi birisini belirtmek için kullanılabilir. Ancak kaynaklar günlük konuşma sırasında /r/ sesinin yutulması ve söylenmemesi

durumunda kişinin nesnelere herhangi birini kastettiğine, sözcüğün tam formunun üretilmesiyle de nesnenin sayısının belirtilmek istendiğine işaret etmektedir (214, 215).

2;6-3;0, E, 11. Çocuk: “**Bi** kova al-dı-m.”

3;0-3;6, E, 24. Çocuk: “Şurda **bi** balık var.”

2.Ad Tamlamaları: Gösterici ve baş addan oluşan ad öbekleridir. Bu alt başlığın puanlanabilmesi için hem tamlayan ekini hem de iyelik ekini almış sözcüklerin çocuk tarafından üretilmesi gerekmektedir. Tek başına iyelik eki veya tamlayan ekini almış sözcük bu alt başlık altında değerlendirilmez.

2;6-3;0, K, 17. Çocuk: “Ama bu-**nun** ev-**i** yok ama.”

3;6-4;0, E, 33. Çocuk: “At-lar-**ın** çiftliğ-**in**-i kapat-a-yım.”

2.”tane, şişe” gibi Sınıflamalı Ad Öbekleri: Sayısı belirtilmek istenen adlar “tane”, “bardak”, “şişe” gibi sınıflamaları önlerine alarak miktar belirtmektedir. Göksel ve Kerslake bu gibi adları “Sıfat Yapısı, Belirleyici ve Sayı Adları” (*Adjectival Constructions, Determiners, and Numerals*) başlığı altında incelemiştir (214).

3;6-4;0, E, 31. Çocuk: “**Bi tane**-si gir-me-di.”

5;0-5;6, K, 69. Çocuk: “**Bi tane köpekçik** çıkmış yuvasından.”

3.Takısız Ad Tamlamaları: Tümleç ve baş addan oluşan ve ilk sözcüğün yalın formunu korurken ikinci sözcüğün iyelik eki -(s)I(n) almış ad tamlamasıdır. Bu birleşim tek bir nesneye işaret etmektedir ve tamlamanın anlamı, onu oluşturan iki sözcükten anlaşılabilir (215).

3;0-3;6, E, 21. Çocuk: “Bi tane daha bi **çöp kutu-su** bul-du-m.”

4;6-5;0, K, 58. Çocuk: “Kum-dan kaleli bi **oyun set-i-m** var.”

4.Parça-Bütün Yapıları: Yapı itibariyle ad tamlamalarına benzeseler de, anlam bakımından bir bütüne ait parçalardan söz edildiği anlaşılan tamlamalardır. Bu durumda “Ad Tamlamaları” alt başlığı puanlanmamaktadır.

3;0-3;6, K, 26. Çocuk: “Onlar-*ın* iki-*si*-ni de öl-dür-dü-k.”

3;6-4;0, K, 36. Çocuk: “Kuş-lar-*ın* bi tane-*si* düş-müş.”

5.Karmaşık Ad Öbekleri: Yapısında gösterici, tümleç ve baş ad bulunduran ad öbekleridir. Üç veya daha fazla sözcükten oluşmaktadır ve bu sözcükler tamlayan eki ve iyelik eki almaktadırlar. Bu ekler için “Adlara Gelen Ekler” başlığı altındaki ilgili alt başlıklar ve öbeğin tamamı için de “Ad Öbekleri” başlığının bu alt başlığı puanlanmalıdır.

2;6-3;0, E, 14. Çocuk: “*Ben-im* *turnak makas-ım* var.”

5;0-5;6, E, 63. çocuk: “*O-nun* *uçma güc-ü* varmış.”

III. Eylem Yapıları

Aksu-Koç (115, 131) çocukların 19 aylık dönemde geçmiş zaman eki “-DI”, 19-20 aylık dönemde şimdiki zaman eki “-(I)yor” ve istek kipi eki “-(s)I(n)” ekinin bu döneme kadar edinilmiş olduğunu belirtmiştir. Bu dönemde geniş zaman eki “-Ir” ve duyulan geçmiş zaman eki “-mİş” görülmeye başladığını da raporlamıştır. İkinci çalışmasında, bu dört zaman eki üzerinde 20-22 aylık dönemde ustalaştıklarını söylemiştir. Ketrez ve Aksu-Koç (116) tarafından yapılan ve çekim eklerinin incelendiği çalışmada; geçmiş zaman eki “-DI” 15. Ayda, şimdiki zaman eki “-(I)yor” 17. ayda, gelecek zaman eki “-(y)AcAK” ve istek kipi “-(y)A” 19. ayda, 20. ayda ise “-mİş” ekinin edinildiği raporlanmıştır. Bu eklerin aynı eylemi çekimlediğinin ilk örneklerine 31. ayda rastlanmıştır (116).

Aksu-Koç ve Slobin (118) Türkçe konuşan çocukların 2-3 yaş döneminde çatı, kiplik gibi eylem çekiminde daha yetkin hale geldiklerini belirtmişlerdir. Edilgen yapının 2;4 yaşta, ettirgen yapının ise 2;3 yaşta, kiplik eklerinden koşul-şart ekinin 2;7 yaşta kazanıldığı raporlanmıştır. Ketrez (119) üç çocuğu uzamsal incelediği çalışmasında çocukların çatı eklerini farklı zamanlarda edindiklerini, edilgen

cümlelerde öznenin özellikle belirtilmesinin gerekmediği durumlardaki eklerin daha erken kazanılabildiğini söylemiştir. Ancak sözcüğü aşarak sözdizimsel yapı düzeyinde bir yapılandırmanın daha geç yaşlarda edinildiğini vurgulamaktadır. 2;0 ve 5;7 yaşları arasındaki çocuklarla yapılan başka bir çalışmada, edilgen ve işteş eklerinin 2;0 yaşta, dönüşlülük ekinin 2;4 yaşta ve ettirgen ekinin 2;9 ayda kullanıldığı görülmüştür (120).

Eylemlerin aldıkları ekler zaman, görünüş ve kiplik olarak ayrılrsa da, GECA için zaman ve görünüş ayrımına gidilmemiştir. Bunun nedeni, bu ayrımın bağlama göre değişiklik gösterebileceği ve kolayca yanılgıya düşülerek hatalı değerlendirmeye sonuçlanabilecek olmasıdır.

Gelişimsel olarak ilk sırada incelenen yapılar geçmiş zaman eki –DI, şimdiki zaman eki –Iyor, gelecek zaman eki –AcAK, emir kipi kullanımı, varoluşsal cümleler, koşaç kullanımı ve morfem gerektirmeyen kişi uyumu incelenmektedir. İkinci aşamada geniş zaman eki –Ir, geçmiş zaman eki –mİş, yeterlilik kipi kullanımı, istek kipi kullanımı ve morfem gerektiren eylemcil uyum ekleri analiz edilmektedir. Üçüncü sırada edilgen yapılar ve ettirgen yapılar puanlanmaktadır. Dördüncü olarak işteş yapı, dönüşlü yapı, koşul-şart kipi kullanımı, çoklu zaman eki kullanımı, çoklu çatı eki kullanımı ve -Dir eki kullanımı incelenmektedir. Gereklilik kipi –mAll kullanımı ve sözcüklerle kip bildirimini ise beşinci sırada değerlendirilmiştir.

1. Geçmiş Zaman Eki –DI: Geçmiş zamandan söz edilirken kullanılan ektir. Kök eylemin ses uyumuna göre, -dı, -di, -du, -dü, -tı, -ti, -tu ve -tü şeklinde eklenebilir.

2;0-2;6, K, 8. Çocuk: “Uyan-**dt.**”

2;6-3;0, E, 13. Çocuk: “Mama-sı bit-**ti.**”

1. Şimdiki Zaman Eki –Iyor: İçinde bulunulan zamanda yapılan eylemleri anlatmak için kullanılmaktadır. Kök eylemin gerektirdiği ses uyumuna göre –ıyor, -iyor, -uyor ve –üyor şeklinde eklenebilir.

2;0-2;6, E, 5. Çocuk: “Ben kapat-**ıyo-m.**”

3;0-3;6, K, 29. Çocuk: “Keçi-ler çok süt ist-*iy*o.”

1. Gelecek Zaman Eki –AcAK: Gelecekte yapılacak veya planlanan olayları anlatırken kök eyleme eklenmektedir. Ses uyumuna göre –acak veya –ecek şeklinde eklenebilir.

2;6-3;0, E, 12. Çocuk: “Hapsi-ni içeri koy-*ca*-m.”

4;0-4;6, E, 42. Çocuk: “Önce resim-ler-i göster-*ecek*-sin.”

1. Emir Kipi Kullanımı: Yapılması istenen bir eylemin emrederek söylenmesidir. Emir kipi için eyleme herhangi bir ek eklenmemektedir.

Emir kipi ikinci şahıs kişilerine yöneliktir. Kipliğin belirtilmesi ve ikinci tekil kişi için bir ek gerektirmese de, emir ikinci çoğul kişiye yönelttiğinde –(y)In eki gerektirir. bu durumda ikinci çoğul kişiye yönelik emir kipi kullanımında “Morfem Gerektiren Kişi Uyum Eki” alt başlığının da puanlanması gerekmektedir.

2;6-3;0, E, 12. Çocuk: “O-nu içeri koy-*o*.”

5;6-6;0, K, 80. Çocuk: “El-ler-i *ver-in*.”

1. Varoluşsal Cümleler: Nesnelerin varlığından veya ortamda bulunup bulunmadığını anlatmada kullanılmaktadırlar. Yer ve zaman içindeki varlığı belirtme ve sahipliği anlatma olmak üzere iki işlevleri vardır (214).

Varoluşsal cümleler “var-” ile ifade edilmektedir ve olumsuzlamasında “yok” sözcüğü kullanılmaktadır. Olumsuzlamasında “Olumsuz Yapıları” başlığı altında ilgili alt başlıkla birlikte, “Varoluşsal Cümleler” de puanlamada atlanmamalıdır.

3;0-3;6, K, 27. Çocuk: “Ama ben-im göz-üm *var*-dı.” (Sahiplik)

3;6-4;0, E, 35. Çocuk: “Ama bur-da insan *yok*.” (Varlık)

1. Koşaç Kullanımı: Yüklemi eylem olmayan, ad kökenli yüklemi olan cümlelerdir. Bu cümleler direkt olarak eylemcil uyum eki alabilecekleri gibi “i-mek” eyleminin sözcüğe eklenmesiyle de yüklem elde edilebilmektedir.

2;0-2;6, K, 10. Çocuk: “Ben-de hiç araba yok-*tu*.” (“i-mek” eylemi)

5;6-6;0, E, 73. Çocuk: “Nasıl olsa at-la-yız.” (Eylemcil uyum eki)

Yüklemi ad kökenli olup “i-mek” eylemi veya eylemcil uyum eki almayan cümleler de çocuklar tarafından üretilebilmektedir. Ancak bu noktada çocuğun gerçekten koşaç cümlesi mi, yoksa primitif üretimi mi olduğu anlaşılamadığından böyle cümleler koşaç altında puanlanmamalıdır.

2;0-2;6, E, 3. Çocuk: “Anne, bu kepçe.”

5;6-6;0, K, 76. Çocuk: “Kadıköy ner-de?”

1.Morfem Gerektirmeyen Eylemcil Uyum Ekleri: Cümlelerin öznesi üçüncü tekil kişi olduğunda ve eylem ikinci tekil kişiye yöneltilen emir kipiyle çekimlendiğinde yüklem kişi uyumu için herhangi bir ek gerektirmez. Böyle cümlelerin üretimiyle karşılaşıldığında bu alt başlık puanlanmalıdır.

3;6-4;0, E, 34. Çocuk: “Uyan-ş.”

5;6-6;0, K, 79. Çocuk: “Bu koç da hep kaç-ıyo-ş ya.”

2.Geniş Zaman Eki –Ir: Anlamsal olarak pek çok işlevi olan bu ek genellikle alışkanlıkları, gelecek olayları tahmin etmede ve genelgeçer olayların anlatılmasında kullanılmaktadır. Ses uyumuna göre –ır, –ir, –ur, –ür, –ar, –er, –r halinde eklenseler de bu formların hangi durumlarda görülebileceğini kestirmek güçtür (215).

2;6-3;0, E, 15. Çocuk: “Çünkü örümcek gir-er yoksa.”

3;0-3;6, K, 28. Çocuk: “Bu kız gir-ebil-ir.”

Geniş zamanın olumsuzlamasında diğer zaman eklerinde olduğu gibi olumsuzluk eki –mA belirgin bir şekilde gözlenmeyebilir. –mAz eki bu zamanın olumsuzluk ekidir ve bu cümlelerde hem “Olumsuzluk Yapıları” başlığının 3. alt başlığı hem de “Eylem Yapıları” başlığının bu alt başlığı puanlanmalıdır.

3;0-3;6, K, 26. Çocuk: “Belki onlar gel-mez.”

4;6-5;0, E, 54. Çocuk: “Maymun hayvanat bahçe-si-nde ol-maz.”

2.*Geçmiş Zaman Eki –mİş*: Genellikle geçmişte olmuş olayların anlatılması için kullanılan –mİş eki eylemin ses uyumuna göre –mış, -miş, -muş, -müş şeklinde eyleme eklenmektedir.

3;0-3;6, E, 25. Çocuk: “Pil-i mi bit-*mış* bu-nun?”

5;0-5;6, E, 61. Çocuk: “Aaa, ben-im anne-m de gel-*mış*.”

2.*Yeterlilik Kipi Kullanımı –Abil-*: Yetkinliğin veya olasılığın anlatılmak istendiği durumlarda eyleme eklenen ektir. Eylemin ses uyumuna göre –abil- veya –ebil- şeklinde olabilir. Yeterlilik kipi eki devamında mutlaka zaman veya görünüş eki gerektirmektedir.

3;0-3;6, E, 24. Çocuk: “Sadece karn-in-ı sev-*ebil*-ir-sin.”

5;0-5;6, E, 65. Çocuk: “Bur-da-ki oyun-lar ben-im ol-*abil*-ir mi?”

2.*İstek Kipi Kullanımı*: Dilek, istek ve önerilerin die getirildiği durumlarda eylem istek kipiyle çekimlenmektedir. –(y)A ekiyle ifade edilen istek kipi, cümlenin öznesine göre farkı formlara dönüşmektedir.

2;0-2;6, E, 2. Çocuk: “Adam ev-in-e gid-*e*-lim”

3;0-3;6, K, 28. Çocuk: “Çocuğ-u da uyu-*sun*.”

2.*Morfem Gerektiren Eylemcil Uyum Ekleri*: Öznenin üçüncü tekil kişi olduğu ve eylemin ikinci tekil kişi için emir kipiyle çekimlendiği durumlar haricinde, yüklem özneyi belli edecek şekilde eylemcil uyum eki almaktadır. Bu durumda eylemcil uyum bu alt başlıkta değerlendirilmelidir.

2;0-2;6, K, 7. Çocuk: “Neden bağır-ıyo-*sun*?”

3;0-3;6, E, 23. Çocuk: “yetiş-çe-*m* san-a.”

3.*Edilgen Yapı*: Genel formu –(I)l olan edilgen yapı, hem geçişli hem de geçişsiz eyleme eklenebilmektedir. Yapının genel ek formu, eklendiği eylemin ses uyumuna göre farklılık göstermektedir.

2;6-3;0, K, 19. Çocuk: “ O biz-im bi şey-imiz boz-*ul*-muş.”

3;6-4;0, K, 38. Çocuk: “Nere-ye tak-*ıl*-ıyor-du ki bu?”

3. Ettirgen Yapı: Genel formu –DIr olan ettirgen yapı eylemin oluşmasına neden olma, oluşmasını sağlama gibi anlamlar katar ve geçişsiz eylemi geçişli hale getirir (214). Ancak yine eklendiği eylemin ses uyumuna göre ekin formu farklılık gösterebilmektedir.

2;0-2;6, E, 2. Çocuk: “yarış-*tır*-ıyo-m.”

3;0-3;6, E, 24. Çocuk: “Böyle karış-*tır*-acak.”

4. İşteş Yapı: eylemi birlikte yapma anlamı veren işteş yapı –(I)ş ekiyle anlatılmaktadır.

5;0-5;6, K, 70. Çocuk: “Gör-*üş*-ür-üz.”

4. Dönüşlü Yapı: Kişinin eylemi kendisine veya kendisi için yaptığını belirten dönüşlü yapı, -(I)n ekiyle ifade edilir.

3;0-3;6, K, 27. Çocuk: “Bak-*m*-ıyo.”

3;6-4;0, E, 34. Çocuk: “Sonra sakla-*n*-mış-lar.”

4. Koşul-Şart Kipi Kullanımı: Eylemin gerçekleşmesinin başka bir duruma bağlı olduğu durumları belirtmek için kullanılır. Eyleme direkt olarak eklenebileceği gibi koşaç formunda bir zaman çekimi ekini takiben de eklenebilir. İkinci durum söz konusu olduğunda yalnızca bu alt başlık puanlanır, “Koşaç Kullanımı” alt başlığı gözardı edilir.

3;0-3;6, K, 26. Çocuk: “Ne yap-*sa*-k bil-me-m.”

3;6-4;0, E, 32. Çocuk: “İste-r-*se*-n ora-ya gid-ebil-ir-sin.”

4. Çoklu Zaman Eki Kullanımı: -Iyor, -DI, -mİş ve –AcAK eklerinin birden fazlasının aynı eyleme eklenmesidir. Bu durumda genel skora sadece bu alt başlıktan puanlama yapılır. Eyleme eklenen zaman ekleri ayrı ayrı tekrardan puanlanmaz.

2;6-3;0, K, 19. Çocuk: “Onlar-a ben bin-*iyo-du*-m akşam.”

3;6-4;0, K, 39. Çocuk: “Bur-da pencere ol-sa-ydı, onlar-dan gir-ebil-*ir-di*.”

4.Çoklu Çatı Eki Kullanımı: Aynı eyleme edilgen, ettirgen, dönüşlü ve işteş yapı eklerinin birden fazla kez eklenmesi durumunda puanlanmaktadır. Ancak bu ekler ayrı ayrı kendi kategorilerinde yeniden puanlandırılmaz.

2;6-3;0, K, 19. Çocuk: “O-nu ben düzel-*t-tir*-iyor-um.”

4;0-4;6, E, 41. Çocuk: “Hastane-ye kal-*dır-ıl*-mış şimdi.”

4.-Dir Eki Kullanımı: Erguvanlı-Taylan (215) kiplik bildiren bu ekin geniş zaman ekiyle benzerlik gösterdiğini, her ikisinin de alışkanlık, olayların tahmininde, genelgeçer olayların ifadesinde kullanıldığını belirtmiştir. ses uyumuna göre –dır, -dir, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, ve –tür biçiminde eklenebilmektedir.

4;0-4;6, E, 43. Çocuk: “Burası biz-im ev mi-*dir*?”

4;6-5;0, E, 55. Çocuk: “El-ler-i-yle tut-un-up çık-mış-*tır* maymun.”

5.Gereklilik Kipi –mAlI Kullanımı: Yapılması gereken bir eylemin belirtilmesinde eyleme eklenir. –mAlI eki de eylemin seslerine göre –malı veya –meli şeklinde eyleme eklenebilir.

3;6-4;0, K, 36. Çocuk: “Bu gece gir-me-*meli*.”

5;0-5;6, E, 61. Çocuk: “Kapat-*mal*-yız.”

5.Sözcüklerle Kip Bildirimi: İstek, olasılık, gereklilik gibi durumların ifade edilmesinde yalnızca eyleme eklenen ekler değil, sözcükler de kullanılmaktadır. Bu sözcüklerden bazıları “zorunda, olabil-, gerek, lazım” gibi sözcüklerdir. Bunlar gibi kiplik bildiren sözcüklerin üretimine rastlandığında bu alt başlık puanlanmalıdır.

4;0-4;6, E, 41. Çocuk: “Galiba dağ-lar-a kadar kaç-mış *ol-abil*-ir.”

5;6-6;0, K, 78. Çocuk: “Bu-nun ol-duğ-u yer biraz çamurlu ol-ma-sı *lazım*.”

IV. Adıl, İlgeç, Belirteç ve Sıfat Kullanımı

Bu başlığın ilk sırasında kişi adıları, gösterimsel adılar, yüklemcil sıfat kullanımı ve gösterimsel sıfatlar analiz edilmektedir. İkinci olarak belirsiz adılar, yer adıları, konum bildiren ilgeç kullanımı, belirteç kullanımı ve niteleyici sıfatlar

incelenmektedir. –ki ekiyle adılaştırma, gösterimsel belirteç kullanımı ve -ki ekiyle sıfatlaştırma üretimleri üçüncü sırada incelenmektedir. “kendi, birbiri” adıları kullanımı ve konum bildirmeyen ilgeç kullanımı dördüncü sırada değerlendirilmektedir.

İlgeçlerin edinimi üzerine Aksu-Koç ve Slobin (118) tarafından yapılan çalışmada, çocukların konum bildiren ilgeçleri 3 yaşında çoğunlukla doğru kullandıklarını raporlamışlardır. Aksu-Koç (115) ise, araştırmasında ilgeçlerin bilişsel gelişimle birlikte sürdüğü varsayımına dayanarak farklı dilleri konuşan çocuklar arasında da ilgeçlerin benzer gelişim gösterdiğini söylemiştir. Buna göre “içinde”, “üstünde”, “altında” ilgeçleri öncelikli olarak; sonrasında “yanında” ve yöneltimli nesneyle “arkasında” ve “önünde”, yönelitimi olmayan nesne ile “arasında” ve “önünde” ilgeçlerinin edinildiğini belirtmiştir.

1. Kişi Adıları: Türkçede kişiler için kullanılan “ben, sen, o, biz, siz, onlar” adılarının kullanımında puanlanmaktadır.

3;6-4;0, E, 33. Çocuk: “**Sen** aç.”

5;6-6;0, K, 77. Çocuk: “Maymun **ben**-im üzeri-m-e gel-di.”

1. Gösterimsel Adılar: Türkçede gösterme amaçlı kullanılan “bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar” adılarının kullanımında puanlanmaktadır.

3;0-3;6, E, 24. Çocuk: “Elle-yebil-ir-sin **bu**-nu.”

5;0-5;6, K, 67. Çocuk: “**Şunlar**-ı koy-a-lım da şura-ya.”

1. Yüklemcil Sıfat Kullanımı: Sıfat öbeklerinin cümlenin yüklemi olarak görev yaptığı cümlelerde puanlanmaktadır.

2;6-3;0, K, 18. Çocuk: “Bak, sen-in-ki-nden bile daha **küçük**.”

4;6-5;0, E, 52. Çocuk: “Şurası **kapalı**.”

1. Gösterimsel Sıfatlar: Bahsedilen nesnenin gösterilerek nitelendiği üretimler için puanlanır.

2;6-3;0, K, 18. Çocuk: “**Bu adam** hasta değil, baksana.”

3;0-3;6, K, 30. Çocuk: “**O kız** gel-me-di.”

1.Sayı Sıfatı Kullanımı: Adları miktar olarak niteleyen sıfatlardan oluşan öbeklerdir. Türkçede adların miktarı belirtilirken “tane, şişe” gibi sözcüklerin sıfat ve ad arasına girerek öbek oluşturulması söz konusudur. bu durumlarda sınıflama adları “Ad Öbekleri” başlığı altındaki ilgili alt başlıktan puanlanırken miktar bildiren sıfatlar bu alt başlıktan puanlanmalıdır.

3;6-4;0, E, 33. Çocuk: “**İki** tane **ağaç** var.”

4;6-5;0, E, 55. Çocuk: “At-lar iki tane ol-duğ-u için, ben de, **iki** tane **at**-ın alet-in-i koy-du-m.”

2.Belirsiz Adıllar: “herkes, kimse, biri(si)” gibi kimden veya “hiçbir şey, her şey, hepsi” gibi neyden bahsedildiği kesin olarak bilinmeyen göndergeler için puanlanmaktadır.

2;0-2;6, E, 2. Çocuk: “**Birisi** ön-e geç-ti.”

4;6-5;0, K, 60. Çocuk: “**Herkes** dur-sun ş,mdi bur-da.”

2.Yer Adılları: “bura(sı), şura(sı), ora(sı)” adılları için puanlanmaktadır. Bu adıllar iyelik eki almış gibi görünseler de, bu şekilde üretildiklerinde “Adlara Gelen Ekler” başlığı altındaki “İyelik Eki –(s)I(n)” puanlanmaz. Ancak bu adıllar ad tamlaması şeklinde üretilmişlerse “Yer Adılları” alt başlığıyla birlikte “İyelik Eki –(s)I(n)” da puanlanır.

3;0-3;6, K, 28. Çocuk: “**Or**-da bi insan var.”

5;6-6;0, E, 73. Çocuk: “Niye otur-m-uyor at-ın **bura**-ya?”

2.Konum Bildiren İlgeç Kullanımı: “alt, üst, arka, yan vb.” ilgeçlerin kullanılması durumunda puanlanır. İlgeçlerin olduğu üretimler genellikle ad tamlamaları yapısında olsa da (sırasıyla sözcüklerin tamlayan eki ve iyelik eki almaları ikisi için ortakır), “Ad Öbekleri” başlığının “Ad Tamlamaları” alt başlığı

puanlanmaz. Bununla birlikte eğer üretimde varsa tamlayan eki ve/ya iyelik eki “Adlara Gelen Ekler” başlığının altındaki ilgili alt başlıklardan puanlanmalıdır.

2;6-3;0, E, 15. Çocuk: “Örümcek bu-nun *iç*-in-de dimi?”

5;0-5;6, E, 64. Çocuk: “Traktör de *arka*-sı-ndan gel-sin.”

2.*Belirteç Kullanımı*: Cümle içinde eylemi herhangi bir yönden niteleyerek belirteç görevinde kullanılan sözcükler için puanlanmaktadır.

3;0-3;6, E, 23. Çocuk: “*Yeniden* koyduk.”

2;6-3;0, E, 11. Çocuk: “Şura-ya koy-ca-m *şimdi*.”

2.*Niteleyici Sıfatlar*: Adların Özelliklerini belirten sıfat öbekleri için puanlanmaktadır.

3;6-4;0, K, 38. Çocuk: “*Küçük köpek-ler* de bur-da dur-sun.”

4;6-5;0, E, 54. Çocuk: “Ev-in iç-in-e *düzgün* bi *iniş* yap-ça-m.”

2.*Belgisiz Sıfatlar*: Adların belirsizliklerini ifade eden sıfatlarla nitelenen ad öbekleridir.

5;0-5;6, E, 62. Çocuk: “Hadi biraz su çıkar da *her tarafta*ki kunları çıkar.”

5;6-6;0, K, 79. Çocuk: “Ve *diğer* at-ı çık-ar-a-lım.”

3.-*ki Ekiyle Adillaştırma*: Genellikle bulunma durum eki ve tamlayan ekini takiben adlara eklenen -ki ekiyle bir adıl gibi nesneye gönderge yapılabilmektedir. Bu gibi üretimler bu alt başlık altında puanlanmalıdır.

2;6-3;0, E, 15. Çocuk: “Yarala-n-dı o-nun-*ki*.”

3;6-4;0, K, 40. Çocuk: “Ben kendi-m-in-*ki*-ler-i tara-ya-yım.”

3.*Gösterimsel Belirteç Kullanımı*: “böyle, şöyle, öyle” sözcüklerinin cümle içinde belirteç görevinde kullanılması halinde bu alt başlık puanlanır.

3;6-4;0, K, 38. Çocuk: “Aç-sın *şöyle*.”

5;6-6;0, E, 75. Çocuk: “Ya da bu *böyle* ol-sun.”

3.-ki Ekiyle Sıfatlaştırma: Ad öbeklerine direkt veya aldıkları bulunma durum ekini takiben –ki ekinin eklenmesiyle bir adı niteleyen ad öbekleri buradan puanlanır.

5;6-6;0, K, 79. Çocuk: “Şimdi ben *dün-kü yap-tığ-ım* gibi herkes-e yem ver-ice-m.”

4. “*kendi, birbiri*” Adılları Kullanımı: Cümle içerisinde bu adılar kullanıldığı takdirde buradan puan almaktadırlar.

3;6-4;0, K, 40. Çocuk: “Ben *kendi-m-in-ki-ler-i* tara-ya-yım.”

4;6-5;0, E, 55. Çocuk: “*Kendi kendi*-ne böyle gel-miş-tir herhalde.”

4. *Konum Bildirmeyen İlgeç Kullanımı*: Konum bildirmeyen “gibi, için, ile (-(y)IA), doğru, kadar” gibi ilgeçler bu alt başlıktan puanlanmalıdır. Bunlardan bazıları kendinden önceki adın durum eki almasını gerektirebilir. Böyle öbeklerde ilgili ek “Adlara Gelen Ekler” başlığının alt başlıklarından puanlanmalıdır.

2;0-2;6, E, 1. Çocuk: “Bu ne takmak *için*?”

4;0-4;6, K, 48. Çocuk: “Şu orman-*a kadar* kaç-ıyo.”

V. Soru Cümleleri

İlk sırada soru parçacığı “mI” incelenmektedir. İkinci olarak “ne” ve kim” sorularıyla oluşturulmuş soru cümleleri değerlendirilmektedir. Üçüncü sırada “nere-“ ve “neden” soru sözcükleriyle soru cümleleri analiz edilmektedir. “nasıl”, “ne zaman”, “hangi(si)”, “kaç (tane)” sözcükleriyle soru cümleleri başlığın dördüncü sırasında incelenmektedir. Beşinci ve son sırada “hani” ve “sakın” sözcükleriyle soru cümleleri ve eklenti soru kullanımı puanlanmaktadır.

1. *Soru Parçacığı “mI” ile Oluşturulmuş Soru Cümleleri*: Cevabı “evet-hayır” olan soruların oluşturulmasında “mI” soru parçacığı kullanılır. Bu parçacık cümle içinde tek başına bulunabileceği gibi eylemin çekimlendiği zamana göre eylemcil uyum ekiyle de bulunabilir. Böyle durumlarda eylemcil uyum eki de ilgili başlığın alt

başlığında puanlanmalıdır. Ek olarak, “ml” soru parçacığı kendinden önceki sözcüğün sesine göre “*mi, mi, mu, mü*” formlarına dönüşebilir.

3;6-4;0, K, Ravzanur: “(şey) onlar-ı al-abil-ir **mi**-yim ben?”

5;6-6;0, K, 78. Katılımcı: “Küçük **mü**, büyük **mü**?”

2. “*ne*” ve “*kim*” Sözcükleriyle Oluşturulmuş Soru Cümleleri:

3;0-3;6, E, 21. Çocuk: “Bu **kim**-in, bu?”

4;6-5;0, K, 57. Çocuk: “(bi daha), ama bi daha gel-ir-se **ne** yap-ar-ız?”

3. “*nere-*” ve “*neden*” Sözcükleriyle Oluşturulmuş Soru Cümleleri:

2;0-2;6, K, 9. Çocuk: “**Neden** bağıyor bu inek?”

2;0-2;6, K, 10. Çocuk: “Anne-si de **nere**-ye düş-müş?”

4. “*nasıl*”, “*ne zaman*”, “*hangi(si)*”, “*kaç (tane)*” Sözcükleriyle Oluşturulmuş Soru Cümleleri:

3;0-3;6, E, 24. Çocuk: “**Nasıl** bin-ce-m bak.”

5;6-6;0, K, 80. Çocuk: “Eee öğretmen **hangi**-si ol-cak?”

5;6-6;0, K, 77. Çocuk: “**Kaç** kiloluk meyve iste-r-di-niz?”

5. “*hani...ya*” ve “*sakın*” Sözcükleriyle Soru Cümleleri: Hatırlatma ve uyarı amacıyla söylenen ancak tonlamasında soru anlamı taşıyan cümlelerdir.

3;0-3;6, K, 27. Çocuk: “**Hani** sen göstermiştin.”

4;6-5;0, K, 60. Çocuk: “Tam şu kırmızı siteyi görceksiniz **ya**. (Bizim evimiz orda.)”

5. *Eklenti Soru Kullanımı*: Eklenti soru kişinin söylediği ifadenin onaylanması amacıyla güder ve bu ifadeye birleşik olarak birlikte söylenir.

2;0-2;6, E, 4. Çocuk: “O ben-im **dimi**?”

3;6-4;0, E, 34. Çocuk: “Öl-müş-üm böyle, **tamam mı**?”

VI. Olumsuzluk Yapıları

“yok, ı-ıh” gibi ifadelerle tüm cümleyi kuralsız olumsuzlama ilk sırada incelenmektedir. Koşaç cümlelerinin ve varoluşsal cümlelerin olumsuzluklarını bildiren “değil” ve “yok” sözcükleriyle olumsuzlama ikinci sırada puanlanmaktadır. Üçüncü sırada eylem cümlelerin olumsuz olduğunu belirten “-mA” ekiyle olumsuzlama yapıları analiz edilmektedir.

Aksu-Koç ve Ketrez (116) şahıs ekleri ve soru ekleriyle birlikte, olumsuzluk eklerinin de 20 aylık döneme kadar çocuklar tarafından kullanılmaya başlandığını görmüşlerdir. İlk dönemlerde “yok, ı-ıh, değil” gibi ifadelerle tüm cümlenin olumsuzlaştırılması yapılırken, 1-3 ay sonra da olumsuzluk eki -mA ile dilin kuralına uygun olarak olumsuzlama yapabildikleri tespit edilmiştir (116, 117). Yapılan başka bir çalışmada -mA ekinin 18. ayda çocuklar tarafından üretildiği gösterilmiştir (116). Koşaç tümcelerinin olumsuzlamasını sağlayan “değil” sözcüğünün ediniminin 2-3 yaşa kadar devam ettiği, bununla birlikte koşaç tümcelerinin olumsuzlamasının, yüklemi eylem olan tümcelerden daha erken öğrenildiği belirtilmiştir (118).

1. “yok, ı-ıh” gibi İfadelerle Tüm Cümleyi Kuralsız Olumsuzlama: Çalışmaya dahil edilen yaş grubu çocuklarında gözlenmemiş olsa da; konuşma gecikmesi olan herhangi bir engel grubuna ait çocukta görülebileceği düşüncesiyle kategorilendirme yapılmıştır.

2. “değil” ve “yok” Sözcükleriyle Olumsuzlama: Koşaç cümlelerinin olumsuzlamasında “değil” sözcüğünün kullanılmasında bu alt başlık puanlanır. Bu cümlelerin aynı zamanda koşaç tümcesi olmasından ötürü “Eylem Yapıları” başlığının ilk alt başlığında yer alan “Koşaç Tümcesi” de puanlanır.

5;0-5;6, K, 66. Çocuk: “Biz eskiden uslu-ydu ama artık uslu *değil*.”

5;6-6;0, E, 72. Çocuk: “Hayır, veteriner *değil* o.”

“yok” sözcüğüyle varoluşsal cümlelerin olumsuzlamasında puanlanmaktadır ve koşaç cümlelerinde olduğu gibi “Eylem Yapıları” başlığının ilk alt başlığında yer alan “Varoluşsal Cümleler” de puan almaktadır.

2;6-3;0, E, 12. Çocuk: “At-lar *yok*.”

4;6-5;0, K, 58. Çocuk: “Tekrar git-tiğ-imiz-de hiç, at filan *yok*-tu or-da.”

3. “-mA” Ekiyle Olumsuzlama: Eylem cümlelerin olumsuzlamasında kök eyleme eklendiğinde buradan puanlanmaktadır. Yine diğer alt başlıklarda olduğu gibi “Eylem Yapıları” alt başlıklardan da kök eylem ile kullanılan varsa bu da mutlaka puanlanmalıdır.

2;0-2;6, E, 1. Çocuk: “Bil-e-*me*-di-m ben.”

3;0-3;6, K, 30. Çocuk: “Bu-nu bura-ya koy-*m*-uca-m.”

VII. Karmaşık Cümle Yapıları

Cümle kurabilen ve cümlelerindeki öge sayısını arttırarak karmaşıklaştırabilen çocuk, yerleştirme yapılarını da kullanarak bu sürecine devam etmektedir. İlgili cümlecikleri, belirteç görevindeki cümlecikler ve ad cümlecikleriyle daha karmaşık üretimler yapabilen çocuk, bu ekleri farklı zamanlarda edinmektedir. Çalışmalar, ilk kez 3-4 yaş civarında gözlenen yerleştirme yapılarının grubunda yerleştirme yapılarının ediniminin okul çağına kadar devam ettiğini göstermektedir.

İlgili cümleciklerinde Aksu (123) 4 yaştan sonra oldukça artış gösteren “-En” ve “-mİş” biçimbirimlerinin kullanılmasıyla üretilen yan tümcecikleri inceleyen çalışmada “-En” biçimbiriminin “-mİş”tan 6 ay sonra üretken olarak kullanıldığını görmüştür. Slobin (110) ilgili cümleciklerinin hem Türk yetişkinlerin hem de çocukların İngilizceye oranla oldukça düşük üretimlerinin olduğunu, çocukların bu biçimbirimler üzerinde ancak 4;8’den sonra uzmanlaşabileceklerini savunmuştur. Özcan (124) 3 yaş çocuklarının yarısının anlayıp yorumlayabildiği ilgili cümlecikleri üzerinde okul çağı başlangıcındaki çocukların bile tam yetkinlik kazanamadıklarını belirtmiştir. Yumrutaş (126) 3;3 ve 8;2 yaş aralığında 48 çocukla yaptığı çalışmada, çocukların “-DİK” biçimbirimiyle nesne durumunda olan ilgili cümlecikleri üretiminden kaçınarak, “-(y)An” biçimbirimiyle oluşturulan özne konumundaki ilgili cümleciklerini tercih ettiklerini saptamıştır. Özge ve arkadaşları (127) tarafından yapılan çalışmada Türk çocuklarının özne durumunda olan ilgili cümleciklerini, nesne konumunda olanlardan daha yüksek oranda anlayabildiklerini

göstermişlerdir. Başka bir çalışmada, “-DİK” biçimbiriminin “-mE” biçimbiriminden çok sonra kullanıldığı ve bu durumun, “-DİK” biçimbiriminin biçimbilgisel olarak daha karmaşık süreçlerle oluşturulması neden gösterilmiştir (118).

Çalışmaya katılan çocukların ve literatür bilgilerinin taranmasıyla oluşturulan sıralamamızda önermesel tamlamalar ve -mAk ekiyle isim-fiil oluşturulmuş yapılar ilk sırada değerlendirilmektedir. İkinci sırada “diye”, “-ken” ve “-IncA” ekleriyle oluşturulmuş bağ-fiil yapıları analiz edilmektedir. -mA ile isim-fiil, -DİK ile sıfat-fiil ve -İp bağ-fiil yapıları üçüncü sırada puanlanmaktadır. Bu başlığın son ve dördüncü sırasına “-ArAk” eki ile bağ-fiil, “-An” ile sıfat-fiil ve “-A” ile bağ-fiil yapıları yerleştirilmiştir.

1.Önermesel Tamlamalar: Çekimlenmiş bir cümlenin içinde başka bir çekimlenmiş cümlenin üretilmesidir.

3;0-3;6, E, 23. Çocuk: “‘*Köpek-ler gir*’ de-di-m.”

3;6-4;0, K, 38. Çocuk: “Bak, *ne yap-a-lım* bil-iy-o-n mu?”

1.-mAk Ekiyle İsim-Fiil Oluşturulmuş Yapılar: Eyleme gelen bu biçimbirim ile isim-fiil elde edilebilmektedir. Eylemin son sesine göre -mak veya -mek olarak eyleme eklenebilir.

2;0-2;6, E, 1. Çocuk: “Bu ne tak-*mak* için?”

3;0-3;6, K, 27. Çocuk: “Abi-m göz al-*mak* iste-miş-ti.”

2. “diye” Ekiyle Oluşturulmuş Bağ-Fiil Yapısı:

4;0-4;6, K, 46. Çocuk: “Hırsız-lar gir-me-sin *diye*.”

4;6-5;0, K, 58. Çocuk: “Ya dol-dur-a-yım *diye* birazcık ileri gid-iy-o-m.”

2. “-ken” Ekiyle Oluşturulmuş Bağ-Fiil Yapısı: Eylemlere direkt eklenebileceği gibi bir zaman çekiminden sonra da eklenebilir. Eylemin ses uyumundan etkilenmez ve cümle içinde belirteç görevi görür.

4;0-4;6, K, 48. Çocuk: “Yap-tı yanlışlıkla kapa-r-*ken*.”

5;6-6;0, E, 75. Çocuk: “Çık-ar-*ken* şura-ya gir-cek-ti-m.”

2. “-*Inca*” Ekiyle Oluşturulmuş Bağ-Fiil Yapısı: Eylemlere eklenen bu biçimbirim cümle içinde belirteç görevi görmektedir. Eylemin ses uyumuna bağlı olarak -(y)ınca, -(y)ince, -(y)unca ve -(y)ünce formlarına girebilir.

2;6-3;0, E, 14. Çocuk: “Ev-e gid-*ince* mi?”

5;0-5;6, K, 70. Çocuk: “Abi-m bu-nu gör-*ünce* çıldır-acak-tır.”

3.-*ma* Ekiyle Oluşturulmuş İsim-Fiil Yapısı: Genellikle iyelik ekinin takip ettiği bu biçimbirim ad cümlecisi oluşturmaktadır. Eklendiği eylemin ses uyumuna göre -ma veya -me formunda görülebilir.

3;0-3;6, E, 23. Çocuk: “Bunlar-ı da tak-*ma*-mız-a gerek kal-ma-dı.”

4;0-4;6, E, 42. Çocuk: “Ali’-ye izin ver-*iy*o-z mu gir-*me*-si-ne?”

Ancak bu biçimbirimin puanlanmasında eylemden ad yapan yapım eki olan -*ma* biçimbirimiyle karıştırılmaması önemlidir. Yapım ekleri GECA’nın herhangi bir alt başlığında puanlanmadığından -*ma* yapım eki görevinde olduğundan hiçbir alt başlıkta puanlama yapılmaz.

3.-*DIK* Ekiyle Oluşturulmuş Sıfat-Fiil Yapısı: İlgili cümlecisi oluşturan bu biçimbirim kendisinden sonra iyelik eki gerektirmektedir. Eylem ses uyumuna bağlı olarak hem ikinci hem de üçüncü sesi değişikliğe uğrayabilmektedir.

4;0-4;6, E, 41. Çocuk: “Burası al-*diğ*-ım yer.”

5;6-6;0, E, 73. Çocuk: “Beğen-*diğ*-in at bu mu yani?”

3.-*Ip* Ekiyle Oluşturulmuş Bağ-Fiil Yapısı: Bu biçimbirim cümlecisinin ana cümle içinde belirteç görevine getirmektedir. Eklendiği eylemin ses uyumuna göre -ıp, -ip, -up ve -üp şeklinde görülebilir.

4;0-4;6, K, 49. Çocuk: “Cam-lar-ı aç-a-*ip* yukarı gid-*ip*.”

5;0-5;6, K, 68. Çocuk: “Ben bu-na su götür-*üp* gel-iyor-um.”

4.-*ArAk Ekiyle Oluşturulmuş Bağ-Fiil Yapısı*: Cümlecğin ana cümle içinde belirteç görevi görmesini sağlayan bu biçimbirim eklendiği eylemin ses uyumuna bağlı olarak –arak veya –erek halinde eyleme eklenebilir.

4;0-4;6, E, 44. Çocuk: “Taşı-**yarak** mı?”

5;6-6;0, K, 78. Çocuk: “N-ap-**arak** çık-ıyo-m bil-ıyo-n mu ev-e?”

4.-*An Ekiyle Oluşturulmuş Sıfat-Fiil Yapısı*: Eklendiği eylemin ses uyumuna göre –an veya –en halinde görülebilen biçimbirim ana cümlecik içinde sıfat görevi görmektedir. Bu cümlecğin sıfatla nitelenen ad öbeklerinde olduğu gibi bir adın takip ettiği şekilde olabileceği gibi daralmaya uğramış biçimde de üretilmesi mümkündür.

3;0-3;6, E, 25. Çocuk: “Su iç-**en** var mı?”

4;6-5;0, K, 58. Çocuk: “Maket, canlı, pilli ol-**an** bile var.”

4.-*A Ekiyle Oluşturulmuş Bağ-Fiil Yapısı*: Eklendiği eylemin ses uyumuna göre –a veya –e şeklinde görülebilecek olan bu biçimbirim ile cümlecik ana cümle içinde belirteç görevi görmektedir.

3;0-3;6, E, 34. Çocuk: “Hadi sen koş-**a** koş-**a** gel.”

VIII. Bağlaçlar ve Bağlayıcılar

Türkçe ediniminde bağlaçların incelendiği çalışmalar Türkçe konuşan çocukların 3 yaşından itibaren cümleleri bağlaçlar ile birleştirebildiklerine işaret etmektedirler. Topbaş ve Özcan (216) tarafından yapılan çalışmada, 3-7 yaş arası çocukların bağlaç kullanımının sürekli arttığını, ancak farklı yaş grupları arasında farklı bağlaç türlerine rastlanmıştır. 3 yaş grubunda “sonra” bağlacı daha çok kullanılırken, 5 yaş grubunda “ama”, “fakat” bağlaçlarının daha ağırlıklı olduğu belirtilmiştir. Aksu-Koç ve Slobin (118) cümlelerin 2;6 yaşa kadar herhangi bir biçimbirime ihtiyaç duymadan tümceleri basit şekilde sıralayarak bağlama ve 3;6 yaşta bağlaçlar ve bağlayıcılar yardımıyla bağlanarak karmaşıklaştığını belirtmişlerdir. 4 yaştan itibaren ise çeşitli hatalar yaparak olsa da yerleştirme yapılarını cümlenin farklı pozisyonlarında kullanabildiklerini söylemişlerdir.

Çalışmaya katılan çocuklardan ve literatürde Türkçe ediniminde rastlanan bağlaçlar bu başlık altında ayrı ayrı belirtilmiştir. Her bir bağlaç edinildiği kronolojik sıraya göre yerleştirilmiştir. Bağlaç olmadan sıralı cümleler, “da”, “çünkü” ve “bir de” bağlaçları ilk sıradadır. İkinci sırada “ama”, “bile”, “yoksa” ve “ki” bağlaçları puanlanmaktadır. “önce”, “sonra” ve “o zaman” bağlaçları üçüncü sırada değerlendirilmektedir. Sonuncu olarak “hem (de)” ve “ve” bağlaçları analiz edilmektedir.

1. Bağlaç Olmadan Sıralı Cümleler: İki cümlenin bağlaç olmadan sıralı ve bağlı bir şekilde üretilmesiyle bu alt başlık puanlanmaktadır.

3;0-3;6, K, 28. Çocuk: “*Uyan-dı mı çocuk-lar, bak-a-lım.*”

4;6-5;0, K, 56. Çocuk: “*Kardeş-im de kıyafet al-ır, köpek al-ır.*”

1. “da”: Gerek cümlelerin bağlanmasında gerekse cümle içinde kullanılan “da” bağlacı bu alt başlık altında puanlanır.

2;0-2;6, K, 10. Çocuk: “O-nu *da* koy-abil-ir.”

5;0-5;6, E, 62. Çocuk: “Hadi biraz su çıkar *da* her taraftaki kumları çıkar.”

1. “çünkü”:

3;0-3;6, E, 25. Çocuk: “*Çünkü* gece oldu gece, gece.”

4;6-5;0, K, 57. Çocuk: “Burası karanlık *çünkü.*”

1. “bir de”:

2;0-2;6, K, 8. Çocuk: “İnek girsin *bi(r) de*, kapatayım.”

3;6-4;0, E, 35. Çocuk: “*Bi(r) de* inek olsun mu burda?”

2. “ama”:

2;6-3;0, K, 18. Çocuk: “*Ama* o polis.”

4;0-4;6, E, 42. Çocuk: “*Ama* bu yanı çıkmadı.”

2. “bile”:

3;0-3;6, K, 29. Çocuk: “Ben bu-nu *bile* temizle-di-m.”

5;0-5;6, K, 66. Çocuk: “Hiç *bile* yok.”

2. “*yoksa*”:

3;0-3;6, E, 32. Çocuk: “*Yoksa* yine mi kaka yaptı?”

5;6-6;0, E, 76. Çocuk: “*Yoksa* küçük-ler-in iki-si-nden de mi?”

2. “*ki*”:

4;0-4;6, E, 43. Çocuk: “Bak, bu araba değil *ki*.”

4;6-5;0, E, 55. Çocuk: “Ama bu-nun iç-in-e üç tane sığ-maz *ki*.”

3. “*önce*”:

3;0-3;6, E, 25. Çocuk: “*Önce* uyu-yacak-lar.”

5;0-5;6, K, 70. Çocuk: “*Önce* ben at-lar-a su koy-ca-m.”

3. “*sonra*”:

4;0-4;6, K, 47. Çocuk: “*Sonra* git-çek.”

5;6-6;0, E, 75. Çocuk: “*Sonra* bu-nu çık-ar-a-lım.”

3. “*o zaman*”:

2;6-3;0, K, 19. Çocuk: “*O zaman* bunlar-ı al-a-lım mı?”

3;6-4;0, K, 39. Çocuk: “*O zaman* oraya da kapı yapalım.”

4. “*hem (de)*”:

3;6-4;0, K, 40. Çocuk: “*Hem de* bur-da süt-üm-ü iç-ti-m.”

5;0-5;6, E, 61. Çocuk: “*Hem* gerçek meyve su-yu ol-sun bu-nun iç-in-de.”

4. “*ve*”:

2;6-3;0, K, 20. Çocuk: “*Ve* hiç yürü-m-ücek.”

4;0-4;6, K, 46. Çocuk: “Onu yakala *ve* getir.”

Cümle Puanı

Lee (178) çocukların GECA skorlarına ek olarak, yetişkin formunda ve gramatik olarak doğru ürettikleri cümlelerindeki morfem puanlarına bir de *cümle puanı* eklemiştir. Örneğin; çocuğun “Ben okul-*a* gid-iyor-um” cümlesindeki morfemleri puanlanmakta ve gramatik olarak tam olduğu için bir de cümle puanı için bir puan almaktadır. Ancak eğer çocuk “Ben okul-*u** gid-iyor-um” derse, yalnızca ürettiği morfemleri puanlanmakta, toplam skoruna cümle puanı eklenmemektedir.

3.6.Üretimsel Sözdizimi İndeksi (ÜSİ) Türkçeye Uyarlanması İşlemi

Üretimsel Sözdizimi İndeksi (ÜSİ) 1990 yılında Hollis Scarborough tarafından anadili İngilizce olan çocuklar için geliştirilmiştir (205). 24-42 ay arası on beş çocuktan altı aylık aralıklarla uzamsal olarak topladığı verilerin ilk 100 sözcenin analiz edilmesiyle nicel veriler elde etmiştir. Bunun için çocukların kendi evlerinde ebeveynleriyle yaşlarına uygun olarak seçilmiş oyuncak setiyle oynadıkları yarım saatlik oyunu kamera ile kayıt altına alıp çevriyazıya aktarmıştır.

ÜSİ'nin Türkçeye uyarlanmasında 2;0-5;11 yaş arası ve çalışmaya dahil edilme kriterlerine uyan çocuklar ile çiftlik seti oyuncaklarıyla 20-30 dakikalık oyun oynanması planlanmıştır. Çalışmaya dahil edilme kriterlerine uyan ve katılması ebeveynleri tarafından onaylanan çocuklardan ve onların ebeveynlerinden, Araştırma Amaçlı Çalışma için Çocuk Rıza Formu ve Ebeveynler için Aydınlatılmış Onam Formu'nun imzalı nüshası alınmıştır ve bir kopyası da onlara verilmiştir.

Tipik gelişim gösterdikleri ebeveynlerine sorulan ön sorularla doğrulanan çocukların genel gelişimlerinin taranması için Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE) ve dil gelişimlerinin değerlendirilmesi için Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi (TEDİL) uygulanmıştır. Yaşlılarıyla uyumlu gelişim gösteren çocuklarla çiftlik seti oyuncaklarıyla 20-30 dakikalık oyun oynanmıştır ve onların talepleri doğrultusunda ebeveynleri de oyuna dahil olmuşlardır. Oyun bir kamera ile kayıt altına alınmıştır ve çevriyazıya aktarılmıştır. Çocukların kronolojik yaşlarına göre altışar aylık arayla

gruplanmaları sonucunda 8 grup elde edilmiştir. Her grupta 5 kız, 5 erkek olmak üzere 10 çocuk vardır ve toplamda 80 çocuk çalışmaya dahil edilmiştir.

Türkçe ÜSİ başlıkların ve alt başlıkların belirlenmesinde yöntemin orijinalinde olduğu üzere her çocuğun ilk 100 sözcüğü incelenmiştir. bu sözcüklerin belirlenmesinde Scarborough (205) tarafından belirlenen ölçütlere bağlı kalınmıştır ve şöyledir:

- Sözcüğün anlaşılır olması,
- Yetişkini taklit ettiği sözcüklerin dışlanması,
- Kendi sözcüğünü tekrarladıklarının dışlanması,
- Gündelik yaşamda kullanılan rutinlerin (“merhaba, teşekkür ederim, hoşgeldiniz” vb.) dışlanmasıdır.

Bu ölçütlere uygun olan sözcükler incelenmiştir ve ilk aşamada her bir biçimbirim sayılmıştır. Bu biçimbirimler Göksel ve Kerslake (214) ve Erguvanlı-Taylan (215) kitaplarından yararlanılarak, OSU (177) baz alınarak, bir dilbilim doçenti ve iki dilbilim profesörüne danışılarak ve orijinaline sadık kalınarak 4 başlık altında toplanmıştır: Ad Öbekleri, Eylem Öbekleri, Soru ve Olumsuzluk, Cümle Yapıları. Başlıklar altına yerleştirilecek olan biçimbirimler ikinci aşamada her çocuk için yeniden puanlanmıştır ve bu kez puanlama ölçütüne göre değerlendirilmiştir. İlgili yapı hiç üretilmemişse sıfır; bir kez üretilmişse bir ve iki veya daha fazla kez üretilmişse iki puan verilmiştir. Elde edilen nicel veriler ile normatif değerlere ulaşılmıştır.

Ad öbekleri başlığında adlara gelen ekler, ad tamlamaları, adılar gibi maddelerden oluşmaktadır. Eylem öbeklerinde zaman çekimleri, çatı ekleri, eylemcil uyum ekleri, eylemi niteleyen belirteç kullanımı vb. başı eylem olan öbekler puanlanmaktadır. Soru ve Olumsuzluk Yapıları başlığıyla hem biçimbirimler hem de soru ve/ya olumsuzluk anlamını yansıtan kullanımlar yer almaktadır. Cümle Yapıları başlığında cümlenin karmaşık olmasını sağlayan yapılar puanlanmaktadır. Her bir alt başlığın oluşturulmasında, bu maddelerin çocuklar tarafından edinildikleri yaş göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. ÜSİ Kodlama Kılavuzu Ek-5’te, ÜSİ Kodlama Çizelgesi ise Ek-6’da yer almaktadır.

ÜSİ başlıkları altında yer alan alt başlıkların puanlanması, bunların çocuk tarafından üretken olarak kullanılıp kullanılmadığına bağlıdır. Üretkenlik kriterleri Scarborough (205) tarafından sözcüksel (*lexical*), bağlamsal (*contextual*) ve öbek (*phrasal*) olmak üzere üç grupta toplanmıştır ve her alt başlık için bir veya birden fazla kriter belirlenmiştir. Sözcelerin ancak bu kriteri karşılaması durumunda genel performansa puan verilebilmektedir.

Bir alt başlığın *sözcüksel* kriterine uygun olması, onun farklı sözcüklerde görülerek bu kriteri karşılamasıdır. ancak bu durum, sözcüğün farklı çekim eki alması halinde geçerli değildir, birbirinden ayrı sözcükler olmalıdır.

Bağlamsal olma kriteri, genellikle biçimbirimlerin olduğu alt başlıklar için geçerlidir ve biçimbirimlerin farklı köklere eklenmesi durumunda karşılanmaktadır. belirli bir biçimbirimin aynı kök sözcüğe ekleniyor olması, üretkenlik kriterini karşılamamaktadır.

Öbek kriteri ise, alt başlıkların öbek, cümle veya cümlecik olduğu durumlarda aranmaktadır ve bu yapıların yarısından fazlasının diğer bir örnekten farklı olmasıyla puanlanabilmektedir.

ÜSİ'nin dört başlığı ve onların altında yer alan alt başlıklar, çalışmaya katılan çocukların sözcülerinden örnekler ile aşağıda açıklanmıştır. Ayrıca bu alt başlıkların puanlanmasının gerektiği hallerde ek olarak düşünülmesi gereken diğer alt başlıklar ve üretkenlik kriteri de belirtilmiştir. Ancak ek puanlamada belirtilenden farklı durumlar da olabilir, bu durum Türkçede bulunan biçimbirimlerin farklı birleşimler oluşturabilmesinden kaynaklanmaktadır. Burada belirtilenler sıklıkla karşılaşılan birleşimlerdir. Kodlayıcının kanısına göre, burada belirtilmemiş ek alt başlık varsa puanlanmalıdır, atlanmamalıdır.

Ad Öbekleri

1. *İsim Kullanımı*: Sözcce içinde kullanılan isimler için puanlanmaktadır. Sözcüksellik kriterine sahip olduğundan puanlanması için farklı isim örneklerine gereksinim vardır.

2;0-2;6, E, 4.Çocuk: “*Köpek-ler-in.*”

4;0-4;6, K, 48. Çocuk: “Ama bu *çocuğ*-un *el*-ine- sığ-m-ıyo.”

2. *Adıllar*: Kişi, yer veya işaret adları arasında ayırım yapılmadan her adın puanlandığı alt başlıktır. Kriteri sözcüksel olduğu için farklı adıl örnekleri olmalıdır.

3;0-3;6, K, 29. Çocuk: “*Şura*-ya koy-a-lım böyle.”

5;0-5;6, K, 67. Çocuk: “*Sen* merak et-me.”

3. *Durum Ekleri*: Adlara gelen belirtme, yönelme, bulunma ve ayrılma durum ekleri olan -(y)I, -(y)A, -DA ve -DAn ekleridir. Kriteri biçimbirimler için olan bağlamsallıktır ve bu eklerin farklı sözcüklere eklenmiş halde olması durumunda puanlanabilir. bir ada eklenmişlerse “İsim Kullanımı” alt başlığının da puanlaması unutulmamalıdır.

3;6-4;0, E, 32. Çocuk: “Kapı-*yı* da kapat.”

5;0-5;6, K, 66. Çocuk: “Ben çatı-*ya* çık-tı-m.”

4. *Tamlayan Eki Almış Sözcükler*: Tamlayan eki -(n)I(n) alan sözcükler burada değerlendirilmektedir. Biçimbirim olduğundan kriteri bağlamsaldır ve eklendiği sözcüğün adıl veya ad olmasına göre birinci veya ikinci alt başlık da puanlanmalıdır.

2;6-3;0, K, 16. Çocuk: “Bu anne-*nin* ev-i, bak.”

4;0-4;6, K, 50. Çocuk: “Bu sepet-*in* iç-in-e?”

5. *Adıl Uyum Eki (İyelik Eki) Almış Sözcükler*: İyelik eki -(s)I(n) almış sözcüklerin değerlendirildiği alt başlıktır ve biçimbirim olduğundan bağlamsal kriteri sahiptir. Kişi uyumuna göre biçimbirim farklı formlarda olabileceğinden değerlendirme dikkatli yapılmalıdır.

Bu biçimbirimin ada veya adıla eklenmesi durumunda birinci ve üçüncü; kendinden önce tamlayan eki almış bir sözcükle ad tamlaması oluşturması durumunda ise dördüncü alt başlığın da puanlanması gerekmektedir.

3;0-3;6, E, 23. Çocuk: “Koy sepet-*imiz*-e.”

3;6-4;0, K, 36. Çocuk: “Böyle bak, bir tane-*si* çocuk, bir tane-*si* büyük.”

6. *Çoğul Eki*: Sözcüğe çoğul eki -lAr eklenmesi durumunda burada değerlendirme yapılmalıdır ve bir biçimbirim söz konusu olduğundan bağlamsal kriterine uyulmalıdır.

2;0-2;6, E, 1. Çocuk: “Ben oyuncak-*lar*-ın hepsi-ni topla-dı-m ben.”

3;6-4;0, K, 39. Çocuk: “At-**lar**-ı yer-in-e koy-a-lım.”

7. *Konum Bildiren İlgeçler*: “alt, üst, yan, ara” vb. konum bildiren ilgeçler sözcüksel kriteriyle bu alt başlık altında değerlendirilmektedir. Sıklıkla karşılaşıldığı şekilde, iyelik eki ve durum ekleri de almışlarsa bu kategorilerin de puanlanması gerekmektedir.

Scarborough (1990) ilgeçleri “Eylem Öbekleri” altında değerlendirmiş olsa da, ilgeçler Türkçede ad gibi davranıp adlara özgü ekleri almalarından ötürü “Ad Öbekleri” altında gruplanmışlardır.

3;6-4;0, K, 38. Çocuk: “O-nun **iç**-in-e de koy-abil-ir-iz.”

4;0-4;6, E, 45. Çocuk: “**Dışarı** çık-tı bu at.”

8. *Sıfat tamlaması*: Bir sıfat tarafından nitelenmiş adların öbek kriterine uyması durumunda puanlandığı alt başlıktır. Ad kullanımını da söz konusu olduğundan birinci alt başlık da puanlanmalıdır.

3;0-3;6, E, 21. Çocuk: “**Bir sürü orman** var.”

4;6-5;0, E, 52. Çocuk: “**İki lira**.”

9. *Ad Tamlaması*: İki sözcükten oluşan ve ilk sözcüğün tamlayan, ikinci sözcüğün iyelik eki aldığı tamlamalar burada değerlendirilmelidir. Öbek olduğundan öbek kriterinin karşılanmasıyla bu alt başlık puanlanabilir.

Konum bildiren ilgeçlerin yapısına bakıldığında “Ad Tamlamaları” tanımına uygun oldukları görülmektedir. Ancak ilgeçlerin oluşturulması yalnızca ekler bakımından bu alt başlığa benzemektedir, bu yapılar ad tamlaması olarak düşünülemeyeceğinden buradan puan alamaz.

2;6-3;0, E, 11. Çocuk: “**Ben-im el-im** çok acı-ma-dı.”

4;0-4;6, E, 43. Çocuk: “O **bu-nun şapka-sı**-dır bence.”

10. *Belirsiz Tanımlık Kullanımı*: “bi(r)” sözcüğünün nesnelere herhangi birisini kastetmesi halinde bu maddede değerlendirilmelidir. Bir ada eklenmesiyle öbek oluşturacağından öbek kriterine uymalıdır. Bir adla birleştiğinden birinci alt başlık “İsim Kullanımı” da puanlanmalıdır.”

2;6-3;0, K, 20. Çocuk: “Bu küçücük **bi** havhav.”

5;0-5;6, E, 62. Çocuk: “Yine **bi** örümcek.”

11. *-ki Ekiyle Adillaştırma*: Genellikle öncesinde iyelik eki veya bulunma durumu eki görülen -ki eki, eklendiği sözcüğün bir nesneye gönderge yapmasını

sağlayarak o sözcüğü adıl durumuna getirmektedir. Bu maddenin puanlaması, ad veya adılın ve kendinden önceki biçimbirimlerin de ilgili alt başlıkta değerlendirilmesini gerektirmektedir. Üretkenlik kriteri bağlamsaldır.

3;0-3;6, E, 25. Çocuk: “Ben-im-**ki** tak-ıl-m-ıyor.”

4;6-5;0, K, 60. Çocuk: “Ben de şur-da-**ki**-ni aç-a-yım.”

12. *Belirtisiz Ad Tamlaması (Tümleç+ Baş Ad)*: İki sözcükten oluşan ve ilk sözcüğün biçimbirimi olmayan, ikincinin ise iyelik eki aldığı ad tamlamalarıdır. “İsim Kullanımı” ve “Adcıl Uyum Eki (İyelik Eki)” alt başlıkları da puanlanmalıdır. Bu iki sözcüğün birleşimi tek bir nesneye gönderge yapmaktadır ve öbek yapısı olduğu için kriteri öbek olmasıdır.

2;6-3;0, E, 11. Çocuk: “Bu da **sepet araba-sı**.”

4;0-4;6, K, 49. Çocuk: “**At ödül-ü** mesela.”

13. *Üç Sözcüklü Ad Öbeği*: Bu alt başlıkta sayısı sınıflama adları olan “tane, şişe, dilim” vb. sözcüklerle belirtilen veya sıfat öbeği ile nitelenmiş ve bunu belirsiz tanımlık yapısının takip ettiği ad öbekleri değerlendirilmektedir. üretkenlik kriteri öbek olmasıdır ve “İsim Kullanımı”, “Sıfat Tamlaması”, “Belirsiz Tanımlık Kullanımı” alt başlıkları da değerlendirilen öbeğe göre puanlanmalıdır.

4;6-5;0, K, 57. Çocuk: “**Bi tane araba**.”

5;0-5;6, K, 70. Çocuk: “Biz **güzel bir ev-de** yaş-ıyor-uz.”

14. *Karmaşık Ad Öbeği (Gösteren+ Tümleç+ Baş Ad)*: En az iki ad tamlamasının tamlayan ve iyelik ekleriyle bağlanarak “gösteren+tümleç+baş ad” yapısını oluşturduğu ad öbekleridir. Üretkenlik kriteri öbektir ve bu alt başlıkla birlikte “İsim Kullanımı”, “Adıllar”, “Tamlayan Eki Almış Sözcükler”, “Adcıl Uyum Eki (İyelik Eki)”, “Ad Tamlaması”, “Belirtisiz Ad Tamlaması” alt başlıkları da düşünülmelidir.

4;0-4;6, K, 50. Çocuk: “**Ben-im çocuğ-um-un bacağı-ı** acı-yo.”

5;0-5;6, K, 64. Çocuk: “Bu da **bu-nun tamir çanta-sı-yımı**ş.”

15. *Belirteç ile Nitelenmiş Sıfat Öbeği*: Sıfat öbeğini derecelendiren veya niteleyen belirteçlerin olması durumunda değerlendirilir ve kriteri öbek olmasıdır. Söz konusu öbek yüklem görevinde veya adı niteler konumunda da olabilir ki, bunlarla “İsim Kullanımı”, “Sıfat Tamlaması” veya “Eylem Öbekleri” başlığında “Yüklem Görevindeki Sıfat Öbeği” alt başlığının da düşünülmesi gerekir.

3;0-3;6, E, 25. Çocuk: “**Çok iyi fikir.**” (Adı niteleyen sıfat öbeği)

4;0-4;6, K, 48. Çocuk: “Ama olsun, (o) **çok tatlı.**” (Yüklem görevinde)

16. *-ki Ekiyle Sıfatlaştırma:* Sözcüklere direkt olarak veya bulunma durumu ekini takiben eklenen *-ki* eki, kendinden sonra ad almasıyla sıfat öbeği oluşturmaktadır. Alt başlığın biçimbirim olması ve bir öbek oluşturması, bağlamsal ve öbek olma kriterini gerektirmektedir. Böyle oluşturulmuş öbekler bu alt başlıkla birlikte, “Sıfat Tamlamaları” ve “İsim Kullanımı” alt başlıklarında da değerlendirilmelidirler.

3;6-4;0, K, 38. Çocuk: “E ner-de **öbür-kü cam-lar-ı?**”

4;6-5;0, E, 55. Çocuk: “**Bur-da-ki insan** yap-sın.”

17. *Konum Bildirmeyen İlgeçler:* “kadar, gibi, için, ile” gibi ilgeçler konum bildirmeyen ilgeçlerdir ve burada puanlanmalıdırlar. Bu ilgeçlerden bazıları birleştikleri sözcüğe durum eki, tamlayan eki gibi ekler atayabilmektedirler. Ek olarak bu başlıklar da düşünülmelidir. Tek başlarına sözcük olmaları, sözcüksel kriterinin karşılanmasını gerektirmektedir.

4;0-4;6, E, 42. Çocuk: “Her şeyi diz-dik-**ten sonra.**”

5;6-6;0, E, 71. Çocuk: “Ama insan-lar-**dan başka** kim ye-r?”

18. *Sıfat ile Nitelenmiş Ad Tamlamaları:* Sıfat öbeği ile nitelenmiş ad tamlamalarıdır. Hem bağlamsallık hem de öbek olma kriterine uymalıdır. Ek puan için maddelere bakıldığında “İsim Kullanımı”, “Tamlayan Eki Almış Sözcükler”, “Adcıl Uyum Eki (İyelik Eki)”, “Ad Tamlaması” ve “Belirtisiz Ad Tamlaması” ve “Sıfat Tamlaması” alt başlıkları incelenmelidir.

4;0-4;6, K, 47. Çocuk: “**O meyve araba-sın-a** ben bincektim.”

4;6-5;0, E, 52. Çocuk: “**Şu at çiftliğ-in-e** koy.”

19. *Adlaştırılmış Sözcük:* Aldığı yapım eki sonucunda adlaşmış sözcüklerin değerlendirildiği alt başlıktır ve sözcük olduğundan ötürü kriteri sözcükseldir. aldığı ekle ad haline gelen sözcük, “İsim Kullanımı”nda da değerlendirilmelidir. Orijinalinde OSU ve YDB yöntemlerini baz alarak geliştirilmiş olan ÜSİ’nin Türkçe uyarlaması sürecinde de daha önce Türkçe için geçerlilik ve güvenilirliği yapılmış olan OSU’nun baz alınması istenmiştir (177). OSU’da kabul gören yapım ekleri, ÜSİ’ye de dahil edilmiştir.

2;6-3;0, E, 13. Çocuk: “**Boz-uk.**”

4;6-5;0, K, 57. Çocuk: “(Bunlar) bunlar **misafir-liğ**-e gid-iyo-muş.”

20. *Sıfatlaştırılmış Sözcük*: Yapım eki sonucunda sıfat görevi gören sözcükler burada değerlendirilmektedir ve kriteri sözcükseldir. bu sıfatın adı nitelemesi durumunda “İsim Kullanımı” ve “Sıfat Tamlaması”; yüklem görevinde olması durumunda ise “Eylem Öbekleri” başlığının “Yüklem Görevindeki Sıfat Öbeği” alt başlığı da değerlendirilmelidir.

4;6-5;0, E, 54. Çocuk: “Traktör bur-dan çık-mak ist-iyo, **engebe-li** yol-dan.”
(Sıfat tamlaması)

5;6-6;0, K, 79. Çocuk: “Kapı **aç-ık**-ken çık-tı-m.” (Yüklem görevinde)

Eylem Öbekleri

1. *Eylem kullanımı*: Cümle içinde zaman, çatı gibi eklerle çekimlenebilecek ve kişi uyumu eki alabilecek eylem, sözcüksel kriteri karşıladığı takdirde bu alt başlıkta puanlanır. Eylemin çekimlendiği zaman, çatı, kişi uyumu gibi ekler başlıkta yer alan ilgili maddelerde değerlendirilmelidirler.

2;0-2;6, E, 3. Çocuk: “**Uyu**-du.”

2;0-2;6, K, 9. Çocuk: “Arabayı **ara**-dı-m.”

2. *Koşaç tümcesi*: Adların eylem öbeği haline gelmesini sağlayan eklerdir. ancak söz konusu olan eylem olmadığından ek puanlama “Eylem Kullanımı” alt başlığında yapılmaz.

3;0-3;6, K, 28. Çocuk: “Ben şimdi **anne-si-yim**.”

4;6-5;0, E, 54. Çocuk: “Bur-da-ydı köpek.”

3. *Varoluşsal Tümceler*: Bir nesnenin konumunun veya sahiplik durumunun “var” sözcüğüyle ifade edildiği cümlelerdir. Olumsuzluğu ise “yok” sözcüğüyle belirtilmektedir ve bu durumda hem “Soru ve Olumsuzluk” başlığı altındaki “değil” ve ‘yok’ ile Olumsuzluk” hem de bu alt başlık puanlanmaktadır. Bağlamsal kriteri puanlanmasının ön şartıdır.

2;0-2;6, K, 10. Çocuk: “Hiç, ben-im araba-m **yok**-tu.” (Sahiplik)

4;0-4;6, K, 44. Çocuk: “Cam arka-da da **var**.” (Konum)

4. *Eylemcil Uyum Eki (Kişi Uyumu)*: Cümlelerin yüklemine eklenerek özneyi belirten ektir. Ancak eylem zamanı çekimlerinin üçüncü tekil kişi özneye sahip olduğu ve emir kipi ile çekimlenen eylemlerin ikinci tekil kişiye yöneltilmesinde

açık görülebilen bir biçimbirim olmadığından böyle cümlelerde bu alt başlık puanlanmamaktadır. Yüklemin eylem, koşaç veya varoluşsal olmasına göre ilk üç alt başlık değerlendirilmelidir. Bağlamsal kriterine sahiptir.

3;0-3;6, K, 27. Çocuk: “Bak, (**ben**) aç-madan bile çık-ar-abil-iyo-*m* anne.”

5;0-5;6, E, 61. Çocuk: “(**Biz**) Bura-ya koy-a-*lim*.”

5. *Basit Eylem Zamanı Çekimi*: Geçmiş zaman eki –DI ve –mİŞ, gelecek zaman eki –AcAK, şimdiki zaman eki –Iyor eylemi çekimlediği cümlelerde bağlamsallık kriteriyle değerlendirilir. “Eylem Kullanımı” ve “Eylemcil Uyum Eki (Kişi Uyumu)” da ek puan bakımından incelenmelidir.

2;0-2;6, K, 6. Çocuk: “Ben sil-*ce*-m.”

5;0-5;6, E, 65. Çocuk: “O mu sulu-*cak*?”

6. *Yüklem Görevindeki Sıfat Öbeği*: Sıfat öbeklerinin cümle içinde yüklem görevinde olmasıdır ve bağlamsallık kriterini tabidir. Belirteçle nitelenmişse “Ad Öbekleri” başlığındaki “Belirteç ile Nitelenen Sıfat Öbeği” alt başlığı, koşaç almışsa “Koşaç Kullanımı” alt başlığı da puanlanmalıdır.

2;0-2;6, K, 8. Çocuk: “Bu aç-*ık*.”

3;0-3;6, K, 30. Çocuk: “*Çok sıcak* burası.”

7. *Kiplik Ekleri*: Dilek, istek, olasılık, gereklilik, kişinin olaya ilişkin tutumu gibi durumlar kip ekleriyle ifade edilmektedir. Biçimbirim olması itibariyle bağlamsallık kriterini karşılamalıdır ve ek puan bakımından “Eylem Kullanımı”, “Eylemcil Uyum Eki (Kişi Uyumu)” ve “Basit Eylem Zamanı Çekimi” de düşünülmelidir.

2;0-2;6, E, 1. Çocuk: “Tak-*a*-ma-dı-m.”

3;6-4;0, E, 37. Çocuk: “Bu-nu al-*mal*-yız.”

8. *Edilgen yapı*: Geçişli ve geçişsiz eylemlere eklenebilen edilgen yapı, işin başka bir kişi tarafından yapıldığı anlamını vermektedir. bağlamsallık kriterine uymalıdır ve ek olarak “Eylem Kullanımı”, “Basit Eylem Zamanı Çekimi”, “Eylemcil Uyum Eki (Kişi Uyumu)” alt başlıkları da incelenmelidir.

2;0-2;6, E, 5. Çocuk: “Bi şey tak-*ıl*-dı.”

4;6-5;0, K, 58. Çocuk: “Hem de ayar-la-*n*-ıyo.”

9. *Ettirgen yapı*: Eylemi başka birisinin yapmasına neden olmak veya sağlamak anlamı katmaktadır. Bağlamsallık kriterine sahiptir ve ek puanlama bakımından

“Eylem Kullanımı”, “Basit Eylem Zamanı Çekimi”, “Eylemcil Uyum Eki (Kişi Uyumu)” alt başlıkları değerlendirilmelidir.

2;0-2;6, E, 2. Çocuk: “Yarış-**tur**-ıyo-m.”

5;0-5;6, K, 69. Çocuk: “Biz mi kal-**dır**-ıp çık-**ar-t**-ıyor-uz?”

10. *Belirteç Kullanımı*: Eylemi zaman, oluş, gösterme, miktar gibi açılardan betimleyen zarflar burada değerlendirilmelidir ve sözcük olduğundan sözcüksellik kriterine uymalıdır. “Ad Öbekleri” başlığı altında yer alan “Belirteç ile Nitelenmiş Sıfat Öbeği” alt başlığı da ek olarak puanlanmalıdır.

3;0-3;6, E, 22. Çocuk: “Bunlar-ı da **böyle** koy-a-lım.”

4;0-4;6, E, 44. Çocuk: “**Bi** kal-dır-ıyo-m.”

11. *Kiplik ile Basit Eylem Zamanı Çekimi*: Kiplik ve basit eylem zamanı eki almış eylemin puanlaması bağlamsallık kriteriyle bu alt başlıkta yapılmaktadır. Ek puanlamada ise “Eylem Kullanımı”, “Basit Eylem Zamanı Çekimi”, “Kiplik Eki” ve “Eylemcil Uyum Eki (Kişi Uyumu)” alt başlıkları da düşünülmelidir.

3;0-3;6, E, 24. Çocuk: “Ama tak-**a**-ma-**dı**-m.”

4;0-4;6, K, 49. Çocuk: Abi-m-in oda-sın-a kadar götür-ür-se-k gel-**e**-mez.”

12. *İşteş yapısı*: Karşılıklı yapılan eylemlerin ifade edilmesinde kullanılmaktadır. biçimbirim olması nedeniyle bağlamsallık kriterine uyması gerekmektedir ve puanlanması halinde “Eylem Kullanımı”, “Basit Eylem Zamanı Çekimi”, “Eylemcil Uyum Eki (Kişi Uyumu)” alt başlıkları da incelenmelidir.

4;6-5;0, E, 53. Çocuk: “Anla-**ş**-ıl-dı.”

4;6-5;0, E, 55. Çocuk: “Sakın tok-**uş**-ma-ya-lım.”

13. *Dönüştü yapısı*: Eylemi yapan kişinin sonucundan yine kendisinin etkilendiği cümlelerde eklenmektedir ve biçimbirim olduğu için bağlamsallık kriterine uymalıdır. Bu alt başlığa ek olarak “Eylem Kullanımı”, “Basit Eylem Zamanı Çekimi”, “Eylemcil Uyum Eki (Kişi Uyumu)” da düşünülmelidir.

3;6-4;0, E, 34. Çocuk: “Tut-**un**-ma-dı-k.”

5;0-5;6, E, 62. Çocuk: “Oya-la-**n**-madan gid-e-lim.”

14. *İkileme Durumunda Belirteçler*: Belirtecın ikileme durumunda olmasıdır ve “Belirteç Kullanımı” alt başlığının da puanlanmasını gerektirir. Sözcük bazlı olduğundan sözcüksel olma kriterine sahiptir.

2;6-3;0, E, 14. Çocuk: “**Kendi kendi-n-e** ol-ur.”

3;6-4;0, E. 34. Çocuk: “At-ın-ı getir-e-yim *tut-a tut-a*.”

15. *Çoklu Eylem Zamanı Çekimi*: Basit eylem zamanı eklerinin birden fazlasının eylemi çekimlemesidir ve biçimbirim söz konusu olduğundan bağlamsallık kriterine sahiptir. buna ek olarak “Eylem Kullanımı”, “Basit Eylem Zamanı Çekimi”, “Eylemcil Uyum Eki (Kişi Uyumu)” alt başlıkları da düşünülmelidir.

2;0-2;6, K, 10. Çocuk: “Bu da güzel kok-*uyo-muş*.”

2;6-3;0, K, 19. Çocuk: “Onların kapısını it-tir-*ecek-ti-k*.”

16. *Niteleyicili belirteçler*: Belirteçlerin başka bir belirteçle derecelendirilmesidir ve söz konusu belirteç öbeği olduğundan öbek olma kriterine sahiptir. Bu alt başlıkla birlikte “Belirteç Kullanımı” alt başlığı da puanlanmalıdır.

3;6-4;0, E, 32. Çocuk: “Bak *biraz dikkat-li* ol.”

4;6-5;0, K, 58. Çocuk: “*Çok hız-lu* gid-iy-o-du motor.”

17. *Çoklu çatı kullanımı*: Edilgen, ettirgen, işteş ve dönüşlü çatı eklerinin birden fazla kez kullanılması bu alt başlığın puanlanmasını gerektirmektedir ve biçimbirim olduğundan bağlamsallık kriterine uyma koşulu aranmaktadır. ek puanlama için “Eylem Kullanımı”, “Basit Eylem Zamanı Çekimi”, “Eylemcil Uyum Eki (Kişi Uyumu)” da değerlendirilmelidir.

3;6-4;0, K, 38. Çocuk: “Bun-u otur-*t-tur-cak*.”

5;6-6;0, E, 72. Çocuk: “Bun-u çık-*ar-t-a-lım*, bun-u tak-*a-lım*.”

18. *Sözcük Olarak Kiplik Kullanımı*: Kiplik ekinin verdiği anlamın “zorunda, olabilir, gerek” gibi sözcüklerle verilmesidir ve hem sözcüksel hem de bağlamsallık kriterinin karşılanması gerekir.

3;6-4;0, K, 40. Çocuk: “Bunlar-ı kal-dır-ma-mız *gerek-iyor*.”

3;0-3;6, E, 22. Çocuk: “Onlar-ı ev-e sok-ma-mız *lazım*.”

19. *Kiplik ile Çoklu Eylem Zamanı Çekimi*: Eylemde hem kiplik eklerinin hem de birden fazla eylem zamanı ekinin çekimlemiş olması durumunda puanlanır ve biçimbirim olması nedeniyle bağlamsallık kriterini gerektirmektedir. Ek puanlamasında ise “Eylem Kullanımı”, “Basit Eylem Zamanı Çekimi”, “Eylemcil Uyum Eki (Kişi Uyumu)” ve “Kiplik Kullanımı” başlıkları düşünülmelidir.

5;0-5;6, K, 68. Çocuk: “Hatta bunlar otur-*abil-iyor-du*, dimi?”

5;6-6;0, K, 78. Çocuk: “Çık-*abil-iyor-muş*.”

20. *Türetilmiş Eylem*: Başka bir açık kümeden veya başka bir eylemden yapım ekleri ile eylem türetildiği sözcükler için puanlamaktadır. Odağın sözcük olmasından ötürü sözcüksel olma kriterine sahiptir ve “Eylem Kullanımı” alt başlığı puanlanmalıdır. Cümle içindeki görevine göre “Basit Eylem Zamanı Çekimi”, “Eylemcil Uyum Eki (Kişi Uyumu)” gibi başlıklar da düşünülmelidir.
2;0-2;6, E, 4. Çocuk: “*İyi-leş-ti.*” (Sıfattan eylem türetme)
2;6-3;0, K, 17. Çocuk: “Ben *su-la-ya-yım.*” (Addan eylem türetme)
21. *Türetilmiş Belirteç*: Başka bir açık kümeden veya başka bir belirteçten yapım ekleri ile belirteç türetildiği sözcükler için puanlamaktadır ve sözcüksel olma kriterine sahiptir. “Belirteç Kullanımı” alt başlığı ek olarak puanlanmalıdır. Belirteç öbeğinin oluşumuna göre “Niteleyicili Belirteç Öbeği” de incelenmelidir.
3;0-3;6, K, 26. Çocuk: “*Ben-ce* de çok sıcak.”
4;0-4;6, E, 45. Çocuk: “*Şaka-cık-tan* olsun.”

Soru ve Olumsuzluk Yapıları

1. *Ezgilemeyle Soru Sorma*: Cümleye ezgileme yoluyla soru anlamı katmaktır ve üretkenlik kriteri öbek olmasıdır.
2;0-2;6, E, 5. Çocuk: “*Bu?*”
3;6-4;0, E, 35. Çocuk: “*Bun-un iç-in-de?*”
2. *Evet-Hayır Soruları*: Cevabı evet ya da hayır olan ve mI soru parçacığı ile oluşturulmuş cümlelerdir. Soru parçacığı tek başına bulunabileceği gibi, eylemcil uyum eki almış da olabilir. Ek puanlama için buna dikkat edilmelidir. Üretkenlik kriteri öbek olmasıdır.
4;6-5;0, E, 52. Çocuk: “Bun-u taşı-sın *mi* ben-ce?”
5;6-6;0, K, 80. Çocuk: “Sen *mi* koy-du-n ad-ın-ı?”
3. “*değil*” ve “*yok*” ile *Olumsuzluk*: Koşaç cümlelerinin olumsuzu “değil” ve varoluşsal cümlelerin olumsuzu “yok” sözcükleri bu başlık altında puanlanır. öbek olma kriterlerine uymaları gerekir ve bu sözcüklerin olumlu formları “Eylem Öbekleri” başlığı altında ilgili alt başlıktan da puanlanmalıdır.
2;6-3;0, E, 15. Çocuk: “Burda telefon *yok* ki.”
3;0-3;6, K, 30. Çocuk: “Sıcak *değil.*”

4. “-mA” ile *Eylem Olumsuzlama*: Eylem zamanı ve kip ile çekimlenebilen eylemlerin olumsuzlamasında –mA eki kullanılmaktadır. Biçimbirim olmasında ötürü bağlamsallık kriterini karşılaması halinde tam puanlanabilmektedir ve ek puan olarak “Eylem Kullanımı” puanlanmalıdır. Bunun yanında eylemin çekimlendiği eylem zamanı ve/ya kip de sözcüye bakarak değerlendirilmelidir.
2;6-3;0, K, 20. Çocuk: “Ye-m-iyö.”
3;6-4;0, K, 36. Çocuk: “Kaç-maz-lar.”
5. *Ne- Soruları*: “ne, neden, nere-, nasıl, niye, ne zaman, kim, hangi” gibi soru sözcükleri için bu alt başlık puanlanmaktadır ve odağı sözcük olduğundan tam puan için sözcüksel olma kriteri karşılanmalıdır.
3;0-3;6, E, 23. Çocuk: “*Ner*-de ben-im adam?”
4;6-5;0, K, 56. Çocuk: “Ama ev *niye* kapat-ıl-m-ıyor?”
6. *Eklenti Soru Kullanımı*: Karşısındakinden onay almayı amaçlayan ve kendisinden önceki ifadeye bağlı olan sorulardır. Üretkenlik kriteri bağlamsal olmasıdır.
2;0-2;6, K, 9. Çocuk: “*Tamam mı*?”
2;6-3;0, K, 20. Çocuk: “Annesi ona bakar, *dimi*?”
7. *Olumsuzluk İçeren Soru Cümlesi*: Hem olumsuzluk hem soru anlamı içeren cümlelerin değerlendirildiği alt başlıktır ve cümle olduğu için kriteri öbek olmasıdır. Ek puanlanmayı gerektiren alt başlıklar “Evet-Hayır Soruları”, “değil’ ve ‘yok’ ile Olumsuzluk”, “-mA ile Eylem Olumsuzlama” ve “Ne-Soruları” alt başlıkları incelenmelidir.
2;0-2;6, K, 9. Çocuk: “*Yok mu*?”
3;6-4;0, E, 33. Çocuk: “(Atlar) at-lar kaç-a-*maz mı*?”
8. “*sakın*” ve “*hani...ya*” ile *Soru Sorma*: Bu sözcüklerin kullanılması ve tonlamayla birlikte “hatırlıyor musun?”, “unuttun mu?” gibi hatırlatıcı ya da farketirme amacı taşıyan cümlelerin puanlandığı alt başlıktır, ünlem olarak üretilen “ya” ile karıştırılmaması önemlidir. tam puan alabilmesi, bağlamsallık kriterini karşılamasına bağlıdır.
2;0-2;6, K, 6. Çocuk: “Sen tak-ma-mış-sın *ya* on-u.” (Farketirme)
5;0-5;6, K, 68. Çocuk: “Mutfak var *ya*.” (Hatırlatma)

Cümle Yapıları

1. *İki Öğeli Cümle (Ö+Y):* Cümlenin özne, tümleç ve yüklem olarak öğelerinin sayılmasıyla iki öğeden oluştuğu düşünülen cümlelerin puanlandığı alt başlıktır. Türkçe öznenin cümleden düşürülebilmesine izin veren bir dil olduğundan, sıklıkla gizli özneli cümleler üretilmektedir ve özne gizli de olsa cümlenin öğesi sayılmalıdır. Üretkenlik kriteri öbek olmasıdır.
2;6-3;0, E, 14. Çocuk: “**Rüzgar** çık-tı.”
4;0-4;6, E, 43. Çocuk: “**(Biz)** Koy-a-lım.”
2. *Üç öğeli cümle (Ö+T+Y):* İçinde özne, tümleç ve yüklem öğeleri bulunduran cümlelerdir ve özne cümleden düşürülmüş de olsa cümlenin öğesi olarak sayılmalıdır. Puanlama sırasında cümledeki sözcüklerin değil, öğelerin puanlandığından emin olunmalıdır. Üretkenlik kriteri öbek olmasıdır.
2;0-2;6, E, 2. Çocuk: “**(O)** At-a bak-ıyo.”
3;0-3;6, K, 28. Çocuk: “Hii, **anne-si de gir-meli.**”
3. *Dört veya Daha Fazla Öğeli Cümle (Ö+T+T...+Y):* Cümlede gizli veya açık özne, yüklem ve birden çok tümlecin olduğu cümleler burada puanlanmalıdır. Tam puanlanabilmesi için öbek olma kriterini karşılamalıdır.
3;0-3;6, E, 24. Çocuk: “Ama bur-da da bi tane kuzu var.”
5;0-5;6, K, 67. Çocuk: “Ev-i şöyle yaklaş-tır-a-lım.”
4. *İletişimsel Sözcük Kullanımı:* “bak, hadi, işte, peki, ya” gibi iletişim partnerinin ilgisini çekme, yöneltme ya da konuşmanın akışını belirten ünlem kullanımlarının puanlandığı alt başlıktır. Öbek olma kriterini karşılaması halinde tam puan alabilmektedir.
3;0-3;6, E, 21. Çocuk: “**Bak**, ne var burda!”
5;6-6;0, K, 78. Çocuk: “**Peki** şu balık nereye gidiyor?”
5. *Bağlaç Olmadan Bağlanmış Sıralı Cümleler:* Her ikisinin de tek başına bir cümle olduğu ve bağlaç olmadan sıralanarak bağlanmış cümlelerin değerlendirildiği alt başlıktır. Üretkenlik kriteri öbek olmasıdır.
2;6-3;0, E, 12. Çocuk: “Attım, gitti.”
4;6-5;0, E, 55. Çocuk: “Ama açılmıyor, söylüyüm.”

6. *Cümle İçinde Kullanılan Bağlaçlar*: Cümle içinde kullanılan “da, bile, ki” gibi bağlaçlar burada puanlanır ve sözcüksel ve bağlamsallık kriterlerine uymaları gerekmektedir.
3;0-3;6, K, 30. Çocuk: “Babası **da** evde otursun.”
5;0-5;6, K, 69. Çocuk: “Çöp nerde **ki**?”
7. *Ad Cümlecikleri*: Çekimlenmiş bir cümlenin eylemine bir biçimbirim eklenmesiyle başka bir cümle içinde ad öbeği olarak görev yapan öbeklerdir. Buna örnek olabilecek biçimbirimler arasında -mAk, -mA, -DIK gibi biçimbirimler sayılabilir. Ancak bu alt başlıkta söz konusu olan öbek olduğu için üretkenlik kriteri öbek olmasıdır.
4;0-4;6, E, 41. Çocuk: “[**Bur-dan at-la-mak**] ist-iyor bu at.”
5;6-6;0, E, 75. Çocuk: “Aaa, [**kapı-lar-ı kapat-ma**]-yı unut-tu-k.”
8. *Cümleye Bağlaç İle Başlayarak Bağlanmış Cümleler*: Soruya yanıt olarak veya daha önce söylenmiş bir ifadeyle ilgili ümlenin bağlanması durumunda, cümle başlangıcında kullanılan bağlaçların puanlamasıdır. Üretkenlik kriteri öbek olmasıdır.
2;0-2;6, E, 1. Çocuk: “**Çünkü** temizliyor.”
4;6-5;0, E, 51. Çocuk: “**Ama** jip çıkabilir.”
9. *Belirteç Cümlecikleri*: Bir cümlenin eyleminin biçimbirim yardımıyla cümle içinde belirteç görevi gördüğü cümleciklerdir. Bunlar arasında “-IncA, -Ip, -ArAk” gibi biçimbirimler gösterilebilir. Bu alt başlığın odağı biçimbirim değil, öbek olduğundan üretkenlik kriteri de öbek olmasıdır.
2;6-3;0, K, 18. Çocuk: “Çünkü [**akşam ol-unca**] karanlık ol-ma-sın diye.”
3;6-4;0, K, 39. Çocuk: “[**İnsan uç-up**] gel-di.”
10. *Önermesel Tamlamalar*: Çekimlenmiş eylemi olan bir cümlenin içine bir başka çekimlenmiş eylemi olan cümlenin yerleştirilmesidir ve tam puanlanabilmesi için öbek olma kriterini karşılaması gerekmektedir.
2;0-2;6, E, 2. Çocuk: “[**Tak-a-lım**] iste-r-im.”
4;0-4;6, K, 48. Çocuk: “Anne-m [**söyle-me**] de-di.”
11. *Zaman Bağlaçları*: “(ilk) önce” ve “sonra” zaman bağlaçlarının kullanılarak sıralı olayların anlatıldığı cümlelerin değerlendirilmesi bu alt başlık altında yapılmaktadır. Üretkenlik kriteri öbek olmasıdır.

3;6-4;0, E, 34. Çocuk: “**Sonra** bi kere buraya yapmış.”

4;6-5;0, K, 58. Çocuk: “**Önce** ön vitese ayarlandılar.”

12. *Adcıl Uyum Eki (İyelik Eki) Gerektiren Cümlecikler*: Bir biçimbirim ile cümlecik haline getirilenlerden adcıl uyum eki (iyelik eki) gerektiren cümlecikler bu alt başlık altında değerlendirilmektedir. buna ek olarak “Ad Öbekleri” başlığının altında yer alan “Adcıl Uyum Eki (İyelik Eki) Almış Sözcükler” alt başlığı da puanlanmalıdır. Diğer cümleciklerde olduğu gibi burada da odak öbek olduğundan üretkenlik kriteri öbek olmasıdır.

2;0-2;6, K, 7. Çocuk: “[**Git-me-leri**] gerek-ir-ler.”

5;6-6;0, E, 74. Çocuk: “[Bas-tır-ıp] [**iste-diğ-in-i**] tut-uyo-n.”

13. *Öbeklerin Bağlaç İle Bağlanması*: Öbeklerin bağlaçlar ile bağlandığı durumlarda bu alt başlık puanlanır ve üretkenlik kriteri öbek olarak belirlenmiştir.

3;0-3;6, E, 23. Çocuk: “**Tarak-la meyve-ler-i** bul-a-m-ıyor-um.”

3;6-4;0, K, 37. Çocuk: “**Köpek ve kurt** var ön-ün-de.”

14. *Cümlelerin Bağlaç İle Bağlanması*: Çekimlenmiş iki cümlenin bağlaçlar ile bağlanması durumunda bu alt başlık puanlanmalıdır ve öbek odaklı olduğundan üretkenlik kriteri öbek olmasıdır.

3;6-4;0, E, 32. Çocuk: “Şu kapı-yı aç-a-yım **da** gir-i-yim.”

5;0-5;6, E, 63. Çocuk: “Biraz-cık karış-ık **ama** or-da ‘Hayvan-lar-la Eğlen’ yaz-ıyo.”

15. *İlgi cümlecikleri*: Aldığı biçimbirimle sıfat görevi gören eylemlerin değerlendirildiği alt başlıktır. Ek puanlama olarak daralmaya gidilmemesi durumunda “Ad Öbekleri” başlığı altında “İsim Kullanımı” ve “Sıfat Tamlaması” alt başlıkları ile “Eylem Öbekleri” başlığı altında yer alan “Eylem Kullanımı” ve “Koşaç Cümlesi” alt başlıkları değerlendirilmelidir. Bu alt başlıkta da söz konusu olan yapı öbek olduğu için üretkenlik kriteri öbek olmasıdır.

4;6-5;0, E, 55. Çocuk: “Hıh, [**yemek yi-yen**] at-lar-ı bul-du-m.”

5;6-6;0, K, 79. Çocuk: “Balık, [**ters dur-an**] balık.”

3.7. Veri Analizi

GECA ve ÜSİ yönteminin sonuçları ayrı ayrı analiz edilmiştir. Verilerin istatistiksel analizinde SPSS 21.0 paket programı kullanılmıştır. Her iki yöntemin tanımlayıcı istatistiklerinde nicel değişkenler için ortalama, standart sapma, ortanca, minimum ve maksimum değerleri verilmiştir.

GECA ve ÜSİ için ayrı olmak üzere, çocukların elde ettikleri puanların her yaş grubunda cinsiyetler arasında farklı olup olmadığı Mann Whitney U test istatistiği ile incelenmiştir.

Yöntemlerden elde edilen puanların yaş grupları arasında farklılık olup olmadığı ise Kruskal Wallis testi ile incelenmiştir. Yaş grupları arasındaki ikili karşılaştırmalar Dunn-Bonferroni testi ile yapılmıştır.

Çocukların TEDİL, AGTE ve OSU değerlerinin GECA ve ÜSİ'de elde ettikleri puanlar ile ilişkili olup olmadığı Pearson ve Spearman korelasyon katsayıları ile incelenmiştir.

Çalışmada değerlendiriciler arası ve değerlendirici içi uyum değerleri sınıfıçi güvenilirlik katsayısı (*intraclass correlation coefficient- ICC*) ile analiz edilmiştir.

4.BULGULAR

Türkçe edinen çocukların doğal dil örnekleri üzerinden biçim-sözdizimsel gelişimlerini değerlendiren GECA ve ÜSİ ile ilgili çözümlenmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler, çalışmanın hipotezleri doğrultusunda istatistiksel olarak incelenmiştir ve sonuçları bu bölümde anlatılacaktır. Önce yöntemlerin geçerlilik ve güvenilirlikleriyle ilgili çalışmalar, sonrasında da ayrı bölümlerde GECA ve ÜSİ için istatistiksel sonuçlar gösterilecektir.

Çalışmanın verilerinin incelenmesinde yaş ve cinsiyet bağımsız değişkenler olarak belirlenmiştir. GECA, ÜSİ ve OSU değerleri ile GECA ve ÜSİ'nin başlıkları ise bağımlı değişkenleri oluşturmaktadır.

İncelenmek üzere çocuklar altışar aylık aralıklarla belirlenmiş 8 gruba yerleştirilmiştir. İlk grupta 2;0-2;6, ikinci grupta 2;6-3;0, üçüncü grupta 3;0-3;6, dördüncü grupta 3;6-4;0, beşinci grupta 4;0-4;6, altıncı grupta 4;6-5;0, yedinci grupta 5;0-5;6 ve son grupta 5;6-5;11 yaş arasındaki çocuklar yer almaktadır. Her grup içinde 5 kız 5 erkek olmak üzere toplam 10 çocuk bulunmaktadır. Her çocuğa verisinin alındığı zamana ve ait olduğu yaş grubuna göre sayı verilmiştir. Buna göre, son hanesi 1'den 5'e kadar olan sayılarda erkek çocuklar, 6'dan 0'a kadar olanlarda ise kız çocuklar incelenmiştir. Tablo 4.1'de örneklemin cinsiyete göre yaş değerleri ve annelerinin eğitim düzeyleri yıl bazında gösterilmektedir.

Tablo 4.1. Çalışmaya dahil edilen çocukların cinsiyete göre yaş bilgileri ve anne eğitim düzeyleri dağılımı.

		2;0-2;6	2;6-3;0	3;0-3;6	3;6-4;0	4;0-4;6	4;6-5;0	5;0-5;6	5;6-6;0
Erkek (Yaş/Ay) (n=5)	X	27,00	33,20	39,60	45,00	51,00	57,60	63,20	68,6
	SS	1,58	1,92	1,14	2,73	1,87	1,67	2,16	0,89
	Min	25,00	31,00	38,00	42,00	49,00	55,00	61,00	68,00
	Mak	29,00	36,00	41,00	47,00	53,00	59,00	66,00	70,00
Kız (Yaş/Ay) (n=5)	X	27,20	32,80	39,00	46,20	51,60	57,80	61,80	68,00
	SS	0,83	1,92	2,34	2,04	2,07	2,28	1,78	1,00
	Min	26,00	31,00	36,00	44,00	49,00	55,00	60,00	67,00
	Mak	28,00	36,00	41,00	48,00	54,00	60,00	64,00	69,00
Toplam (Yaş/Ay) (n=10)	X	27,10	33,00	39,30	45,60	51,30	57,70	62,50	68,30
	SS	1,19	1,82	1,76	2,36	1,88	1,88	2,01	0,94
	Min	25,00	31,00	36,00	42,00	49,00	55,00	60,00	67,00
	Mak	29,00	36,00	41,00	48,00	54,00	60,00	66,00	70,00
Anne Eğitim Düzeyi	X	15,00	14,80	14,60	13,60	15,70	15,20	14,80	13,40
	SS	1,70	1,93	1,90	2,80	1,34	1,69	1,69	1,65
	Min	12,00	12,00	12,00	8,00	12,00	12,00	12,00	12,00
	Mak	16,00	16,00	16,00	16,00	17,00	18,00	16,00	16,00
Kardeş Sayısı	X	0,40	0,30	0,40	0,50	0,40	0,20	0,80	0,80
	SS	0,52	0,48	0,52	0,71	0,52	0,42	0,42	0,42
	Min	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Mak	1,00	1,00	1,00	2,00	1,00	1,00	1,00	1,00

Tüm yaş grupları incelendiğinde çocukların grupları içinde birbirlerine yakın dağılım gösterdikleri görülmektedir. Bununla birlikte anne eğitim düzeyleri de birbirlerine yakın olup en düşük eğitim seviyesi ortaokul, en yüksek düzey ise yüksek lisans derecesine sahip oldukları görülmüştür. Kardeş sayıları da yine benzerlik göstermektedir.

4.1.GECA ve ÜSİ'nin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizlerine İlişkin Bulgular

4.1.1.Kapsam Geçerliliği

Her iki yöntemin kapsam geçerlilikleri için uzman görüşlerine başvurulmuştur ve daha önce geçerli ve güvenilir bir yöntem olan OSU ile ilişkileri analiz edilmiştir. GECA'nın geliştirilmesi sürecinde, bir dilbilim doçenti ve iki dilbilim profesörüne danışılarak gramatik yapılar 8 alt başlık altında toplanmıştır. Yine aynı uzmanlarla ÜSİ'nin alt başlıkları belirlenmiştir. Ancak ÜSİ'de tek başına biçimbirimler değil, beraberinde öbek yapılarının da analizi yapıldığından orijinaline en yakın olacak şekilde öbek yapıları da oluşturulmuştur. Her iki yöntemde de başlıklar altına yerleştirilecek olan biçimbirimler literatürde yapılmış çalışmalara ve çalışmaya katılan çocukların üretimlerine göre gelişimsel olarak sıralanmıştır ve Türkçenin edinimi üzerine çalışan iki doçent ve iki profesöre danışılmıştır. Alınan geri dönütler başlıkları doğrular niteliktedir. Bir diğer kapsam geçerliliği çalışmasında yöntemlerin OSU-s ve OSU-m ile arasındaki ilişki Spearman korelasyon katsayısıyla incelenmiştir. GECA'nın hem OSU-s hem de OSU-m ile arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür ($r= 0,811$; $r= 0,847$, $p<0,01$). ÜSİ'nin OSU ile ilişkisinin analizinde ise OSU-s ($r= 0,843$) ve OSU-m ($r= 0,859$) değerleri, ÜSİ değerleriyle anlamlı ilişki göstermektedir ($p<0,01$).

4.1.2.Güvenilirlik Çalışmaları

Yöntemlerin güvenilirliğinin incelenmesinde değerlendiriciler arası güvenilirlik çalışması ve test-tekrar test yapılmıştır.

Değerlendiriciler arası güvenilirliğinin saptanması için çocukların %20'si (16 çocuk) iki farklı değerlendirici tarafından incelenmek üzere belirlenmiştir. Sekiz yaş grubunun her birinden bir kız bir erkek çocuğun değerlendirileceği güvenilirlik çalışmasına dahil olacak çocuklar, değerlendiriciler tarafından çocukların kod numaralarıyla rastgele seçilmişlerdir. Değerlendiricilerle ayrı oturumlarda iki saatlik görüşme yapılmıştır ve yöntemlerdeki her bir madde örnekleriyle tartışılmıştır. Değerlendirilecek birimlerin nasıl kodlanacağıyla ilgili bilgi verilmiştir.

Değerlendiricilerin çözümledikleri doğal dil örnekleri sonuçlarının sınıfıçı güvenilirlik katsayısı (ICC) ile analizinde değerlendiriciler arası güvenilirliğin GECA için %98,4; ÜSİ için %98,1 olduğu görülmüştür. benzer şekilde, OSU değerlendirmesi için de değerlendiriciler arası güvenilirlik çalışması yapılmıştır.

Test-tekrar test çalışmasında çocukların %20'si, ilk test edilmelerinden bir ay sonra araştırmacı tarafından GECA ve ÜSİ için yeniden test edilmiştir. Tesadüfi durumun korunması açısından test-tekrar test incelemesine alınan çocuklar değerlendirilmeciler arası güvenilirlik çalışması için belirlenen çocukların aynılarıdır. Sınıfıçı güvenilirlik katsayısına (ICC) göre GECA için katsayının %98,3; ÜSİ için %99,6 olduğu saptanmıştır. Test-tekrar test sonuçlarının alt başlıklara özgü ilişkililik değerleri Pearson korelasyon testiyle incelenmiştir ve sonuçları GECA için Tablo 4.2'de, ÜSİ için Tablo 4.3'te gösterilmektedir.

Tablo 4.2. GECA puanlarının test-tekrar test sonuçlarının ilişkililik değerlerinin Pearson r katsayısıyla incelenmesi.

	AGE	AÖ	EY	AİBSK	SC	OY	KCY	BB
p	0,990**	0,910**	0,967**	0,969**	0,867**	0,980**	0,990**	0,983**

**p<0,01; AGE: Adlara Gelen Ekler; AÖ: Ad Öbekleri; EY: Eylem Yapıları; AİBSK: Adıl, İlgeç, Belirteç ve Sıfat Kullanımı; SC: Soru Cümleleri; OY: Olumsuzluk Yapıları; KCY: Karmaşık Cümle Yapıları; BB: Bağlaçlar ve Bağlayıcılar

Tablo 4.3. ÜSİ değerlerinin test-tekrar test sonuçlarının ilişkililik değerlerinin Pearson r katsayısıyla incelenmesi.

	AÖ	EÖ	SO	CY
p	0,975**	0,993**	0,961**	0,979**

**p<0,01; AÖ: Ad Öbekleri; EÖ: Eylem Öbekleri; SO: Soru ve Olumsuzluk; CY: Cümle Yapıları

4.2.GECA Bulguları

Tüm çocukların GECA'ya göre değerlendirilmesiyle yaş gruplarına göre elde edilen puanları ortalama, standart sapma, ortanca, minimum ve maksimum değeriyle Tablo 4.4'te gösterilmektedir. Buna göre yaş arttıkça GECA puanları da artış

göstermektedir ve standart sapma değerinin düşük olması grup içindeki çocukların benzer dil bilgisel üretimleri olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 4.4. Yaş gruplarına göre GECA puanlarının ortalama, standart sapma, ortanca, minimum, maksimum ve ranj değerleri.

Yaş	N	$\bar{X}$	SS	Ortanca	Min.	Mak.	Ranj
2;0-2;6	10	5,93	1,08	5,86	3,70	7,62	3,70-7,62
2;6-3;0	10	6,93	1,60	6,82	4,00	9,70	4,00-9,70
3;0-3;6	10	7,50	0,62	7,55	6,54	8,64	6,54-8,64
3;6-4;0	10	8,12	0,78	8,31	6,78	9,08	6,78-9,08
4;0-4;6	10	8,28	0,38	8,39	7,68	8,72	7,68-8,72
4;6-5;0	10	8,63	1,08	8,47	6,68	10,50	6,68-10,50
5;0-5;6	10	8,77	0,84	8,56	7,66	10,12	7,66-10,12
5;6-6;0	10	8,95	1,02	9,22	6,92	10,48	6,92-10,48

GECA puanlarının yaşa bağlı sonuçlarının incelenmesi için Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır ve yaş grupları arasında anlamlı farklar olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Tablo 4.5 GECA puanlarının yaşlara göre anlamlılık değerlerini göstermektedir.

Tablo 4.5. GECA puanlarının yaş grupları arasındaki anlamlı farklılığının Kruskal Wallis testiyle değerlendirilmesi sonucunda χ^2 ve p değerlerinin incelenmesi.

	Yaş Grupları	χ^2	P
2;0-2;6	2;6-3;0	-1,506	1,000
	3;0-3;6	-1,756	1,000
	3;6-4;0	-3,277	0,029
	4;0-4;6	-3,585	0,009
	4;6-5;0	-4,066	0,001
	5;0-5;6	-4,407	0,000
	5;6-6;0	-4,768	0,000
2;6-3;0	3;0-3;6	-0,250	1,000
	3;6-4;0	-1,771	1,000
	4;0-4;6	-2,079	1,000
	4;6-5;0	-2,560	0,293
	5;0-5;6	-2,901	0,104
	5;6-6;0	-3,262	0,031
3;0-3;6	3;6-4;0	-1,520	1,000
	4;0-4;6	-1,828	1,000
	4;6-5;0	-2,310	0,586
	5;0-5;6	-2,651	0,225
	5;6-6;0	-3,012	0,073
3;6-4;0	4;0-4;6	-0,308	1,000
	4;6-5;0	-0,789	1,000
	5;0-5;6	-1,131	1,000
	5;6-6;0	-1,492	1,000
4;0-4;6	4;6-5;0	-0,481	1,000
	5;0-5;6	-0,823	1,000
	5;6-6;0	-1,0184	1,000
4;6-5;0	5;0-5;6	-0,342	1,000
	5;6-6;0	-0,702	1,000
5;0-5;6	5;6-6;0	-0,361	1,000

Birinci grubun (2;0-2;6, $\bar{X}$ = 5,93, SS= 1,08) dördüncü (3;6-4;0, $\bar{X}$ = 8,12, SS= 0,78), beşinci (4;0-4;6, $\bar{X}$ = 8,28, SS= 0,38), altıncı (4;6-5;0, $\bar{X}$ = 8,63, SS=1,08), yedinci (5;0-5;6, $\bar{X}$ = 8,77, SS= 0,08) ve sekizinci grup (5;6-6;0, $\bar{X}$ = 8,95, SS= 1,02)

ile arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir ($p < 0,05$). Bununla birlikte, ikinci (2;6-3;0, $\bar{X} = 6,93$, $SS = 1,60$) ve sekizinci (5;6-6;0, $\bar{X} = 8,95$, $SS = 1,02$) grup arasında da anlamlı fark saptanmıştır. Buna göre puanlar birbirini izleyen gruplar arasında ortalama bakımından artış gösterirken anlamlı farklılıklar yaş farkının en az 18 ay olduğu gruplarda gözlenmektedir.

Tablo 4.6 GECA'da yer alan tüm alt başlıkların yaş gruplarına göre yüzdeler değeri göstermektedir. Her bir yapının grupta yer alan çocukların yüzde kaç tarafından üretildiğine işaret etmektedir.

Tablo 4.6. GECA başlıklarının çocukların son 50 cümlelerinde yaş gruplarına özgü olarak görülme yüzdeleri (devam).

2	Diğer eylemcil uyum	100	100	100	100	100	100	100	100
3	Edilgen yapı	40	90	60	60	70	80	80	40
3	Ettirgen yapı	70	80	90	80	80	70	80	80
4	İşteş yapı	-	-	-	-	-	10	10	-
4	Dönüştü yapı	-	10	20	10	20	20	10	20
4	Koşul-şart kipi	-	10	20	40	40	30	20	50
4	Çoklu zaman çekimi	10	30	30	60	30	40	60	50
4	-Dir eki	10	-	20	10	20	20	10	30
4	Çoklu çatı	-	10	-	10	70	10	10	-
5	-mAll ekiyle gereklilik kipi	-	-	-	10	20	20	10	20
5	“gerek, lazım, zorunda” gibi sözcüklerle kip bildirimi	-	10	-	50	50	40	30	50
1	Kişi adıkları	90	100	100	100	90	100	100	100
1	Gösterimsel adılar	100	90	100	100	100	90	100	100
1	Gösterimsel sıfatlar	10	40	30	90	60	70	80	90
1	Eylemcil sıfat	20	30	30	70	70	80	80	80
1	Sayı sıfatı	-	-	-	50	10	10	60	30
2	Belirsiz adılar	80	60	40	70	60	100	50	100
2	Yer adıkları	100	100	100	90	100	100	90	100
2	Yer ilgeçleri	80	90	60	70	70	80	60	70
2	Belirteç kullanımı	80	100	100	100	100	100	100	100
2	Belgisiz sıfat kullanımı	-	10	-	30	20	40	40	30
2	Niteleyici sıfat	20	30	40	50	60	60	40	50
3	-ki ekiyle adıl kullanımı	10	20	10	10	10	-	30	10
3	Gösterimsel belirteçler	20	20	30	60	80	50	80	80
3	-ki ekiyle sıfat	-	-	-	-	-	-	-	10
4	“kendi, birbiri” adıkları	-	-	10	20	10	30	10	30

Tablo 4.6. GECA başlıklarının çocukların son 50 cümlelerinde yaş gruplarına özgü olarak görülme yüzdeleri (devam).

Soru Yapıları	4	Yer bildirmeyen ilgeçler	30	30	30	70	90	90	90	60
	1	“mI” ekiyle soru sorma	90	70	70	80	100	70	80	100
	2	ne	70	80	80	80	70	40	80	90
	2	kim	20	10	10	10	10	10	-	20
	3	nere-	60	90	90	70	70	80	80	70
	3	Neden	40	20	20	40	30	20	50	40
	4	“nasıl”	-	10	60	40	50	10	20	10
	4	“ne zaman”	-	-	-	-	-	-	-	-
	4	“hangi(si)” ile soru sorma	-	-	-	-	10	10	10	10
	5	“hani, sakın” ile soru	20	10	10	10	20	40	30	30
	5	ekleni soru kullanımı	-	20	20	40	70	20	40	40
	Olumsuzluk Yapıları	1	“yok, ı ih” ile olumsuzlama	-	-	-	-	-	-	-
2		Değil	20	20	40	30	50	30	30	40
2		Yok	50	50	40	60	60	30	50	30
3		-mA	80	100	100	90	100	100	100	100
Karmaşık Cümle Yapıları	1	Ek olmadan yerleştirme	-	20	30	20	10	40	40	50
	1	-mAk isim fiil	20	10	30	-	30	50	30	30
	2	Diye	-	-	10	-	10	30	20	10
	2	-ken	-	-	-	30	20	10	30	20
	2	-IncA	-	10	-	-	0	10	10	20
	3	-mA isim fiil	-	-	50	50	60	70	40	70
	3	-DIK sıfat fiil	-	-	-	-	40	40	40	30
	3	-Ip bağ fiil	10	30	-	10	50	60	20	50
	4	-ArAK bağ fiil	-	-	-	10	20	30	10	10
	4	-An sıfat fiil	-	-	10	10	10	20	10	10
	4	-A bağ fiil	-	-	-	10	-	-	-	-
	4	-AcAk isim fiil	-	-	-	10	-	10	-	10
1	Bağlaç olmadan sıralı	30	30	50	70	60	30	50	60	

Tablo 4.6. GECA başlıklarının çocukların son 50 cümlelerinde yaş gruplarına özgü olarak görülme yüzdeleri (devam).

Bağlaçlar ve Bağlayıcılar	1	da	90	100	100	100	100	90	100	100
	1	çünkü	20	20	30	50	50	50	10	70
	1	bir de	20	-	10	30	10	20	-	-
	2	ama	20	50	50	80	70	60	80	70
	2	bile	-	20	10	10	10	20	20	10
	2	yoksa	-	20	10	10	20	10	-	10
	2	ki	-	10	30	20	70	30	20	40
	3	önce	-	-	20	-	30	30	30	10
	3	sonra	10	-	-	20	40	40	40	50
	3	o zaman	-	20	20	40	30	30	10	40
	4	hem de	-	-	10	10	-	10	10	20
	4	ve	-	10	10	10	50	10	10	40

Bazı alt başlıklar çocukların tümünde görülebilirken bazılarında puanlanmadığı görülmüştür. Ancak bu durum çocukların henüz bu yapıları edinmediğinden değil, son 50 cümle içinde rastlanmamış olduğundan kaynaklanmaktadır.

Çocukların genel gelişimlerinin ve dil gelişimlerinin yaşlarıyla uyumlu olduğunun görülebilmesi için AGTE ve TEDİL testleri uygulanmıştır. Aynı zamanda çocuklar OSU bakımından da değerlendirilmiştir ve OSU-m ile OSU-s değerleri elde edilmiştir. Tablo 4.7 bu testlerin ham puanlarının, GECA değerlerinin, OSU değerlerinin ortalama ve standart sapma değerleri, yaş gruplarına özgü olarak özetlemektedir.

Tablo 4.7. AGTE, AGTE-DB, TEDİL-AD, TEDİL-İED, OSU-s, OSU-m ve GECA değerlerinin ortalama, standart sapma, minimum, maksimum ve ranj değerlerinin incelenmesi.

		2;0-2;6	2;6-3;0	3;0-3;6	3;6-4;0	4;0-4;6	4;6-5;0	5;0-5;6	5;6-6;0
AGTE	$\bar{X}$	121,30	125,40	134,30	137,20	143,60	145,20	145,60	146,70
	SS	4,83	6,68	2,11	3,15	3,80)	3,39	3,47	2,90
	Min	113,00	117,00	131,00	134,00	135,00	140,00	142,00	142,00
	Mak.	128,00	136,00	139,00	144,00	148,00	150,00	152,00	152,00
	Ranj	113,00- 128,00	117,00- 136,00	131,00- 139,00	134,00- 144,00	135,00- 148,00	140,00- 150,00	142,00- 152,00	142,00- 152,00
AGTE-DB	$\bar{X}$	46,50	46,80	51,40	53,40	57,90	58,50	58,80	59,20
	SS	2,79	4,04	1,34	2,63	2,72	2,22	2,65	2,02
	Min	42,00	41,00	49,00	50,00	52,00	55,00	55,00	55,00
	Mak.	51,00	54,00	53,00	59,00	61,00	62,00	63,00	63,00
	Ranj	42,00- 51,00	41,00- 54,00	49,00- 53,00	50,00- 59,00	52,00- 61,00	55,00- 62,00	55,00- 63,00	55,00- 63,00
TEDİL-AD	$\bar{X}$	14,90	16,00	18,40	20,80	26,70	26,40	29,00	31,00
	SS	1,52	4,08	2,06	1,68	3,30	3,40	3,94	3,09
	Min	13,00	10,00	15,00	17,00	23,00	22,00	22,00	25,00
	Mak.	18,00	25,00	22,00	23,00	31,00	32,00	33,00	34,00
	Ranj	13,00- 18,00	10,00- 25,00	15,00- 22,00	17,00- 23,00	23,00- 31,00	22,00- 32,00	22,00- 33,00	25,00- 34,00
TEDİL-İED	$\bar{X}$	18,10	20,60	24,80	27,20	31,80	33,20	33,80	35,50
	SS	2,84	5,48	3,35	3,52	3,01	2,61	2,82	2,22
	Min	13,00	14,00	21,00	21,00	27,00	28,00	30,00	32,00
	Mak.	21,00	32,00	30,00	31,00	35,00	37,00	38,00	38,00
	Ranj	13,00- 21,00	14,00- 32,00	21,00- 30,00	21,00- 31,00	27,00- 35,00	28,00- 37,00	30,00- 38,00	32,00- 38,00
OSU-m	$\bar{X}$	3,62	4,05	4,66	4,82	5,08	5,37	5,49	5,80
	SS	0,46	0,83	0,30	0,46	0,31	0,59	0,47	0,72
	Min	2,74	2,59	4,17	4,34	4,64	4,54	4,87	4,51
	Mak.	4,24	5,26	5,19	5,62	5,80	6,43	6,26	7,24
	Ranj	2,74- 4,24	2,59- 5,26	4,17- 5,19	4,34- 5,62	4,64- 5,80	4,54- 6,43	4,87- 6,26	4,51- 7,24
OSU-s	$\bar{X}$	2,08	2,31	2,61	2,62	2,81	2,96	3,05	3,25
	SS	0,18	0,41	0,19	0,23	0,21	0,37	0,26	0,36
	Min	1,82	1,57	2,39	2,23	2,49	2,39	2,67	2,57
	Mak.	2,32	2,91	3,11	2,99	3,13	3,63	3,46	3,71
	Ranj	1,82- 2,32	1,57- 2,91	2,39- 3,11	2,23- 2,99	2,49- 3,13	2,39- 3,63	2,67- 3,46	2,57- 3,71

Tablo 4.7. AGTE, AGTE-DB, TEDİL-AD, TEDİL-İED, OSU-s, OSU-m ve GECA değerlerinin ortalama, standart sapma, minimum, maksimum ve ranj değerlerinin incelenmesi (devam).

GECA									
Puanları									
AGE	$\bar{X}$	0,68	1,05	1,14	1,21	1,12	1,43	1,35	1,27
	SS	0,25	0,51	0,22	0,35	0,26	0,30	0,35	0,28
	Min	0,28	0,10	0,88	0,78	0,78	0,82	0,96	0,82
	Mak.	1,10	1,86	1,64	1,90	1,62	1,84	1,88	1,74
	Ranj	0,28- 1,10	0,10- 1,86	0,88- 1,64	0,78- 1,90	0,78- 1,62	0,82- 1,84	0,96- 1,88	0,82- 1,74
AÖ	$\bar{X}$	0,11	0,12	0,12	0,17	0,12	0,21	0,19	0,21
	SS	0,08	0,13	0,11	0,15	0,05	0,11	0,06	0,10
	Min	0,00	0,00	0,00	0,00	0,04	0,04	0,06	0,00
	Mak.	0,22	0,38	0,30	0,48	0,38	0,38	0,28	0,34
	Ranj	0,00- 0,22	0,00- 0,38	0,00- 0,30	0,00- 0,48	0,04- 0,38	0,04- 0,38	0,06- 0,28	0,00- 0,34
EY	$\bar{X}$	2,69	2,81	2,94	3,34	3,16	3,36	3,32	3,39
	SS	0,58	0,36	0,39	0,37	0,29	0,33	0,29	0,61
	Min	1,82	2,24	2,36	2,76	2,64	2,96	2,96	2,30
	Mak.	3,76	3,44	3,36	3,86	3,52	4,08	3,82	4,22
	Ranj	1,82- 3,76	2,24- 3,44	2,36- 3,36	2,76- 3,86	2,64- 3,52	2,96- 4,08	2,96- 3,82	2,30- 4,22
AİBSK	$\bar{X}$	0,02	1,10	1,21	1,23	1,32	1,15	1,54	1,60
	SS	0,23	0,45	0,26	0,24	0,22	0,40	0,46	0,32
	Min	0,54	0,54	0,98	0,82	1,04	1,02	0,96	1,00
	Mak.	1,18	1,98	1,74	1,60	1,68	2,40	2,36	2,10
	Ranj	0,54- 1,18	0,54- 1,98	0,98- 1,74	0,82- 1,60	1,04- 1,68	1,02- 2,40	0,96- 2,36	1,00- 2,10
SC	$\bar{X}$	0,01	0,34	0,41	0,37	0,59	0,27	0,53	0,51
	SS	0,23	0,30	0,22	0,25	0,34	0,19	0,36	0,25
	Min	0,02	0,04	0,16	0,10	0,24	0,02	0,06	0,20
	Mak.	0,64	1,02	0,78	0,84	1,22	0,62	1,18	1,02
	Ranj	0,02- 0,64	0,04- 1,02	0,16- 0,78	0,10- 0,84	0,24- 1,22	0,02- 0,62	0,06- 1,18	0,20- 1,02
OY	$\bar{X}$	0,01	0,33	0,38	0,35	0,46	0,36	0,36	0,34
	SS	0,18	0,25	0,18	0,18	0,20	0,17	0,17	0,11
	Min	0,04	0,06	0,10	0,04	0,28	0,12	0,12	0,10
	Mak.	0,60	0,66	0,72	0,64	0,98	0,70	0,58	0,50
	Ranj	0,04- 0,60	0,06- 0,66	0,10- 0,72	0,04- 0,64	0,28- 0,98	0,12- 0,70	0,12- 0,58	0,10- 0,50

Tablo 4.7. AGTE, AGTE-DB, TEDİL-AD, TEDİL-İED, OSU-s, OSU-m ve GECA değerlerinin ortalama, standart sapma, minimum, maksimum ve ranj değerlerinin incelenmesi (devam).

KCY	$\bar{X}$	0,0002	0,03	0,06	0,12	0,17	0,24	0,14	0,25
	SS	0,02	0,05	0,06	0,14	0,09	0,12	0,13	0,23
	Min	0,00	0,00	0,00	0,00	0,06	0,12	0,00	0,06
	Mak.	0,06	0,10	0,16	0,46	0,34	0,46	0,40	0,84
	Ranj	0,00- 0,06	0,00- 0,10	0,00- 0,16	0,00- 0,46	0,06- 0,34	0,12- 0,46	0,00- 0,40	0,06- 0,84
BB	$\bar{X}$	0,11	0,17	0,28	0,39	0,38	0,40	0,35	0,42
	SS	0,07	0,11	0,18	0,20	0,17	0,24	0,12	0,17
	Min	0,00	0,04	0,08	0,16	0,10	0,10	0,16	0,24
	Mak.	0,22	0,32	0,66	0,62	0,68	0,72	0,54	0,84
	Ranj	0,00- 0,22	0,04- 0,32	0,08- 0,66	0,16- 0,62	0,10- 0,68	0,10- 0,72	0,16- 0,54	0,24- 0,84
Total	$\bar{X}$	5,93	6,93	7,50	8,12	8,28	8,63	8,77	8,95
	SS	1,08	1,60	0,62	0,78	0,38	1,08	0,84	1,02
	Min	3,70	4,00	6,54	6,78	7,68	6,68	7,66	6,92
	Mak.	7,62	9,70	8,64	9,08	8,72	10,50	10,12	10,48
	Ranj	3,70- 7,62	4,00- 9,70	6,54- 8,64	6,78- 9,08	7,68- 8,72	6,68- 10,50	7,66- 10,12	6,92- 10,48

AGTE: Ankara Gelişim Tarama Envanteri; AGTE-DB: Ankara Gelişim Tarama Envanteri Dil-Bilişsel Alt Testi; TEDİL-AD: Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi Alıcı Dil Alt Testi; TEDİL-İED: Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi İfade Edici Dil Alt Testi; GECA: Gelişimsel Cümle Analizi; AGE: Adlara Gelen Ekler; AÖ: Ad Öbekleri; EY: Eylem Yapıları; AİBSK: Adıl, İlgeç, Belirteç ve Sıfat Kullanımı; SC: Soru Cümleleri; OY: Olumsuzluk Yapıları; KCY: Karmaşık Cümle Yapıları; BB: Bağlaçlar ve Bağlayıcılar

Bu değerler incelendiğinde;

- AGTE, AGTE-DB, TEDİL-İED, GECA Total Puanları, OSU-m ve OSU-s değerleri yaşlara bağlı olarak artış göstermektedir.
- TEDİL-AD Testi, 4;6-5;0 yaşta çok hafif bir düşüş göstermiştir.
- GECA'nın alt başlıklarından hiçbiri, yaşla birlikte lineer artış göstermemektedir. GECA puanı yaşla artmış olsa da, bu puanlara her birinin katkısı yaşla tahmin edilememekte, değişkenlik göstermektedir.
- GECA alt başlıkları yaşla artmadığı gibi, yapılan analizlerde yaşla anlamlı bir ilişkisinin de olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Çocukların GECA puanları, standardize test olan AGTE ve TEDİL ile ve OSU ile ilişkili olacağı düşünülerek Spearman r korelasyon katsayısıyla

incelenmiştir. Bu ölçümlerden AGTE Genel Puanı, Dil-Bilişsel Alt Alan Puanı, TEDİL Alıcı ve İfade Edici Dil Alt Testleri, Sözcüklerde OSU (OSU-s) ve Morfemlerde OSU (OSU-m) ayrı ayrı analiz edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 4.8'deki gibidir.

Tablo 4.8. AGTE, AGTE-DB, TEDİL-AD, TEDİL-İED, OSU-m ve OSU-s değerlerinin GECA ile ilişkilerinin Spearman r korelasyon katsayısıyla incelenmesi.

	AGTE	AGTE-DB	TEDİL-AD	TEDİL-İED	OSU-s	OSU-m	GECA
AGTE	1	0,970*	0,860*	0,844*	0,777*	0,788*	0,684*
AGTE-DB		1	0,823*	0,818*	0,772*	0,780*	0,670*
TEDİL-AD			1	0,908*	0,778*	0,776*	0,652*
TEDİL-İED				1	0,803*	0,796*	0,657*
OSU-s					1	0,956*	0,758*
OSU-m						1	0,792*
GECA							1

p<0,05; *p<0,01

Her çocuğun GECA puanlarıyla standardize testlerde aldığı puanların ilişkili olup olmadığı Spearman r sıra korelasyon testiyle karşılaştırılmıştır ve sonucunda;

- Genel gelişimi ölçen AGTE ve AGTE'nin Dil-Bilişsel Alt Alanı değerlendiren alt alanıyla da ilişkisi saptanmıştır (r= 0,684; r= 0,670, p<0,01).
- GECA puanlarının TEDİL'in hem alıcı dil (r= 0,652; p<0,01) hem de ifade edici (r= 0,657; p<0,01) dil becerilerini ölçen alt testlerinin ham puanları ile anlamlı derecede ilişkili olduğu görülmüştür.
- Standardize testlerden alınan bulgular GECA'nın dil gelişimini daha önce geçerliliği ve güvenilirliği yapılmış testlerle paralel sonuçlar verdiğini göstermektedir ve yaşa hassas olarak gelişimi tanımlayabileceğine işaret etmektedir.

Çocukların elde ettikleri GECA puanları biçim-sözdizimi gelişimini gösteren diğer bir yöntem olan OSU ile ne derece paralellik gösterdiği iki uçlu Spearman korelasyon katsayısı ile değerlendirilmesiyle;

- OSU-s ile arasında güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür ($r= 0,811$; $p<0,01$).
- OSU-m ile de arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r= 0,847$; $p<0,01$).

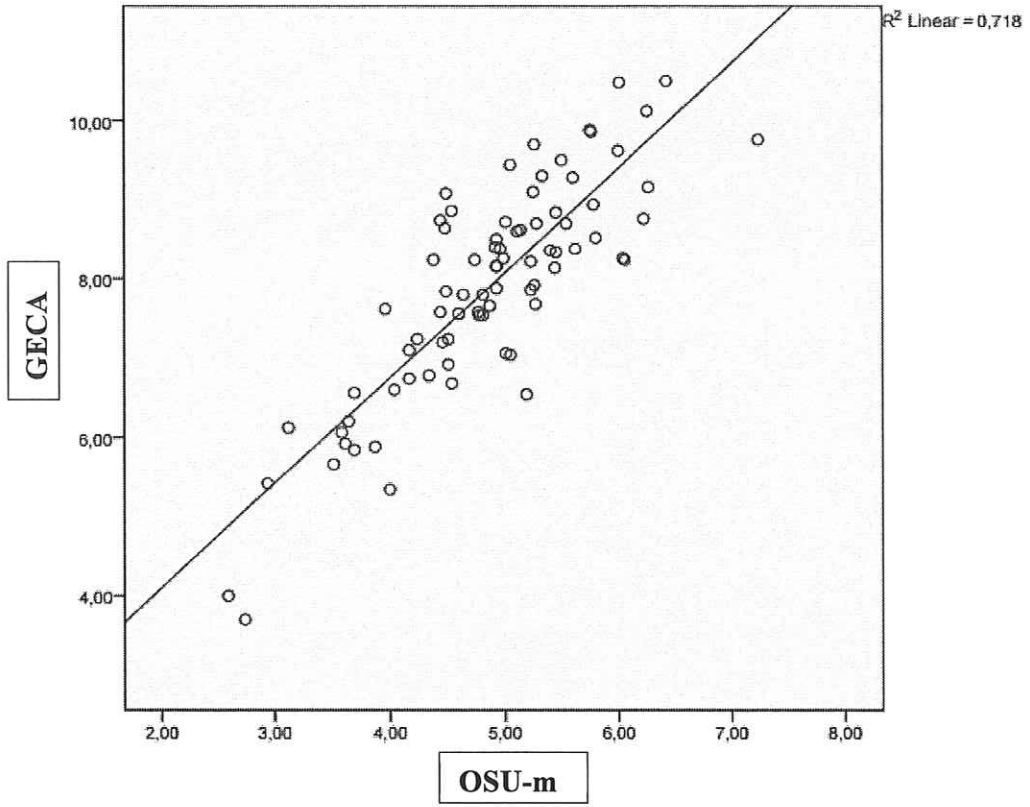
GECA puanları her iki OSU ölçümüyle anlamlı ilişki içinde olsa da, puanlar yaş gruplarına özgü olarak da ilişkili olup olmaması bakımından incelenmişlerdir. Tablo 4.9 ortalama ve standart sapma değerleriyle birlikte ilişki değerlerini de göstermektedir. GECA puanlarının OSU-s ve OSU-m ile arasındaki ilişkisellik Şekil 4.1 ve 4.2'de gösterilmektedir.

Tablo 4.9. GECA ile OSU-m ve OSU-s ortalama ve standart sapma değerleri ile aralarındaki ilişkinin Spearman r korelasyon katsayısıyla incelenmesi.

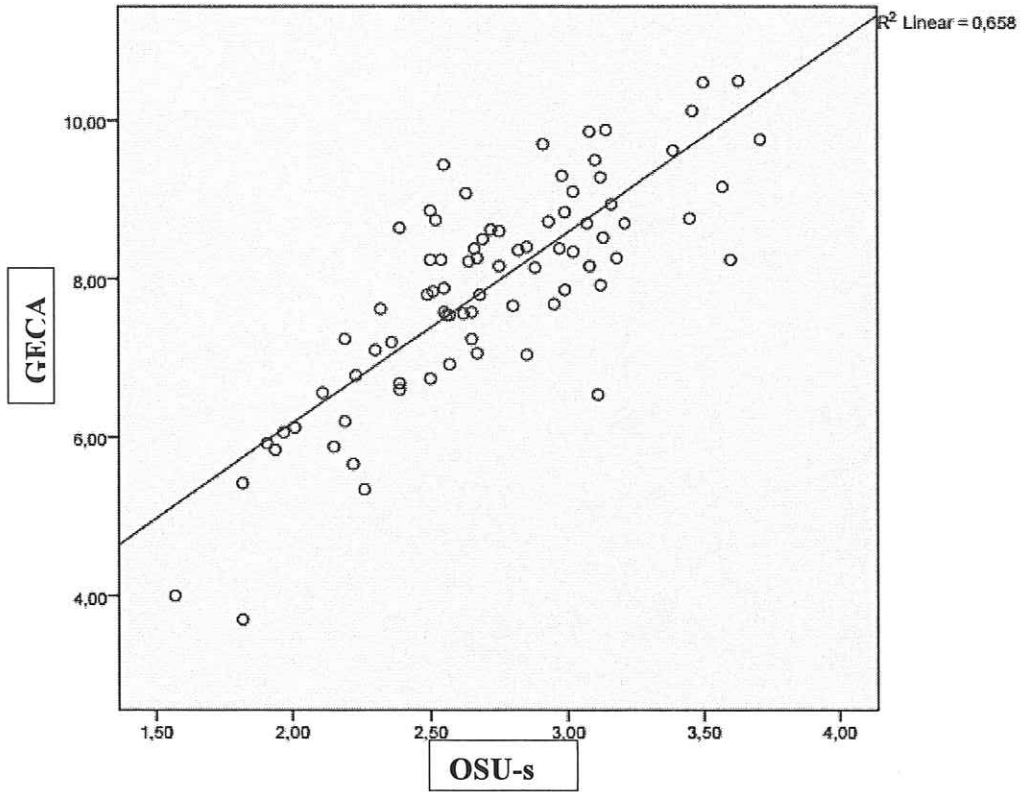
Yaş	GECA		OSU-s			OSU-m		
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	r	$\bar{X}$	SS	r
2;0-2;6	5,93	1,08	2,08	0,19	0,43	3,62	0,46	0,56
2;6-3;0	6,93	1,60	2,31	0,41	0,89**	4,05	0,83	0,92**
3;0-3;6	7,50	0,62	2,62	0,19	-0,52	4,66	0,30	-0,49
3;6-4;0	8,12	0,78	2,62	0,23	0,54	4,82	0,46	0,33
4;0-4;6	8,28	0,38	2,81	0,21	0,46	5,08	0,31	0,44
4;6-5;0	8,63	1,08	2,96	0,36	0,52	5,36	0,58	0,73*
5;0-5;6	8,77	0,84	3,05	0,26	0,65*	5,49	0,46	0,73*
5;6-6;0	8,95	1,02	3,26	0,35	0,46	5,80	0,72	0,54
Genel	7,89	1,36	2,71	0,46	0,81**	4,86	0,87	0,85**

* $p<0,05$; ** $p<0,01$

Şekil 4.1. GECA ve OSU-m arasındaki ilişkiselliğin incelenmesi.

Şekil 4.2. GECA ve OSU-s değerleri arasındaki ilişkiselliğin incelenmesi.

Buna göre R^2 değerlerine bakılarak;

- OSU-m değerleri GECA puanlarının %72'sini, OSU-s değerleri ise GECA puanlarının %66'sını açıklayabilmektedir.
- Bu durumda OSU-m GECA puanlarını, OSU-s değerlerinden daha yüksek oranda yordayabilmektedir.

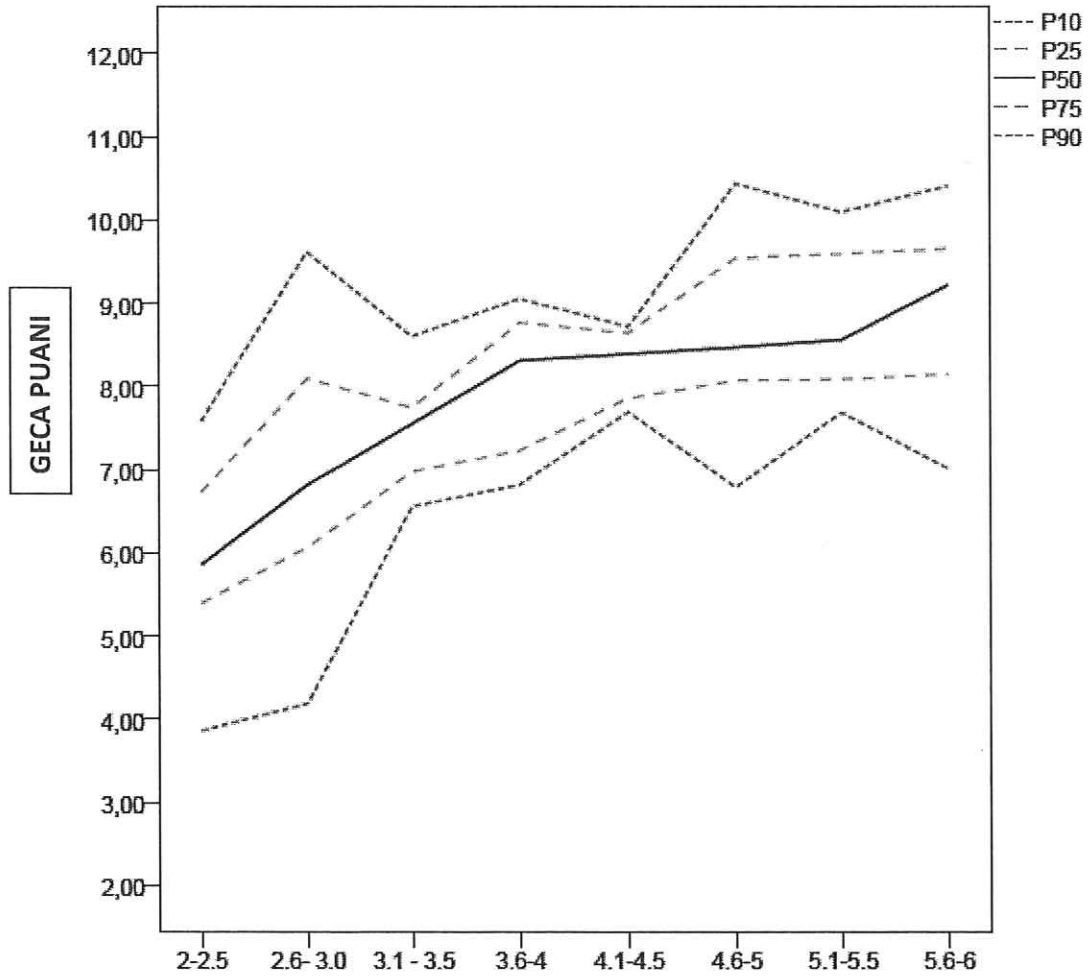
Her yaş grubu için GECA puan persentilleri hesaplanmıştır ve grupların hesaplanmış persentilleri Tablo 4.10da gösterilmektedir.

Tablo 4.10. Tüm çocukların yaş gruplarına göre GECA puan persentilleri.

Yaş	N	%10	%25	%50	%75	%90
2;0-2;6	10	3,86	5,40	5,86	6,73	7,58
2;6-3;0	10	4,19	6,07	6,82	8,10	9,62
3;0-3;6	10	6,56	6,98	7,55	7,75	8,60
3;6-4;0	10	6,82	7,23	8,31	8,77	9,06
4;0-4;6	10	7,69	7,86	8,39	8,64	8,72
4;6-5;0	10	6,79	8,07	8,47	9,55	10,44
5;0-5;6	10	7,69	8,09	8,56	9,60	10,10
5;6-6;0	10	7,01	8,15	9,22	9,66	10,41

Şekil 4.3'te tüm çocukların GECA puan persentillerinin yaşlara göre eğrileri verilmiştir. Küçük yaş grubunda eğrilerin arası daha genişken, orta yaş grubu 4;0-4;6'ta eğriler birbirine oldukça yaklaşmakta ve büyük yaş gruplarında ise aralık nispeten artmaktadır. Bu durum dil bilgisel yapıların 4;0-4;6 yaş grubu içinde benzerlik gösterdiğini, diğerlerinde ise daha çeşitli yapıların kullanıldığını göstermektedir.

Şekil 4.3. Tüm katılımcıların yaşlara göre persentil eğrileri.

GECA puanlarının cinsiyetler arasında anlamlı farklılığa sahip olup olmadığı Mann Whitney U ile tüm gruplar için ayrı ayrı test edilmiştir. Analiz sonucunda cinsiyet ile GECA puanı arasında hiçbir grup için anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p > 0,05$). Tablo 4.11 yaşlara göre p değerleri gösterilmektedir.

Tablo 4.11. GECA puanlarının cinsiyet ile ilişkisinin Mann Whitney-U testiyle incelenmesi.

Yaş	KIZ				ERKEK				z	p
	$\bar{X}$	SS	Min.	Mak.	$\bar{X}$	SS	Min.	Mak.		
2;0-2;6	6,43	1,03	5,34	7,62	5,42	0,97	3,70	6,06	0,940	0,421
2;6-3;0	7,35	1,08	5,92	8,86	6,52	2,04	4,00	9,70	0,940	0,421
3;0-3;6	7,90	0,50	7,54	8,64	7,10	0,47	6,54	7,58	1,366	0,222
3;6-4;0	8,16	0,55	7,24	8,74	8,08	1,02	6,78	9,08	-0,313	0,841
4;0-4;6	8,11	0,36	7,68	8,52	8,46	0,35	7,88	8,72	-1,567	0,151
4;6-5;0	8,60	1,23	6,68	9,86	8,66	1,06	7,80	10,50	0,522	0,690
5;0-5;6	8,54	0,84	7,66	9,88	9,00	0,87	7,92	10,12	0,940	0,421
5;6-6;0	9,34	0,84	8,24	10,48	8,56	1,13	7,86	9,62	1,149	0,310

GECA'nın analiz yönteminde, çocukların cümlelerinin dil bilgisi kurallarına uyduğu takdirde ek olarak bir puan verilmekteydi. Çocukların elde puanları bir de cümle puanı olmadan, yalnızca ürettikleri cümlelerde dil bilgisi yapılarından aldıkları puanlar itibariyle Mann Whitney U Testiyle incelenmiştir ve cümle puanının sadece en küçük yaş grubunda anlamlı fark oluşturduğu görülmüştür ($p < 0.05$). İnceleme sonuçları Tablo 4.12'deki gibidir:

Tablo 4.12. GECA puanlarına cümle puanının etkisinin yaşlara göre Mann Whitney U testiyle incelenmesi.

Yaş	CÜMLE PUANI İLE		CÜMLE PUANI HARIÇ		z	p
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS		
2;0-2;6	5,93	1,08	4,97	1,05	2,241	0,032
2;6-3;0	6,93	1,60	5,97	1,59	0,000	1,000
3;0-3;6	7,50	0,62	6,54	0,63	-0,967	0,421
3;6-4;0	8,12	0,78	7,17	0,78	0,219	0,841
4;0-4;6	8,28	0,38	7,33	0,37	0,000	1,000
4;6-5;0	8,63	1,08	7,68	1,09	-0,634	0,548
5;0-5;6	8,77	0,84	7,79	0,85	-0,961	0,421
5;6-6;0	8,95	1,02	7,99	1,02	-0,961	0,421

4.3. ÜSİ Bulguları

Tüm çocukların Türkçeye uyarlanmış ÜSİ'ye göre analizleri yapılmıştır. Buna göre çocukların yaş gruplarına göre ortalama, standart sapma, ortanca, minimum, maksimum ve ranj değerleri Tablo 4.13'te gösterilmektedir. ÜSİ değerleri yalnızca altıncı grupta (4;6-5;0) minimal bir düşüş göstermekle birlikte yaş artıkça artış göstermektedir.

Tablo 4.13. Yaş gruplarına göre ÜSİ değerlerinin ortalama, standart sapma, ortanca, minimum, maksimum ve ranj değerlerinin incelenmesi.

Yaş	N	$\bar{X}$	SS	Ortanca	Min.	Mak.	Ranj
2;0-2;6	10	58,40	7,36	57,00	47,00	70,00	47,00-70,00
2;6-3;0	10	64,40	11,18	61,50	45,00	80,00	45,00-80,00
3;0-3;6	10	71,90	4,97	71,00	64,00	79,00	64,00-79,00
3;6-4;0	10	79,00	3,26	79,50	75,00	85,00	75,00-85,00
4;0-4;6	10	84,80	4,02	84,50	79,00	92,00	79,00-92,00
4;6-5;0	10	82,60	6,43	81,00	74,00	92,00	74,00-92,00
5;0-5;6	10	85,70	7,22	86,50	75,00	98,00	75,00-98,00
5;6-6;0	10	87,40	5,27	86,00	79,00	94,00	79,00-94,00

ÜSİ değerlerinin yaş gruplarına göre anlamlı artış gösterip göstermediği Kruskal-Wallis testiyle incelenmiştir. İnceleme sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Tablo 4.14 yaş gruplarının arasında χ^2 ve p değerlerini sırasıyla özetlemektedir.

Tablo 4.14. ÜSİ değerlerinin yaşlara göre anlamlı farklılığının Kruskal Wallis testiyle değerlendirilmesi sonucunda χ^2 ve p değerlerinin incelenmesi.

	Yaş Grupları	χ^2	P
2;0-2;6	2;6-3;0	-0,814	1,000
	3;0-3;6	-1,454	1,000
	3;6-4;0	-2,966	0,085
	4;0-4;6	-4,656	0,003
	4;6-5;0	-3,895	0,000
	5;0-5;6	-4,665	0,000
	5;6-6;0	-5,238	0,000
2;6-3;0	3;0-3;6	-0,640	1,000
	3;6-4;0	-2,152	0,879
	4;0-4;6	-3,842	0,003
	4;6-5;0	-3,081	0,058
	5;0-5;6	-3,852	0,003
	5;6-6;0	-4,424	0,000
3;0-3;6	3;6-4;0	-1,512	1,000
	4;0-4;6	-3,202	0,038
	4;6-5;0	-0,929	1,000
	5;0-5;6	-3,211	0,037
	5;6-6;0	-3,784	0,004
3;6-4;0	4;0-4;6	-1,690	1,000
	4;6-5;0	-0,929	1,000
	5;0-5;6	-1,699	1,000
	5;6-6;0	-2,272	0,646
4;0-4;6	4;6-5;0	-0,010	1,000
	5;0-5;6	0,761	1,000
	5;6-6;0	-0,583	1,000
4;6-5;0	5;0-5;6	-0,770	1,000
	5;6-6;0	-1,343	1,000
5;0-5;6	5;6-6;0	-0,573	1,000

p<0,05

Kruskal-Wallis Testiyle ÜSİ'nin dört başlığında yaş grupları arasındaki değişikliğin incelenmesi sonucunda ise "Ad Öbekleri", "Eylem Öbekleri" ve "Cümle Yapıları" başlıklarında anlamlı farklılık görülürken ($p < 0,05$), "Soru ve Olumsuzluk Yapıları" başlığında böyle bir farklılık gözlenmemiştir ($p > 0,05$).

Ad Öbekleri (AO) değerleri incelendiğinde en küçük yaş grubunun (2;0-2;6) beşinci (4;0-4;6), altıncı (4;6-5;0), yedinci (5;0-5;6) ve sekizinci (5;6-6;0) grupla aralarında anlamlı fark bulunmuştur ($p < 0,05$). Ek olarak ikinci (2;6-3;0) ve üçüncü (3;0-3;6) yaş grubuyla sekinci arasında yine anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Yaş gruplarının ortalama değerleri incelendiğinde altıncı gruba (4;6-5;0, $\bar{X} = 26,70$, $SS = 1,94$) kadar yaşla birlikte artış göstermekte ve yedinci (5;0-5;6, $\bar{X} = 26,60$, $SS = 3,89$) grupta düşmeye devam etmektedir. Son yaş grubunda (5;6-6;0, $\bar{X} = 27,30$, $SS = 2,66$) ise yeniden artış göstermektedir.

Eylem Öbekleri (EO) yaş gruplarından birinci (2;0-2;6) ile dördüncü (3;6-4;0), beşinci (4;0-4;6), altıncı (4;6-5;0), yedinci (5;0-5;6) ve sekizinci (5;6-6;0) yaş grubuyla anlamlı farklılık oluşturmuştur ($p < 0,05$). Grupların *Eylem Öbekleri* başlıklarının ortalama değerlerine bakıldığında altıncı (4;6-5;0, $\bar{X} = 26,60$, $SS = 3,30$) ve sekizinci (5;6-6;0, $\bar{X} = 26,70$, $SS = 2,26$) grupta bir önceki yaş grubuna düşük sonuçlar vermektedir.

Soru ve Olumsuzluk (SO) başlığının değerleri hiçbir yaş grubu arasında anlamlı farklılıkla sonuçlanmamıştır ($p > 0,05$). Başlığın ortalama değerleri ilk iki grupta aynı değerlere sahip olmakla birlikte, altıncı yaş grubunda (4;6-5;0, $\bar{X} = 9,80$, $SS = 2,48$) değeri düşmektedir. Yedinci yaş grubunda (5;0-5;6, $\bar{X} = 10,20$, $SS = 2,65$) artış görülse de, bu artış kendisinden iki grup küçük olan beşinci grubun (4;0-4;6, $\bar{X} = 10,80$, $SS = 2,09$) değerinden daha fazla değildir.

Cümlelerin karmaşıklığını gösteren *Cümle Yapıları (CY)* başlığı ilk (2;0-2;6) ve ikinci (2;6-3;0) yaş grubuyla beşinci (4;0-4;6), altıncı (4;6-5;0), yedinci (5;0-5;6) ve sekizinci (5;6-6;0) yaş grubu arasında; üçüncü (3;0-3;6) yaş grubuyla ise sonuncu (5;6-6;0) arasında anlamlı farklılık gözlenmiştir ($p < 0,05$). Başlığın yaşlar boyunca ortalama değerleri ise diğer başlıklarda olduğu gibi yine altıncı grupta (4;6-5;0, $\bar{X} =$

19,50, SS= 3,65) düşüŖle sonuçlanmakta, diğer yaŖ gruplarında artış devam etmektedir.

Tablo 4.15 çocukların ÜSİ'ye göre değerlendirilmeleri sonucunda yaŖ gruplarına özgü olarak alt baŖlıklardan aldıkları puanların yüzdelerini göstermektedir. Alt baŖlıkların ifade ettikleri dil bilgisi yapıları EK3'te listelenmiştir. Alt baŖlıkların yaşlara göre aldıkları puanlar incelendiğinde, tıpkı GECA'da olduğu gibi genel olarak gelişimi yansıtacak şekilde listelendikleri görülmektedir. Benzer şekilde puanlamaları da yaşla birlikte 2 puan alan çocukların sayısı %100'e ulaşmaktadır.

Tablo 4.15. Çocukların ÜSİ değerlerinin yaş gruplarına özgü olarak yüzde değerlerinin incelenmesi.

	2:0-2:6		2:6-3:0		3:0-3:6		3:6-4:0		4:0-4:6		4:6-5:0		5:0-5:6		5:6-6:0															
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2												
AÖ1	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	100										
AÖ2	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	100										
AÖ3	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	100										
AÖ4	10	10	80	10	0	90	20	0	80	0	0	100	0	0	100	0	20	80	0	100	0	100								
AÖ5	0	0	100	0	10	90	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	100	0	100								
AÖ6	0	40	60	10	20	70	10	10	80	0	10	90	0	0	100	0	0	100	0	100	0	100								
AÖ7	0	40	60	10	0	90	20	30	50	0	10	90	0	30	70	0	20	80	10	40	50	0	30	70						
AÖ8	40	40	20	0	80	20	20	60	0	10	90	0	10	90	0	0	100	0	100	0	100	0	100	0	10	90				
AÖ9	40	10	50	20	10	70	20	10	70	0	10	90	20	10	70	0	20	80	10	0	90	10	0	90	10	0	90			
AÖ10	50	30	20	50	20	30	10	40	50	10	50	40	10	20	70	0	50	50	10	50	40	0	30	70	10	0	30	70		
AÖ11	60	40	0	70	20	10	80	20	0	40	50	10	60	40	0	70	30	0	90	10	0	90	10	0	70	20	10	10		
AÖ12	50	20	30	50	40	10	40	20	40	50	30	20	10	10	80	40	10	50	10	30	60	20	10	70	10	0	70	10		
AÖ13	80	0	20	70	20	10	40	30	30	40	30	40	30	30	0	50	50	10	30	60	50	30	20	20	0	0	20	100	0	0
AÖ14	100	0	0	90	10	0	100	0	0	100	0	0	70	20	10	90	10	0	60	20	20	100	0	0	0	0	0	0	0	0
AÖ15	90	0	10	90	10	0	50	20	30	90	10	0	20	60	20	30	40	30	40	20	40	20	40	10	30	60	10	30	60	
AÖ16	100	0	0	100	0	0	100	0	0	80	20	0	100	0	0	80	10	10	80	20	0	80	20	0	80	10	10	10	10	10
AÖ17	70	20	10	50	20	30	40	40	20	10	40	50	20	20	60	20	0	80	20	0	80	20	0	80	10	20	70	20	70	
AÖ18	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	90	10	0	90	10	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0
AÖ19	50	50	0	90	10	0	60	30	10	40	20	40	20	50	30	30	40	40	30	30	40	30	40	30	40	30	30	30	30	
AÖ20	50	40	10	50	20	30	60	10	30	60	10	30	50	20	30	70	0	40	50	10	20	30	50	10	20	30	50	50		
EÖ1	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	100	
EÖ2	10	30	60	20	20	60	0	20	80	0	0	100	0	10	90	0	10	90	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	100	
EÖ3	10	20	70	10	0	90	0	40	60	20	20	60	10	50	40	20	20	60	0	20	80	10	10	80	10	10	80	10	80	
EÖ4	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	100	
EÖ5	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	100	
EÖ6	40	30	30	20	30	50	0	40	60	10	20	70	0	20	80	20	30	50	10	20	70	40	0	60	40	0	60	40	60	
EÖ7	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	100	

Tablo 4.15. Çocukların ÜSİ değerlerinin yaş gruplarına özgü olarak yüzde değerlerinin incelenmesi (devam).

	2;0-2;6			2;6-3;0			3;0-3;6			3;6-4;0			4;0-4;6			4;6-5;0			5;0-5;6			5;6-6;0					
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2			
EÖ8	30	40	30	0	10	90	0	50	50	0	10	90	10	10	80	0	10	90	0	10	90	0	20	80	20	30	50
EÖ9	10	30	60	10	20	70	10	30	60	0	10	90	0	20	80	10	30	60	0	30	70	0	30	70	20	20	60
EÖ10	10	20	70	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100
EÖ11	20	30	50	30	20	50	0	20	80	10	10	80	0	20	80	0	30	70	0	30	70	0	30	70	0	10	90
EÖ12	100	0	0	100	0	0	100	0	0	90	10	0	100	0	0	80	20	0	80	20	0	80	20	0	90	10	0
EÖ13	100	0	0	90	10	0	80	20	0	80	20	0	80	0	20	60	30	10	70	30	0	60	30	0	60	30	10
EÖ14	100	0	0	70	30	0	90	10	0	80	20	0	90	10	0	80	10	10	70	20	10	70	20	10	60	40	0
EÖ15	80	0	20	50	50	0	30	30	40	50	30	20	30	20	50	30	30	40	20	10	70	20	10	70	20	20	60
EÖ16	100	0	0	100	0	0	100	0	0	60	30	10	20	60	20	60	40	0	80	20	0	80	20	0	50	20	30
EÖ17	100	0	0	100	0	0	70	30	0	50	30	20	70	30	0	80	10	10	60	40	0	80	20	0	80	20	0
EÖ18	90	10	0	90	10	0	70	10	20	40	40	20	50	30	20	60	30	10	40	50	10	40	50	10	30	20	50
EÖ19	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	90	10	0	80	20	0	80	20	0	80	20	0	90	10	0
EÖ20	10	50	40	10	40	50	30	20	50	10	10	80	10	20	70	0	0	100	0	10	90	10	90	10	20	70	0
EÖ21	70	20	10	50	40	10	30	40	30	20	60	20	30	20	50	10	40	50	20	30	50	20	30	50	30	50	20
SO1	40	30	30	60	20	20	30	30	40	40	30	30	10	40	50	40	30	30	60	20	20	30	40	30	40	30	40
SO2	10	10	80	30	10	60	0	0	100	0	0	100	0	20	80	0	10	90	0	100	0	100	0	0	100	0	0
SO3	0	50	50	10	20	70	20	20	60	20	30	50	30	10	60	0	50	50	20	50	20	30	20	20	20	20	60
SO4	20	0	80	0	0	100	0	0	100	0	10	90	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	10	90
SO5	10	10	80	0	10	90	0	0	100	0	10	90	0	10	90	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100
SO6	70	20	10	80	0	20	90	10	0	80	10	10	20	30	50	90	0	10	40	20	40	20	40	60	30	30	10
SO7	50	40	10	80	0	20	70	30	0	60	20	20	20	50	30	40	50	10	50	30	20	30	20	30	40	30	30
SO8	90	0	10	70	20	10	80	10	10	70	20	10	90	10	0	60	20	20	40	40	20	30	30	40	40	30	40
CY1	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100
CY2	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100
CY3	0	10	90	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100
CY4	10	10	80	0	0	100	0	30	70	10	20	70	0	0	100	30	10	60	10	20	70	0	0	100	0	0	100
CY5	60	20	20	40	30	30	40	40	20	20	30	50	10	20	70	30	10	60	0	50	50	10	50	10	50	40	40

Tablo 4.15. Çocukların ÜSİ değerlerinin yaş gruplarına özgü olarak yüzde değerlerinin incelenmesi (devam).

	2;0-2;6			2;6-3;0			3;0-3;6			3;6-4;0			4;0-4;6			4;6-5;0			5;0-5;6			5;6-6;0		
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2
CY6	10	0	90	10	10	80	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100
CY7	50	40	10	60	40	0	30	30	40	20	30	50	0	20	80	10	20	70	10	20	70	0	10	90
CY8	60	30	10	40	10	50	0	20	80	0	20	80	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100
CY9	90	10	0	50	10	40	40	30	30	30	50	20	40	10	50	20	0	80	10	10	80	20	10	70
CY10	80	20	0	100	0	0	50	50	0	50	40	10	50	20	30	70	20	10	50	30	20	40	30	30
CY11	100	0	0	90	10	0	60	30	10	60	10	30	20	60	20	50	10	40	30	10	60	50	20	30
CY12	90	10	0	90	10	0	70	20	10	30	40	30	40	30	30	50	10	40	20	70	10	20	30	50
CY13	100	0	0	100	0	0	90	10	0	60	40	0	80	10	10	60	20	20	90	0	10	50	30	20
CY14	100	0	0	100	0	0	90	10	0	50	40	10	60	30	10	60	20	20	10	60	30	30	10	60
CY15	100	0	0	90	10	0	80	20	0	90	10	0	80	10	10	70	30	0	60	30	10	40	40	20

AÖ: Ad Öbekleri; EÖ: Eylem Öbekleri; SO: Soru ve Olumsuzluk; CY: Cümle Yapıları

Çocukların genel gelişimlerini göstermek amacıyla uygulanan AGTE ve AGTE-DB test sonuçları, dil gelişimlerini gösteren TEDİL-AD ve TEDİL-İED ile OSU-s ve OSU-m değerleri, ÜSİ değerleriyle birlikte ortalama ve standart sapma verileriyle birlikte Tablo 4.16'da gösterilmektedir.

Tablo 4.16. AGTE, AGTE-DB, TEDİL-AD, TEDİL-İED, OSU-s, OSU-m ve ÜSİ değerlerinin ortalama, standart sapma, minimum, maksimum ve ranj değerlerinin incelenmesi (devam).

ÜSİ									
Değerleri									
AÖ	$\bar{X}$	18,7	20,30	21,90	24,80	26,80	26,70	26,60	27,30
	SS	3,83	5,69	2,99	1,87	2,65	1,94	3,89	2,66
	Min	11,00	9,00	16,00	21,00	23,00	25,00	21,00	24,00
	Mak.	24,00	27,00	25,00	27,00	30,00	30,00	32,00	31,00
	Ranj	11,00- 24,00	9,00- 27,00	16,00- 25,00	21,00- 27,00	23,00- 30,00	25,00- 30,00	21,00- 32,00	24,00- 31,00
EÖ	$\bar{X}$	19,60	22,20	24,50	26,60	26,90	26,60	27,70	26,70
	SS	3,20	3,32	2,75	2,31	2,92	3,30	2,62	2,26
	Min	13,00	17,00	20,00	23,00	22,00	22,00	24,00	23,00
	Mak.	23,00	25,00	28,00	31,00	32,00	31,00	31,00	30,00
	Ranj	13,00- 23,00	17,00- 25,00	20,00- 28,00	23,00- 31,00	22,00- 32,00	22,00- 31,00	24,00- 31,00	23,00- 30,00
SO	$\bar{X}$	8,60	8,60	9,20	9,30	10,80	9,80	10,20	10,90
	SS	2,45	2,50	1,39	1,88	2,09	2,40	2,65	2,28
	Min	4,00	6,00	7,00	7,00	7,00	8,00	7,00	8,00
	Mak.	13,00	14,00	11,00	12,00	14,00	16,00	14,00	15,00
	Ranj	4,00- 13,00	6,00- 14,00	7,00- 11,00	7,00- 12,00	7,00- 14,00	8,00- 16,00	7,00- 14,00	8,00- 15,00
CY	$\bar{X}$	11,50	13,30	16,30	18,30	20,30	19,50	21,20	22,50
	SS	2,12	2,94	2,16	2,49	3,02	3,65	2,61	2,83
	Min	8,00	10,00	13,00	13,00	16,00	14,00	18,00	17,00
	Mak.	15,00	17,00	20,00	21,00	25,00	23,00	27,00	27,00
	Ranj	8,00- 15,00	10,00- 17,00	13,00- 20,00	13,00- 21,00	16,00- 25,00	14,00- 23,00	18,00- 27,00	17,00- 27,00
Total	$\bar{X}$	58,40	64,40	71,90	79,00	84,80	82,60	85,70	87,40
	SS	7,36	11,18	4,97	3,26	4,02	6,43	7,22	5,27
	Min	47,00	45,00	64,00	75,00	79,00	74,00	75,00	79,00
	Mak.	70,00	80,00	79,00	85,00	92,00	92,00	98,00	94,00
	Ranj	47,00- 70,00	45,00- 80,00	64,00- 79,00	75,00- 85,00	79,00- 92,00	74,00- 92,00	75,00- 98,00	79,00- 94,00

AGTE: Ankara Gelişim Tarama Envanteri; AGTE-DB: Ankara Gelişim Tarama Envanteri Dil-Bilişsel Alt Testi; TEDİL-AD: Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi Alıcı Dil Alt Testi; TEDİL-İED: Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi İfade Edici Dil Alt Testi; ÜSİ: Üretimsel Sözdizimi İndeksi; AÖ: Ad Öbekleri, EÖ: Eylem Öbekleri, SO: Soru ve Olumsuzluk, CY: Cümle Yapıları

Tablodan görüleceği gibi;

- AGTE, AGTE-DB, TEDİL-İED, OSU-s ve OSU-m değerleri yaşla birlikte artmaktadır.

- TEDİL-AD değerleri 4;6-5;0 yaş grubunda çok az da olsa düşüş göstermektedir.
- ÜSİ değerlerine bakıldığında, TEDİL-AD gibi 4;6-5;0 yaşta düşüş göstermekle birlikte bu yaştan sonra artış göstermeye devam etmektedir.
- ÜSİ alt başlıklarının hiçbirinde sürekli artış gözlenmemiştir. Hiçbirinin genel değer toplamına katkısı, yaşla tahmin edilebilir değildir.

Tüm bu değerlendirme sonuçlarının birbiriyle ilişkili sonuçlar vereceği düşüncesiyle Spearman r korelasyon katsayısıyla analize gidilmiştir. Tablo 4.17 değerlendirme sonuçları arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Tablo 4.17. AGTE, TEDİL ve OSU değerlerinin ÜSİ değeriyle aralarındaki ilişkinin Spearman r korelasyon katsayısıyla incelenmesi.

	AGTE	AGTE- DB	TEDİL- AD	TEDİL- İED	OSU-s	OSU-m	ÜSİ
AGTE	1	0,970*	0,860*	0,844*	0,777*	0,788*	0,823*
AGTE- DB		1	0,823*	0,818*	0,772*	0,780*	0,826*
TEDİL- AD			1	0,908*	0,778*	0,776*	0,808*
TEDİL- İED				1	0,803*	0,796*	0,848*
OSU-s					1	0,956*	0,843*
OSU-m						1	0,859*
ÜSİ							1

p<0,05; *p<0,01

Bu analizler sonucunda;

- Tüm değerlendirme sonuçlarının birbirleriyle güçlü bir ilişki içinde oldukları görülmüştür (p<0,01).
- ÜSİ'den elde edilen puanların standardize testlerle güçlü bir ilişkisi olduğu saptanmıştır; AGTE ile r= 0,823; dil-bilişsel alanı değerlendiren alt alanı ile r= 0,826 değer elde edilmiştir (p<0,01).

- TEDİL'in alıcı dil alt testiyle $r=0,808$ ve ifade edici alt testiyle $r=0,848$ ilişki görülmüştür ($p<0,01$).
- Biçim-sözdizimsel gelişimin göstergesi olan bir diğer yöntem olan OSU ile ÜSİ arasında; hem OSU-s ($r=0,843$) hem de OSU-m ($r=0,859$) değerleri, ÜSİ değerleriyle anlamlı ilişki göstermiştir ($p<0,01$).
- Bu bulgular ÜSİ'nin geçerlilik ve güvenilirliği yapılmış değerlendirme araçlarıyla benzer sonuçlar verebildiğini göstermektedir.

ÜSİ değerlerinin cinsiyetler arasında farklı olup olmayacağı hipotezi Mann Whitney U Testiyle analiz edilmiştir. Analiz sonucunda yaş gruplarının hiçbirinde cinsiyetler arası anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$), değerler Tablo 4.18'de özetlenmiştir.

Tablo 4.18. ÜSİ değerlerinin cinsiyet ile ilişkisinin Mann Whitney U testiyle incelenmesi.

Yaş	KIZ				ERKEK				z	p
	$\bar{X}$	SS	Min.	Mak.	$\bar{X}$	SS	Min.	Mak.		
2;0-2;6	61,00	5,14	55,00	66,00	55,80	8,87	47,00	70,00	1,149	0,31
2;6-3;0	67,60	9,50	60,00	78,00	61,20	12,87	45,00	80,00	0,315	0,84
3;0-3;6	70,00	5,04	64,00	77,00	73,80	4,60	69,00	79,00	-1,476	0,15
3;6-4;0	80,20	3,70	75,00	85,00	77,80	2,58	75,00	81,00	0,946	0,42
4;0-4;6	84,00	3,24	79,00	88,00	85,60	4,92	80,00	92,00	-0,631	0,55
4;6-5;0	84,40	6,58	77,00	92,00	80,80	6,45	74,00	91,00	0,838	0,42
5;0-5;6	83,20	8,67	75,00	89,00	88,20	8,34	76,00	98,00	-1,257	0,22
5;6-6;0	88,20	4,96	83,00	94,00	86,60	6,02	79,00	94,00	0,422	0,69
Toplam	77,32	10,64	55,00	94,00	76,22	13,23	45,00	98,00	0,274	0,68

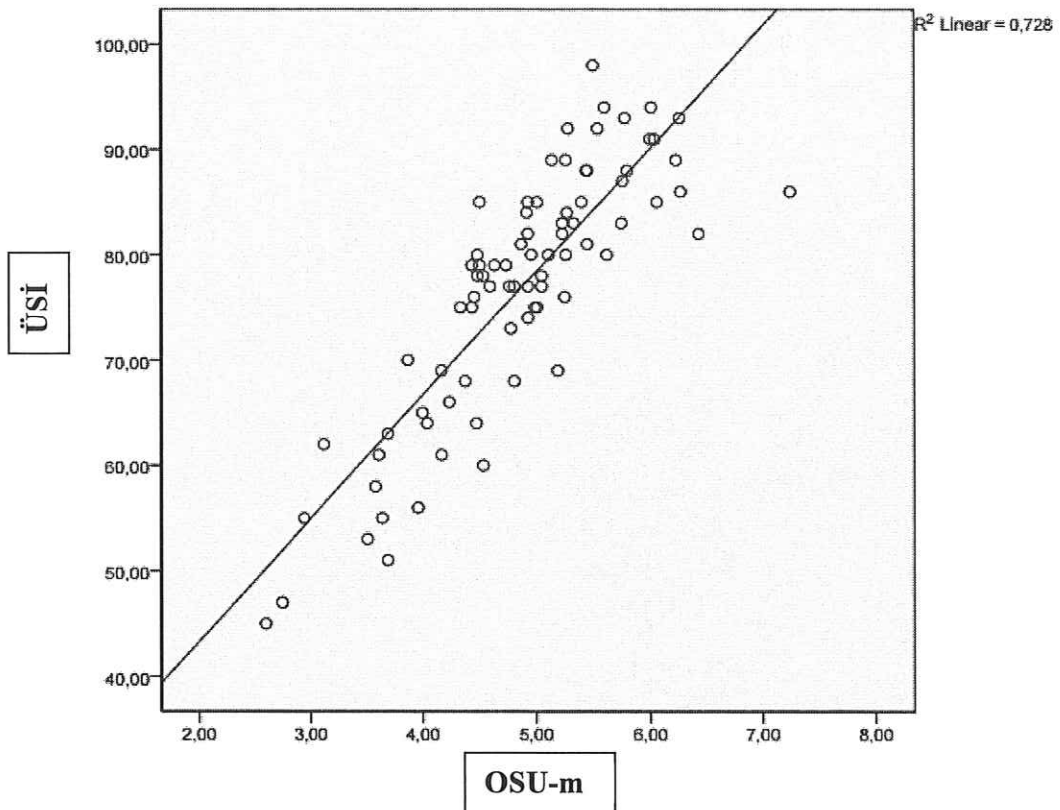
Biçim-sözdizimsel gelişimin göstergesi olan bir diğer yöntem olan OSU ile ÜSİ arasında ilişki olup olmadığı Spearman r korelasyon katsayısı ile incelenmiştir. Sözcüklerde ve morfeplerde OSU olmak üzere iki ayrı analize gidilmiştir. Hem OSU-s ($r=0,843$) hem de OSU-m ($r=0,859$) değerleri, ÜSİ değerleriyle anlamlı ilişki göstermektedir ($p<0,01$). Tablo 4.19'da ÜSİ değerlerinin OSU-m ve OSU-s değerleri yaşlara göre değerleri özetlenmiştir ve Şekil 4.4 ile Şekil 4.5'te aralarındaki ilişkisellik gösterilmektedir.

Tablo 4.19. ÜSİ değerlerinin OSU-m ve OSU-s değerleriyle ilişkisinin Spearman r korelasyon katsayısıyla yaşlara göre incelenmesi.

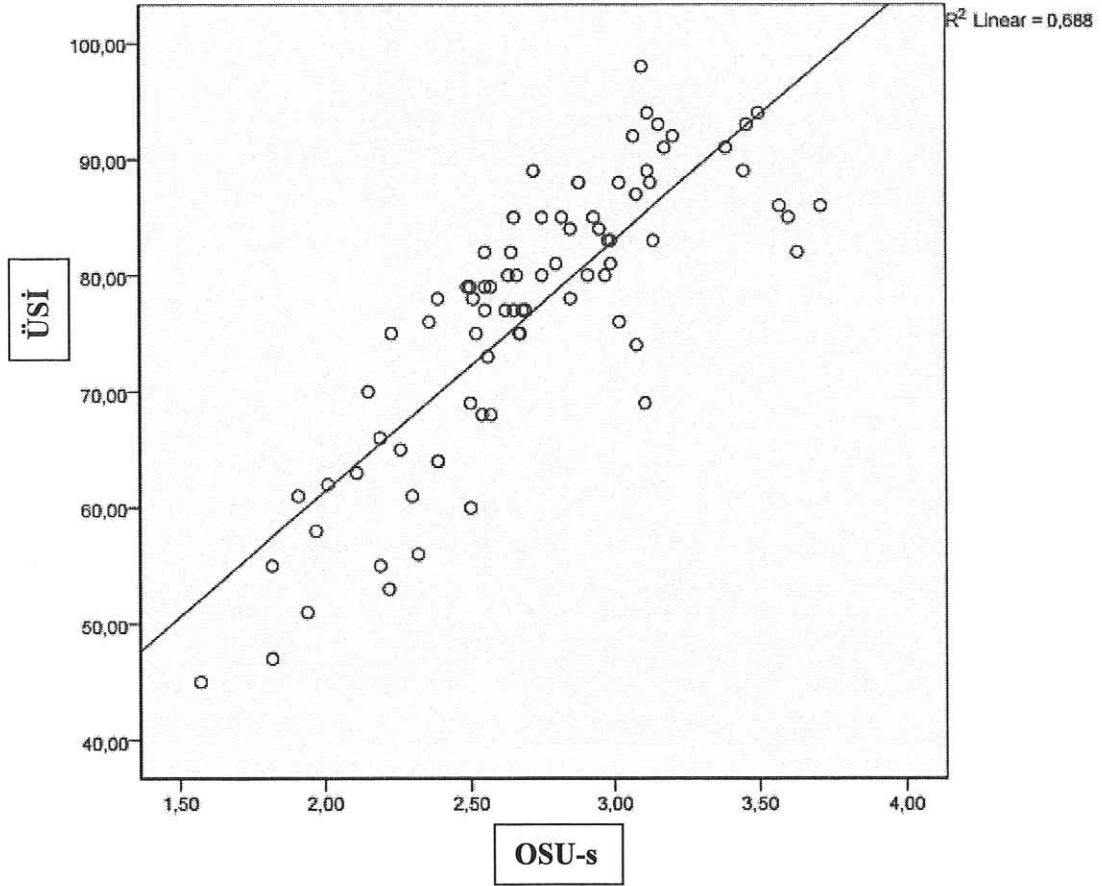
Yaş	ÜSİ		OSU-m		r	OSU-s		r
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS		$\bar{X}$	SS	
2;0-2;6	58,40	7,36	3,62	0,46	0,742*	2,08	0,19	0,474
2;6-3;0	64,40	11,18	4,05	0,83	0,659*	2,314	0,41	0,774*
3;0-3;6	71,90	4,97	4,66	0,30	0,055	2,616	0,19	0,434
3;6-4;0	79,00	3,26	4,82	0,46	0,659*	2,618	0,23	0,646*
4;0-4;6	84,80	4,02	5,08	0,31	0,719*	2,810	0,21	0,701*
4;6-5;0	82,60	6,43	5,36	0,58	0,723*	2,957	0,36	0,585
5;0-5;6	85,70	7,22	5,49	0,46	0,717*	3,046	0,26	0,675*
5;6-6;0	87,40	5,27	5,80	0,72	0,416	3,259	0,35	0,398
Genel	76,77	11,94	4,86	0,87	0,859**	2,712	0,45	,843**

*p<0,05; **p<0,01

Şekil 4.4. ÜSİ ve OSU-m arasındaki ilişkiselliğin incelenmesi.

Şekil 4.5. ÜSİ ve OSU-s arasındaki ilişkiselliğin incelenmesi.

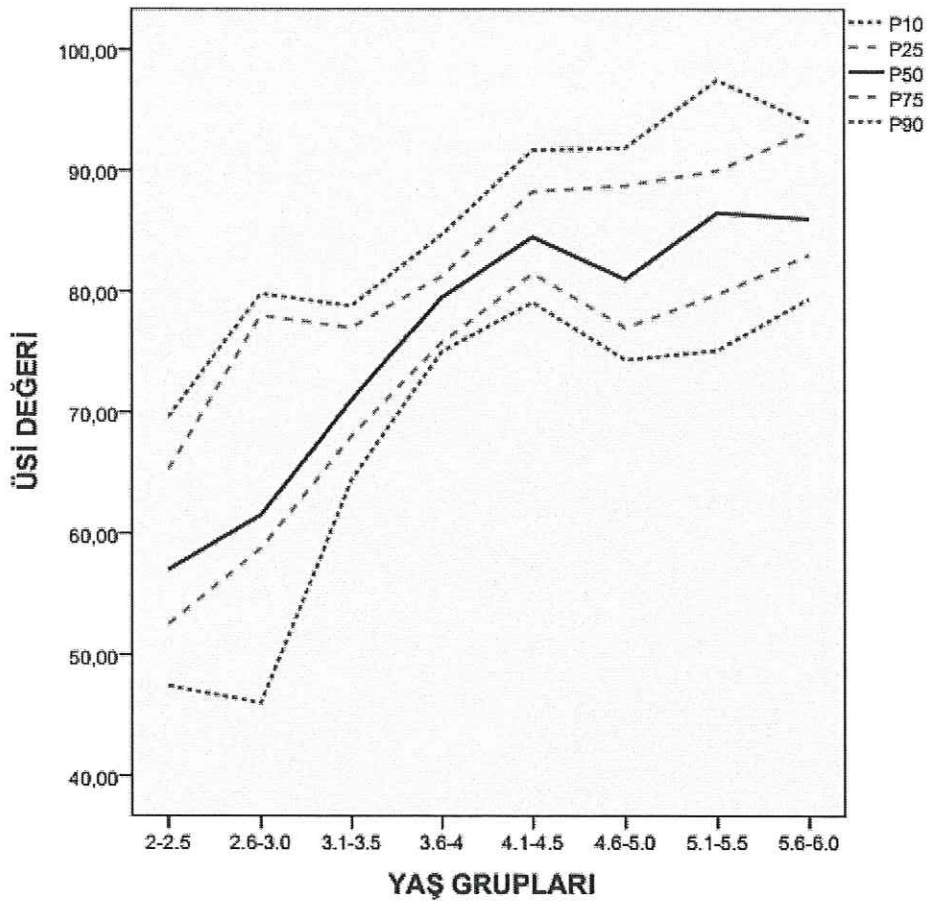
R^2 değerleri incelendiğinde;

- OSU-m değerleri ÜSİ değerlerinin %73'ünü, OSU-s değerleri ise ÜSİ değerlerinin %69'unu açıklayabilmektedir.
- Buna göre OSU-m değerleri ÜSİ değerlerini açıklamada OSU-s değerlerinden daha yüksek orana sahiptir.

ÜSİ değerlerinin persentil eğrileri hesaplanmıştır. Tablo 4.20'de %10, %25, %50, %75 ve %90 değerleri ve Şekil 4.6'da eğrileri listelenmiştir:

Tablo 4.20. Tüm çocukların yaş gruplarına göre ÜSİ değerleri persentilleri.

Yaş	N	%10	%25	%50	%75	%90
2;0-2;6	10	47,40	52,50	57,00	65,25	69,60
2;6-3;0	10	46,00	58,75	61,50	78,00	79,80
3;0-3;6	10	64,40	68,00	71,00	77,00	78,80
3;6-4;0	10	75,00	75,75	79,50	81,25	84,70
4;0-4;6	10	79,10	81,50	84,50	88,25	91,70
4;6-5;0	10	74,30	77,00	81,00	88,75	91,90
5;0-5;6	10	75,10	79,75	86,50	90,00	97,50
5;6-6;0	10	79,40	83,00	86,00	93,25	94,00

Şekil 4.6. ÜSİ değerlerinin persentil eğrileri.

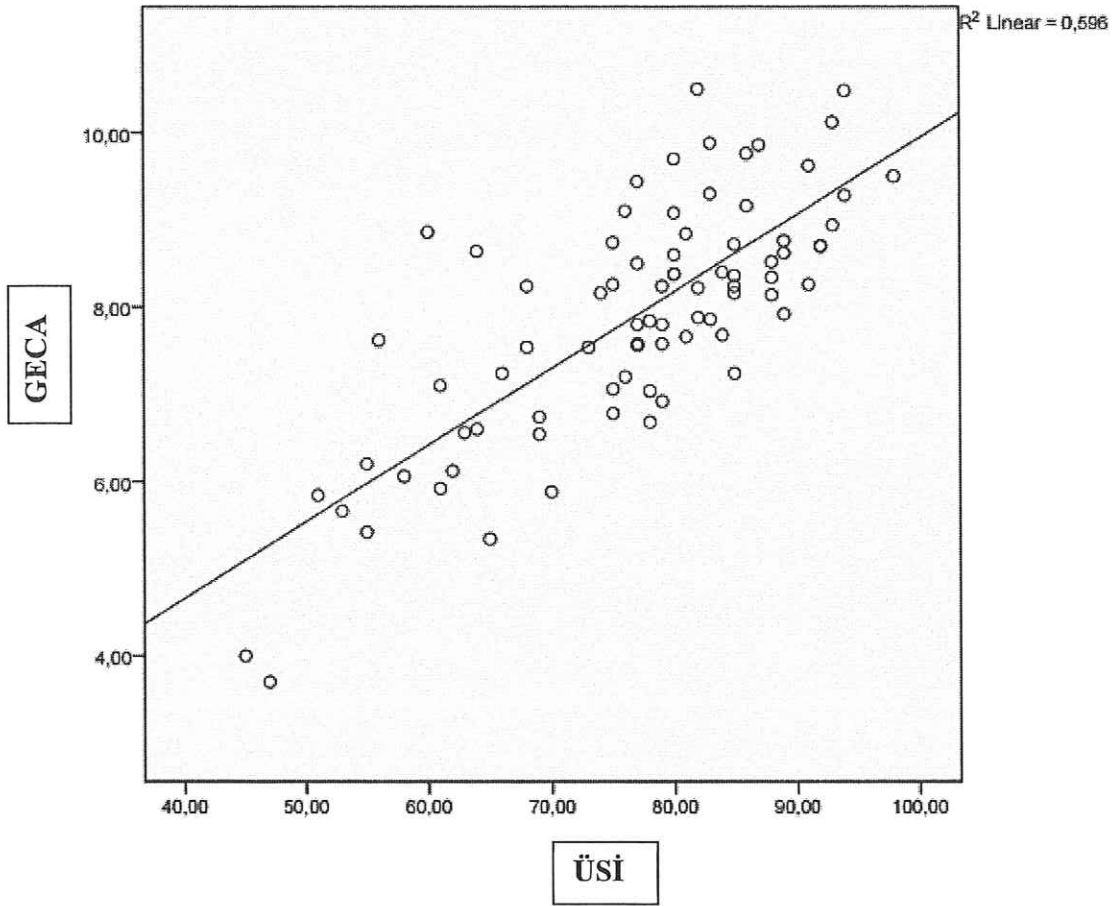
Doğal dil örneği ile biçim-sözdizimsel gelişimi değerlendiren GECA ve ÜSİ değerlerinin birbiriyle ilişkisinin değerlendirilmesi Spearman r korelasyon katsayısıyla incelenmiştir. İki yöntemin birbiriyle anlamlı derece uyumlu olduğu görülmüştür ($p<0,01$). Tablo 4.21 GECA ve ÜSİ'nin birbiriyle ilişkililik değerlerini yaş gruplarına göre göstermektedir ve aralarındaki ilişkisellik ise Şekil 4.7'de yansıtılmıştır.

Tablo 4.21. GECA ve ÜSİ değerlerinin yaş gruplarına göre aralarındaki ilişkinin Spearman r korelasyon katsayısıyla incelenmesi.

Yaş	GECA		ÜSİ		r
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	
2;0-2;6	5,93	1,08	58,40	7,36	0,455
2;6-3;0	6,93	1,60	64,40	11,18	0,561
3;0-3;6	7,50	0,62	71,90	4,97	-0,092
3;6-4;0	8,12	0,78	79,00	3,26	0,146
4;0-4;6	8,28	0,38	84,80	4,02	0,720*
4;6-5;0	8,63	1,08	82,60	6,43	0,347
5;0-5;6	8,77	0,84	85,70	7,22	0,334
5;6-6;0	8,95	1,02	87,40	5,27	0,612
Genel	7,89	1,36	76,77	11,94	0,708**

* $p<0,05$; ** $p<0,01$

Şekil 4.7. GECA ile ÜSİ arasındaki ilişkiselliğin incelenmesi.

GECA ve ÜSİ değerlerini gösteren R^2 değerleri incelendiğinde; ÜSİ'nin GECA puanlarının %60'ını açıklayabildiği görülmektedir. Aynı durum GECA'nın ÜSİ'yi yordamasında da söz konusudur.

Tüm çocukların değerlendirilmesi sonucunda elde edilen veriler ve bu verilerin birbirleriyle ilişkileri incelenmiştir. Tablo 4.22 standardize test sonuçlarının, OSU (OSU-m ve OSU-s) değerlerinin, GECA puanlarının ve ÜSİ değerlerinin aralarındaki ilişkinin Spearman r korelasyon katsayısına göre inceleme sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 4.22. AGTE, AGTE-DB, TEDİL-AD, TEDİL-İED, OSU-m, OSU-s, GECA ve ÜSİ değerlerinin Spearman r korelasyon katsayısına göre aralarındaki ilişkinin incelenmesi.

	AGTE	AGTE-DB	TEDİL-AD	TEDİL-İED	OSU-m	OSU-s	GECA	ÜSİ
AGTE	1	0,970	0,860	0,844	0,788	0,777	0,684	0,823
AGTE-DB		1	0,823	0,818	0,780	0,772	0,670	0,826
TEDİL-AD			1	0,908	0,776	0,778	0,652	0,808
TEDİL-İED				1	0,796	0,803	0,657	0,848
OSU-m					1	0,956	0,792	0,859
OSU-s						1	0,758	0,843
GECA							1	0,708
ÜSİ								1

$p < 0,01$

Bu inceleme sonuçlarında gerek standardize testlerin, gerekse geçerlilik ve güvenilirliği yapılmış benzer bir yöntem sonuçlarının; Türkçe'ye uyarlanan GECA ve ÜSİ ile arasında güçlü ilişki içinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte yine iki yöntem de birbirleriyle yüksek oranda ilişkili bulunmuştur.

5.TARTIŞMA

Çalışmanın amacı çocukların doğal dil örnekleri üzerinden dil gelişimlerinin değerlendirilebilmesini sağlayan Gelişimsel Cümle Analizi (GECA) ve Üretimsel Sözdizimi İndeksi (ÜSİ) yöntemlerinin Türkçe uyarlamasını yapmak ve yaşa özgü elde edilen puanların Ortalama Sözce Uzunluğu (OSU) ile ilişkisinin incelenmesidir. Araştırmanın veri toplama aracı olan sohbet bağlamında doğal dil örneğinin alınması, bu dil örneklerinin uzman görüşleri, literatür taraması ve çocukların üretimlerinin incelenmesi sonucunda Türkçe dil bilgisine uygun olarak GECA ve ÜSİ geliştirilmiştir. Yöntemlerin belirledikleri kriterlere göre değerlendirilecek cümleler ve sözceler belirlenmiş ve dil örnekleri ayrı ayrı analiz edilmiştir. Elde edilen puanlar geçerli ve güvenilir bir yöntem olan OSU ile karşılaştırılmıştır. Araştırmada, GECA ve ÜSİ puanlarının incelenmesinde “*ilişkisiz ölçümler deseni*”, bu puanların OSU ile karşılaştırılmasında ise “*ilişkisel araştırma modeli*” kullanılmıştır (210). GECA ve ÜSİ uyarlamaları için benzer süreçler izlenmiştir ve benzer sorulara yanıt aranmıştır. Bu bölümde veri analizi sonucunda elde edilen bulgular, literatürdeki benzer çalışmalar ışığında tartışılmaktadır.

5.1. GECA’da elde edilen puanlar yaşa göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çocukların elde ettikleri puanların yaşa bağlı değişimlerinin incelendiği analizde, gruplara özgü puan ortalamalarının yaşla birlikte arttığı görülmüştür. Bu sonuç, çocukların büyüdükçe dillerinin geliştiğini doğrular niteliktedir. Puanların gruplar arası anlamlı farklılık bakımından incelenmesiyle ilk grup ve ikinci grubun en az 18 aylık yaş aralığından sonra anlamlı farklar olduğu görülmüştür.

Toronto (186) İspanyolca için terapi hedeflerini şekillendirmesi düşüncesiyle GECA uyarlaması yaptığı çalışmasında 3;0-6;11 yaşları arasında 128 çocuğun ebeveyniyle serbest sohbet ortamındaki konuşmalarını kaydedip incelemiştir. Analizleri sonucunda, 1 yaş arayla belirlediği grupların puanları artarak devam etmiştir. Navas (217) tez çalışmasında İspanyolca GECA değerlerinin klinik ve ev ortamında alınan kayıtlarla yapıldığında, yaşa bağlı olarak daha büyük yaş grubu lehinde bir farklılık olduğunu saptamıştır. Jalilevand ve arkadaşları (187) yaşları 30-

65 ay arasında değişen 115 tipik gelişim gösteren çocukları beşer aylık aralıklarla gruplayarak Farsça için GECA uyarlama çalışması yapmışlardır. Diğer çalışmalara benzer olarak, değerler yaş ile birlikte artış göstermiştir. Bu çalışmaların sonucu, araştırma bulgularını desteklemektedir ve yaşla birlikte GECA değerinin artacağı hipotezini doğrulamaktadır.

Ancak Lee (178) tarafından geliştirilen GECA'nın orijinal çalışmasında, 5;6-5;11 yaş grubunda minimal düşüş görülmüştür. Benzer şekilde, Miyata ve arkadaşları (182), 2;8-5;2 yaş aralığında altışar aylık arayla 84 çocuğu inceledikleri Japonca için GECA uyarlama çalışmalarında GECA değerleri, son grup olan 5;2 yaş grubu dışında artarak gitmiştir. Son yaş grubunda GECA değerlerinde düşüş olmuştur. Reed ve arkadaşları (218) ise daha büyük yaş grupları olarak 8, 11, 14 ve 17 yaşlarında 45 erkek ve 59 kadın katılımcıyla yaptıkları çalışmalarında GECA değerlerini incelemişlerdir. Çalışma sonuçlarında yaşa bağlı anlamlı farklılıklara rastlanmamıştır. Bu yönleriyle çalışmaların bulguları bu çalışmadan ayrılmaktadır.

5.2. GECA'da çocukların dil bilgisel yapılara özgü olarak elde ettikleri puanlar yaşa bağlı olarak anlamlı farklılık oluşturuyor mu?

Dil bilgisel başlıkların yaş gruplarına göre değerlerinin incelenmesinde sistematik bir artışın hiçbir grupta gözlenmediği ve dolayısıyla da anlamlılık bir farklılık olmadığı görülmüştür.

İlk başlık olan "*Adlara Gelen Ekler*" değerleri, ilk dört yaş grubunda artış göstermektedir. Ancak bu başlıkta yer alan biçimbirimlerin edinimlerinin çok erken dönemde, hatta araştırmaya katılan en küçük yaş grubundan bile önce edinildiği literatürde belirtilmektedir (114, 118). Çocuklar ayrı ayrı incelendiğinde, genelinde bu eklerin görülmesi bu artışın edinimden değil, kullanıma bağlı olduğu çıkarımına varılmaktadır.

İkinci olarak "*Ad Öbekleri*" başlığının alt başlıklarının üretimi daha büyük yaş gruplarında görüleceği düşünülmesine rağmen en yüksek değerine en büyük yaş grubu sekinci grupta değil, altıncı grupta ulaşmıştır. Yaş grupları arasında sürekli bir artış olmamıştır.

Tüm yaş gruplarına bakıldığında en yüksek puanların üçüncü başlık “*Eylem Yapıları*” başlığında olduğu saptanmıştır. Bu sonuçla karşılaştırılmasının nedeni, değerlendirilecek birimin cümle olmasından ve cümlenin de genel olarak çekimli bir fiil gerektirmesinden ileri geliyor olabilir. Ancak Türkçe edinen çocukların basit eylem zamanı çekimlerinin ve eylemcil kişi uyumu eklerinin çok erken zamanda edinildiği literatürde belirtilmektedir (115, 116, 131). Yaşla birlikte daha karmaşık eylem yapılarının öğrenilmesi de bu duruma katkı sağlamış olması mümkündür. “*Eylem Yapıları*” başlığının yaş arttıkça artış göstermemesi, ikinci muhtemel nedenin tek başına bu sonuçtan sorumlu olmadığını düşündürmektedir.

Dördüncü başlık “*Adıl, Belirteç, İlgeç ve Sıfat Kullanımı*” cümle içinde temel bilgileri nitelermeye yarayan öğeleri içermektedir ve çocuğun cümlenin temel öğelerini edinmesini takiben üretilmektedir. Altıncı grupta minimal düşünüş göstermesine karşın diğer yaş gruplarında artarak devam etmektedir. Böyle bir sonuç alınmasının nedeni olarak da üretimde bu öğelerinin kullanımının o yaş grubu için kısıtlı olduğu düşünülmektedir.

“*Soru Cümleleri*” başlığı ilk üç yaşta giderek artmaktadır ve en yüksek değerine beşinci yaş grubunda (4;0-4;6) ulaşmaktadır. Düzenli bir artış olmaması, yine bu sonucun kullanımdan kaynaklandığına işaret ettiği düşüncesini çağrıştırmaktadır.

“*Olumsuzluk Yapıları*” dağınık dağılım göstermekte ve en yüksek değerini beşinci yaş grubunda (4;0-4;6) göstermektedir. Gelişimsel becerilere bakıldığında olumsuzluk ifadeleri de erken dönemde edinilen yapılar arasındadır (116-118) ve gelişimsel olarak artış göstermesi bu nedenle beklenmemektedir. Bulgular da bu beklentiyi karşılamaktadır.

Yedinci başlık olan ve alt başlıklarında cümlecik oluşturmayı sağlayan biçimbirimleri barındıran “*Karmaşık Cümle Yapıları*” tüm yaş gruplarında en küçük değere sahip başlıktır. Slobin (110) İngilizce ve Türkçe ilgi cümlecikleri üretimlerini incelediği çalışmasında Türk grubunun yetişkinlerde bile İngilizlerden daha düşük performans gösterdiğini saptamıştır. Türkçenin zengin biçimbilgisinin olması, cümlecik oluşturmayı sağlayan bu biçimbirimlerin nasıl kullanılacağı çocuklar için

zorlayıcı olabilmektedir ve bu eklerin edinimi okul çağına kadar sürdüğü belirtilmektedir (124).

Son başlık “*Bağlaçlar ve Bağlayıcılar*” ilk gruptan başlayarak puan almıştır. Ancak çocuklar ayrı ayrı incelendiğinde, yaşla birlikte alt başlıklarda sonda yer alan bağlaçların ve bağlayıcıların da üretilmeye başlandığı görülmüştür. Topbaş ve Özcan (216) çalışmalarında, bağlaçların yaşla birlikte çeşitlenmeye başladığını belirtmektedirler. Çalışmaya katılan çocuklar da bu çalışma sonucunu desteklemektedirler.

Miyata ve arkadaşları (182) tarafından yapılan Japonca GECA uyarlamasında benzer GECA değerlerine sahip çocukların alt alan puanlarına bakıldığında dağınık bir dağılım olduğu görülmüştür. Aynı dil ailesine mensup olan Japonca ve Türkçe’nin dil bilgisel başlıklara özgü GECA sonuçları birbirini desteklemektedir.

Toronto (186) İspanyolcaya uyarladığı GECA’yı iki etnik grupta değerlendirmiştir ve başlıkların birer yaş arayla incelediği çocuklarda bir başlık hariç anlamlı bir artış olduğu sonucuna varmıştır. Bu sonuç Türkçe uyarlama çalışmamızla çelişmektedir ve bu durum çocukların altışar aylık arayla değil bir yaşlık arayla incelenmelerinin sonucu olabilir. Daha geniş yaş aralığında daha anlamlı artışların ortaya çıkması muhtemeldir.

Aynı şekilde Jalilevand ve arkadaşları (187) Farsça için belirlenen dil bilgisel yapıların kullanımı da yaşla ilişkilidir, ancak her bir yapının ilişkililik oranı birbirinden farklılık göstermektedir. Bu sonuçlar ise çalışma sonuçlarıyla çelişmektedir. Bu durumun diller arası farklılıktan kaynaklandığı düşünülmektedir.

5.3. GECA’da çocukların elde ettikleri puanlar cinsiyetler arasında anlamlı farklılık gösteriyor mu?

Tüm çocukların kadın ve erkek olarak ayrılmasında aralarında anlamlı bir fark görülmemiştir. Yaş gruplarına özgü cinsiyet karşılaştırması yapıldığında ise, hiçbir grupta cinsiyet ile GECA puanları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Yöntemin orijinal çalışmasında Lee (178) kızların erkeklerden daha yüksek skorlara sahip olduğunu belirtmiştir. Koenigsknecht ve Friedman (183) 2, 3,

4, 5 ve 6 yaşlarında 20 kadın 20 erkek çocukla yaptıkları çalışmalarında GECA değerlerinin cinsiyete bağlı sonuçlarını incelemişlerdir. Gerek dil bilgisel yapı gruplarında, gerekse toplam GECA değerlerinde kadınların erkeklerden daha iyi performans sergiledikleri görülmüştür. Türkçe uyarlama sonuçlarıyla çelişmektedir.

Toronto (186) İspanyolca GECA uyarlaması çalışmasının cinsiyete bağlı anlamlı farklılığı araştırdığı incelemesinde, cinsiyetin fark yaratan bir değişken olmadığını göstermiştir. Yine İspanyolca GECA üzerine olan bir tez çalışmasında, Navas (217) değerler arasında cinsiyete bağlı anlamlı bir fark bulamamıştır. Benzer olarak, Reed ve arkadaşları (218) daha büyük yaş gruplarını incelemek üzere 8, 11, 14 ve 17 yaşlarındaki katılımcıların GECA değerlerini inceledikleri çalışmalarında cinsiyetler arası anlamlı bir farklılık olmadığını belirterek çalışma sonuçlarıyla aynı doğrultuda sonuçlara ulaşmışlardır. İkinci, dördüncü ve altıncı sınıf öğrencilerinin katıldığı ve okuryazarlık becerilerinin araştırıldığı bir çalışmada, GECA değerleri kız öğrencilerde anlamlı farklılık göstermiştir.

5.4. GECA ve OSU'da çocukların elde ettikleri puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

GECA puanları OSU ile karşılaştırılırken biçimbirimlerde (OSU-m) ve sözcüklerde OSU (OSU-s) olarak ayrı inceleme yapılmıştır ve tüm çocukların dahil olduğu analizde her iki OSU ile de güçlü bir ilişki bulunmuştur. Ancak yaş gruplarına göre bu ilişki incelendiğinde, üçüncü yaş grubunda (3;0-3;6) iki yöntem arasında tersine bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu durumun sebebi, çocukların daha üst yaşlarda edinilen yapıları kullanmaları olabilir. Böylece OSU olarak küçük bir artış görülse de, dil bilgisel yapılardan daha büyük yaşlarda edinilmesinden ötürü yüksek puana sahip olan yapının üretilmesiyle GECA'da daha fazla bir artış olmuş olabilir. OSU değerinin bir önceki yaştan daha düşük olmaması da bu tezi destekler niteliktedir.

Japonca GECA uyarlaması yapılan çalışma GECA'nın OSU ile yüksek oranda ilişkili olduğunu göstermiştir (182). Mimeau ve arkadaşları (176) tarafından Fransızca konuşan anasınıfından ilkökul üçüncü sınıfa kadar 73 okul çağı çocuğunu GECA'nın yeni uyarlaması olan Morfosentaktik Karmaşıklık Ölçeği

(*Morphosyntactic Complexity Scale-MSCS*) ve OSU ile biçim-sözdizimsel karmaşıklık bakımından değerlendirmişlerdir. Her iki yöntem birbiriyle ilişkili bulunmuştur. Jalilevand ve arkadaşları (187) Farsça GECA uyarlaması çalışmalarında OSU değerlerini SALT programı ile hesaplanmışlardır ve GECA değerleri ilişkili bulunmuşlardır. Genel OSU ve GECA sonuçlarımızın güçlü bir ilişki içinde olmaları benzer çalışmalarla aynı doğrultuda sonuçlanmıştır.

OSU bakımından eş 14 Down Sendromlu, 14 tipik gelişim gösteren çocuğun değerlendirildiği çalışmada GECA değerlerinin gruplar arasında anlamlı farklılık gösterdiği raporlanmıştır (219). Ekelman ve Aram (220) çalışmalarında verbal apraksi ile tanılanmış, yaşları 4;4-11;11 arasında değişen 8 çocuğun OSU ve GECA incelemelerini yapmışlardır. Çalışmaları sonucunda çocukların biçimbirimleri silmeleriyle karşılaşılsa da, OSU değerleri yaşlarıyla uyumlu bulunmuştur ve GECA alt alanlarında düşük skorlar gözlenmiştir. Bu noktada OSU'nun güvenilirliğine dair literatürde tartışmalı sonuçlar vardır. Bu bağlamda OSU değerleri 2.54-3.82 arasında değişen 18 okul öncesi çocuğun katıldığı bir araştırmada, farklı gelişim aşamalarında sözdizimsel yapıların sıklığının ve çeşitliliğinin OSU ile yakından ilişkili olmayabileceğini belirtilmiştir (172). Aynı zamanda, OSU değerinin 3 oluncaya kadar güvenilir olduğu, bu değerden sonra güvenilir sonuç vermediği yönde çalışmalar da vardır (173, 209, 221, 222). Çalışmamızın ilk yaş grubunda (2;0-2;6) OSU değerinin 3.0'ı aşmış olması GECA ve OSU arasındaki ilişkinin güvenilir olmadığına işaret etse de, genel puanların karşılaştırılmasındaki güçlü ilişki bu tezi çürütmektedir. Bu nedenle de 3;0-3;6 yaş grubunda gözlenen tersine ilişkinin nedeni bilinmemektedir.

5.5. Cümle puanı GECA puanlarında anlamlı farklılık oluşturuyor mu?

Türkçenin yapısına bakıldığında öznenin düşürülmesine ve çalkalamaya izin vermesi nedeniyle İngilizce kadar katı sözdizimsel kuralları olmadığı görülmektedir. Buna ek olarak Türkçe edinimi üzerine yapılan bir çalışmada Türkçe konuşan çocukların konuşma dilini kullanmaya başladıkları erken dönemlerden başlayarak gramatik açıdan oldukça az hatalı üretimleri olduğu belirtilmiştir (118).

Çalışmamızın GECA uyarlaması bölümünde de yaş gruplarının cümle puanlarının etkisi bakımından karşılaştırılmasında, en küçük yaş grubu (2;0-2;6) dışında farklılık olmadığı görülmüştür. Daha küçük yaş gruplarında daha basit ve kısa cümleler kurulmakla birlikte, bu cümleler çoğunlukla dilin kurallarına uygun olarak üretilmektedir. Cümle puanının skora dahil edildiği ve edilmediği durumlarda fark oluşmadığından Türkçe için cümle puanının toplam skora eklenmemesinde bir sakınca olmadığı düşünülmektedir. GECA'nın Türkçe ile aynı dil ailesine mensup olmasından ötürü benzer dil bilgisel kurallara sahip olan Japoncaya uyarlandığı çalışmada da daha küçük çocukların basit ama gramatik cümleler üretilip daha büyük yaşlardakilerin karmaşık ama gramatik olarak hatalı üretimlerinin yanlış sonuçlar vereceği düşüncesiyle cümle puanı uygulanmamıştır (182).

Cümle puanı düzenlemesine ek olarak, cümle kriterinde de düzenleme yapılmıştır. İngilizce için mutlaka çekimli bir eylem olması kriteri Japoncaya uygun olarak değiştirilmiştir (182). Benzer dil bilgisi kuralları olan Türkçe için de cümle kriteri düzenlenmiştir. Eksiltili olmayan ad cümleleri, eylem cümleleri, koşul cümleleri ve varoluşsal cümleler GECA için değerlendirmeye alınabilecek cümleler olabilirler (223). Örneğin; “Ablan nerde?” sorusuna çocuğun “(Ablam) Okulda.” demesi aslında bir ad cümlesidir ve çocuk “ablam okulda.” demektedir. Ancak “Kitabın nerede kaldı?” sorusuna “Okulda.” demesi, eylemi düşürdüğü ve eksiltili bir cümle ürettiğine işaret etmektedir. bu nedenle de ilk örneğin yanıtı GECA için cümle sayılabilirken, ikinci örneğin yanıtı eksiltili olmasından ötürü cümle olarak kabul edilememektedir.

5.6. ÜSİ’de elde edilen puanlar yaşa göre anlamlı farklılık gösteriyor mu?

Tüm çocukların ÜSİ’ye göre değerlendirilmeleri sonucunda yaş gruplarının değerlerinde anlamlı farklılık görülmüştür. Yine yaş gruplarının ortalama değerlerine bakıldığında, altıncı grupta (4;6-5;0) minimal bir düşüş dışında tüm yaş gruplarının ortalama değerlerinde artış gözlenmiştir.

Altıncı grupta gözlenen düşüşün nedeni incelendiğinde bu grupta yer alan çocukların değerlerinde genel bir düşüşle karşılaşmıştır. ÜSİ’nin geliştirildiği

çalışmada Scarborough (205) 2;0-3;11 yaş arasındaki çocuklar üzerinde çalışmıştır ve artarak giden değerler elde etmiştir. Bu bakımdan Türkçe ÜSİ çalışmasına katılan 2;0-3;11 yaş çocuklarının da değerleri artış göstermiştir ve bu açıdan sonuçların doğrusallık gösterdiği söylenebilir. Oetting ve arkadaşları (208) Afrikan-Amerikan İngilizcesi üzerinde ÜSİ sonuçlarını araştırdıkları çalışmaları sonucunda yöntemin lehçe farklılığına duyarlı olmadığını, ancak 48 ay üzerindeki çocukların sonuçlarının yaş ve klinik farklılıklarını ayırt etmede hassas olmayabileceğini belirtmişlerdir. Öte yandan Hadley (224) Özgül Dil Bozukluğu (ÖDB) olan 2-3 yaş arası 20 çocuğu ÜSİ ile incelemiştir ve yaş arttıkça ÜSİ değerinin arttığını görmüştür. Ancak bu değerlerin normal gelişen çocuklardan daha düşük olduğu belirtilmiştir. Tomblin (225) tarafından işitme kayıplı çocukların dil değerlendirmesinin ÜSİ ile yapıldığı çalışmada ise, işitme cihazı kullanan çocuklarda kronolojik yaş ile ilişkili olduğuna rastlanmıştır. Dil gelişimini işitme cihazından daha çok desteklediği bilinen koklear implant kullanıcılarında ise implant kullanım süresiyle anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır.

Türkçe uyarlama çalışmasında altıncı grupta düşüş göstermesine, katılımcı yaş aralığının yöntemin geliştirildiği ilk çalışmanın katılımcıların yaş aralığından farklı olması neden gösterilebilse de, yedinci grupta artışın devam etmesinin nedeni bilinmemektedir.

5.7. ÜSİ’de oluşturulan dil bilgisi yapılarında yaşa bağlı olarak anlamlı farklılık gözleniyor mu?

Ad Öbekleri (AÖ) değerleri ilk (2;0-2;6) yaş grubuyla beşinci (4;0-4;6), altıncı (4;6-5;0), yedinci (5;0-5;6) ve sekizinci (5;6-6;0) arasında; ikinci (2;6-3;0) ve üçüncü (3;0-3;6) yaş grubuyla sonuncu (5;6-6;0) arasında anlamlı farklılık gözlenmiştir. Bu başlık için ortalama değerler gözlemlendiğinde altıncı (4;6-5;0) ve yedinci (5;0-5;6) yaş grubunda 0.10 değer düşüş olmuştur ve 5;6-6;0 yaşta yeniden artış görülmüştür.

Eylem Öbekleri (EÖ) değerleri ilk yaş grubu (2;0-2;6) ile dördüncü yaş grubundan itibaren (3;6-4;0, 4;0-4;6, 4;6-5;0, 5;0-5;6, 5;6-6;0) anlamlı farklılık gözlemlenmiştir. Ortalama değerler göz önüne alındığından altıncı (4;6-5;0) ve sekizinci (5;6-6;0) grupta bir önceki yaş grubuna oranla düşük sonuçlar vermektedir.

tüm yaş grupları arasında en yüksek puan *Eylem Öbekleri* başlığında görülmektedir. Yöntemin değerlendirme yaptığı birim sözce olsa da, sözcelerin genellikle eylem içermesi ve yaş arttıkça daha çeşitli yapıların kullanılması sonucunda bu başlığın diğerlerine oranla daha yüksek değerlere sahip olmasının normal bir sonuç olduğu düşünülmektedir.

Soru ve Olumsuzluk (SO) başlığı için hiçbir grup arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu duruma başlık altında çok sayıda alt başlık olmaması ve bu alt başlıkların üretimlerinin yaş grupları arasında belirgin farkla olmaması neden olmuş olabilir ki, tüm yaş grupları arasında en az düşük puanlara sahip olan başlık budur. Price (226) Fragile X ve Down Sendromlu erkek katılımcılarla yaptığı çalışmasında da bu başlıkta anlamlı farklılığa rastlamamıştır ve bu durumu başlığın altında az sayıda alt başlık olmasından ötürü ayırt ediciliğinin olmamasına bağlamıştır. Bu yönüyle bulgular parallik göstermektedir. Aynı zamanda 4;6-5;0 yaş grubunda bir kadın katılımcının tam puan elde edip tavan puana ulaştığından, bu başlığın 5;11 yaşa kadar ayırt edici edinimi göstermediği anlaşılmaktadır. Başlığın ortalama değerlerine bakıldığında ilk iki grupta aynı değerlere sahip olmakla birlikte, altıncı yaş grubunda (4;6-5;0) değeri düşmektedir. Yedinci yaş grubunda (5;0-5;6) artış görülse de, bu artış kendisinden iki grup küçük olan beşinci grubun (4;0-4;6) değerinden daha fazla değildir.

Cümle Yapıları (CY) başlığı ilk (2;0-2;6) ve ikinci (2;6-3;0) yaş grubu ile beşinci (4;0-4;6), altıncı (4;6-5;0), yedinci (5;0-5;6) ve sekizinci (5;6-6;0) yaş grubuyla arasında anlamlı farklılık saptanmıştır. Ek olarak, üçüncü (3;0-3;6) ve sonuncu (5;6-6;0) yaş grubu arasında da anlamlı farklılık gözlenmiştir. Ortalama değerler dikkate alındığında diğer başlıklarda olduğu gibi altıncı grupta (4;6-5;0) düşüşle gözlenmekte ve artış devam etmektedir.

Yöntemin geliştirildiği çalışmada tüm başlıklar için lineer artış gözlenmiştir (205). Çalışmanın üst yaş grubunun 48 ay çocukları olduğu göz önüne alınırsa, Soru ve Olumsuzluk başlığı haricinde tüm başlıkların değerleri Türkçe ÜSİ'de de artmıştır. Öte yandan Komesidou ve arkadaşlarının (221) 32-58 ay arası Fragile X Sendromlu çocukların ifade edici dil becerilerini ÜSİ ile değerlendirdikleri

çalışmalarında alt başlıklarda sürekli bir artış görülmüştür. Bu bulgular ise Türkçe ÜSİ sonuçlarıyla ters düşmektedir.

5.8. ÜSİ’de çocukların elde ettikleri puanlar cinsiyetler arasında anlamlı farklılık gösteriyor mu?

Çocukların elde ettikleri ÜSİ değerlerinin tüm yaş gruplarında cinsiyetler arası farklılıklarının incelenmesinde hiçbir yaş grubunda cinsiyetler arası anlamlı farklılık gözlenmemiştir.

Scarborough (205) ÜSİ değerlerini yaş farklılıkları bakımından karşılaştırmasına karşın, cinsiyetler arası farklılığı incelememiştir. Komesidou ve arkadaşları (221) Fragile X Sendromu olan çocukların ifade edici dil becerilerini araştırdıkları çalışmalarında, ÜSİ değerlerinin kız çocuklarda daha üstün olduğunu belirtse de, çalışmada 31 erkek çocuğa 8 kız çocuk olmasından dolayı sonucu şüpheli bulmuşlardır.

5.9. ÜSİ ve OSU’da çocukların elde ettikleri puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

ÜSİ değerlerinin hem OSU-m hem de OSU-s değerleriyle karşılaştırılmaları sonucunda her ikiyle güçlü bir ilişki içinde olduğu görülmüştür. Scarborough (205) yöntemin geçerlilik ve güvenilirliğinin yanı sıra OSU ile ilişkisini de incelemiştir ve OSU değerleri çocukların kronolojik yaşlarından daha yüksek ilişkili bulunmuştur. Bu ilişki erken yaşlarda daha güçlüyken, 36 aydan itibaren düşüş göstermiştir.

Özgül Dil Bozukluğu (ÖDB), beyin hasarı, Fragile X, Down Sendromu, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan çocukların dahil edildiği çalışmalarda ÜSİ ve OSU değerleri arasında güçlü ilişki bulunmuştur (207, 209, 227, 228). Bu yönden çalışmamızdaki bulgular, literatürdeki çalışmalarla desteklenmektedir. Diğer taraftan, OSU değerinin özellikle OSB grubunda 3.0’ı aştığında dil bilgisel karmaşıklığı yansıtmakta zayıf kaldığı ve ÜSİ değerlerinin 36-42 ay ve 42-48 ay arasında OSU değerlerine göre gelişimi gösterecek derecede artış gösterdiğini, ancak OSU’nun bu anlamda yetersiz kaldığı da öne sürülmüştür. Bu doğrultuda ÜSİ’nin yaş farklılığına

OSU'dan daha duyarlı olduğu sonucuna varılmıştır ve iki yöntemin eşdeğer olmadığı söylenmiştir (209).

Kemper ve arkadaşları (229) ise doğal dil örneklerinin analizinde kullanılan yöntemleri eş zamanlı incelediği çalışmasında ÜSİ ve OSU'nun ilişkili yöntemler olmadığını belirtmektedir ve OSU değeri 4.0 olduktan sonra diğer yöntemlerle de arasındaki ilişkinin düştüğünü söylemektedir. Rescorla (230) çocukların OSU değerleri bakımından yaşitlarını yakaladıkları durumda bile dil bilgisel eksikliklerinin olduğu durumların mümkün olduğunu ve bunların ÜSİ ile saptanabileceğini ileri sürmüştür. Nieminen (231) Fincede ÜSİ ve OSU değerlerini incelediğinde iki yöntem arasında güçlü ilişkiye rastlamamıştır. Benzer şekilde Komesidou ve arkadaşları (221) Fragile X Sendromlu çocuklarla yaptıkları çalışmalarında OSU değerinin 3.0 değerine hassas olması varsayımına dayanarak bu değer altında ve üstünde kalan çocukları ayrı ayrı incelemişlerdir. Sonuçları 3.0 OSU değerinden sonra ÜSİ ile ilişkisinin anlamlı olmadığını doğrulamıştır ve sözcelerin uzun olup karmaşık olmamasının ÜSİ değerini olabileceğinden yüksek yordamasının sonucu olduğunu öne sürmüşlerdir. Çalışmamızın genel ÜSİ ve OSU arasında anlamlı ilişkiyle sonuçlanması bu sonuçlarla çelişmektedir.

5.10. GECA ve ÜSİ arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Doğal dil örneği ile biçim-sözdizimsel gelişimi değerlendirmesi yapılan yöntemlerden GECA ve ÜSİ'nin OSU ile arasındaki ilişki öncesinde incelenmiştir. Türkçe GECA ve ÜSİ değerlerinin birbiriyle ilişkisinin incelenmesi sonucunda aralarında güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

Holdgrafer (232) GECA ve ÜSİ sonuçlarını karşılaştırdığında iki yöntem arasında kısmen de olsa doğrusal bir ilişki bulmuştur ancak dil bozukluğu olan çocukların tanınmasında ÜSİ'nin daha geçerli olduğunu savunmuştur. İngilizcenin lehçelerini konuşan ÖDB olan 4-6 yaş arası çocukların OSU, GECA ve ÜSİ ile değerlendirildiği diğer bir çalışmada toplam 31 çocuk dahil edilmiştir. Katılımcı çocukların %33'ü ÖDB tanısı almıştır ve diğer çocuklarla kronolojik yaş veya OSU bakımından eşleşmişlerdir. Lehçenin yöntemlerden elde edilen değerleri etkilemediği, bozukluğa işaret etmede GECA ve OSU'nun duyarlı olduğu ve ÜSİ'nin

nispeten duyarsız olmasının da yaş aralığından kaynaklandığı raporlanmıştır (233). Rice ve arkadaşları (234), iki ayrı çalışmayı raporladıkları makalelerinde ilk çalışmada 39 ÖDB'li çocuğu, OSU bakımında eş 40 çocuk ve kronolojik yaşları eş 45 çocukla kıyaslamışlardır. Gruplar arası farklılık anlamlı olmasa da, yöntemler arasında güçlü ilişkiye rastlamışlardır. Bu ilişkiselliğin tespitinde OSU-s temel alınmasından ötürü de 3-10 yaş arasında OSU'nun genel dil gelişimini göstermede geçerli ve güvenilir bir yöntem olduğunu belirtmişlerdir. Başka bir çalışmada, doğal dil örneklerinin incelenmesinde kullanılan yöntemler aynı veri üzerinde incelenmiştir ve GECA ile ÜSİ'nin dil bozukluğu olan çocuklarda daha güçlü olduğu gösterilmiştir. Bu iki yöntemin her zaman ilişkili olmadığı, bu durumun da yöntemlerin dil gelişiminin farklı yönlerini değerlendirmesinden kaynaklandığı belirtilmiştir (235). Çalışmamızda iki yöntem arasında gözlenen ilişki, literatürdeki çalışma sonuçlarıyla aynı yöndedir.

Bu çalışma yöntemlerle ilgili yapılan ilk çalışma olduğundan Türkçe konuşan ve dil bozukluğu olan çocuklarda nasıl sonuçlar vereceği henüz bilinmemektedir. Yapılan çalışmalar İngilizce üzerine olduğundan İngilizce konuşan ve dil bozukluğuna sahip olan çocukların belirlenmesinde ÜSİ'nin GECA'dan daha etkin bir yöntem olduğunu raporlayan çalışmalar vardır. Ancak dilsel farklılığa bağlı olarak, çoktan eklemeli bir dil olan Türkçede, GECA'nın dil bozukluğunu tespit etmede daha başarılı olacağı düşünülmektedir. ÜSİ'de yer alan başlıklar yazarın da belirttiği gibi yalnızca dil bilgisel yapıların ortaya çıkıp çıkmadığını değerlendirmektedir. Oysa GECA, ortaya çıkan her bir yapıyı puanlamaktadır ve çocuğun ürettiği her bir yapı gelişimini yansıtmaktadır. Bu yöndeki hipotezimiz gelecek araştırmalarla doğrulanacak ya da çürütülecektir.

6.SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışmanın amacı, çocukların dil gelişimlerini doğal dil örnekleriyle değerlendirebilen GECA ve ÜSİ yöntemlerinin Türkçeye uyarlamasının yapılması ve geçerli ve güvenilir bir yöntem olan OSU ile ilişkisinin karşılaştırılmasıdır. Böylece Türkçe edinen 2;0-5;11 yaş arası çocukların dil gelişimleri spontan konuşmaları yardımıyla değerlendirilebilecektir.

Bu bölümde çalışma sonucunda elde edilen bulgular özetlenecek ve çalışmayla ilgili önerilerde bulunulacaktır.

Çocukların normal gelişim gösterdiklerini ve yaşlarıyla uyumlu dil gelişimleri olduğunu doğrulamak amacıyla uygulanan AGTE ve TEDİL testlerinin ham puanları, GECA ve ÜSİ değerleriyle karşılaştırılmıştır. İnceleme sonucunda yöntemlerin her iki standardize testle arasında güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu sonuç yöntemlerin dil gelişimini objektif bir şekilde değerlendirebileceğini göstermektedir.

Gerek GECA'nın gerekse ÜSİ'nin yaşlara göre gelişimi yansıtmadığı incelenmiştir. Birbirini takip eden yaşlar arasında olmasa da, farklı yaş grupları arasında anlamlı farklılık oluşturacak değerler elde edilmiştir. Aynı zamanda yöntemlerin yaşlara göre ortalama değerleri incelendiğinde, GECA'da giderek artış gösteren değerler görülmüştür. Ancak ÜSİ için 4;6-5;0 yaş grubu ortalamasında minimal sayılabilecek bir düşüş olmuştur. Bunun nedeni olarak, yöntemin geliştirildiği çalışmaya dahil edilen çocukların yaş aralığının 2;0-3;11 arasında olması düşünülmüştür. Oysaki uyarlama çalışmamız 5;11 yaşa kadar uzanmaktadır ve düşüşün görüldüğü gruptan sonra değerler artarak devam etmiştir. Bu nedenle düşüşün nedeni tam olarak bilinmemektedir.

Her iki yöntem için de cinsiyetler arası anlamlı fark değerlendirildiğinde, cinsiyetler arası fark iki yöntem için de söz konusu olmamıştır. Bu sonuç literatürdeki bazı çalışmalarla uyumlu olmakla birlikte bazılarıyla da çelişmektedir. Ancak incelenen çalışmaların İngilizce veya başka bir dil üzerine olması Türkçe edinen çocukların dil gelişimlerinin cinsiyete bağlı farklılık oluşturmadığı tezini doğrulamaktadır.

Hem GECA hem de ÜSİ alt başlıklar içermektedir ve yaş grupları bu alt başlıklara göre anlamlı artış gösterip göstermedikleri hakkında incelenmiştir. İki yöntemin de alt başlıklarına bakıldığında yaşa bağlı anlamlı bir farklılık görülmemekle birlikte, ortalama değerler de dalgalanma görülmektedir. Bu durumda bu yöntemlerle dil gelişimi değerlendirilecek bir çocuğun hangi dil bilgisel yapıda eksikliği olduğu norma bağlı olarak değil, bireysel olarak incelenmeyi gerektireceği düşünülmektedir.

Lee (178) GECA'yı geliştirirken çocuğun dil bilgisel yetkinliği için "Cümle Puanı"nın da toplam skora eklenmesini uygun görmüştür. Ancak Türkçe için cümlenin gramatik olmaması durumu İngilizce kadar belirgin değildir. Ayrıca çalışmaya katılan çocukların cümle puanları incelendiğinde tüm yaş grubundaki çocukların birbirine yakın puanlar elde ettikleri ve en küçük grup dışında hiçbir grupta anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür. Bu da göstermektedir ki, Türkçe edinen çocukların cümleleri yaşlarıyla doğrusallık göstererek basitten karmaşığa doğru giderken, çocuklar bu cümleleri gramatik yetkinlikleri çerçevesinde oluşturmaktadırlar. Bundan ötürü, cümle puanının Türkçe GECA'da kullanılmasının fark yaratmayacağından uyarılama dışı bırakılmasına karar verilmiştir.

GECA ve ÜSİ doğal dil örnekleri üzerinden dil gelişimine izin veren yöntemlerdir ve yine bu yöntemlerden biri olan OSU ile sonuçlar karşılaştırılmıştır. OSU pek çok dile uyarlaması yapılmıştır ve Türkçe için de geçerli ve güvenilir bir yöntemdir (177). GECA ile OSU arasında genel değerler itibarıyla güçlü bir ilişki bulunmuştur. Bununla birlikte 3;0-3;6 yaş grubunda yöntemler arasında ters ilişki görülmüştür. Bu sonuç OSU'nun belirli bir değerden sonra güvenilirliğinin azaldığına işaret eden çalışmaları düşündürse de, sonraki yaş gruplarında yöntemler arası ilişkinin güçlenmesi bu tezi çürütmektedir. o halde bu yaş grubundaki çocukların üretimleri, daha büyük yaşta edinilen yapıları içermesinden ötürü GECA değerinde OSU'ya oranla daha fazla artışla sonuçlanmış olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle de tersine ilişkinin nedeni tam olarak bilinmemektedir. Öte yandan OSU'nun ÜSİ ile ilişkisinin incelenmesinde hem OSU-m hem de OSU-s değerleriyle güçlü ilişki içinde olduğu görülmüştür.

Son olarak GECA ve ÜSİ'nin arasındaki ilişki incelenmiştir ve bu yöntemler de birbirleriyle güçlü bir ilişki içindedirler. Bu sonuç, Türkçe konuşan çocukların dil gelişimlerinin değerlendirilmesinde bu yöntemlerin kullanılmasının uygunluğunu doğrulamaktadır.

Genel anlamda çalışmadan elde edilen bulgular literatürdeki çalışma bulgularıyla uyumludur. GECA puanları yaş grupları arasında anlamlı farklılık oluşturmaktadır ve ortalama değerleri yaşla birlikte artış göstermektedir. Ancak genel GECA puanı cinsiyetler arasında anlamlı farklılığa sahip değildir ve dil bilgisel yapılar genel puanın aksine yaşla birlikte artmamaktadır. Yine genel puan OSU-m ve OSU-s değerleriyle karşılaştırıldığında aralarında güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Cümle puanının diller arası farklılıklara bağlı olarak Türkçe konuşan çocuklar için ayırt edici özelliğinin olmadığı görülmüştür ve yöntemden çıkarılmıştır.

ÜSİ değerleri 4;6-5;0 yaş grubunda küçük bir düşüş göstermesine karşın, sonraki yaşlarda artış göstermiştir ve ardışık yaşlarda olmasa da yaş grupları arasında anlamlı farklılık saptanmıştır. Ancak aynı durum yöntemin alt başlıkların gözlenmemiştir. Değerler cinsiyetler arasında incelendiğinde iki cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. ÜSİ değerleri gerek OSU-m, gerek OSU-s ile güçlü ilişkisellik göstermiştir. Uyarlaması yapılan iki yöntem karşılaştırıldığında da yine birbiriyle güçlü ilişki içinde oldukları gözlenmiştir.

Bu sonuçlar her iki yöntemin de Türkçe konuşan çocukların dil becerilerinin değerlendirilmesinde geçerli ve güvenilir yöntemler olarak kullanılabileceğini düşündürmektedir.

ÖNERİLER

Çalışma sonucunda Türkçe konuşan 2;0-5;11 yaşlarındaki çocukların GECA ve ÜSİ ile değerlendirilmeleri sonucunda alacakları normatif değerler elde edilmiştir. Gerek standardize testlerle gerek OSU değerleriyle aralarındaki güçlü ilişki, bu yöntemlerin güvenilir bir şekilde Türkçe konuşan çocukların dil gelişimlerinin değerlendirilmesinde kullanılabileceğini göstermektedir.

Her iki yöntemin yaşlara göre değerleri incelendiğinde, ortalama değerlerin yaşla birlikte artış gösterdiği görülmektedir. Gelecek çalışmalarda yöntemlerinin hangi yaşa kadar etkin kaldığının araştırılması, üst yaş grubunun belirlenmesi bakımından önemlidir. Etkinliğinin devam etmesi halinde daha geniş yaş ranjındaki çocukların dil gelişimlerinin değerlendirilmesine alternatif iki yeni yöntem Türkçeye kazandırılmış olacaktır.

GECA ve ÜSİ Türkçeye uyarlanmış olsalar da, bu yöntemlerin dil bozukluğu olan çocukları ayırt etmede ne derece hassas olduğu henüz bilinmemektedir. Farklı dil bozukluğu gruplarında bu yöntemlerin değerlendirilmesiyle yöntemlerin geçerliliği artacaktır. Ek olarak, dil bozukluklarının tanılanmasında kullanılabilecek yöntemler oldukları da doğrulanacaktır.

Literatürde OSU'nun etkinliği konusunda tartışmalar vardır ve İngilizce için bu konuda pek çok çalışma yapılmıştır. Benzer şekilde Türkçe için de OSU eş değerli çocukların GECA ve ÜSİ ile değerlendirilmesine imkan veren çalışmalar hem Türkçe OSU hem GECA hem de ÜSİ hakkında daha ayrıntılı bilgi edinilmesini sağlayacaktır.

Doğal dil örneğinin analizine izin veren başka bir yöntem de LARSP'tır. Türkçeye uyarlaması yapılan OSU, GECA, ÜSİ ve LARSP analizleriyle Avrupa dillerinden farklı özelliklere sahip Türkçenin, bu dili konuşan çocuklar için hangi yöntemin uygun olacağı değerlendirilebilir.

GECA ve ÜSİ değerleri cinsiyetler arasında anlamlı farklılık göstermemiştir. Ancak literatürde diğer diller için cinsiyetlerin farklılık gösterdiğine dair çalışmalar

vardır. Bu nedenle Türkçe konuşan çocukların cinsiyete bağılı olarak birinin bir diğerine üstünlük gösterip göstermediğı daha geniş katılımcı sayısıyla test edilebilir.

GECA'nın değerlendirme birimi cümle olarak belirlenmiştir ve çocukların son 50 cümlesi değerlendirilerek puanlanmaktadır. Çalışmamızda yöntemin kriterlerine bağılı kalınmıştır fakat diller arası farklılık göz önüne alınırsa Türkçe için en pratik ve etkili olan cümle sayısı araştırılarak değişikliğe gidilebilir. Benzer biçimde, ÜSİ için değerlendirme birimi sözcüktür ve ilk 100 sözcüğün analiz edilmesiyle ÜSİ değeri elde edilmektedir. Yine Türkçe için en güvenilir ve pratik olan sözcük sayısının belirlenmesine yönelik çalışmalarla Türkçe ÜSİ kriterleri yenilenebilir.

KAYNAKLAR

1. Topbaş S. Konuşma Dilinin Evrim Sürecinde İletişim-Dil-Konuşma Bağıntısı. In: Topbaş SS, editor. Dil ve Kavram Gelişimi. Ankara: Kök Yayıncılık; 2015.
2. Maatta S, Laakso ML, Tolvanen TA, Westerholm J, Aro T. Continuity from prelinguistic communication to later language ability: a follow-up study from infancy to early school age. *J Speech Lang Hear Res.* 2016;59(6):1357-72.
3. Kaiser AP, Roberts MY. Advances in early communication and language intervention. *Journal of Early Intervention.* 2011;33(4):298-309.
4. Topbaş S. Dilin Bileşenleri. In: Topbaş SS, editor. Dil ve Kavram Gelişimi. 6. Baskı ed. Ankara: Kök Yayıncılık; 2015. p. 29-36.
5. Konrot A. İletişim, Dil ve Konuşma Bozuklukları. In: Topbaş SS, editor. Dil ve Kavram Gelişimi. 6. ed. Ankara: Kök Yayıncılık; 2015.
6. Wetherby AM, Cain DH, Yonclas DG, Walker VG. Analysis of intentional communication of normal children from the prelinguistic to the multiword stage. *Journal of speech and hearing research.* 1988;31(2):240-52.
7. Reilly S, Eadie P, Bavin EL, Wake M, Prior M, Williams J, et al. Growth of infant communication between 8 and 12 months: a population study. *J Paediatr Child Health.* 2006;42(12):764-70.
8. Watt N, Wetherby A, Shumway S. Prelinguistic predictors of language outcome at 3 years of age. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research.* 2006;49(6):1224-37.
9. Toth K, Munson J, Meltzoff AN, Dawson G. Early predictors of communication development in young children with autism spectrum disorder: joint attention, imitation, and toy play. *J Autism Dev Disord.* 2006;36(8):993-1005.
10. Meltzoff AN. The role of imitation in understanding persons and developing a theory of mind. *Understanding other minds: Perspectives from autism.* 1993.
11. Rogers SJ, Pennington BF. A theoretical approach to the deficits in infantile autism. *Development and psychopathology.* 1991;3(2):137-62.
12. Iverson JM, Goldin-Meadow S. Gesture paves the way for language development. *Psychological science.* 2005;16(5):367-71.
13. Butcher C. 12 Gesture and the transition from one-to two-word speech: when hand and mouth come together. *Language and gesture.* 2000;2:235.
14. Cook SW, Goldin-Meadow S. The role of gesture in learning: Do children use their hands to change their minds? *Journal of cognition and development.* 2006;7(2):211-32.
15. Colonesi C, Stams GJJM, Koster I, Noom MJ. The relation between pointing and language development: A meta-analysis. *Developmental Review.* 2010;30(4):352-66.

16. Ricks D, O'Connor N. Vocal communication in pre-verbal normal and autistic children. *Language, Cognitive Deficits, and Retardation* London: Butterworths. 1975:75-80.
17. Carpenter RL, Mastergeorge AM, Coggins TE. The acquisition of communicative intentions in infants eight to fifteen months of age. *Language and Speech*. 1983;26(2):101-16.
18. Baldwin DA. Understanding the link between joint attention and language. *Joint Attention: Its Origins and Role in Development*. 1995:131-58.
19. Mundy P, Gomes A. Individual differences in joint attention skill development in the second year. *Infant behavior and development*. 1998;21(3):469-82.
20. Morales M, Mundy P, Delgado CE, Yale M, Messinger D, Neal R, et al. Responding to joint attention across the 6-through 24-month age period and early language acquisition. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 2000;21(3):283-98.
21. Bloom L, Lahey M. *Language Development And Language Disorders*. 1978.
22. Odden D. *Introducing Phonology*: Cambridge University Press; 2013.
23. Topbaş S. Sesbilgisel Gelişim. In: Topbaş SS, editor. *Dil ve Kavram Gelişimi*. 6. ed. Ankara: Kök Yayıncılık; 2015.
24. Snowling M, Hulme C. The development of phonological skills. *Philos Trans R Soc Lond B Biol Sci*. 1994;346(1315):21-7.
25. Stoel-Gammon C, Sosa AV. Phonological development. *Blackwell Handbook of Language Development*. 2007:238-56.
26. Saaristo-Helin K, Kunnari S, Savinainen-Makkonen T. Phonological development in children learning Finnish: A review. *First Language*. 2011;31(3):342-63.
27. Stoel-Gammon C. Phonological development in Down syndrome. *Developmental Disabilities Research Reviews*. 1997;3(4):300-6.
28. Kunnari S. Consonant inventories: a longitudinal study of Finnish-speaking children. *Journal of Multilingual Communication Disorders*. 2003;1(2):124-31.
29. Roark B, Demuth K, editors. *Prosodic constraints and the learner's environment: A corpus study*. Proceedings of the 24th Annual Boston University Conference on Language Development; 2000: Citeseer.
30. Jusczyk PW, Cutler A, Redanz NJ. Infants' preference for the predominant stress patterns of English words. *Child Development*. 1993;64(3):675-87.
31. Leonard LB, Schwartz RG, Morris B, Chapman K. Factors influencing early lexical acquisition: lexical orientation and phonological composition. *Child Development*. 1981:882-7.
32. Vihman MM, Ferguson CA, Elbert M. Phonological development from babbling to speech: Common tendencies and individual differences. *Applied Psycholinguistics*. 1986;7(1):3-40.

33. Storkel HL. Do children still pick and choose? The relationship between phonological knowledge and lexical acquisition beyond 50 words. *Clinical Linguistics & Phonetics*. 2006;20(7-8):523-9.
34. Bates E, Dale PS, Thal D. Individual differences and their implications for theories of language development. *The Handbook of Child Language*. 1995:96-151.
35. Stoel-Gammon C. Phonetic inventories, 15–24 months: A longitudinal study. *Journal of Speech and Hearing Research*. 1985;28(4):505-12.
36. Stoel-Gammon C. Relationships between lexical and phonological development in young children. *J Child Lang*. 2011;38(1):1-34.
37. Nott P, Cowan R, Brown PM, Wigglesworth G. Early language development in children with profound hearing loss fitted with a device at a young age: Part I—The time period taken to acquire first words and first word combinations. *Ear and Hearing*. 2009;30(5):526-40.
38. Ege P. Biçimbilgisel ve Sözdizimsel Gelişim. In: Topbaş SS, editor. *Dil ve Kavram Gelişimi*. 6. ed. Ankara: Kök Yayıncılık; 2015.
39. Nittrouer S, Lowenstein JH, Holloman C. Early predictors of phonological and morphosyntactic skills in second graders with cochlear implants. *Res Dev Disabil*. 2016;55:143-60.
40. De Boysson-Bardies B, Vihman MM. Adaptation to language: Evidence from babbling and first words in four languages. *Language*. 1991;67(2):297-319.
41. Brown R, Fraser C. The acquisition of syntax. *Monographs of the Society for Research in Child Development*. 1964:43-79.
42. Brown R. *A first language: The early stages*: Harvard U. Press; 1973.
43. Wagner L. The acquisition of semantics. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science*. 2010;1(4):519-26.
44. Bernstein DK, Tiegerman-Farber E. *Language and communication disorders in children*: Pearson College Division; 2009.
45. Maviş İ. Çocukta Anlambilgisi Gelişimi. In: Topbaş SS, editor. *Dil ve Kavram Gelişimi*. 6. ed. Ankara: Kök Yayıncılık; 2015.
46. Gopnik A, Meltzoff AN. Semantic and cognitive development in 15-to 21-month-old children. *Journal of Child Language*. 1984;11(3):495-513.
47. Tomasello M, Farrar MJ. Cognitive bases of lexical development: Object permanence and relational words. *Journal of Child Language*. 1984;11(3):477-93.
48. McCune-Nicolich L. The cognitive bases of relational words in the single word period. *Journal of Child Language*. 1981;8(1):15-34.
49. Gopnik A, Meltzoff AN. Relations between semantic and cognitive development in the one-word stage: The specificity hypothesis. *Child Development*. 1986:1040-53.
50. Nelson NW. *Childhood language disorders in context: Infancy through adolescence*: Allyn and Bacon; 1998.

51. Kuhl PK. Early language acquisition: cracking the speech code. *Nat Rev Neurosci.* 2004;5(11):831-43.
52. Li P, Zhao X, Mac Whinney B. Dynamic self-organization and early lexical development in children. *Cognitive Science.* 2007;31(4):581-612.
53. Baldwin DA. Infants' ability to consult the speaker for clues to word reference. *Journal of Child Language.* 1993;20(2):395-418.
54. Bloom P. *How children learn the meanings of words: The MIT Press;* 2000.
55. Repacholi BM, Gopnik A. Early reasoning about desires: evidence from 14- and 18-month-olds. *Developmental Psychology.* 1997;33(1):12.
56. Tomasello M, Akhtar N. Two-year-olds use pragmatic cues to differentiate reference to objects and actions. *Cognitive Development.* 1995;10(2):201-24.
57. Soja NN, Carey S, Spelke ES. Ontological categories guide young children's inductions of word meaning: Object terms and substance terms. *Cognition.* 1991;38(2):179-211.
58. Au TK-f, Markman EM. Acquiring word meanings via linguistic contrast. *Cognitive Development.* 1987;2(3):217-36.
59. Landau B, Smith LB, Jones SS. The importance of shape in early lexical learning. *Cognitive development.* 1988;3(3):299-321.
60. Carey S. The child as word learner. In: Halle M, Bresnan J, Miller GA, editors. *Linguistic theory and psychological reality.* Cambridge, MA: Cambridge University Press; 1978.
61. Markman EM, Hutchinson JE. Children's sensitivity to constraints on word meaning: Taxonomic versus thematic relations. *Cognitive Psychology.* 1984;16(1):1-27.
62. Imai M, Gentner D, Uchida N. Children's theories of word meaning: The role of shape similarity in early acquisition. *Cognitive Development.* 1994;9(1):45-75.
63. Gentner D. What looks like a jiggy but acts like a zimbo?: a study of early word meaning using artificial objects. *Papers and Reports on Child Language Development,* 15. 1978.
64. Bowerman M. Systematizing semantic knowledge: Changes over time in the child's organization of word meaning. *Child Development.* 1978:977-87.
65. Clark EV. What's in a word? On the child's acquisition of semantics in his first language. 1973.
66. Gentner D, Rattermann MJ. Language and the career of similarity. *Perspectives on language and thought: Interrelations in Development.* 1991:225-77.
67. Carey S. *Conceptual change in childhood.* 1985.
68. Carey S, Bartlett E. *Acquiring a single new word.* 1978.
69. Dockrell JE. *The child's acquisition of unfamiliar words: An experimental study.* 1981.

70. Clark HH. Space, time, semantics, and the child. *Cognitive Development and The Acquisition of Language*. 1973;27:63.
71. De Villiers JG, De Villiers PA. *Language acquisition: Harvard University Press*; 1978.
72. Gleitman H. *Psychology*. 4. ed. New York: W. W. Norton & Company; 1995.
73. Nelson K. Concept, word, and sentence: Interrelations in acquisition and development. *Psychological Review*. 1974;81(4):267.
74. Clark EV. The principle of contrast: A constraint on language acquisition. *Mechanisms of Language Acquisition*. 1987;1:33.
75. Lewis MB, Gerhand S, Ellis HD. Re-evaluating age-of-acquisition effects: are they simply cumulative-frequency effects? *Cognition*. 2001;78(2):189-205.
76. Brysbaert M, Van Wijnendaele I, De Deyne S. Age-of-acquisition effects in semantic processing tasks. *Acta Psychologica*. 2000;104(2):215-26.
77. Ninio A, Snow CE. *Pragmatic development: Westview Press*; 1996.
78. Bates E. *Language and context: The acquisition of pragmatics: Academic Press*; 1976.
79. Levinson SC. *Pragmatics (Cambridge textbooks in linguistics)*. 1983.
80. Abbeduto L, Hesketh LJ. Pragmatic development in individuals with mental retardation: Learning to use language in social interactions. *Developmental Disabilities Research Reviews*. 1997;3(4):323-33.
81. Abbeduto L, Warren SF, Conners FA. Language development in Down syndrome: from the prelinguistic period to the acquisition of literacy. *Ment Retard Dev Disabil Res Rev*. 2007;13(3):247-61.
82. Eigsti IM, Bennetto L, Dadlani MB. Beyond pragmatics: morphosyntactic development in autism. *J Autism Dev Disord*. 2007;37(6):1007-23.
83. Place KS, Becker JA. The influence of pragmatic competence on the likeability of grade-school children. *Discourse Processes*. 1991;14(2):227-41.
84. Marcos H. *Introduction: early pragmatic development. Sage Publications Sage CA: Thousand Oaks, CA*; 2001.
85. Halliday MAK. *Learning How to Mean-Explorations in the Development of Language*. 1975.
86. Dore J. Holophrases, speech acts and language universals. *Journal of Child Language*. 1975;2(1):21-40.
87. Bates E, Camaioni L, Volterra V. The acquisition of performatives prior to speech. *Merrill-Palmer Quarterly of Behavior and Development*. 1975;21(3):205-26.
88. Searle JR. *Indirect speech acts*: 1975.
89. Bara BG, Bosco FM, Bucciarelli M. Developmental pragmatics in normal and abnormal children. *Brain and Language*. 1999;68(3):507-28.

90. Bucciarelli M, Colle L, Bara BG. How children comprehend speech acts and communicative gestures. *Journal of Pragmatics*. 2003;35(2):207-41.
91. Dale PS. Is early pragmatic development measurable? *Journal of Child Language*. 1980;7(1):1-12.
92. Abbeduto L, Rosenberg S. Linguistic communication and mental retardation. 1987.
93. Laws G, Bishop D. Pragmatic language impairment and social deficits in Williams syndrome: a comparison with Down's syndrome and specific language impairment. *Int J Lang Commun Disord*. 2004;39(1):45-64.
94. Rollins PR. Early pragmatic accomplishments and vocabulary development in preschool children with autism. *American Journal of Speech-Language Pathology*. 1999;8(2):181-90.
95. Lawrence L, Fernald A, editors. When prosody and semantics conflict: Infants' sensitivity to discrepancies between tone of voice and verbal content. Poster presented at the Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development; 1993.
96. Babelot G, Marcos H. Comprehension of directives in young children: influence of social situation and linguistic form. *First Language*. 1999;19(56):165-86.
97. Kornhaber M, Marcos H. Young children's communication with mothers and fathers: Functions and contents. *British Journal of Developmental Psychology*. 2000;18(2):187-210.
98. O'Neill DK. The language use inventory for young children: A parent-report measure of pragmatic language development for 18-to 47-month-old children. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. 2007;50(1):214-28.
99. Brinton B, Fujiki M. Responses to requests for clarification by older and young adults with mental retardation. *Research in Developmental Disabilities*. 1996;17(5):335-47.
100. Dodge KA, Schlundt DC, Schocken I, Delugach JD. Social competence and children's sociometric status: The role of peer group entry strategies. *Merrill-Palmer Quarterly*. 1983:309-36.
101. Hazen NL, Black B. Preschool peer communication skills: The role of social status and interaction context. *Child Development*. 1989:867-76.
102. Rubin KH, Borwick D. The communication skills of children who vary with regard to sociability. *Social Cognition and Communication*. 1984:152-70.
103. Ladd GW. Effectiveness of a social learning method for enhancing children's social interaction and peer acceptance. *Child Development*. 1981:171-8.
104. Bierman KL, Furman W. The effects of social skills training and peer involvement on the social adjustment of preadolescents. *Child Development*. 1984:151-62.
105. Topbaş S. *Türkçe Sesletim ve Sesbilgisi Testi*. Ankara: MEB Yay. 2004;4.

106. Ege P. Türkçe'de Fonemlerin Edinimi. 2. Ulusal Dil ve Konuşma Bozuklukları Kongresi Bildirileri S. Topbaş (Ed) Ankara: Kök Yayıncılık. 2004:136-40.
107. Özcan H. Is two-stage model of grammatical development universal? A study on morphological agreement in the development of L1 Turkish. Seventh International Congress for the Study of Child Language; 1996.
108. Hengirmen M. Türkçe Dil bilgisi. 3. ed. Ankara: Engin Yayınevi; 1998.
109. Aksu-Koç A. Early verbal morphology in Turkish: Emergence of inflections 'Ayhan Aksu-Koc and E Nihan Ketrez. Development of verb inflection in first language acquisition: A Cross-Linguistic Perspective. 2003;21:27.
110. Slobin DI. The acquisition and use of relative clauses in Turkic and Indo-European languages. Studies in Turkish linguistics. 1986;8:273.
111. Erguvanlı EE. The function of word order in Turkish grammar. Berkeley. CA/Los Angeles, CA/London, UK: University of California Press; 1984.
112. Ekmekçi Ö. The significance of word order in the acquisition of Turkish. Studies in Turkish linguistics. 1986:265-72.
113. Aksu-Koç A. The acquisition of Turkish. The crosslinguistic study of language acquisition, vol. 1: The data, ed. by Dan I. Slobin, 839-78. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum; 1985.
114. Topbaş S, Maviş I, Başal M. Acquisition of bound morphemes: Nominal case morphology in Turkish. K. Imer, N. E. Uzun, (Eds.) VIII Uluslararası Türk Dilbilimi Konferansı bildirileri. 1997:7-9.
115. Aksu-Koç A. The role of input vs. universal predispositions in the emergence of tense-aspect morphology: Evidence from Turkish. First language. 1998;18(54):255-80.
116. Ketrez N, Aksu-Koç A, editors. Acquisition of noun and verb categories in Turkish. Proceedings of the Tenth International Conference in Turkish Linguistics; 2003.
117. Köskinen P. Children's acquisition of negation: Turkish evidence. Studies on Turkish and Turkic Languages Turcologica. 2000;46:299-306.
118. Aksu-Koç, A, Slobin, D. The acquisition of Turkish. The Cross-linguistic Studies of Language Acquisition Vol 1: The Data. 1985:839-76.
119. Ketrez FN. What does a child have to acquire when acquiring passive. A. Göksel, C. Kerslake (Eds.) Studies on Turkish and Turkic Languages: Proceedings of the Ninth International Conference on Turkish Linguistics, Lincoln College, Oxford; 1998.
120. Maviş İ, Ege P. The emergence of voice morphology in Turkish speaking children. IASCL, Wisconsin, Madison, US. 2002.
121. Efeoğlu G. Acquisition of passives in Turkish. İstanbul: Boğaziçi University; 2011.

122. Topbaş S, Özcan FH. Pronominals and their pragmatic functions in the acquisition of Turkish. K. Imer, N. E. Uzun (Eds.) VIII Uluslararası Türk Dilbilimi Konferansı bildirileri. 1997:7-9.
123. Aksu A. The Acquisition of Causal Connectives in Turkish. 1978.
124. Özcan FH. Comprehension of relative clauses in the acquisition of Turkish. Proceedings of the VIIIth International Conference on Turkish Linguistics; 1997: Ankara Üniversitesi Basımevi Ankara,, Turkey.
125. Özcan F. Production of relative clauses in the acquisition of turkish: the function of parallel function hypothesis. *Turcologica: Studies on Turkish and Turkic Languages*. 2000;46:307-16.
126. Yumrutaş N. Acquisition of relative clauses in Turkish. İstanbul: Boğaziçi University; 2009.
127. Özge D, Marinis T, Zeyrek D, editors. Comprehension of subject and object relative clauses in monolingual Turkish children. 14th International Conference on Turkish Linguistics; 2009.
128. Ozge D, Marinis T, Zeyrek D. Production of relative clauses in monolingual Turkish children. 2010.
129. Ekmekçi ÖF, H. Acquisition of subject pronouns in Turkish. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1995;1(10):105-18.
130. Özcan H. Coherence in narratives of Turkish-speaking children: The role of noun phrases: University of Reading; 1993.
131. Aksu-Koç A. Simultaneity in children's narratives: The development of cohesion in discourse. *Studies in Turkish Linguistics*. 1988:55-78.
132. Aksu-Koç A. A developmental analysis of ternporality in narratives. Unpublished manuscript, Bogazici University, İstanbul, Turkey. 1991;1.
133. Aksu-Koç A. Anlatı yapısının kavramsal ve dilsel gelişimi. *Dilbilim Araştırmaları*. 1993:51-60.
134. Ketrez NF. Distributional properties of nouns and verbs in Turkish child directed speech. *USC Working Papers in Linguistics*; 2003.
135. Küntay A, Slobin DI. Listening to a Turkish mother: Some puzzles for acquisition. *Social interaction, social context, and language: Essays in Honor of Susan Ervin-Tripp*. 1996:265-86.
136. Maviş İ. Türk anne-babaların çocuklarıyla etkileşim profili. A Konrot (Ed). 2004;13:155-68.
137. Topbaş S, Maviş İ, Erbaş D. Intentional communicative behaviours of Turkish-speaking children with normal and delayed language development. *Child: Care, Health and Development*. 2003;29(5):345-55.
138. Paul R. Assessment. *Language Disorders from Childhood through Adolescence: Assessment & Intervention*. USA: Philadelphia, PA: Mosby Elsevier; 2012.

139. Capone NC. Language assessment and intervention: A developmental approach. *Language Development, Foundations, Processes, And Clinical Applications*. Baltimore: Jones & Bartlett. 2010.
140. Westby CE, StevensDominguez M, Oetter P. A performance/competence model of observational assessment. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*. 1996;27(2):144-56.
141. Condouris K, Meyer E, Tager-Flusberg H. The relationship between standardized measures of language and measures of spontaneous speech in children with autism. *American Journal of Speech-Language Pathology*. 2003;12(3):349-58.
142. Pearce WM, Williams C. The cultural appropriateness and diagnostic usefulness of standardized language assessments for Indigenous Australian children. *Int J Speech Lang Pathol*. 2013;15(4):429-40.
143. Lidz CS, Pena ED. Dynamic assessment: The model, its relevance as a nonbiased approach, and its application to Latino American preschool children. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*. 1996;27(4):367-72.
144. Campbell TF, editor *Measurement of Functional Outcome in Preschool Children with Neurogenic Communication Disorders*. Seminars in speech and language; 1998: Thieme Medical Publishers, Inc.
145. Paul R. *Language Disorders from Infancy through Adolescence: Assessment and Intervention*. 4th ed: Mosby Elsevier; 2012.
146. Tyler AA, Tolbert LC. Speech-language assessment in the clinical setting. *American Journal of Speech-Language Pathology*. 2002;11(3):215-20.
147. Tager-Flusberg H. The challenge of studying language development in children with autism. *Methods for studying language production*. 2000:313-32.
148. Koegel LK, Koegel RL, Smith A. Variables related to differences in standardized test outcomes for children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*. 1997;27(3):233-43.
149. Norris MK, Juarez MJ, Perkins MN. Adaptation of a screening test for bilingual and bidialectal populations. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*. 1989;20(4):381-9.
150. Campbell T, Dollaghan C, Needleman H, Janosky J. Reducing bias in language assessment: Processing-dependent measures. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. 1997;40(3):519-25.
151. Leadholm BJ, Miller JF. *Language Sample Analysis: The Wisconsin Guide*. Bulletin 92424. 1994.
152. Laing SP, Kamhi A. Alternative assessment of language and literacy in culturally and linguistically diverse populations. *Language, Speech, and Hearing services in schools*. 2003;34(1):44-55.
153. Washington JA, Craig HK. Performances of at-risk, African American preschoolers on the peabody picture vocabulary test-III. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*. 1999;30(1):75-82.

154. Ege P, Acarlar F, Turan F. Ankara artikülasyon testi. Key Tasarım Ankara. 2004.
155. Topbaş S. Türkçe Sesletim-Sesbilgisi Testi: Geçerlik-Güvenirlik ve Standardizasyon Çalışması. Türk Psikoloji Dergisi. 2006;21(58):39.
156. Güven A, Berument S. TİFALDİ Türkçe İfade Edici ve Alıcı Dil Testi. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları. 2010.
157. Topbaş S, Güven S. Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi (TEDİL). Ankara: Detay Yayıncılık; 2007.
158. Topbaş S, Güven S. Türkçe Okul Çağı Dil Gelişimi Testi (TODİL). Ankara: Detay Yayıncılık; 2017.
159. Aksu-Koç A, Küntay A, Acarlar F, Maviş İ, Sofu H, Topbaş S, Turan, F. Türkçe'de erken sözcük ve dil bilgisi gelişimini ölçme ve değerlendirme çalışması. Türkçe İletişim Gelişimi Envanterleri: TİGE-I ve TİGE-II. 2011.
160. Tomasello M, Stahl D. Sampling childrens spontaneous speech: how much is enough? J of Child Lang. 2004; 31(1):101-21.
161. Southwood F, Russell AF. Comparison of conversation, freeplay, and story generation as methods of language sample elicitation. Journal of Speech, Language, and Hearing Research. 2004;47(2):366-76.
162. Longhurst TM, File JJ. A comparison of developmental sentence scores from Head Start children collected in four conditions. Language, Speech, and Hearing Services in Schools. 1977;8(1):54-64.
163. Costanza-Smith A. The clinical utility of language samples. Perspectives on Language Learning and Education. 2010;17(1):9-15.
164. Heilmann JJ. Myths and realities of language sample analysis. Perspectives on Language Learning and Education. 2010;17(1):4-8.
165. Cole KN, Mills PE, Dale PS. Examination of test-retest and split-half reliability for measures derived from language samples of young handicapped children. Language, Speech, and Hearing Services in Schools. 1989;20(20):259-68.
166. Blake J, Quartaro G, Onorati S. Evaluating quantitative measures of grammatical complexity in spontaneous speech samples. Journal of Child Language. 1993;20(1):139-52.
167. Ramer AL. The development of syntactic complexity. Journal of Psycholinguistic Research. 1977;6(2):145-61.
168. Miller JF, Chapman RS. The relation between age and mean length of utterance in morphemes. Journal of Speech, Language, and Hearing Research. 1981;24(2):154-61.
169. Dromi E, Berman RA. A morphemic measure of early language development: data from modern Hebrew. Journal of Child Language. 1982;9(2):403-24.
170. Linares N. Rules for calculating Mean Length of Utterances in morphemes for Spanish. Communication Assessment of The Bilingual, Bicultural Child: Issues and Guidelines. 1983:291-5.

171. Wells G. Language development in the pre-school years: CUP Archive; 1985.
172. Klee T, Fitzgerald MD. The relation between grammatical development and mean length of utterance in morphemes. *Journal of Child Language*. 1985;12(2):251-69.
173. Scarborough H, Wyckoff J, Davidson R. A reconsideration of the relation between age and mean utterance length. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. 1986;29(3):394-9.
174. Leonard LB, Finneran D. Grammatical morpheme effects on MLU: The same can be less revisited. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. 2003;46(4):878-88.
175. Yoder PJ, Molfese D, Gardner E. Initial mean length of utterance predicts the relative efficacy of two grammatical treatments in preschoolers with specific language impairment. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. 2011;54(4):1170-81.
176. Mimeau C, Plourde V, Ouellet AA, Dionne G. Comparison of measures of morphosyntactic complexity in French-speaking school-aged children. *First Language*. 2015;35(2):163-81.
177. Ege P, Acarlar F, Gülerüz F. Türkçe kazanımında yaş ve ortalama sözcük uzunluğu ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*. 1998;13(41):19-31.
178. Lee LL. Developmental sentence analysis: A grammatical assessment procedure for speech and language clinicians: Northwestern University Press; 1974.
179. Long SH, Channell RW. Accuracy of four language analysis procedures performed automatically. *American Journal of Speech-Language Pathology*. 2001;10(2):180-8.
180. Valenciano MM. Developmental sentence scoring sample size comparison. 1981.
181. Finestack LH, Abbeduto L. Expressive language profiles of verbally expressive adolescents and young adults with Down syndrome or fragile X syndrome. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. 2010;53(5):1334-48.
182. Miyata S, MacWhinney B, Otomo K, Sirai H, Oshima-Takane Y, Hirakawa M, et al. Developmental Sentence Scoring for Japanese (DSSJ). *First Lang*. 2013;33(2):200-16.
183. Koenigsknecht RA, Friedman P. Syntax development in boys and girls. *Child Development*. 1976:1109-15.
184. Lively M. Developmental sentence scoring: Common scoring errors. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*. 1984;15(3):154-68.
185. Rheinhardt KM. The Developmental Sentence Scoring Procedure. 1972.
186. Toronto AS. Developmental assessment of Spanish grammar. *Journal of Speech and Hearing Disorders*. 1976;41(2):150-71.

187. Jalilevand N, Kamali M, Modarresi Y, Kazemi Y. The Persian developmental sentence scoring as a clinical measure of morphosyntax in children. *Medical journal of the Islamic Republic of Iran*. 2016;30:435.
188. Hughes DL, Fey ME, Long SH. Developmental sentence scoring: Still useful after all these years. *Topics in Language Disorders*. 1992;12(2):1-12.
189. Crystal D, Fletcher P, Garman M. *The grammatical analysis of language disability: A procedure for assessment and remediation*: Edward Arnold; 1976.
190. Cangöççe-Yaşar Ö. 9-67 ay arası tipik gelişim gösteren çocuklar ile 3-87 ay arası koklear implant kullanıcısı çocukların dil bilgisel profillerinin TR-LARSP ile karşılaştırılması [Dissertation]: Anadolu Üniversitesi; 2013.
191. Bol GW, Kuiken F. *Grammaticale analyse van taalontwikkelingsstoornissen*. 1988.
192. Berman R, Hirsch M, Rom A. *Working with HARSP: Hebrew Adaptation of the LARSP Language Assessment Remediation and Screening Procedure* 1982.
193. Ball MJ. LARSP to LLARSP: the design of a grammatical profile for Welsh. *Clinical Linguistics & Phonetics*. 1988;2(1):55-73.
194. Hickey T. ILARSP: A grammatical profile of Irish. *Clinical Linguistics & Phonetics*. 1990;4(4):363-76.
195. Samadi H, Perkins MR. P-LARSP: A developmental language profile for Persian. *Clinical Linguistics & Phonetics*. 1998;12(2):83-103.
196. Clahsen H, Hansen D. Profiling linguistic disability in German-speaking children. *Assessing Grammar: The Languages of LARSP*. 2012;7:77.
197. Maillart C, Parisse C, Tommerdahl J. F-LARSP 1.0: An adaptation of the LARSP language profile for French. *Clinical Linguistics & Phonetics*. 2012;26(2):188-98.
198. Codesido-García AI, Coloma CJ, Garayzábal-Heinze E, Marrero V, Mendoza E, Pavez MM. 14 Spanish Acquisition and the Development of PERSL. *Assessing Grammar: The Languages of LARSP*. 2012;7:245.
199. Jin L, Oh BL, Razak R. C-LARSP: Developing a Chinese grammatical profile. *Multilingual Matters*; 2012.
200. Dijkstra J, Schlichting L. 11 Frisian TARSP. Based on the Methodology of Dutch TARSP. *Assessing Grammar: The Languages of LARSP*. 2012;7:189.
201. Stokes J. An investigation of syntax in children of Bengali (Sylheti)-speaking families. *Assessing Grammar The Languages of LARSP*. 2012:139-48.
202. Topbaş S, Cangöççe-Yaşar Ö, Ball M. LARSP for Turkish (TR-LARSP). *Assessing Grammar The Languages of LARSP*. 2012:282-305.
203. Miller JF. *Assessing language production in children: Experimental procedures*: Univ Park Press; 1981.
204. Paul R. *Assessment of developing language. Language Disorders From Infancy through Adolescence: Assessment and Intervention*. USA: Philadelphia: Mosby Elsevier; 2012.

205. Scarborough HS. Index of productive syntax. *Applied Psycholinguistics*. 1990;11(1):1-22.
206. Jalilevand N, Ebrahimipour M. Three measures often used in language samples analysis. *Journal of Child Language Acquisition and Development*. 2014;2(1).
207. Hewitt LE, Hammer CS, Yont KM, Tomblin JB. Language sampling for kindergarten children with and without SLI: mean length of utterance, IPSyn, and NDW. *J Commun Disord*. 2005;38(3):197-213.
208. Oetting JB, Newkirk BL, Hartfield LR, Wynn CG, Pruitt SL, Garrity AW. Index of productive syntax for children who speak African American English. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*. 2010;41(3):328-39.
209. Scarborough HS, Rescorla L, Tager-Flusberg H, Fowler AE, Sudhalter V. The relation of utterance length to grammatical complexity in normal and language-disordered groups. *Applied Psycholinguistics*. 1991;12(1):23-46.
210. Erol N, Sezgin N, Savaşır I. Ankara Gelişim Tarama Envanteri ile ilgili geçerlik çalışmaları. *Turk Psikoloji Derg* (8). 1993;29:16-22.
211. Acarlar F, Miller JF, Johnston JR. *Systematic Analysis of Language Transcripts (SALT), Turkish (Version 9)[Computer Software]*. Language Analysis Lab University of Wisconsin-Madison(Distributed by the Turkish Psychological Association). 2006.
212. Miller J, Chapman R. *SALT: Systematic Analysis of Language Transcripts [Computer software]*. Madison, WI: University of Wisconsin–Madison, Waisman Center. Language Analysis Laboratory. 2009.
213. Göksel A, Kerslake C. *Turkish: A comprehensive grammar*: Routledge; 2004.
214. Erguvanlı-Taylan E. *Phonology And Morphology of Turkish*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları; 2015.
215. Topbaş S, Özcan FH, editors. *Anlatılarda bağlaç kullanımı: Normal çocuklar ve özel eğitim gereksinimli öğrenciler arasında bir karşılaştırma*. XI Dilbilim Kurultayı Bildiriler Kitabı 1995; Bolu: İzzet Baysal Üniv. Yay.
216. Büyüköztürk Ş, Çakmak EK, Akgün ÖE, Karadeniz Ş, Demirel F. *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi; 2011. 177-84.
217. Navas SC. *A comparison of Spanish language samples elicited by the investigator in the clinic and by the mothers in the home*. 1980.
218. Reed VA, Griffith FA, Rasmussen AF. Morphosyntactic structures in the spoken language of older children and adolescents. *Clinical Linguistics & Phonetics*. 1998;12(3):163-81.
219. Rondal J. Developmental sentence scoring procedure and the delay-difference question in language development of Down's syndrome children. *Mental Retardation*. 1978;16(2):169.
220. Ekelman BL, Aram DM. Syntactic findings in developmental verbal apraxia. *Journal of Communication Disorders*. 1983;16(4):237-50.

221. Komesidou R, Brady NC, Fleming K, Esplund A, Warren SF. Growth of Expressive Syntax in Children With Fragile X Syndrome. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. 2017;60(2):422-34.
222. Rescorla L, Roberts J, Dahlsgaard K. Late talkers at 2: Outcome at age 3. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. 1997;40(3):556-66.
223. Uzun NE. Dil bilgisinin temel kavramları: Türkçe üzerine tartışmalar. 1998.
224. Hadley PA. Early verb-related vulnerability among children with specific language impairment. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. 1998;41(6):1384-97.
225. Tomblin JB, Spencer L, Flock S, Tyler R, Gantz B. A comparison of language achievement in children with cochlear implants and children using hearing aids. *Journal of speech, language, and hearing research*. 1999;42(2):497-511.
226. Price JR, Roberts JE, Hennon EA, Berni MC, Anderson KL, Sideris J. Syntactic complexity during conversation of boys with fragile X syndrome and Down syndrome. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. 2008;51(1):3-15.
227. Feldman HM, Holland AL, Kemp SS, Janosky JE. Language development after unilateral brain injury. *Brain and Language*. 1992;42(1):89-102.
228. Tager-Flusberg H, Calkins S, Nolin T, Baumberger T, Anderson M, Chadwick-Dias A. A longitudinal study of language acquisition in autistic and Down syndrome children. *Journal Of Autism and Developmental Disorders*. 1990;20(1):1-21.
229. Kemper S, Rice K, Chen Y-J. Complexity metrics and growth curves for measuring grammatical development from five to ten. *First Language*. 1995;15(44):151-66.
230. Rescorla L, Schwartz E. Outcome of toddlers with specific expressive language delay. *Applied Psycholinguistics*. 1990;11(4):393-407.
231. Nieminen L. MLU and IPSyn measuring absolute complexity. *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat Estonian Papers in Applied Linguistics*. 2009;5:173-85.
232. Holdgrafer G. Comparison of two Methods for Scoring Syntactic Complexity 1. Perceptual and Motor Skills. 1995;81(2):498-.
233. Oetting JB, Cantrell JP, Horohov JE. A study of specific language impairment (SLI) in the context of non-standard dialect. *Clinical Linguistics & Phonetics*. 1999;13(1):25-44.
234. Rice ML, Redmond SM, Hoffman L. Mean length of utterance in children with specific language impairment and in younger control children shows concurrent validity and stable and parallel growth trajectories. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. 2006;49(4):793-808.
235. Wilde LE. A Comparison of Seven Automated Measures of Syntactic Complexity. 2009.

EKLER

EK-1: Tez Çalışması ile İlgili Etik Kurul İzinleri

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu

Sayı : 16969557 - 1256

Konu :

ARAŞTIRMA PROJESİ DEĞERLENDİRME RAPORU

Toplantı Tarihi : 6 ARALIK 2016 SALI
Toplantı No : 2016/24
Proje No : GO 16/586 (Değerlendirme Tarihi: 02.09.2016)
Karar No : GO 16/586- 22

Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Fakültesi Dil ve Konuşma Terapisi Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Doç. Dr. Esra ÖZCEBE ve Çocuk Gelişimi Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Figen TURAN' ın sorumlu araştırmacı oldukları, Nur Seda SABAN' ın yüksek lisans tezi olan, GO 16/586 kayıt numaralı ve "Gelişimsel Cümle Analizi (DSS) ve Üretimsel Sözdizimi İndeksi (IPSyn) Türkçe Uyarlaması ve Ortalama Sözcü Uzunluğu ile İlişkisinin İncelenmesi" başlıklı proje önerisi araştırmannın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

1. Prof. Dr. Sevdâ F. MÜFTÜOĞLU (Başkan)	10 Prof. Dr. Oya Nuran EMİROĞLU (Üye)
2. Prof. Dr. Nurten AKARSU (Üye)	11 Yrd. Doç. Dr. Özyay GÖKÖZ (Üye)
3. Prof. Dr. M. Yıldırım SARA (Üye)	12. Doç. Dr. Gözde GİRGİN (Üye)
4. Prof. Dr. Nüccet SAGLAM (Üye)	İZİNLİ 13. Doç. Dr. Fatma Visal OKUR (Üye)
5. Prof. Dr. Hatice Doğan BUZOĞLU (Üye)	14. Yrd. Doç. Dr. Can Ebru KURT (Üye)
İZİNLİ	15. Yrd. Doç. Dr. H. Hüsrev TURNAGÖL (Üye)
6. Prof. Dr. R. Köksal ÖZGÜL (Üye)	İZİNLİ
İZİNLİ	16. Öğr. Gör. Dr. Müge DEMİR (Üye)
7. Prof. Dr. Ayşe Lale DOĞAN (Üye)	17. Öğr. Gör. Meltem ŞENGELEN (Üye)
8. Prof. Dr. Elmas Ebru YALÇIN (Üye)	18. Av. Meltem ONURLU (Üye)
9. Prof. Dr. Mintazce Kerem GÜNEL (Üye)	

EK-2

GELİŞİMSEL CÜMLE ANALİZİ (GECA) PUANLAMA KILAVUZU

Gelişimsel Cümle Analizi (GECA), çocuğun doğal dil bağlamında ürettiği cümlelerine dayanarak biçimbilgisel ve sözdizimsel becerilerinin değerlendirilmesini, yaşlara göre belirlenen skorlara göre çocukların yaşlarıyla uyumlu veya gerisinde olup olmadığının belirlenmesini ve terapi sürecinde hedef belirlenmesi için öncelikli dil bilgisel yapıların belirlenmesini amaçlayan bir yöntemdir.

GECA değerinin bulunması için, çocuğun doğal dil bağlamında ürettiği cümlelerinden son 50 tanesinin analize dahil edilmesini gerekmektedir. Bir dili konuşan çocukların erken dönemde edindikleri gramer yapıları, dilbilimsel olarak alt gruplara ayrılmıştır ve bu gruplar altına yerleştirilen yapılar önce edilenden sonra edinilene doğru sıralanmıştır. Böylece erken dönemde edinilen yapı üretildiğinde daha düşük puanlanırken sonraki dönemlerde edinilen yapılar üretildiğindeyse daha fazla puan almaktadır. Bu alt başlıklar Türkçe için şu şekilde belirlenmiştir:

- I. Adlara Gelen Ekler
- II. Ad Öbekleri
- III. Eylem Yapıları
- IV. Adıl, İlgeç, Belirteç ve Sıfat Kullanımı
- V. Soru Cümleleri
- VI. Olumsuzluk Yapıları
- VII. Karmaşık Cümle Yapıları
- VIII. Bağlaçlar

Puanlama için belirlenecek olan cümlelerde birtakım kriterlere dikkat edilmelidir:

- Yarım bırakılmış, tamamlanmamış söylemler cümle olarak değerlendirilmez. Ancak özne-yüklem öğeleri belirlenebilen söylemler cümle olarak tanımlanabilir. Bu cümleler içinde eylem cümleleri de, isim cümleleri de yer alabilir.
- Tekrarlanan cümleler örnekleme dahil edilmemektedir.
- Çocuğun puan alabileceği, ancak net olarak üretmediği cümleler dahil edilmemektedir. Çocuğun anlaşılır bir biçimde ürettiği cümleleri analize alınabilmektedir.
- Cümleler belirlenirken çevriyazıya aktarılan konuşmanın son 50 cümlesi alınmaktadır. Ancak bu cümleler hangisinin yüksek puan getirdiğine göre değil, art arda olmalarına göre seçilmelidir.

Aşağıda Türkçe için belirlenen alt başlıklar ve bu başlıkların altına yerleştirilen gramatik yapılar verilmiştir. Bunlara ek olarak hangi durumlarda hangi kategorilerden puan alacağıyla ilgili örnekler de sunulmuştur.

GELİŞİMSEL CÜMLE ANALİZİ (GECA)

I. Adlara Gelen Ekler		
	Belirtme durumu eki -(y)I	Araba-yı ban-a ver- o .
1	Yönelme durumu eki -(y)A	Ben ev- e git-mek ist-iyor-um.
	İyelik eki -(s)I(n)	Sen-in ev- in ner-de?
2	Bulunma durumu eki -DA	Bu kim- de dur-sun?
	Tamlayan durumu eki -(n)In	Bu sen- in olsun mu?
	Ayrılma durumu eki -DAn	Bu git-sin mi bur- dan böyle?
3	Birliktelik durumu eki -(y)IA	Bence bun-un- la yap-a-lım.
	Çoğul eki -IAr	Köpek- ler -e de kemik ver-e-lim.
II. Ad Öbekleri		
1	Belirsiz tanımlık içeren ad öbekleri	Bi tane de bun-dan al-a-yım.
	Ad tamlamaları	Sen ben-im kedi-m-i gör-dün mü?
2	“tane, şişe” gibi sınıflamalı ad öbekleri	İki tane adam-ımız ol-sun.
3	Belirtisiz ad tamlamaları	El araba-sın-ı bu götür-sün, tamam mı?
4	Parça-bütün yapıları	Bunlar-ın üç-ü de bur-da.
5	Karmaşık ad öbekleri	Kız-ın el araba-sı yok-muş.
III. Eylem Yapıları		
	Geçmiş zaman eki -DI	Sen hiç Amerika-’ya git- ti-n mi?
	Şimdiki zaman eki -Iyor	Baba-sı yukar-da uyu- yor .
	Gelecek zaman eki -AcAK	Park-a gid- ecek -ler bunlar.
1	Emir kipi kullanımı	Hemen bura-ya koy-o onu.
	Varoluşsal cümleler	Ama bi tane daha var-mış .
	Koşaç kullanımı	Bur-da- yım anne-ci-m.
	Morfem gerektirmeyen kişi uyumu	Okul-a git- ti-o abla-sı şimdi.
	Geniş zaman eki -Ir	Böyle koy- ar-sa-n ters ol- ur .
2	Geçmiş zaman eki -mİş	Bur-dan gir- miş ol-abil-ir mi?
	Yeterlilik kipi kullanımı	Bu yol-dan gid- ebil-ir-iz anne.

	İstek kipi kullanımı	Bun-un ad-ın-ı ne koy-a-lım?
	Morfem gerektiren eylemcil uyum ekleri	Kavga mı ed-iyor-lar onlar?
3	Edilgen yapı	O zaman böyle gir-il-sin ev-e.
	Ettirgen yapı	Bebeğini uyu-t-uyo, sessiz ol- ~~o~~ .
	İşteş yapı	Sakın tok-uş-ma-ya-lım.
	Dönüşlü yapı	Gez-in-iyo işte.
4	Koşul-şart kipi kullanımı	Bir-i ol-sa- ~~o~~ bir-i ol-m-uyo- ~~o~~ .
	Çoklu zaman eki kullanımı	Baba-m gel-ince park-a gid-ecek-ti-k.
	Çoklu çatı eki kullanımı	Onlar-ı ara-t-tır-a-lım mı?
	-Dir eki kullanımı	Bu da ne-dir böyle?
5	Gereklilik kipi kullanımı –mAll	Hemen on-u hastane-ye götür-meli-yiz.
	Sözcüklerle kip bildirimi	Ora-ya git-me-miz lazım .
	<i>IV. Adıl, İlgeç, Belirteç ve Sifat Kullanımı</i>	
	Kişi adılları	Biz-de mi kal-cak-sın sen ?
1	Gösterimsel adıllar	Bu nere-ye gidiyor?
	Yüklemcil sıfat kullanımı	Ev-in pencere-si açık .
	Gösterimsel sıfatlar	Şu kız ne yap-sın?
	Belirsiz adıllar	Herkes uyku-ya!
	Yer adılları	Şura-ya kadar getir-sene.
2	Konum bildiren ilgeç kullanımı	Masa-nın alt-ın-ı gör-e-m-iyor-um.
	Belirteç kullanımı	Çok hızlı git-me, düş-er-sin.
	Niteleyici sıfatlar	Biz-im güzel bi ev-imiz var.
	-ki ekiyle adılaştırma	Or-da-kin-i al-abil-ir-sin.
3	Gösterimsel belirteç kullanımı	Sen böyle yap-abil-ir mi-sin?
	-ki ekiyle sıfatlaştırma	Şur-da-ki adam-ı ver-sene.
4	“kendi, birbiri” adılları kullanımı	Kendi kendin-e olmuş.
	Konum bildirmeyen ilgeç kullanımı	Abi-m-in oda-sın-a kadar git-miş.
	<i>V. Soru Cümleleri</i>	
1	“mI” soru parçacıyla soru cümlesi	Sen mi gel-di-n?

2	“ne” ve “kim” sözcükleriyle soru cümlesi	Ev-e ne gir-miş? Kim yap-sın bun-u?
3	“nere-“ ve “neden” soru sözcükleriyle soru cümlesi	Bun-u nere -ye koy-du-n? Neden uyu-ma-dı-n?
4	“nasıl”, “ne zaman”, “hangi(si)”, “kaç (tane)” sözcükleriyle soru cümlesi	Nasıl gid-eceğ-im-i bil-m-iyor-um. Ne zaman uyan-sın bu? Hangi-sin-i ist-iyor-sun? Kaç kilo iste-r-di-niz?
5	“hani” ve “sakın” sözcükleriyle soru cümlesi	Hani bi çizgi film vardı ya .
	Eklenti soru kullanımı	Bur-da dur-sun, dimi ?
<i>VI. Olumsuzluk Yapıları</i>		
1	“yok, ı-ih” gibi ifadelerle tüm cümleyi kurlsız olumsuzlama	Baba gel-di ı-ih . (Baba gel-me-di)
2	“değil” ve “yok” sözcükleriyle olumsuzlama	Bu anne-si değil , baba-sı. Hiç meyve-miz yok .
3	“-mA” ekiyle olumsuzlama	İş-e git- me -miş, okul-a git-miş.
<i>VII. Karmaşık Cümle Yapıları</i>		
1	Ek olmadan tümce yerleştirme	Ora-ya git- me de-di-m.
	-mAk ekiyle isim-fiil	Çikolata ye- mek ist-iy-o-muş.
	“diye” ile bağ-fiil	O ye-sin diye koy-du-n, dimi?
2	“-ken”, “-Inca”	Koş-ar- ken düş-tü-ø. Anne-si yap- ınca gör-cek-sin.
	-mA ile isim-fiil	Git- me -n-i iste-m-iyor-um.
3	-DIK ile sıfat-fiil	Sakın yap- tığ -ımız-ı söyle-me.
	-Ip bağ-fiil	Ağaç-a tırman- ıp al.
	“-ArAk” ile bağ-fiil	Koş- arak kaç-tı.
4	“-An” ile sıfat-fiil	Bur-da dur- an çocuk gel-sin.
	“-A” ile bağ-fiil	Uç- a uç- a gel-di.
<i>VIII. Bağlaçlar ve Bağlayıcılar</i>		
	Bağlaç olmadan sıralı cümleler	Git-sin, gel-sin.
1	“da”	Böyle kapat-a-lım da kaç-ma-sın.
	“çünkü”	Çünkü ben-i gör-me-di.
	“bir de”	Bi de bun-a bak.
	“ama”	Ama sen neden gel-m-iyor-sun?
2	“bile”	Ben bile gel-di-m işte.

	“yoksa”	Yoksa siz mi al-dı-nız?
	“ki”	O kadar çok ki gör-e-mez-sin.
	“önce”	Önce sen git-ø.
3	“sonra”	Sonra ben gel-eceğ-im.
	“o zaman”	O zaman bu giy-dir-sin on-u.
	“hem de”	Hem de kocaman-dı.
4	“ve”	Ora-ya git-ti-m ve bun-u koy-du-m.

C26								
C27								
C28								
C29								
C30								
C31								
C32								
C33								
C34								
C35								
C36								
C37								
C38								
C39								
C40								
C41								
C42								
C43								
C44								
C45								
C46								
C47								
C48								
C49								
C50								

EK-4

ÜRETİMSEL SÖZDİZİMİ İNDEKSİ (ÜSİ) KODLAMA KILAVUZU

Üretimsel Sözdizimi İndeksi için Türkçeye ait ve çocuk dilinde rastlanan 63 madde belirlenmiştir. Bu maddeler dört başlık altında toplanmıştır: Ad Öbekleri (A.Ö), Eylem Öbekleri (E.Ö), Soru ve Olumsuzluk (S.O) ve Cümle Yapıları (C.Y). Üretimlerinde kullandıkları ve burada listelenen maddelere göre çocuklar puan alacaklardır. Ancak bu puanlama her görülen morfem için verilmemektedir. Scarborough (1991) çocukların üretkenlik kazandığı morfeplerin puanlanmasını şart koymuştur. Üretkenlik kriteri, listelenen morfeplerin çocuğun üretiminde benzersiz olmasıyla puan alabilmektedir. Bunun için de maddelere özgü olarak 3 farklı kriter koymuştur. Bu kriterler *sözcüksel*, *bağlamsal* ve *öbek* kriterleridir.

Sözcüksel kriterin karşılanması için, bu kriterin konulduğu maddelerin iki veya daha fazla kez farklı örneklerinin görülmesiyle tam puan verilmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, farklı çekim eki almış sözcüklerin puanlanması değil; sözcük köklerinin farklı olması gerekliliğidir.

Bağlamsal kriterinde morfeplerin farklı köklere eklenmesi gerekmektedir ve bu kriter genellikle bağımlı morfepler için belirlenmiştir.

Öbek olma kriteri ise; ilgili maddenin öbek, cümlecik veya cümle olması durumunda aranmaktadır. Bu kritere sahip olan maddeler için tam puan verilebilmesi için karşılaşılan örneklerin birbirinden yeterince benzersiz olması gereklidir. Benzersizlik denilebilmesi için bu yapıların *yarisından fazlasının* bir diğer örnekten farklı olmalıdır.

Maddelerin altında ilgili maddelere ait açıklamalar yapılmıştır ve bu açıklamalarda yer alan durumlarla karşılaşıldığında puanlamanın buna uygun şekilde yapılması önemlidir. “Ek” başlığının altında ise, uygun olan maddenin puanlanması halinde üzerinde “*” işareti bulunmayan maddeler de mutlaka puan alınmalıdır. Ancak üzerinde bu işaret olan maddeler, sözcükte bu morfeplerin görülmesi halinde puan alabilir. “Ek” başlığının altında belirtilmemiş ancak üretimde rastlanan başka morfepler de olabilir. Türkçenin ekler bakımından oldukça zengin olmasından ötürü

rastlanması en muhtemel olan maddeler bu bölümde yer almıştır. Ancak kodlayıcının çalıştığı veride karşılaştığı morfepleri dikkatlice incelemesi ve buna uygun puanlama yapması ideal olmalıdır.

MADDE	TANIMI	EK	ÖRNEK	KRİTER
AD ÖBEKLERİ				
A.Ö 1	Ad kullanımı		köpek, kapı, Ece, Ali	Sözcüksel
A.Ö 2	Adıllar		sen, bu, şurası, kimse, bir şey, herkes	Sözcüksel
A.Ö 3	Durum ekleri	A.Ö 1*/ A.Ö 2*	kitab-ı, telefon-a, ev- de, cam-dan	Bağlamsal
A.Ö 4	Tamlayan eki almış sözcük	A.Ö 1*/ A.Ö 2*	o-nun, Ayşe'nin, ben- im, okul-un, araba-nın, defter-in	Bağlamsal
A.Ö 5	Adcıl uyum eki (İyelik eki)	A.Ö 1*/ A.Ö 2*	anne-si, oğl-u, yüzüğ- üm, ev-imiz, saç-ınız, aile-leri	Bağlamsal
A.Ö 6	Çoğul eki	A.Ö 1	mont-lar, kalem-ler, göz-ler	Bağlamsal
A.Ö 7	Konum bildiren ilgeçler	A.Ö 3/ A.Ö 5*	üst, alt, yan, iç, dış, ara(sı), arka, ön vb.	Sözcüksel
A.Ö 8	Sıfat tamlaması	A.Ö 1	büyük ev, güzel kız, tatlı at, bi(r) araba	Öbek
A.Ö 9	Ad tamlaması	A.Ö 1	ben-im köpeğ-im, Tuğba'nın elbise-si, kapı-nın kol-u	Öbek
A.Ö 10	Belirsiz tanımlık kullanımı	A.Ö 8	bi(r) araba, bi(r) kitap, bi(r) çocuk	Öbek
A.Ö 11	-ki ekiyle adılaştırma	A.Ö 1/ A.Ö 2	Şur-da- <i>ki</i> , ben-im- <i>ki</i> , Fatma'-nın- <i>ki</i>	Bağlamsal
A.Ö 12	Belirtisiz ad tamlaması (Tümleç- baş ad	A.Ö 1, A.Ö 5	uçma rampa-sı, koşu yarış-ı, çiftlik ev-i, el	Öbek

	yapısı)		araba-sı	
A.Ö 13	Üç sözcüklü ad öbeği	A.Ö 1, A.Ö 8	güzel bir ev, büyük bir araba	Öbek
A.Ö 14	Karmaşık ad öbeği (Gösteren + tümleyici + baş ad)	A.Ö 1/ A.Ö 2/ A.Ö 4/ A.Ö 5/ A.Ö 9, A.Ö12	Aslı'-nın parfüm şişesi, o-nun el araba-sı	Öbek
A.Ö 15	Belirteç ile nitelenmiş sıfat öbeği	A.Ö 1, A.Ö 8	en küçük çocuk, çok güzel kız	Öbek
A.Ö 16	-ki ekiyle sıfatlaştırma	A.Ö 1/ A.Ö 2*/ A.Ö 3	üst-üm-de- <i>ki</i> tişört, şur-da- <i>ki</i> pencere	Bağlamsal & Öbek
A.Ö 17	Konum bildirmeyen ilgeçler	A.Ö 3/ A.Ö 4	Ora-ya <i>kadar</i> , yaptık- <i>tan sonra</i> , bu-nun <i>gibi</i>	Öbek
A.Ö 18	Sıfatla nitelenmiş ad tamlamaları	A.Ö 1, A.Ö 5, A.Ö 8	Siyah bebek araba-sı, sarı trafik lamba-sı	Bağlamsal & Öbek
A.Ö 19	Adlaştırılmış sözcük	A.Ö 1	Gir-iş, anne-ciğ-im, ot-luk, görev-li-ler, suç-lu, hasta-lık vb.	Sözcüksel
A.Ö 20	Sıfatlaştırılmış sözcük	A.Ö 8*/ A.Ö13*	Birinci, açık, kapalı, minnacık vb.	Sözcüksel

EYLEM ÖBEKLERİ

E.Ö 1	Eylem kullanımı		al-mak, izle-mek, ara-mak vb.	Sözcüksel
E.Ö 2	Koşaç		“burda- <i>yım</i> ”, “nere-de- <i>ydî</i> ”, “çok güzel- <i>miş</i> ”, “Can hasta <i>oldu</i> ”, “o evde <i>değil</i> ”,	Öbek

E.Ö 3	Varoluşsal Cümleler		“burada meyve <i>var</i> ”, “benim arabam <i>yok</i> ”	Öbek
E.Ö 4	Eylemcil uyum eki	E.Ö 1*/ E.Ö 2*/ E.Ö 3*	“gid-iyor- <i>um</i> ”, “hemen buraya gel- <i>in</i> ”, “bil-di- <i>niz</i> ”, “evde yok- <i>lar</i> ”	Bağlamsal
E.Ö 5	Basit eylem zamanı çekimi	E.Ö 1	“al- <i>dı</i> -m”, “bak- <i>mış</i> ”, “at- <i>acak</i> -lar”, “gör- <i>üyor</i> -sun”	Bağlamsal
E.Ö 6	Yüklem görevindeki sıfat öbeği	A.Ö 14*/ E.Ö 2*	“bu <i>çok güzel</i> ”, “kapı <i>açık</i> ”, “bu <i>gerçek</i> değil”, “onun annesi <i>hastaymış</i> ”	Bağlamsal
E.Ö 7	Kiplik ekleri	E.Ö 1	“bunu <i>ver</i> ”, “yeni evi gör- <i>meli</i> -sin”, “gel-ir- <i>se</i> -n göreceksin”, “bunu tak- <i>a</i> -yım”, “sen yap- <i>abil</i> -ir-sin”	Bağlamsal
E.Ö 8	Edilgen yapı	E.Ö 1	“bu kır- <i>ıl</i> -dı”, “kapı kapa- <i>n</i> -dı”	Bağlamsal
E.Ö 9	Ettirgen yapı	E.Ö 1	“bin-dir-di-n mi?”, “buraya otur-t-tur-ur musun?”	Bağlamsal
E.Ö 10	Belirteç kullanımı	A.Ö 15	“ <i>şimdi</i> çiftliğe gidelim”, “ <i>hemen</i> bunu getir”, “ <i>bugün</i> yapmalısın”	Sözcüksel
E.Ö 11	Eylem zaman ekleriyle görünüş ve/veya kiplik ekleri	E.Ö 1/ E.Ö 5, E.Ö 7	“Orada oyna- <i>yabil</i> -ir”, “bunu ye- <i>meli</i> -yidin”	Bağlamsal
E.Ö 12	İşteş yapı	E.Ö 1	“anla- <i>ş</i> -tı-k”, “onunla da gör- <i>üş</i> -tü-m”	Bağlamsal

E.Ö 13	Dönüştü yapı	E.Ö 1	“ <i>tara-n-ıyor-um</i> ”, “ <i>banyoda yıka-n-ıyor</i> ”	Bağlamsal
E.Ö 14	İkileme durumunda belirteçler	E.Ö 10	“ <i>böyle böyle</i> gidecek”, “ <i>koşa koşa</i> gelsin”	Sözcüksel
E.Ö 15	Çoklu eylem zamanı ekleri	E.Ö 1, E.Ö 5	“ <i>hasta ol-muş-tu</i> ”, “ <i>buraya gel-iyor-du-m</i> ”	Bağlamsal
E.Ö 16	Niteleyicili belirteç öbeği	E.Ö 10	“ <i>çok hızlı</i> koşun”, “ <i>en çok</i> ben atladım”	Öbek
E.Ö 17	Çoklu çatı eki	E.Ö 1/ E.Ö 8*, 9* 12*, 13*	“ <i>bunu çık-ar-t-ır</i> mısın?”, “ <i>ev yeni yap-tır-ıl-dı</i> ”	Bağlamsal
E.Ö 18	Sözcük olarak kiplik kullanımı		“ <i>insanları almamız gerek</i> ”, “ <i>gitmek zorundayım</i> ”, “ <i>şu olabil-ir</i> ” !! “ <i>hiç gerek yok</i> ” cümlesinde isim olarak kullanılmıştır, bu kategoride puanlanamaz.	Sözcüksel& Bağlamsal
E.Ö 19	Kiplik ile çoklu eylem zamanı çekimi	E.Ö 1, 5, 7, 15	“ <i>bu otur-abil-iyor-du</i> , dimi?”	Bağlamsal
E.Ö 20	Türetilmiş eylem	E.Ö 1	“ <i>su-la-mak</i> ”, “ <i>boş-al-t-mak</i> ”, “ <i>bağ-la-mak</i> ” vb.	Sözcüksel
E.Ö 21	Türetilmiş belirteç	E.Ö 10/ E.Ö 16*	“ <i>biraz-dan</i> ”, “ <i>ben-ce</i> ”, “ <i>gerçek-ten</i> ”	Sözcüksel
SORU & OLUMSUZLUK				
S.O 1	Ezgilemeyle Soru		“ <i>bu?</i> ”, “ <i>senin</i> ”	Öbek

	Sorma		hayvanın?”, “şuraya koysak?”	
S.O 2	Evet-Hayır Soruları		“gidebilir <i>miyim?</i> ”, “bu yapar <i>mi?</i> ”	Öbek
S.O 3	“değil” ve “yok” ile olumsuzluk	E.Ö 2, 3	“burdaki <i>değil?</i> ”, orda hiç <i>yokmuş?</i> ”, “hiç yeterli <i>değil?</i> ”	Öbek
S.O 4	-mA ile Eylem Olumsuzlama	E.Ö 1	“İstanbul’a git- <i>m-iyor-uz?</i> ”, “kitabı oku- <i>ma-mış?</i> ”	Bağlamsal
S.O 5	Ne- soruları		Ne, nere-, nasıl, ne zaman, niye, neden, kaç, hangi, kim	Sözcüksel
S.O 6	Eklenti soru		“dimi (değil mi)?”, “tamam mı?”, “olur mu?” vb.	Öbek
S.O 7	Olumsuzluk içeren soru cümlesi	S.O 2*/ S.O 5*/ S.O 3*/ S.O 4*	“ <i>neden</i> getirmedin?”, “onlar <i>niye</i> gelmiyorlar?”, “siz oraya gitmemiş <i>miydiniz?</i> ”	Sözcüksel: olumsuzluk eki Öbek: soru sözcüğü
S.O 8	“sakın” ve “hani...ya” ile soru anlamı taşıyan cümleler		“o yapmıştı <i>ya.</i> ”, “ <i>hani</i> sen görmüştün.”	Öbek

CÜMLE YAPILARI

C.Y 1	İki ögeli cümleler		“geldim”, “yap”, “neredesin?”	Öbek
C.Y 2	Üç ögeli cümleler		“bugün dans edelim”, “bağlar mısınız?”, “o mu geldi?”	Öbek
C.Y 3	Dört veya daha fazla		“annem akşama kadar	Öbek

öğeli cümleler	evde çalışacakmış”, “bunu buraya düzgünce yerleştirmelisin”

!!! C.Y 1, C.Y 2 ve C.Y 3 için öge sayısı sayılırken gizli özne de cümlelerin ögesi kabul edilir.

!!! Bu maddelerde sözcük sayısı değil, cümle içinde görev yapan öğelerin sayısı dikkate alınır.

C.Y 4	İletişimsel Sözcük Kullanımı		“ bak , şimdi ne yapacağım.”, “ hadi sen de bana yardım et.”	Öbek
C.Y 5	Bağlaç olmadan bağlanmış sıralı cümleler		“böyle gitsin gelsin”, “sen bunu kur, ben de temizlik yapayım”	Öbek
C.Y 6	Cümle içinde kullanılan bağlaçlar		“onu da versene”, “ben daha bulamadım ki”	Öbek
C.Y 7	Ad cümlecikleri	E.Ö 1/ E.Ö 2	“oraya gitmek istemiyor”, “söylemene gerek yok”	Öbek
C.Y 8	Cümleye bağlaç ile başlayarak bağlanmış cümleler	E.Ö 1/ E.Ö 2	“ ama sen dedin”, “ o zaman bunu buraya koyuyorum”	Öbek
C.Y 9	Belirteç cümlecikleri	E.Ö 1/ E.Ö 2	“tırmanarak yukarı çıktı”, “babam gelince parka gideceğiz”	Öbek
C.Y 10	Önermesel tamlamalar		“bana ‘sen oynama’ dedi”, “nasıl yaptım biliyor musun?”	Öbek
C.Y 11	Zaman bağlaçları		önce, sonra	Sözcüksel
C.Y 12	Adcıl Uyum Eki	A.Ö 5,	“yaptığımız resmi	Öbek

	(İyelik Eki) Gerektiren Cümlecikler	E.Ö 1/ E.Ö 2	beğendin mi?”, “bunu temizlemeni söylemişim”	
C.Y 13	Öbeklerin bağlaç ile bağlanması	E.Ö 1/ E.Ö 2	“buraya anneyle kızı girsin”, “burda anne ve baba uyuyacak”	Öbek
C.Y 14	Cümlelerin bağlaç ile bağlanması	E.Ö 1/ E.Ö 2	“hemen git ve gel”, “sen getir de şunu yapayım”	Öbek
C.Y 15	İlgi cümlecikleri	A.Ö 1*, A.Ö 8, E.Ö 1/ E.Ö 2	“ters duran balık”, “burdan geçen insanlar”	Öbek

EK-5

AD ÖBEKLERİ	EK	ÖRNEK 1	ÖRNEK 2	P	EYLEM ÖBEKLERİ	EK	ÖRNEK 1	ÖRNEK 2	P
A.Ö.1 İsim kullanımı					E.Ö.1 Eylem kullanımı				
A.Ö.2 Adıllar					E.Ö.2 Koşaç tümcesi				
A.Ö.3 Durum ekleri	A.Ö.1/ A.Ö.7				E.Ö.3 Varoluşsal tümceler				
A.Ö.4 Tamlayan eki almış sözcükler	A.Ö.1/ A.Ö.2				E.Ö.4 Kişi uyumu eki				
A.Ö.5 Adıl uyum eki (iyelik eki)					E.Ö.5 Basit eylem zamanı çekimi				
A.Ö.6 Çoğul eki	A.Ö.1				E.Ö.6 Yüklem görevindeki sıfat öbeği				
A.Ö.7 Konum bildiren ilgeçler	A.Ö.5/ A.Ö.3				E.Ö.7 Kiplik ekleri				
A.Ö.8 Sıfat tamlaması	A.Ö.1				E.Ö.8 Edilgen yapı				
A.Ö.9 Ad tamlaması					E.Ö.9 Etitirgen yapı				
A.Ö.10 Belirsiz tamlamak kullanımı					E.Ö.10 Belirteç Kullanımı				
A.Ö.11 -ki ekiyle adlaştırma					E.Ö.11 Kiplik ile basit eylem zamanı çekimi				
A.Ö.12 Belirsiz ad tamlaması					E.Ö.12 İşteş yapı				
A.Ö.13 Üç sözcüklü ad öbeği					E.Ö.13 Dönüşlü yapı				
A.Ö.14 Karmaşık ad öbeği					E.Ö.14 İkileme durumunda belirteçler				
A.Ö.15 Belirteç ile nitelenmiş sıfat öbeği					E.Ö.15 Çoklu eylem zamanı çekimi				
A.Ö.16 -ki ekiyle sıfat kullanımı					E.Ö.16 Niteleyicili belirteç öbeği				
A.Ö.17 Konum bildirmeyen ilgeçler					E.Ö.17 Çoklu çatı kullanımı				
A.Ö.18 Sıfat ile nitelenen ad tamlaması					E.Ö.18 Sozcük olarak kiplik kullanımı				
A.Ö.19 Türetilmiş ad					E.Ö.19 Kiplik ile çoklu eylem zamanı çekimi				
A.Ö.20 Türetilmiş sıfat					E.Ö.20 Türetilmiş eylem				
					E.Ö.21 Türetilmiş belirteç				

SORU & OLUMSUZLUK	EK	ÖRNEK 1	ÖRNEK 2	P	CÜMLE YAPILARI	EK	ÖRNEK 1	ÖRNEK 2	P
S.O.1 Ezgilemeyle soru sorma					C.Y.1 İki öğeli cümle				
S.O.2 Evet-hayır soruları					C.Y.2 Üç öğeli cümle				
S.O.3 "değil" ve "yok" ile olumsuzluk					C.Y.3 Dört veya daha fazla öğeli cümle				
S.O.4 "mA" ile eylem olumsuzlama					C.Y.4 "bak, hadi" gibi sözcüklerle cümleye başlama				
S.O.5 Ne- soruları					C.Y.5 Bağlaç olmadan bağlanmış cümleler				
S.O.6 Ekleni soru kullanımı					C.Y.6 Cümle içinde kullanılan bağlaçlar				
S.O.7 Olumsuzluk içeren soru cümlesi					C.Y.7 Ad cümlecikleri				
S.O.8 "sakın" ve "hani...ya" ile soru sorma					C.Y.8 Cümleye bağlaç ile başlama				
					C.Y.9 Belirteç cümlecikleri				
					C.Y.10 Önermesel tamlamalar				
					C.Y.11 Zaman bağlaçları				
					C.Y.12 Adıl uyum eki (iyelik eki) gerektiren cümlecikler				
					C.Y.13 Öbeklerin bağlaç ile bağlanması				
					C.Y.14 Cümlelerin bağlaç ile bağlanması				
					C.Y.15 İlgi tümcecikleri				

TOPLAM PUANLAR

AD ÖBEKLERİ	
EYLEM ÖBEKLERİ	
SORU & OLUMSUZLUK	
CÜMLE YAPILARI	
TOPLAM PUAN	

ÖZGEÇMİŞ

I. Bireysel Bilgiler

Adı Soyadı: Nur Seda Saban

Doğum Yeri ve Tarihi: Biga/1992

Uyruğu: T.C

İletişim Adresi: Hacettepe Üniversitesi Sıhhiye Kampüsü Sağlık Bilimleri Fakültesi,
06800 Ankara

Telefon: 0539 482 8481

mail: nsedasaban@gmail.com

II. Eğitim

2014-2017	Hacettepe Üniversitesi Odyoloji AD Odyoloji ve Konuşma Bozuklukları Tezli YL Programı
2011-2016	Anadolu Üniversitesi Uluslararası İlişkiler AD Lisans Programı
2010-2014	Boğaziçi Üniversitesi Yabancı Diller Eğitimi AD Lisans Programı
2006-2010	Çapa Anadolu Öğretmen Lisesi

III. Mesleki Deneyim

2015-2017	Hacettepe Üniversitesi Dil ve Konuşma Terapisi Ünitesi (Stajyerlik)
2015-2017	Hacettepe Üniversitesi Odyoloji Ünitesi (Stajyerlik)

2014-2015 Ege Üniversitesi KBB AD Odyoloji Ses ve Konuşma
Bozuklukları (Stajyerlik)

IV. Bilimsel Faaliyetler

Yayımlar:

- Eyigör, S., Sezgin, B., **Saban, N. S.**, Karabulut, G., Öztürk, K., Kirazlı, T. Sjögren Sendromlu Hastaların Yutma Fonksiyonlarının Değerlendirilmesi. 25. Ulusal Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Kongresi (0821) 22-26 Nisan 2015, Antalya, Türkiye, 2015.
- Göde, S., **Saban, N. S.**, Arslanbuğa, C., Tıklar, E., Arslan, Ş., Baba, P., Kuntman, B. D., Düzgölsen, T. A., Ögüt, F. Kirazlı, T. The Evaluation of Phonophobia in Patients with Migrenous Vertigo with the Help of Audiological Tests. 12. European Federation of Audiology Societies (EFAS 2015) P20, 27-30 May 2015, Istanbul, Turkey, 2015. (Sözlü sunum)

Burslar/Ödüller:

- KYK MEB Öğretmenlik Bursu

Katıldığı Kongreler, Sempozyumlar vb:

- 9. Ulusal Dil ve Konuşma Bozuklukları Kongresi, 11-13 Mayıs 2017, İstanbul.
- 4. Uluslararası Beyin ve Bilişsel Bilim Sempozyumu, 30 Nisan 2017, Ankara.
- III. Başkent Üniversitesi Otoloji-Odyoloji Sempozyumu, 5-6 Nisan 2016, Ankara.
- II. ODTÜ Sinirbilim Günleri, 24 Nisan 2016, Ankara.
- Vertigoya İnterdisipliner Yaklaşım, 2-3 Nisan 2016, Ankara
- 8. Ulusal Odyoloji ve Konuşma Bozuklukları Kongresi, 12-15 Ekim 2016, Ankara.
- Konuşmada Bilgisayar Modelleme ve Nörobilişim Semineri (Bob McMurray), 12 Ekim 2016, Ankara.

- Konuşma Sesi Bozuklukları ve Apraksi Semineri (Caroline Bowen), 12 Ekim 2016, Ankara.
- Otistik ve Zihinsel Engelli Çocuklara Yeni Sisteme Göre Okuma-Yazma Öğretimi, 21 Şubat 2016, Ankara.
- Temel İşaret Dili ve İlk Yardım Eğitimi, 19 Şubat 2016, Ankara.
- Başkent II. Otoloji-Odyoloji Sempozyumu, 5-6 Haziran 2015, Ankara.
- 12. European Federation of Audiology Societies (EFAS), 27-30 Mayıs 2015, İstanbul.
- 8. Dil ve Konuşma Bozuklukları Kongresi, 18-19 Mayıs 2015, İstanbul.
- TEDİL Çalıştayı, 17 Mayıs 2015, İstanbul
- AAT Çalıştayı, 17 Mayıs 2015, İstanbul.
- Tanıdan Tedaviye Vertigo Kursu, 15-16 Mayıs 2015, İstanbul.
- 8. Ulusal Larengoloji Kongresi, 8-9 Mayıs 2015, İzmir.
- İşitme Kayıplı Çocuklarda Erken Eğitim Uygulamaları, 29 Mart 2015, İzmir.
- Total Larenjektomili Hastalarda Rehabilitasyon Kursu, 13-14 Şubat 2015, Adana.
- Boğaziçi Üniversitesi Dilbilim Sertifikası, 2014, İstanbul.
- TQM in Education, İmece Circles Methodology at Project Management and Innovative Teaching Certificate (2013)
- ELT Conference Participation Certificate (2011)
- TEGV İletişim Semineri Sertifikası